PRAXEOS MEDICÆ UNIVERSÆ PRÆCEPTA

AUCTORE

JOSEPHO FRANK

AUGUSTISSIMO IMPERATORI ET TOTIUS ROSSIAE AUTOCRATORI A CONSILIIS COLLEGIORUM, EQUITE ORD. ST. WLODIMIR IV. CLASS., LILIO GALLICO DECORATO, THERAPIAE SPECIALIS ET CLINICES IN CAESAREA UNIVERSITATE VILNENSI PROFESSORE, AC SEMINARII MEDICI IMPERATORIS MUNIFICENTIA CONDITI PRAEFECTO, CONSILII MEDICI PETROPOLITANI ET CAESAREAE ACADEMIAE MEDICO-CHIRURGICAE, SOCIETATUM PHILANTHROPICAE PETROPOLITANAE, NATURAE SCRUTATORUM MOSQUENSIS, MEDICORUM VILNENSIS, ACADEMIAE MEDICORUM VENETAE, SOCIETATIS AGRICULTURAE STUDIOSORUM FLORENTINAE, SCIENTIARUM ET ARTIUM ARGENTORATENSIS, ACADEMIAE MEDICAE, SOCIETATUM GALVANICAE ET MEDICAE PARISIN., R. JENNERIANAE, MEDICORUM ET NOSOCOMII A GUYO LONDINI DENOMINATAE, ORDINIS MEDICO-CHIRURGORUM LUCCENSIS, SOCIETATIS PHYSICO-MEDICAE ERLANGENSIS, MEDICAE MARSILIANAE ETC. ETC. SODALI.

PARTIS SECUNDAE VOLUMEN PRIMUM,

CONTINENS

DOCTRINAE DE MORBIS SYSTEMATIS NERVOSI IN GENERE, ET DE IIS CEREBRI IN SPECIE

SECTIONEM PRIMAM.

EDITIO SECUNDA.

TAURINI

SUMPTIBUS CAJETANI BALBINI BIBLIOPOLAE

MDCCCXXI.

EXCUDEBANT CHIRIO ET MINA.

DE

MORBIS NERVOSIS

SECTIO PRIMA.

Caput I.

DE MORBIS SYSTEMATIS NERVOSI IN GENERE.

§. I.

DE ARGUMENTO GENERATIM.

Systematis nervosi consideratio.

1. Quemadmodum *Monarcha* populum, ex quo opulentiam suam parat, gubernat; ita *systema nervosum* reliquas corporis humani partes illi custodiam, fulcrum, et alimentum largientes, regit. Imperat enim pulpa in encephalo, et specu vertebrali inclusa plurimorum nervorum ope visceribus, quot quot sunt, regitque illorum functiones. Praeterea cerebrum, cerebellum, medulla oblongata, et spinalis, nec non nervi, eorumque plexus, ac ganglia suas quoque agnoscunt functiones, potissimum *sensum*, et *motum* respicientes, quarum functionum perturbationes *morbos systematis nervosi* proprie dictos constituunt.

Doctrinae historia.

2. Hippocrates, quamvis cerebrum pro viscere unice humorum absorptioni dicatum habuerit (1), et nervos cum tendinibus confuderit (2); attamen de morbis encephali (3), de consensu nervorum (4), deque caussis dolorum, et spasmorum (5) profundas possedit notiones. Plato sensuum imperium, atque principia psychologiae stabilivit (6). Stoae studium temperamentorum debemus (7). Aristoteles doctrinam sensuum (8), et somni (9) explicuit. Theophrastus pulchre de olfactu (10), vertigine (11), et virium jactura (12) disseruit. Herophilus cerebrum sat bene describens (13) nervos pri-

(1) Aphor. VII. 30.

(2) Lib. de arte. Sect. I. Aphor. VI. 19.

(3) Passim in capitibus sequentibus loca indicabuntur.

(4) Aph. V. 50. Liber de herniis. Sect. VI. p. 37.

(5) Aphor. VI. 39.

(6) Timaeus.

(7) Seneca de ira lib. II. c. 18. Cicero de finibus bonor. et malor. c. 22.

(8) De anima. Lib. II. III.

(9) De somno, et vigilia.

(10) De odoribus, interpret. Furlano et Turnebo.

(11) De vertigine. p. 259.

(12) De lassitudine. p. 267.

(13) Galen. de usu partium. Lib. VIII.

mum pro instrumentis sensationum (14) declaravit. Quarum partium functiones propius adhuc intellexit ERISISTRATUS (15). *Empirici* praeter praecepta a philosophia EPICURI depromta nil doctrinae systematis nervosi addiderunt. Nevrologiam plane ignorabat ASCLEPIADES (16), quod in genere de *Schola methodica* anatomiam negligente valet. Restaurator hujus scientiae, inprimis nevrologiae, MARINUS (17) est. CELSI in doctrina morborum encephali merita plus vice simplici celebrabuntur. ARETAEUS docte de chiasmo nervorum disseruit (18), ac tetanum, et phrenitidem morbis nervosis adscripsit (19). CASSIUS de animi pathematibus, de cerebri inflammatione occulta, et de consensu partium nervoso praeclare locutus est (20). GALENUS nervum sympathicum magnum (21), et

(14) RUFFUS de appellat. part. c. h. Lib. II. p. 65.

(15) GALEN. et RUFFUS l. c.

(16) GALEN. de locis affectis. Lib II. p. 260. RUFFUS l. c. p. 65.

(17) GALEN de nervorum dissectionibus. p. 205.

(18) Caus. acut. Lib. I. c. 7. p. 34.

(19) Ibid. Lib. II. c. 3. p. 15.

(20) Naturales, et medicinales quaestiones. Ed. GESNERI. Tigur. 1562.

(21) De usu partium. Lib. XV. p. 542.

recurrentem (22) exacte descripsit, originemque nervorum sensui inservientium e cerebro, motui autem dicatorum e medulla spinali derivavit (23). MARCELLUS ob lycanthropiae, quam exaravit, historiam (24) nobis memorabilis est. Jam vero astrologia, et magia ex Oriente Romam petentes (25) praecipue in medicina ad morbos nervosos spectante, quorum plurimi a daemone repetebantur (26), caput extulerunt. Amuletorum hinc, exorcismorum, verborum, formularumque magicarum (27), et manipulationum (28) non dabatur finis. Interea genuinam, de

(22) De nervorum dissect. p. 205. De usu partium Lib. XVI. p. 540.

(23) Ibid. Lib. XV. p. 534. C. FR. HARLES historia neurologiae veterum. Erlang. 1795.

(24) EUDOCIA apud VILLOISON. anecd. graec. p. 299.

(25) SPRENGEL *Versuch einer pragm. Geschichte der Heilk* 2. *B. p.* 123.

(26) PORPHYR. de abstinentia ab esu animal. Lib. II. p. 192 Edit. Lugd. 1620.

(27) Origo orientalis harum rerum vel ex eo elucet, quod Tartari hodiedum adhuc Lithuaniam inhabitantes iis ad morbos tum Christianorum, tum Judaeorum curandos utuntur. De Judaeis id non mirum, cum libri eorum (JUD. quod omnis probus liber sit. p. 456, idemque: de vita contempl. p. 475.) germina magiae, et astrologiae contineant.

(28) Vetulae, quas vulgus in Lithuania adhuc pro sagis (CZAROWNICE) agnoscit, recens natos convulsionibus correptos

quibus agitur, morborum doctrinam non solum defenderunt, sed locupletarunt quoque observationibus pretiosis in curriculo hujusmet libri saepius celebrandis artis medicae coryphaei Coelius Aurelianus, Oribasius, Aetius, Alexander Trallianus, et Paulus Aegineta. Arabes in doctrina morborum systematis nervosi nil praestiterunt, si excipias S. Ebn Serapion, de variis doloris capitis speciebus (29), et de aliis quibusdam cerebri morbis (30), nec non de hysteria (31), Rhazes de hypochondriasi (32), de melancholia (33), de epilepsia, et lethargo ex vitiis primarum viarum (34), et de dolore faciei (35), Ali de morbis melancholicis (36), atque Ebn Sina de cephalalgia (37), de inflammatione cerebri, et mania (38), de vertigine

variis manipulationibus, ad instar magnetismi animalis, subjiciunt, et fertur, aliquando cum successu.

(29) Breviar. Tr. I. c. 6. f. 4. a.

(30) Ibid c. 20. f. 8. a.

(31) Tr. V. c. 27. f. 55. b.

(32) Lib. I. c. 3. f. 6. a.

(33) Lib. I. c. 3. f. 6. b.

(34) Lib. V. c. 1. f. 96. a.

(35) Lib. I. c. 5. f. 10. d.

(36) Theor. Lib. IX. c. 7. f. 60. d.

(37) Lib. III. c. 3. p. 451.

(38) Ibid. Tr. 3. fen. 1. Tr. 41. 17.

(39), de apoplexia (40) etc. disserentes. Seculo XIV epidemia choreae St. Viti (41) attentione nostra digna. Seculo XV ANTONIUS GUAINERIUS memorabilia circa manias, et epilepsias tradidit (42). Seculo XVI rhaphania observata est (43). Hoc ipso seculo, et magis adhuc seculis sequentibus VESALIUS (44), FALOPPIUS (45), VAROLIUS (46), LAURENTIUS (47), ETIENNE (48), ACHILLINUS (49), CASSERIUS (50), SYLVIUS (51), WILLISIUS (52), BIDLOOUS (53), LEEUWENHOE-

(39) Ibid. c. 24. p. 489.

(40) Ibid. c. 12. p. 509.

(41) BZOVIUS ann. 1374. N. 13. p. 1501.

(42) Opus praeclarum ad praxin. Lugd. 1534.

(43) SCHWENCKFELD Theriotroph. Siles. Lignic. 1603.

(44) De corporis humani fabrica. Lib. VII. c. 4. edit. 2. Basil. 1555.

(45) Observation. anatom. Venet. 1561.

(46) De nervis opticis epistola. Patav. 1573. Ejusd. Anatomia. Frf. 1593.

(47) Historia anatomica. Frf. 1602.

(48) STEPHAN. de dissect. part. corp. hum. p. 337.

(49) Annot. in Mundin.

(50) Tabul. anatom. Frf. 1632.

(51) BARTHOLIN. anatom. reform. p. 312.

(52) Cerebri anatom. Amstel. 1664.

(53) Anat. hum. corp. Tab. X. f. 2. Amstel. 1685.

KIUS (54), PEYERUS (55), DUVERNEYUS (56), PACCHIONIUS (57), RIDLEYUS (58), EUSTACHIUS (59), LITTREUS (60), GARENGEOTUS (61), HEINTZEUS (62), SANTORINIUS (63), DU PETITUS (64),

(54) Philosoph. Trans. Y. 1674. p. 121. Y. 1677. p. 899 Y. 1685. p. 883.

(55) De rete mirabili cerebri, ejusque descriptione accuratiori, et usu. v. Miscell. nat. cur. dec. II. ann. 5. 1686. p. 355.

(56) *De la structure et du sentiment de la moëlle* (*Mém. de l'Acad. de Paris.* a. 1700. hist. p. 14. *mém.* p. 196).

(57) Diss. physiol. anatomic. de durae meningis fabrica, et usu. Rom. 1701.

(58) Anatomia cerebri mechanicam ejus, atque physiologiam comprehendens (Miscell. nat. cur. dec. III. a. 9. 10. 1701. 1705. op. p. 76).

(59) Tabul. anat. tab. 17. 18. c. 4. edit. a Lancis. Rom. 1714.

(60) *Grains glanduleux dans la dure mère, et leur usage (Mém. de l'Ac. de Paris a. 1704. Hist. p. 32.) observations sur l'eau, qui est dans les ventricules du cerveau* (Ibid. 1711. Hist. p. 29).

(61) *Observations anatomiques sur les sinus du cerveau (Mem. de Paris a. 1728. Hist. p.* 21).

(62) Diss. de nervis, eorumque praestantia in corpore humano. 1725.

(63) Obs. anatom. c. 3. Venet. 1724. De structura, et motu fibrae in BAGLIVII opp. p. 770.

(64) *Mèmoire, dans lequel il est démontré, que les nerfs intercostaux fournissent des rameaux, qui portent des esprits dans les yeux (Mém. de l'Ac. de Paris a.* 1727. *Hist. p.* 7. *Mém. p.* 1.*).*

Ruyschius (65, Hunauldus (66), Henckelius (67), Zinnius (68), aliique anatomiam, et physiologiam cerebri, medullae spinalis, et nervorum excolendo simul viam ad pathologiam, et therapiam morborum systematis nervosi magis magisque perficiendam aperuerunt. Enim vero Paracelsi tentaminibus hanc viam per alchimiam, astrologiam, necromantiam, chiromantiam occludendi feliciter obstitit Weyerus (69). Porro pretiosas observationes singulos morbos systematis nervosi illustrantes suppeditarunt: Amatus Lusitanus (70), Victorius Trincavella (71), Franciscus Valleriola (72), Diomedes Cor-

(65) Epist. anatom. IX.

(66) *Observation sur un rameau de nerfs assez considérable partant du plexus gangliforme semilunaire (Mém. de l'Ac. de Paris a.* 1734. *Hist. p.* 34.).

(67) De adipis cervini, et cerebri humani perennitate. (Act. nat. cur. Vol. III. p. 344.).

(63) *De l' enveloppe des nerfs. (Mém. de Berlin* 1753. p. 130.*)*

(69) Praest. Daemon. Lib. III. c. 5. p. 223. c. 16. p. 276. c. 8. p. 281.

(70) Sent. II. cur. 70. p. 192. (De aphonia ex vitio nervi recurrentis). Cent. I. cur. 9. p. 31. (De noxis vigiliarum).

(71) Consil. med. Lib. I. cons. 23. col. 73. Lib. III. 67. col. 519. (De consensu nervorum ad morbos explicandos).

(72) Obs. med. Lib. I. obs. 7. p. 163. (De cura melancholiae ex amore), ibid. Lib. V. p. 304. (De inflammatione medullae spinalis).

NARUS (73), REMBERTUS) DODOENS (74), FELIX PLATER (75), PETRUS FORESTUS (76), SALIUS DIVERSUS (77) etc. Totam autem morborum systematis nervosi classem, quae scilicet ex humoribus extravasatis ortum ducit, CAROLUS PISO descripsit (78). Alteram ejusdem doctrinae partem, morbos videlicet convulsivos, THOMAS WILLIS illustravit (79). Auctor iste, hypothe-

(73) Consil. Lips. 1599. Consil. 10. p. 84. (De gravi auditu a nixu sub partu). Obs. 7. p 13. (De aphonia ex compressione nervi recurrentis a tumore in pectore).

(74) Medic. obs. exempl. c. 2. p. 4. (De concussionibus cerebri).

(75) Obs Lib. 1614. Basil (De animi pathematum imperio). ibid. Lib. I. p. 7. (De medicamentis ad spinam vertebralem dirigendis), ibid. p. 11. 14. (De morbis cerebri) Et Praxis medic. Basil. 1666.

(76) Lib. I. 10. (De mania biliosa). Lib. III. 39. (De lethargo periodico). Lib. VI. 7 (De phrenitide a vermibus). ibid. p. 38. (De aphonia a vermibus). Lib. X. 25. (De Lykanthoropia), ibid. 41. (De catalepsi).

(77) De affect. particular. c. I. p. 199. (De inflammatione substantiae corticalis cerebri). cap. 2. p. 208. 213. (De cholera sicca antiquitatis ad hypochondriasin revocanda). c. 18. p. 300. (De somnambulismo).

(78) Selectiorum observationum, et consiliorum de praetervisis hactenus morbis, adfectibusque praeter naturam ab aqua, seu serosa colluvie ortis, liber singularis. Ponte ad Monticulum. 1618.

(79) Pathologia cerebri, et nervosi generis specimen, in quo agitur de morbis convulsivis, et de scorbuto. Oxonii 1667.

sibus valde indulgens (80) litem celebrem cum HIGHMORO (81) de hypochondriasis, et hysteriae sede habuit (82). Hoc autem malum graphice a SYDENHAMO delineatum est (83), qui praeterea vel in aliis morbis nervosis indicationes pro diaeta lactea, equitatione, venae sectione, purgantibus, opio, castoreo, cortice cinchonae, ferro etc., ut a tanto viro expectandum erat, stabilivit. GREGORIUS CHÉYNE doctrinam jatrochemicorum cum jatro-mathematica jungens (84) hypothesibus praeter modum addictus, utilia nihilominus ad morbos systematis nervosi curandos vulgavit praecepta (85). Plurima eorum et FLEMYNGI opus (86) continet. Neminem doctorum latet, ERNESTUM STAHL sanguinis imperium in dolores excitandos, affinitatem hypochondriasin inter, et haemorrhoides, ac melan-

(80) Op. c. ex. gr. p. 6. et 125.

(81) De passione hysterica, et hypochondriaca. Jen. 1677.

(82) WILLISII op. affectus hysteric., et hypochondriae. Pathologia vindicata.

(83) *The entire Works. London* 1769. *an epistle treating on the small-pox and hysteric disease.* p. 368.

(84) De natura fibrae. Lond. 1725.

(85) *English malady, or treatise on nervous disorders of all kind.* Lond. 1733.

(86) Neuro-pathologia, seu de morbis hypochondriacis et hystericis. Lib. III. Poema. Eborac. 1740.

choliam inter, et calculum patefecisse (87), et praestantissimas pharmacorum compositiones detexisse (88). Fridericus Hoffmann, quamvis propriam doctrinam per hypotheses de fluido nerveo, et aethere adumbraverit; attamen, quid in morbis nervosis excitandis valeant sanguis, inprimis venae portarum, obstructiones viscerum abdominalium, acida primarum viarum; venena, animi pathemata, debilitas (89), quidque ad eos sanandos conferant nitras potassae, aquae minerales, balsama, vinum, liquor suus anodynus, camphora etc. docuit (90). A principiis illius ea Boerhaavii (91) parum differunt. Stahlium potius secutus est Sauvages (92), cui praeter nosologiam multum et physiologia (93) debet. Commemoratione quoque respectu

(87) Diss. de inflammationum vera pathologia. Hal. 1698.

(88) *Grundlicher Bericht von den balsamischen-blutreinigenden und confortirenden Pillen, wie auch auf sonderbares Verlangen, von des rothen Flus-Magen und Steinpulvers zuverlassiger sonderharen Wirkung und rechtem Gebrauche.* Hall. 1716. Op. omn.

(89) Diss. de morbis ex atonia cerebri nervorumque nascentibus. Hal. 1708.

(90) Op. omnia.

(91) Praelectiones academicae de morbis nervosis, quas edidit Van-Ems. Lugd. Bat. 1761.

(92) Nosologia methodica. Amst. 1768.

(93) Motuum vitalium caussa. Montep. 1741. De animae imperio in cor. 1760. De viribus vitalibus. 1769.

hujus scientiae digni sunt: UNZER (94), MULLER (95), GODART (96), BONNET (97), CARRÈRE (98), et ROGER (99), ac relate ad pathologiam SUCHLAND (100), et BUCHNER (1). HALLERI de *fibrae muscularis irritabilitate* magnum inventum (2), illudque stupendum de *electricitate*, atque progressus anatomiae, et physiologiae systematis nervosi VATERO (3),

(94) *Gedanken vom Einfluss der Seele in ihren Korper. Hal.* 1751. *Philosophische Betrachungen des menschlichen Korpers. Hal.* 1750.

(95) *Betrachtungen über die Art und Weise der Mitwirkung der Nerven zu den Muskelzusammenzienziehungen. Frf.* 1753.

(96) *La physique de l'âme humaine. Berl.* 1755.

(97) *Essai de physiologie. Lond.* 1755. *Essai analytique sur les facultès de l'âme. Copenh.* 1760. *Contemplation de la nature.* 1764.

(98) Diss. de vitali corporis, et animi foedere. Perpignan. 1758.

(99) Specimen physiologicum de perpetua fibrarum muscularium palpitatione. Goett. 1760.

(100) De affectione nervorum. Regiom. 1747.

(1) Diss. de atonia nervorum, morbisque inde oriundis. Hal. 1749.

(2) Comment. Soc. R. Goetting. Vol. II. p. 114. *Mémoire sur la nature sensible, et irritable des parties du corps animal.* Lausanne 1756.

(3) De fibris cerebri in hydrocephalo nato evidentius observatis (Miscell. acad. nat. cur. Dec. III. Ann. 9. 10. 1701. 1705. p. 294).

STUARTO (4), HUBERO (5), MORGAGNIO (6), MORANDO (7), HARTLEYO (8), LOESTEINO (9), SCHMIEDELIO (10), MECKELIO (11), BORDEUO (12), WALSDORFIO (13), ROEDERERO (14), BER-

(4) *Experiment to prove the existence of a fluide in the nerves* (*Philos. Transact. Y.* 1732. p. 327.

(5) Diss. de medulla spinali Goett. 1741.

(6) Epistola de iis, quae in academ. Bononiens ab A. M. VALSALVA recitata sunt (Comment. Bononiens. T. I. O. p. 377).

(7) *Observations anatomiques sur quelques parties du cerveau* (*Mémoires de Paris.* a. 1744. *Hist.* p. 5. *mém.* p. 312.

(8) *Betrachtungen uber den Menschen, seine Natur, seine Pflicht und Erwarung. A d. E. Rostock* 1772.

(9) De nervo intercostali, deque nervis octavi, et noni paris, deque accessorio 1744. De nervis durae matris. Argentor. 1773.

(10) De controversa nervi intercostalis origine. 1747.

(11) De quinto pari nervorum cerebri. Goett. 1748. *Observations anatomiques sur la glande pinéale* (*Mém. de Berlin.* a. 1765. p. 91). *Recherches anatomiques* (*ibid.* a. 1753. p. 61). *Diss. anatomiques sur les nerfs de la face* (*ibid.* 1751. p. 19). *Observation anatomique sur un second noeud du second rameau de la cinquième paire des nerfs* (*ibid.* 1749. p. 84).

(12) *Recherches anatomiques sur la position des glandes et sur leur action.* Paris. 1751.

(13) Exper. circa motum cerebri, durae matris, et venarum in vivis animalibus institut. Goett. 1753.

(14) De cerebro. Goett. 1758.

TINO (15), MONROO (16), ROBINETO (17), ELLERO (18), HIRSCHIO (19), HAASEO (20), LE CATIO (21), ISENFLAMMIO (22), JOHNSTONO (23),

(15) *Mém. sur la circulation du fluide nerveux* (*Mém. de Paris* 1759. Hist. p. 75. *Mém.* p. 300).

(16) De cerebri, et nervorum administratione. Harling. 1763. *Discoveries respecting the brain and nerves* (*Med. and philos. comment. by a soc. in Edinburgh.* Vol. 6). *Bemerkungen uber Structur und Verrichtungen des Nervensystems. M. Anm. v.* SOEMMERING. Leipz. 1787.

(17) *Doutes sur l'existence des esprits animaux dans les nerfs* (*Rec. 1. de la soc. typogr. de Bouillon.* p. 358).

(18) *Exposition anatomique de l'origine, et de la formation du ganglion* (*Mém. de Berlin.* 1764 p. 108).

(19) Paris quinti nerv. encephal. disquisit. Vienn. 1765.

(20) De gangliis nervorum. Lips. 1772. De ventriculis cerebri tricornibus. Lips. 1789. De secundo ramo paris quinti nervorum. Lips. 1793. De nervo phrenico dextri lateris duplici, parisque vagi per collum decursu. 1790.

(21) *Traité des sensations, et des passions.* Paris 1767. *Traité de l'existence, et de la nature, et des propriétés du fluide des nerfs dans le mouvement musculaire.* Berlin 1765.

(22) De vasis nervorum. Erlang. 1768. *Praktische Bemerkungen uber die Nerven.* Erlang. 1774. De acervulo cerebri (Nov. act. nat. cur. Vol. 8. p. 162).

(23) *Essay on the use of the ganglions of the nerves.* 1771. *Physiol. und patholog. Untersuchungen uber das Nervensystem. A. d. E. mit Anmerk. von* MICHAELIS. Leipz. 1796.

Farrio (24), Neubauero (25), Sabatiero (26), Medico (27), Fontana (28), Bohmero (29), Wrisbergio (30), Ludwigio (31), Thoureto (32), Molinellio (33), Caldanio (34), Fri-

(24) *Philosophical inquiry into the nature, origin, and extent of animal motion.* Lond. 1771.

(25) Descriptio anatomica nervorum cardiacorum. 1773.

(26) *Mémoire sur quelques particularités de la structure du cerveau, et de ses enveloppes* (*Mém. mathém. et physique.* a. 1773. p. 593). *Mémoire sur les nerfs de la dixième paire* (*ibid.* p. 553).

(27) *Von der Lebenskraft.* Manh. 1774.

(28) *Ricerche filosofiche sopra la fisica animale.* Firenze 1775.

(29) Diss. de nono pare nervor. cerebri. Goett. 1777.

(30) Observat. anat. neurol. de ganglio, plexuque semilunari (Comment. Soc. R. Goett. Vol. II. P. I. p. 79). Observ. anat. neurol. de nervis viscer. abdominalium (ibid. Vol. XV). Observat. anat. medic. de nervis pharyngis (ibid. Vol. VII. P. I. p. 135). Observat. anatom. de quinto pare nervor. encephal. Goett. 1777. Klint Comment. anat. de nervis brachii. Goett. 1784. Observat. anat. physiol. de nervis arterias, venasque comitantibus (Comment. Soc. R. Goett. Vol. VII. P. I. p. 95).

(31) Diss. de cinerea cerebri substantia. Lips. 1779. De plexibus nervorum abdominalium. Berolini 1783.

(32) *Mémoire sur la nature de la substance du cerveau* (*Hist. et mém. de la Soc. R. de méd.* a. 1786).

(33) De ligatis, sectisque nervis octavi paris (Comment. Bonon. T. III. C. p. 67. O. p. 280).

(34) *Esperienze, ed osservazioni dirette a determinare qual*

SCHERO (35), YPEYO (36), JORDENSIO (37), STYXIO (38), BANGIO (39), aliisque tribuendi, doctrinae de qua agimus adspectum haud parum immutavere. Nihilominus antiquo adhuc tramite egregii caeterum scriptores R. WHYTT (40), et LORRY (41) pergebant. Reformatio enim pathologiae, et therapiae morborum systematis nervosi incomparabilem TISSOTUM expectabat, auctorem operis classici (42), quamvis totam doctrinam non comprehendentis, attamen, tum ob selectum litteraturae, tum ob thesaurum observationum propriarum, tumque ob elegantiam sermonis omni nostra laude su-

sia il luogo principale del cervello, in cui più che altrove, le fibre midollari dello stesso viscere s' incrocicchiano. (*Saggi di Padova*, *T. I.* p. 71).

(35) Descriptio medullae spinalis, ejusque nervor. icon. illustrat. Erlang. 1788.

(36) *Physiologische Beobacht. über die willkührlichen und unwillkührlichen Bewegungen der Menschen und Thiere.* Leipz. 1789.

(37) Descriptio nervi Ischiatici. Erl. 1788.

(38) Descriptio nervi cruralis, et obturatorii. Jen. 1789.

(39) Descriptio nervorum cervicalium.

(40) *On nervous disorders.*

(41) De melancholia, et morbis melancholicis. Paris 1765. *Sur le mouvement du cerveau, et de la dure mère* (*Mém. de math. et phys. T.* 3. p. 277. 344).

(42) *Oeuvres T. IX. Contenant le traité des nerfs. Lausanne.*

perioris. Quotquot de eodem argumento inde scripserunt, BORSIERI (43), BRUCKMANN (44), MICHEL (45), BALDINGER (46), COMPARETTI (47), MARGRAVE (48), KUHN (49), REUSS (50), NEAL (51), VAN-DER-BELEN (52), TISSOTI vestigia legere. Pathologia, quam *nerveam*, aut *solidi vivi* vocant (53), et in qua praeter allatos auctores (54), PRESSAVIN (55), et POMME (56), ex-

(43) *Institut. T. III.*

(44) Diss. de morbis nervorum obs. cum epicrisi. Goett. 1780.

(45) De caussis, indole, et therapia morborum nervosorum, qui in Belgio observantur. Amstel. 1783.

(46) Neurologia physiologico-pathologica. Opusc. p. 187.

(47) Occursus medici de vaga aegritudine infirmitatis nervorum. Venet. 1780.

(48) *Considérations, et conjectures sur les fonctions, et les maladies des nerfs.* Paris 1785.

(49) *Praktische Abhandlung einiger, das Nervensystem betreffender Krankheiten.* Breslau 1786.

(50) *Versuch einer Einleitung in die allgemeine Pathologie der Nerven. Prag. und Leipzig* 1788.

(51) *Praktische Abhandlung. über die Nervenkrankheit.* Berlin 1790.

(52) Diss. de praecipuis affectionibus nervorum. in Collect. diss. Lovan.

(53) P. I. Vol. I. §. VIII. 4. p. 24.

(54) Ibid. dicta p. 24 et seq.

(55) *Abhandl. von den Nervenkrankheiten. Nürnberg* 1772.

(56) *Traité des affections vaporeuses des deux sexes, ou maladies nerveuses.* Paris 1784. *Supplément* Paris 1804.

celluerunt, pathologia hujusmodi vim nervorum saepe ultra debitos limites extendendo (57), et morbos plurimos ex vitio generali systematis nervosi repetendo, qui evidenter ex irritatione speciali vel cerebri, vel medullae spinalis, vel nervi unius, alteriusve pullulant, perfectioni doctrinae morborum systematis nervosi ipsius obstitit. Idem effecisse arbitramur nefandam materialismi doctrinam ab Hume (58), De-la-Mettrie (59), Priestley (60), Reil (61), Richerand (62) etc. jactatam, ac licet pulchre ab eximio Tralles (63), et a Sumarez (64)

(57) E. c. Schaeffer *über die Nerven und einen Theil ihrer Krankheiten. Nürnberg* 1782.

(58) *Treatise on humane nature* Lond. 1739.

(59) *Histoire naturelle de l'âme. A la Haye* 1745. *L'homme machine.* Leide. 1748.

(60) *Disquisitions relating to matter and spirit.* Lond. 1777.

(61) Chr. Hufeland's *Journal d. pr. Heilk.* 1816. *Junius* p. 110. *Nicht Anklage, sondern Klage von Candidus.* Errat anonymus in eo, quod Reilium solum in opere prope ante mortem suam scripto (*Allgemeine Therapie*) materialismum defendisse asserit, cum idem jam a. 1803. in *Rhapsodien über die Anwendung der psychischen Curmethode auf Geisteszerrüttung* fecerit.

(62) *Nouveaux élémens de physiologie.* Paris 1814.

(63) De machina, et anima humana prorsus a se invicem distinctis, commentatio. Lips. 1749.

(64) *The London médical and physical Journal* 1813. *July.*

refutatam, a multis eheu! praesenti aevo admissam, nec non systema BRUNONIS, genuinae medicinae veluti sepulcrum. Fateri enim adigimur, universam morborum systematis nervosi doctrinam tempore, quo scribimus, vix aut ne vix quidem profectum accepisse. Quid enim recentissimi scriptores, REIL (65), et HOVEN (66) ad morbos systematis nervosi exactius cognoscendos, feliciusque curandos contribuerint, incassum quaesivimus. Debuissent tamen TISSOTUM antecellere, ex quo anatomia, physiologia, et pathologia systematis nervosi simul cum therapia morborum huc spectantium magis magisque locupletata sunt, tum operibus KIRLANDI (67), BARTHEZII (68), VICQ-D'AZYRI (69), PLATNERI

(65) *Ueber die Erkenntniss und Kur der Fieber. 4. B. Halle* 1802.

(66) *Versuch über die Nervenkrankheiten. Nürnberg* 1813.

(67) *Dissertations on the brain and nerves.* Lond. 1774.

(68) *Nouveaux éléments de la science de l'homme.* Montp. 1778.

(69) *Recherches sur la structure du cerveau, du cervelet, de la moelle alongé, de la moelle epinière, et sur l'origine des nerfs de l'homme, et des animaux* (*Mém. de Paris.* 1781. Hist. p. 8. *Mém.* p. 495. 543. 566). *Mémoire sur la description des nerfs de la seconde, et troisième paire cervicale* (Ibid. a. 1777. Hist. p. 11). *Traité de l'anatomie du cerveau 2 edition.* Paris 1813.

(70), PROCHASKAI (71), SCARPAE (72), METZGERI (73), PFEFFINGI (74), WALTERI (75), KWIATKOWSKII (76), MICHAELISI (77), BLUMENBACHII (78), ARNEMANNI (79), GUNTHERI (80),

(70) De principio vitali. Lips. 1777. Quaestiones physiologicae. Lips. 1794.

(71) De structura nervorum tract. anatom Viennae 1779. Disquisitio anatomico-physiologica organismi corporis humani, ejusque processus vitalis. Vienn. 1812.

(72) Annotationes anatomicae de nervorum gangliis, et plexibus Mutin. 1779. Tabulae neurologicae ad illustrandam historiam anatomicam cardiacorum nervorum. Papiae 1794. De nervo spinali ad octavum cerebri accessorio commentatio (Act. Acad. med. chir. Vindob. T. I. p 337).

(73) Animadvers. anat. physiol. in doctrin. nervor. Regiom. 1783.

(74) De structura nervorum. Argent. 1782.

(75) Tabulae nervorum thoracis, et abdominis. Berolin. 1783. *Anatomisches Museum, beschrieben von desselben Sohne.* Berl. 1796. Museum anatomicum. Berol. 1805.

(76) Theses anat. physiol. de nervor. decussatione, et gangliis. Regiom. 1784.

(77) *Ueber die Regeneration der Nerven.* Cassel. 1785.

(78) Institut. physiologicae. Goett. 1787. Specimen physiologiae comparatae inter animalia calidi, et frigidi sanguinis (Vol. 8. Comment. Soc. R. Goetting).

(79) *Versuche an lebendigen Thieren. Gott.* 1787. *Versuche über das Gehirn-und Rückenmark. Gott.* 1787.

(80) Cerebri, nervorumque distributionis exposit. 1789.

Fischeri (81), Stickii (82), Behrendsi (83), Peipersi (84), Gautieri (85), Schaefferi (86), Ch. F. Ludwigii (87), Schmidtii (88), Osianderi (89), Hullii (90), Buttineri (91), Brandisii (92), Cruikshankii (93), Haightoni (94),

(81) Descriptio anat. nervor. lumbalium, sacralium, et extremitat. inferior. Lips. 1791.

(82) De quinque prioribus encephali nervis Goett. 1791.

(83) Diss. qua demonstratur, cor nervis carere. Mogunt. 1792.

(84) Diss. sistens tertii, et quarti nervor. cervicalium descript. Hal. 1793.

(85) De irritabilitatis notione, natura, et morbis. Hal. 1793.

(86 *Ueber die Sensibilitat als Lebensprincip in der organischen Natur. Frankf.* 1793.

(87) Scriptores neurologici minor select Lips. 1793. 1795.

(88) Comment. de nervis lumbal. eorumque plexu anat. pathol. Vienn. 1794.

(89) Vera cerebri humani circa basin incisi imago, cum observationibus de cerebro, et medulla spinali, novaque nervos, aeque ac plantarum vasa hydrargyro implendi methodo (Comment. Soc. Goett. Vol. 16 Phys. p. 77).

(90) *Observations on the nervous system of different animals (Mem. of the Soc. of Manchester. Vol. 5. P. 2 p. 475).*

(91) Functiones organo animae peculiares. Diss. Hal. 1794.

(92) *Von der Lebenskraft. Hannov.* 1795.

(93) *Experiments of the nerves, particularly on their reproduction, and on the spinal marrow of living animals (Phil. Transact. Y.* 1795. p. 177).

(94) *Experimental inquiry, concerning the reproduction of nerves (Philos. Transact. Y.* 1795 p. 190). *Experiments*

Ritteri (95), Reilii (96), Rudolphii (97), Darwinii (98), Humboldi (99), Anderschi (100), Homei (1), Larreyi (2), Baronioi (3),

made on the laryngial and recurrent branches of the eigth pair of nerves etc. (*Mem. of the Medical soc. of* London. *Vol.* 3. p. 422).

(95) Singulares quaedam anatomicae observationes in cerebro, in thorace, in abdomine (Nova acta nat. cur. T. 3. p. 533).

(96) *Archiv fur die Physiologie.* 8. 10. B. de nervorum structura. Hal. 1796.

(97) Comment. de ventriculis cerebri. Greifswald. 1796.

(98) *Zoonomia or the laws of organic life.* Lond. 1796.

(99) *Sur l'influence de l'acide muriatique oxygené, et sur l'irritabilité de la fibre organisée. Versuche uber die gereitzte Muskelfaser.* Berlin. 1797.

(100) Tract. anatom. physiol. de nervis corporis humani aliquibus. Regiom. 1797.

(1) *Experiments and observations upon the structure of nerves* (*Philos. Trans. Y.* p. 1). *The Croonian lecture: on the irritability of nerves* (*ibid. Y.* 1801. p. 1). *Observations sur les fonctions du cerveau, lues à la Soc. R. de Londres le* 26. *Mai* 1814. *Trad. des Transactions Philosophiques par Mr. Magendie. V. Journ. de méd. chir. et pharm. T.* 32. *Mars.* 1815.

(2) *Notice physiologique sur les nerfs de la vie animale, avec une planche réprésentant le télégraphe electrique de* S. T. Soemmering (Tartra *Bulletin des sciences medicales T.* 5. p. 217).

(3) *Ricerche intorno ad alcune reproduzioni, che si operano negli animali così detti a sangue caldo, e nell' uomo* (*Mém. della Soc. Italiana. T.* 4. p. 480).

Bichati (4), Fabricii (5), Burdacki (6), Autenriethi (7), Rossii (8), Yellolyi (9), Malacarnei (10), Barbae (11), Prostii (12), Cuvieri (13), Richerandi (14), Dorignyi (15), Portalii (16), Dumasii (17), de Blainville

(4) *Anatomie médicale.*

(5) Neurologia. Bruns. 1806.

(6) *Beytrage zur nahern Kenntn. d. Gehirns in Hinsicht auf Physiol., Med. und Chirurg. Leipz.* 1806.

(7) *Handbuch der empirisch-menschlichen Physiologie. Tübing.* 1801.

(8) *Sur la structure du cerveau* (*Mém. de l' Acad. de Turin. a.* 1805--1808. *T.* 9).

(9) *A case of a tumor in the brain, with remarks on the propagation of nervous influence* (*Medico - chirurgical Transact. Vol. I.* p. 181).

(10) *Questioni anatomiche, e chirurgiche dilucidate.* (*Mem. della Soc. Italiana. T.* 8. p. 219).

(11) *Osservazioni microscopiche sul cervello.* Napol. 1807.

(12) *Essay physiologique sur la sensibilité.* Paris 1806.

(13) *Sur les différences des cerveaux considérés dans tous les animaux à sang - rouge* (*Soc. Philomat. a.* 3. *T.* 2. p. 17).

(14) *Mém. sur les mouvements du cerveau* (*Mém. de la Soc. mèd. d'emulation. a.* 3. p. 197).

(15) *Observations sur les mouvemens du cerveau* (*Annal. de la Soc. de méd. de Montpellier. T.* 20. p. 193.

(16) *Mémoire sur un mouvement qu'on peut observer dans la moelle epinière* (*Mém. de l'Institut Nation. des sciences et arts. T.* 11. *sc. math. et physiq. mém. p* 151.).

(17) *Exposé de quelques expériences propres à déterminer*

(18), MARTINI (19), KEUFFELLII (20), RAMSAYI (21), GALLII (22), ALEXANDERI (23), LUCAEI (24), NYSTENI (25), BRODIEI (26),

quelle est l'influence des nerfs de la huitième paire sur la coloration du sang (SEDILLOT *Rec. périod. de la Soc. de méd. de Paris.* T. 33. p. 353.).

(18) *Expériences sur l'influence de la huitième paire des nerfs dans la respiration* (*Nouv. Bulletin de la Soc. Philomatique.* T. 1. p. 226.).

(19) *The experiment of cutting the recurrent nerves, carried on further then has hitherto been done* (*Med. Essays and. obs. by a Soc. in Edinb.* Vol. 2. p. 114.).

(20) Diss. inaugur. de medulla spinali. Hal. 1810.

(21) *Anatomy of the Heart, Cranium and Brain adapted to the purposes of medical and surgical practitioners; to which is added, in notes, observations on the Laws of life and sensation.* 2. edit. Edinb. 1803.

(22) *Anatomie und Physiologie des Nervensystems im Allgemeinem und des Gehirns im Besondern.* Paris 1810.

(23) Diss. medico-chirurgica de tumoribus nervorum. Lugd. Bat. 1810. *Neue Samml. auserl. Abhandl.* 1815.

(24) Observationes anatomicae circa nervos arterias adeuntes, et comitantes. Francf. 1810. De cerebri in homine vasis, et motu, inclitae Heidelbergensi reipublicae literariae valedicens, quaedam verba etc. Heidelb. 1812.

(25) *Recherches de physiologie, et de chimie pathologiques* Paris 1811.

(26) Philosoph. Transact. Y. 1811.

SOEMMERINGI (27), NIEMEYERI (28), WENZELORUM (29), SNIADECKII (30), SPRENGELII (31), LE-GALLOISI (32), CARUSII (33), CROSSII (34),

(27) De basi encephali, et originibus nervorum ex cranio égredientibus Goett. 1778. *Vom Hirn und Ruckenmark.* Mainz 1788. Tabula baseos encephali. Francf. 1799. Academ. annotat de cerebr. administr. anatom. Monae 1810. *Ueber das Organ der Seele.* Konigsberg. 1796. Diss. de lapillis vel prope, vel intra glandulam pinealem sitis. Mogunt 1785. *Ueber den Saft, welcher aus den Nerven wieder eingesaugt wird, im gesunden und kranken Zustande des menschlichen Korpers.* Landshut 1811.

(28) De origine paris quinti nervorum cerebri. Hal. 1812. REILS *Archiv fur physiol.* 11. B. 1. St.

(29) De penitiori structura cerebri hominis, et brutorum. Tubing. 1812.

(30) *Teorya jestesw organicznych. w Wilnie.* 1811.

(31) Institutiones medicae. T. I. cap. 8.

(32) *Recherches expérimentales sur le principe du sentiment, et du mouvement* (SEDILLOT *Récueil périodique de la Soc. de méd. de Paris.* T. 35. p. 423.). *Mémoire sur la section des nerfs de la huitième paire* (*Nouv. Bulletin de la Soc. Philomat.* T. 2. a. 13 p. 101.) *Expériences sur le principe de la vie, notamment sur celui des mouvemens du coeur, et sur le siège de ce principe.* Paris 1812.

(33) *Versuch einer Darstellung des Nervensystems und insbesonders des Gehirns* Leipz. 1814.

(34) *Annals of Philosophy etc. by* TH. THOMSON, Lond 1815. Februar. art. V.

J. Fr. Meckelii (35), Spixii (36), Smerdoni (37), Tiedemanni (*), aliorumque: tum experimentis de animali electricitate, auctoribus Galvani (38), Volta (39), Pfaff (40), Trevirano (41), Ritter (42), Pilger (43), Ny-

(35) *Handbuch der menschlichen Anatomie.* I. B. Halle 1815. *Absch. vom Nervensystem.*

(36) Cephalogenesis, sive capitis ossei structura, formatio, et significatio per omnes animalium classes, familias, genera, ac aetates digesta, atque tabulis illustrata, legesque simul psychologicae, cranioscopiae, ac physionomiae inde derivatae. Monachi. 1815.

(37) *Expériments on functions of the nervous system. V. Medical and Physical Journal by* Fothergill *and* Want 1815. mai.

(*) *Anatomie und Bildungsgeschichte des Gehirns im Foetus des Menschen, nebst einer vergleichenden Darstellung des Hirnbaues in den Thieren.* Nurberg. 1816.

(38) De viribus electricitatis in motu musculari commentarius. Bologna 1791.

(39) *Scriften uber die thierische Electricitat.* Prag. 1792.

(40) *Ueber thierische Electricitat und Reizbarkeit.* Leipz. 1795.

(41) *Ueber den Einfluss des einfachen Galvanismus auf die thierische Reitzbarkeit.* V. Gilbeerth's *Annalen* 8 *B.* 1 *St.* p. 44.

(42) *Beytrage zur naheru Kenntniss des Galvanismus und der resultate seiner Untersuchungen.* Jena 1800.

(43) *Versuch durch den Galvanismus die Wirkung verschiedener Gifte und Arzneymittel auf die erhohte oder verminderte Reizbarkeit der Nerven su prufen.* Giesen 1801.

STEN (44), SUE (45), TROMSDORFF (46), NAUCHE (47), AUGUSTIN (48), ALDINI (49), HEIDMANN (50) etc. tum invento magnetismi animalis, de quo legi merentur MESMER (51), BOCKMANN (52), d'ESTON (53), GMELIN (54), HEINECKE (55), PEZOLD (56) WEINHOLT (57), PUY-

(44) *Nouvelles expériences Galvaniques faites sur les organes musculaires de l'homme, et des animaux à sang rouge.* Paris. a. XI.

(45) *Histoire du Galvanisme, et analyse des différens ouvrages sur cette découverte.* Paris 1802.

(46) *Geschichte des Galvanismus.* Erfurt 1802.

(47) *Journal du Galvanisme.* Paris 1803.

(48) *Versuch einer vollstandigen systematischen Geschichte der Galvanischen Electricitat.* 1803.

(49) *Essai théorique, et expérimental sur le Galvanisme.* Paris 1804.

(50) *Volstandige Theorie der Galvanischen Electricitat. Wien.* 1806.

(51) *Abhandlung uber die Entdekung des thierischen Magnetismus* Carlsrhue 1781. *Naturystem.*

(52) *Archiv. fur Magnetismus.*

(53) *Beobachtungen uber den thierischen Magnetismus.* Carlsrhue 1781.

(54) *Ueber den thierischen Magnetismus.* Tub. 1787.

(55) *Ideen und Beobachtungen den thierischen Magnetismus und dessen Anwendung betreffend.* Bremen 1800.

(56) *Reils Archiv. f. Physiologie* II. *B.*

(57) *Heikrafte des thierischen Magnetismus nach eigenen Beobachtungen.* Leipz. 1802.

SEGURE (58), KLUGE (59), BARTELS (60), DELEUZE (61), STIEGLITZ (62), HERZOG (63), WOLFART (64), MONTÉGRE (65), WOLTHERS, et HENDRIKSZ (66), GEDETSHIOLD (67), CADOT (68), LICHTENSTAEDT (*) etc.: tum fragmentis, quae sedulitati PLOUCQUETI (69), TABORI (70),

(58) *Du magnetisme animal consideré dans les rapports avec diverses branches de la physique générale.* 2. edit 1809.

(59) *Versuch einer Darstellung des animalischen Magnetismus als Heilmittel.* Berlin 1811. edit. 2. 1815.

(60) *Grundzüge einer Physiologie und Physik des animalischen Magnetismus. Frankf.* 1812.

(61) *Histoire critique du magnetisme animal* Paris 1813.

(62) *Ueber den thierischen Magnetismus.* Hannov. 1814.

(63) *Neuestes Journal der Erfindungen. 2. B. 3. 4. St.* 1812.

(64) *Asklapieion.* 1812.

(65) *Du magnetisme animal, et de ses partisans.* Paris 1812.

(66) *Bydragen tot den tegenwoordigen Staat van het animalisch Magnetismus in ons Vaderland. Groning.* 1814.

(67) *Journal für animalisch Magnetismus. Stockholm* 1815.

(68) *Considérations philosophiques et morales sur le magnétisme animal, ses principes, et ses rapports avec le fluide nerveux. St. Petersb.* 1816.

(*) *Untersuchungen über den thierischen Magnetismus. St. Petersburg* 1816. *Cfr. Coup d'oeil sur le magnétisme animal.* Ibib 1816. (Auctore PARROT?) et *Briefe über eine magnetische Kur.* Ibib. 1816. (Auctore BERG?).

(69) Diss. de morbis neuricis. Tub. 1792.

(70) *Abhandlung über die Nervenschwache.* 1792.

Thomsoni (71), Autenriethi (72) debemus; tumque monographiis morborum systematis nervosi specialium debitis locis commemorandis.

Propositum nostrum.

3. Quo ampliores autem fiunt doctrinae limites, quoque major factorum, ac opinionum accedit copia; eo difficilior quoque ordinis rerum, praecipue inter compendii confinia tradendarum evadit conservatio. Magna praeterea in hoc invenitur difficultas, quod emolumentum ex notionibus, quas scientiae auxiliares physica, anatomia, physiologia suppeditant, trahatur, quin in morbis describendis, et curandis via experientiae, et observationis derelinquatur. Nec satis est hic, ut alibi, ad instar legum physicarum naturae scrutatorum incedere; constat enimvero, doctrinam morborum systematis nervosi nexum summum cum praeceptis Religionis, et Moralis agnoscere, quo nexu, antiquitati probe noto (73), sive negle-

(71) *Inquiry into nature, causes and method of cure of nervous disorders.* Lond. 1795.

(72) Diss. de natura, et medela morborum neuricorum generatim spectatis. Tub. 1806.

(73) Plato de fortuna domestica Zeno sermone de pudicitia. Pythagoras salubr. praecept. Diogenes Laertius de vita, et moribus. Aliberti Diss. de medicinae, et doctrinae mo-

cto, sive spreto, Medicorum ordo non amplius, ut decet, altari, et throno fulcrum, sed utrisque flagellum, ideoque societatis veluti subversor evadit. Quae singula dum perpendis, quam grave propositum morbos systematis nervosi exponendi esse debeat, facile intelliges. Quin immo plane nobis desperandum foret, nisi spes adhuc in id locari posset, quod ex collectione tot factorum, quot aliorum, et nostra circa morbos systematis nervosi experientia suppeditat, tale oriri debeat corpus doctrinae, quale hucusque desiderabatur. Quotquot enim de morbis sive encephali, sive medullae spinalis, sive nervorum in specie egerunt, strictissime loquendo, radicem a trunco, et truncum a ramis sejunxerunt; unde mirum non est, si doctrina, licet ex partibus fertilissimis constaret, attamen generatim non nisi aegre crescere potuerit. Suffulcit postremo spem nostram opus, cujus utilitas saltem ex parte labori impenso respondeat, perficiendi, ordo, quo in serie morborum systematis nervosi exponenda usi sumus; incipiendo scilicet a simplicissimo encephali morbo, *dolore capitis*, et progrediendo ad *encephalititem*, *hydrocephalum*, *apople-*

ralis nexu. Et: Disputatio de morum, et morborum consensu.

xiam, *cataphoram*, *agrypniam*, *rhonchum*, *jactationem*, *crampum*, *ardorem*, et *pavores in somno*, item ad *somnia terrifica*, *incubum*, *somnambulismum*, *somniationem*, *ecstasin*, *catalepsin*, *vertiginem*, *hypochondriasin*, *amnesiam*, *moerorem*, *iram*, *amorem*, *vitae taedium*, et *suicidium*, *deliria*, *ebrietatem*, *paraphrosynen a venenis*, *manias*, *rhachialgiam*, *rhachialgititem*, *hydrorachititem*, *neuralgiam* in genere, et *prosopalgiam* in specie, *neurititem*, et *ischias*, *tremores*, *motus spasmodicos vagos*, *choream St. Viti*, *convulsiones*, *epilepsiam*, *paralysin*, *tetanum*, et *raphaniam*, quorum morborum doctrinis annectuntur *tractatus de morbis oculorum*, *aurium*, *et cavitatum nasalium*. De *syncope nervosa* in capite de *syncope in genere* (74). De *hydrophobia* loco jam indicato (75). De *morbis ex affectione nervorum textui viscerum inhaerentium* sparsim in toto opere (76).

(74) Part. II. Vol. II.

(75) Part. IV. Vol. II.

(76) E. c. ibi de asthmate, cardialgia, hysteria, ubi morbi pulmonis, ventriculi, et uteri exponuntur.

§. II.

SYMPTOMATA. AUTOPSIA CADAVERUM. ANALYSIS CHEMICA.

Symptomata. Generatim.

1. Sicuti in doctrina morborum cutis opportunum credidimus primum elementaria illorum symptomata explanare, ac *terminos* sic statuere *technicos* (77); ita et relate ad morbos systematis nervosi agemus.

Dolor.

2. *Dolor* (78) est perceptio ingrata, et molesta, quam vel invitus homo conatur tollere, cujusque idea non relinquit sui memoriam.

Anaesthesia.

3. *Anaesthesia* (79) est abolitio sensus.

Paralysis. Paresis.

4. *Paralysis* (80) est musculorum laxa im-

(77) P. I. Vol. II. §. II. 1.

(78) ΑΛΓΗΜΑΤΑ, seu ὀδύναι. (Swediaur novum nosologiae methodicae systema. Vol. I. p. 366). *Germ.* Schmerzen. *Gall.* Douleur. *Angl.* Pain. *Pol* Bol.

(79) Ab α privativo et αἴσθησις, sensus. Cfr. P. I. Vol. II. § CLXII 1.

(80) A παρὰ vitiose, et λύσις, debilitas. *Lat.* Resolutio

mobilitas nullo nisu voluntatis superanda; levior ejusdem mali gradus *paresis* (81).

Spasmus.

5. *Spasmus* est fibrarum muscularium contractio involuntaria.

Autopsia cadaverum.

6. Quas de caussis, sedibus, et effectibus morborum systematis nervosi notiones certas possidemus, has maxima ex parte *anatomiae pathologicae* debemus. Thesaurum hujuscemodi notionum relate ad *encephalum* gratia virorum celeberrimorum saepius in curriculo praesentis libri cum laude commemorandorum obtinuimus. Egentes e contra quoad anatomiam pathologicam *specus vertebralis* sumus, et egentissimi relate ad *nervos* (82). In genere ex cadaverum sectionibus elucet, morbos systematis nervosi saepe socia habere vitia sive *ossium*, et *membranarum* pulpae nerveae pro involu-

nervorum. *Germ.* Lahmung. *Gall.* Paralysie. *Angl.* Palsy. *Polon.* Odjecie czionkow, Paraliz.

(81) Ἀκάρσις, torpor, languor, segnities musculorum ad motum.

(82) Voigtel *Handbuch der pathologischen Anatomie.* 1. B. p 660. Autenrieth Diss. de hactenus praetervisa nervorum lustratione in sectionibus hydrophoborum. Tubing. 1802. Soemmering Op. c. *Ueber den Saft.* etc. p. 73.

cris inservientium, sive *vasorum sanguiferorum*, et *lymphaticorum* ad hanc pulpam nutriendam, et forte quid ex ea absorbendum (83), dicatorum, sive *substantiae cerebri*, *medullae spinalis*, ejusque *nervorum*. Quibus singulis in casibus vix unquam *processus inflammatorius*, aut *illius reliquiae* desiderantur.

Analysis chemica.

7. *Analysin chemicam* ad morbos systematis nervosi dilucidandos parum contribuere posse veremur. Interea chemicis tamen debemus experimenta nonnulla de cerebri (84), vel pulpae nervorum natura, de ejusdem in materiam adipo-ceream transitu, de indole concretionum calculosarum in capite, aliisque systematis nervosi partibus inventarum, atque de natura liquidi in ventriculis cerebri, in specu vertebrali, et in vaginis nervorum extravasati.

(83) Soemmering l. c.

(84) Fourcroy *Mémoire sur l'analyse chimique de plusieurs cerveaux* (*Bulletin de la Soc. Philomatique*. T. I. p. 37). Vauquelin *Analyse de la matière, qui constitue le cerveau humain* (*Nouv. Bullet. de la Soc. Philom.* 1811. p. 368). *Cfr. Annales du Museum d'histoire naturelle*. T. 18.

§. III.

CAUSSAE.

Generatim.

1. *Caussae* morborum systematis nervosi vel in ipso corpore humano, vel in rebus illud ambientibus, vel in utrisque simul existunt. Caussae in ipso corpore humano existentes nunc cerebrum, medullam spinalem, et nervos, aut saltem membranas has partes involventes detinent, nunc vero in imperio, quod affectiones morbosae systematis ossium, vasorum tum lymphaticorum, tum sanguiferorum, nec non viscerum in cavitatibus pectoris, abdominis, ac pelvis reclusorum, in genus nervosum exércent, locatae sunt.

Vitia haereditaria.

2. Systema nervorum prae omni alio vitiis a parentibus ad proles, vel ab avis ad nepotes alterutrius, vel utriusque sexus propagatis, determinato plerumque vitae tempore, diversa aliquando sub forma (85) evolvendis subjicitur (86).

(85) E. c. ab epilepticis, maniacis, et vice versa.

(86) Inter recentiores de hoc argumento legantur ADAMS (*A philosophical dissertation on the hereditary peculiarities*

Vitia congenita.

3. Haud pauci cum systemate nervoso labefactato nascuntur, cui *labefactationi congenitae* ansam porrigere videntur res vel actum conceptionis circumdantes, e. c. ebrietas, terror, aversatio, aut effrenis libido conjugum; vel in evolutionem embryonis agentes, e. c. animi pathemata, violentiae externae, morbi febriles, chronici matris gravidae; vel partum circumdantes, forte anni tempus, immaturitas, aut maturitas recens nati nunc solitarii, nunc gemelli, nunc levi opera, nunc cum difficultate in lucem editi; vel aliae adhuc ignotae. Aliquando dispositio morbosa congenita systematis nervosi tantummodo in uno latere (87), vel una in parte (88) obvenit.

Temperamentum.

4. Quodvis *temperamentum* characteres for-

of human constitution, with Inquiry into the provisions made by nature, to prevent the deterioration of therace and how far they can be imitated or improved by art. Lond. 1814). et WOLLSTEIN (*Ueber das Paaren, Verparen der Menschen und der Thiere, nebst einer Abhandlung, uber die Folgen und Krankheiten, die aus der Verpaarung entstehen.* Altona 1815).

(87) Vide SPRENGELIUM (Institut. Vol. II. p. 378) de chiasmo nervorum.

(88) TISSOT l. c. p. 223.

titer exaratos exhibens conditionem systematis nervosi plus minus morbosam (89) annuntiat.

Idiosyncrasia.

5. Nil magis de specifica conditione systematis nervosi variis hominibus propria testatur, quam *idiosyncrasiae*, temperamenti teneri plerumque progenies, quae pro re nata sensus visus, auditus, odoratus, gustus, tactus afficiunt, ac praeterea tum a consuetudine, tum ab adsociatione idearum pendent (90). Portentosum effectum idiosyncrasiae *antipathiae* sistunt, quae non immerito omnis aevi medicorum attentionem ad se traxerunt (91). Docent

(89) Fr. Hoffmann Diss. de temperamento, fundamento morum, et morborum in gentibus. Op. T. V. p. 103.

(90) Legi meretur articulus *Antipathie* in *Dictionnaire des sciences médicales* Parisiis edito, auctore Petroz. T. II. p. 200.

(91) Praecipui de *antipathia* scriptores sunt: Fracastori, Op. Vega de art. medend. Lugd. 1564. Lib II. c. 3. p. 239. Peucerus oratio de sympathia, et antipathia rerum in natura. Frf. 1574. Avoli de caussis sympathiae, et antipathiae. Venet. 1580. Jessenius a Jessen diss. de sympathiae, et antipathiae rerum naturalium caussis. Vratislav 1599. Zwinger de antipathia humana. v. fasc. diss. select. No. 1. Rattray auditus novus ad occultas sympathiae, et antipathiae caussas. Glasg. 1658. Letschius diss. de sympathia, et antipathia corporum naturalium. Vitenb. 1660. Lipsius diss. antipathiae singulares. Jen. 1678. Eberhard diss. si-

illae, systematis nervosi specificam, et plus minusve morbosam conditionem corpus humanum imperio multarum rerum subjicere, quae vulgo nullum in illud sensibus obvium effectum producunt (92), cujus rei in morborum systematis nervosi aetiologia semper memores esse juvabit, ne facta, de quibus rationem reddere nequimus, ideo pro falsis declaremus (93).

stens sympathiae, et antipathiae historiam. Brem. 1682. SCHWELINGIUS diss. sympathiae, et antipathiae historia physice explicata. Brem. 1682. WILLICH diss. de sympathia et antipathia. 1697. RUDOLPH diss. de antipathia humana. Basil. 1700. VOISIN diss. de antipathia humana. Basil. 1701. MENTZ diss. antipathiae physicae phaenomena ad suas caussas revocata. Lips. 1708. RENDTORF notae in Anatolium, et Democritum de sympathia, et antipathia. Hamb. 1712. HERMSTAEDT *Wunderbare Krafte der Natur durch die Sym- und Antipathie. Rotenb.* 1776. PASSEMENT *Essay sur les antipathies.* Paris 1811.

(92) Cfr. Appendix ad caput XIV. Diarium diei 18. Maii.

(93) Axioma philosophicum antiquum: *ab ignoratione modi non valet consequentia ad negationem existentiae rei*, pulchre a celebr. LA PLACE (*Théorie analytique des probabilités.* Paris 1812. p. 358.) explicatur, ubi ait: « *Nous sommes si éloignés de connoitre tous les agens de la nature et leurs modes d'action, qu' il seroit peu philosophique de nier l'existence des phénomènes, uniquement parcequ'ils sont inexplicables dans l' état actuel de nos connoissances; seulement nous devons les examiner avec une attention d'autant plus scrupuleuse, qu'il paroit plus difficile de les admettre* ».

Nisus imitandi.

6. Ad facta hujusmodi quodammodo (94) pertinet *nisus imitandi*, quo homines praesertim juvenes, et excitabiles in morbum nervosum, quem adspiciunt, facile ipsi conjiciuntur (95). Nervi illorum hic ita nervis aegrorum respondere videntur, uti corda musica quieta alteri unissona oscillanti.

Aetas.

7. Quaevis *aetas* ad peculiares systematis nervosi morbos viam sternit. *Infantes* maxime malis encephali, et specus vertebralis, nec non

(94) *Quodammodo*, dico, nam multum hic *electricitatem* influere, ex factis infra tradendis (Append ad cap. XIV. Diar. diei 20. maii) verisimile videtur. Vellem, ut *simiarum* nisus imitandi examini peculiari subjiceretur, scopo observandi, num ille quid commune cum nisu imitandi morboso habeat, nec ne? Interea legi meretur quod Virey (*Histoire naturelle du genre humain*. Paris *Ann*. IX. T. 2. p. 243.) de *imitationis* in homines imperio eleganter exposuit. Ita Osiander (*Ueber die Entwickelungskrankheiten in den Blüthenjahren des weiblichen Geschlechtes. Gott.* 1817. *I. Th.*) *nisum*, quem *imitationis* vocavi, sub nomine *adfectus mimetici* describens.

(95) Bagliv. Prax. med. cap. XIV. §. 2. Nicole *naturalisme des convulsions*. Soleure 1733. Kaw Boerhaave impetum faciens. §. 394. 406. Tissot l. c. p 299. Moreau De la Sarthe *in Mém. de la Société médicale d'émulation*. Vol. 2. p. 189.

plexuum nervorum abdominalium subjiciuntur, quod tribuendum est (ne amplius dicamus de violentiis sub partu) cerebri molliori substantiae, nervorumque crassitiei (96), sanguinis majori affluxui ad caput, fontanellae diutius apertae, dentitioni, imbecillitati vertebrarum, et tardae processuum spinosorum formationi, morbis hepatis, acidis primarum viarum, vermibus intestinalibus, fasciarum, vestiumque arctae nimis applicationi, cunarum agitationi violentae (97), portandi rationi incongruae, nutrimenti defectui, excessui, depravationi, praecipue si nutrix vino, aut alcohol abutatur, animi pathematibus excrucietur, libidinosa fuerit (98), lapsibus saepe nimis a nutricibus occultatis, aëri corrupto cubiculorum, frigori, et pharmacis ad somnum conciliandum exhibitis etc. Maxime *epocha pubertatis* morbis systematis nervosi favet, quod tum rapido partium ad illud spectantium incremento, tum imperio partium genitalium potissimum in plexus nervorum abdominalium, et in medullam spinalem (99) ad-

(96) Soemmering l. c. p. 64.

(97) Platner Progr. de somno infantum ex agitatione, motuque cunarum. Lips. 1740.

(98) Phavorinus apud A. Gellium Noct. Atticar. Lib. XII. cap. I.

(99) Cfr. cap. de *Chorea St. Viti*, ubi demonstrabitur,

scribendum esse existimamus. *Aetas media*, nisi veneris abusus, potus liquorum fermentatorum, opificia insalubria, animique pathemata locum inveniant, parum morbis nervosis, exceptis vesaniis, favet. E contra *senectus* nervis corrugatis, exsiccatis, quodammodo consumptis (100) instructa, multumque ad morbos cerebri disposita.

Sexus.

8. Feminae, cerebro ampliori, nervis (exceptis olfactoriis, opticis, ischiadicis, plexuque hypogastrico, et uterino, nec non filamentis ex plexibus nonnullis mesaraicis venientibus) subtilioribus, ast copiosioribus instructae (1) prae maribus, et fortius morbis systematis nervosi subjiciuntur. Cujus phaenomeni ratio praeterea quaerenda est in cultu, ornatuque, in servitute qua vivunt, in nexu uteri, et ovariorum cum universo corpore, et in peculiaribus functionibus sexualibus, de quibus infra.

pubertatem ita in medullam spinalem, uti dentitionem in cerebrum, influere.

(100) Seiler anatomiae corporis humani senilis specimen. Erlang. 1800. p. 117. Lucae op. c. §. 12.

(1) Soemmering diss. de basi encephali, et originibus nervorum. Goett. 1778. Walter Tab. nervor. thoracis, et abdominis. Berolini 1788. Fischer descriptio anatomica nervorum lumbalium, sacralium. Lips. 1791.

Animi pathemata.

9. Fertilissima caussa morborum systematis nervosi in *animi pathematibus* invenitur, quod abunde demonstrarunt Nichols (2), Clark (3), Backer (4), Gaub (5), Zuckert (6), Camerarius (7), De-Beauchesme (8), Falconer (9), Tissot (10), Nienneyer (11), Cogan (12), Mortesan (13), Debreuze (14), Charpentier (15), Bilon (16), Godefroy (17), et Maass

(2) Praelectio de anima medica. Lond. 1750.

(3) *Dissertation concerning the effects of the passions on human bodies*. Lond. 1752.

(4) De affectibus animi. Cantabr. 1755.

(5) De regimine mentis. Lugd. Bat. 1767.

(6) *Von den Leidenschaften*. Berl. 1768.

(7) De efficacia animi pathematum.

(8) *De l'influence des affections de l'ame dans les maladies nerveuses des femmes*. Montp. 1781.

(9) *Diss. on the influence of the passions upon disorders of the body*. Lond. 1788.

(10) Op. c.

(11) Commentatio de commercio inter animi pathemata, hepar, bilemque. Goett. 1795.

(12) *A philosophical treatise on the passions. Bath.* 1800.

(13) *Traité sur l'influence des passions sur le tempérament, et la santé*. Paris 1805.

(14) *Act. de la Soc. des sciences physiq. et médic. de Liège. Part. I.* p. 4.

(15) Ibid. p. 191.

(16) Ibid. p. 291.

(17) Ibid. p. 355.

(18). Examen animi pathematum speciale docebit, quodvis eorum peculiarem affinitatem quibusdam cum nervis, et visceribus habere. Ordimur a *gaudio*.

Gaudium.

10. *Gaudium* debitos inter limites tam salutare, si illos excedat, gravissima nervorum mala produxisse est visum (19). Idem de gaudii effectu, *risu* (20), valet; qui praeterea de actione gaudii in nervos diaphragmatis testatur.

Moeror.

11. *Moeror* potissimum nervis pulmonum, cordis, ventriculi, et hepatis inimicus, specifice glandulas lacrymales afficiens, opusque nutritionis, et secretionum laedens, veluti morbus per se considerabitur (21).

Desperatio.

12. *Desperatio*, praecipue ex angore animi ob occultum crimen: quo delicatior conscientia,

(18) *Versuch über die Leidenschaften. Halle.* 1. *Th.* 1805 2. *Th.* 1807.

(19) Ephem. nat. cur. dec. II. ann. 9. obs. 22. Marcellus Donatus L. III. c. 13. *Anecdotes de médecine* p. 117.

(20) Camerarius memorab. cent. 14. p. 60. 61. Ephem. nat. cur. dec. II. an. 8. obs. 176. an. 9. obs. 22. dec. III. an 2. obs. 10.

(21) Cap. XVIII.

eo pejores iis tristitiae similes producit effectus, (22).

Amor.

13. *Amor*, si felix, gaudii, alias moeroris ludit scenam, uti abunde debito loco (23) demonstrabitur.

Odium. Invidia. Zelotypia.

14. *Odii*, *invidiae*, et *zelotypiae* actiones praecipue hepati, et cerebro infensae limites in morbis systematis nervosi gignendis non agnoscunt.

Ira.

15. Idem de *ira* valet in speciali capite consideranda.

Timor. Terror.

16. Sicuti effectus *timoris* cum iis tristitiae, ita effectus *terroris* cum iis irae cohaerent. Innumerabilia in curriculo hujus libri recensenda exempla id confirmabunt.

Pudor.

17. *Pudor*, docente erubescentia (24) prae-

(22) Tissot l. c. p. 385.

(23) Cap. XX.

(24) Walther De erubescentia. Lips. 1789. Collect. anat. Halleri T. II.

sertim in nervos cordis, et cutis, aliquando cum lethali eventu (25) agit.

Voluptas.

18. Lentius, ast non minus evidenter, universi systematis nervosi vim infringit *voluptas* saepe nimis repetita.

Dolor.

19. *Dolor* (26) non solum ut symptoma morborum systematis nervosi considerandus est, sed etiam ut caussa. Qualiscumque illius fuerit origo, dum summum attingit gradum, terribiles excitare valet nervorum turbas.

Taedium.

20. *Taedium* communis morborum systematis nervosi caussa, in peculiari capite, ut morbus, ad trutinam vocabitur.

Studia.

21. Quid *studia* nimia, et *meditatio* in morbis nervosis excitandis valeant, praesertim ex tractatu de hypochondriasi elucebit (27).

(25) Ledel Misc. acad. nat. cur. dec. II. an. 4. p. 299.

(26) Sauvages Theoria doloris. Montp. 1757. Petit *discours sur la douleur. Lyon. ann.* 7. Bitzius *Versuch einer Theorie der Schmerzen* 2803.

(27) Legatur interea : Pechlin l. c. lib. III. obs. 6. Viridet l. c. Vol. 2. p. 646. Mead monita cap. 3. p. 45. Demachy

Imaginatio.

22. Illo ipso in tractatu, nec non in eo maniarum de vitiis imaginationis plus vice simplici quaestio erit. Hic sufficiat meminisse, *imaginationem*, ut caussam morborum systematis nervosi, praesertim *in sensu universali interno* (28), in conceptis opinionibus (29), in poësi etc. alimentum invenire (30).

nov. act. nat. cur. T. 8. p. 43. Garipuy *Mém. de Toulouse* T. 2. p. 52. Viço *Mém. de Turin.* an. 10. et 11. *Litt. A. B. arts.* cap. 3. p. 45. et in primis: Corp *Essay on the changes produced in the body by operations on the mind.* Lond. 1792.

(28) Quin enim hypothesium opprobrium incurramus, praeter organa externa sensuum homini adhuc *sensum internum* tribuere possumus, quem Reilius *das Gemeingefuhl*, Bichat sensibilitatem organicam, et Hubner coenaesthaesin (ejusd. diss. de coenaesthesi Hal. 1794. edita) vocant. Sensus iste in universo systemate nervoso, praecipue vero in gangliis nervorum abdominalium residere, et animam de mutationibus in ipso corpore contingentibus certiorem reddere, supponitur.

(29) E. c. fides in dies nefastos, spectra, interpretationem somniorum, praedictiones ex chartis lusoriis (*la cabala*), apparitionem avium mali augurii, ululatus nocturnos canum, et numerum imparem commensalium, utpote mortem praesagientium etc.

(30) Imaginationis in corpus humanum vim praesertim dilucidarunt Agripp. Op. T. I. De occultis philosoph. Lib. I. c. 64. p. 131. Edit. Lugd. Del-Rio Disquisit. magic. p.

Somnus, et vigiliae.

23. *Somnus*, et *vigiliae*, ultra quam par est protractae, aut horis ordini naturae contrariis sibi succedentes systema nervosum ad morborum seriem disponere, nemo dubitat (31).

Motus, et quies.

24. Eandem vim *motus, et quies* normam excedentes exercent, uti permulta probant facta (32).

21. Nymman Orat. de imaginatione Tand. Diss. phys. annex. p. 211. Fienus de viribus imaginat. conclus. 23. Sigward de vi imaginationis p. 22. Wolff Act. acad. nat. cur. Vol. 6. p. 342. Lanzoni Miscell. nat. cur. dec. III. an. 3 p 37. Scholz ibid. dec. I. an. 2. p. 221. De-Meza Act Soc. med. Havn. Vol. 2. p. 281. Muratori *Ueber die Einbildungskraft des Menschen. A. d. Ital.* Leipz 1785.

(31) Notiones praeparatoriae ad capita nostra de cataphora, agrypnia, et somniis inveniuntur apud Platonem (Lib. VII. de lege), Lemnium (in exhort. ad vitam optimam instit. c. 26), Cael. Rhodiginum (Lib XXX. cap. 9.), Quercetanum (Diaet. Polyhist S. II. c. 9), Frankenau (Satyr. med. 18 p. 359), Tuillierum (Ergo decedit quid sanitati a diuturniori somno Paris 1673), Pechlinum Lib. III obs. 41. Marcellum Palingenium Zodiacus vitae. Gemini vers. 624. Krugerum de somno morborum matre, et filio. Helmat. 1754 Eyselium de somno excedente. Erf. 1707. Albertium Diss. de somno morborum caussa. Hal. 1726. L'Abbeum Ergo pejor vigiliarum, quam somni excessus. Paris 1692.

(32) Willis l. c. cap. V. p. 46. Perryo *on nervous diseases* p. 197. Tissot l. c. p. 67. Struv *von dem Schaden der*

Systema ossium.

25. A motu musculorum nos ad *systema ossium* convertimur, utpote caussam frequentem morborum systematis nervosi continens. De imperio enim cranii in *cerebrum* facta plurima, ex quibus GALLIUS praepostere systema condidit (33), nec non *cretinismus* (34), et obser-

allzu starken freiwilligen Bewegung des Leibes (*Prufende Cesellschaft in Halle.* 2. B. p. 496).

(33) FRORYEP *Darstellung der ganzen auf Untersuchung der Verrichtungen des Gehirns gegrundeten Theorie der Physiognomik des* Dr. GALL's Weimar 1802. WALTHER's *Kritische Darstellung der Gallschen anat. Physiolog. Untersuchung des Gehirn und Schadelbaues.* Zur. 1802. Ejusdem: *Neue Darstellung der Gallschen Gehirn und Schadellehre.* 1804. LEUNE *Entwicklung der Gallschen Theorie.* Leipz. 1803. BISCHOFFS *Darstellung der Gallschea Gehirn und Schadellehre.* Berlin. 1805. WILLERS *Gall's Darstellung des Gehirns.* Wien 1803. BLODE *Gall's Lehre.* Dresd. 1806. STEFFENS *Drey Vorlesungen uber Gall's Organenlehre.* Halle 1805. HUBER *Galls Lehre.* Basel 1808. DOUBLE *Exposition raisonnée sur le système cronologique du* Dr. GALL. (SEDILLOT *Recueil périodique de la Soc. de médecine de Paris.* T. 27). ACKERMANN *Gall'sche Hirn-Schadel-und Organenlehre widerlegt.* Heidelberg 1806. *Beantwortung der Ackermann'schen Beurtheilung.* Halle 1806. RUDOLPHI Dubia contra Jos. GALL. (Nova acta Academ Petropolitanae. T. 14. hist. p. 131). *Vorbereitung zu Galls Vorlesungen uber die Cranioscopie von einem seiner Schuler.* Leipz. 1805.

(34) V. cap. XXV. §. C. 13.

vationes in capitibus de cephalalgia etc. exponendae testantur. Magnam partem morborum *medullae spinalis* a vertebrarum vitiis originem trahere debito loco demonstrabitur. Nec ossa, prope quae *nervi* decurrunt, semper ad normam constituta sunt (35).

Systema vasorum lymphaticorum.

26. *Systema vasorum lymphaticorum* tam arcte cum illo nervorum cohaeret, ut morbi primum detinentes necessario in alterum influere debeant. Meridiana luce clarius id demonstrabimus de morbis cerebri, et medullae spinalis in specie disserendo. Praeterea facile intelligitur, quantam injuriam tumores, indurationes, inflammationes, suppurationes, exulcerationes vasorum, et inprimis glandularum lymphaticarum nervis inferre debeant, si perpendatur: plexus lumbarem, iliacum, et renalem vasorum, et glandularum lymphaticarum plane cum nervis ex plexibus ejusdem nominis implicatos esse: glandulas mesenterii plexum nervorum mesentericum superiorem attingere: glandulas lymphaticas, quae ambas diaphragmatis superficies retis amplissimi adinstar obducunt, cum plexu,

(35) Hunauld *sur les causes de la structure singulière, qu'on rencontre quelquefois dans les différentes parties du corps humain* (*Mém. de l'acad. de Paris.* a. 1740. *Mem.* p. 273).

et nervo phrenico intimum nexum experiri. Idem nexus systema lymphaticum inter, et nervosum in viscerum contextu animadvertitur. Tandem praeter nexum mechanicum aliae adhuc caussae, quae de imperio systematis lymphatici in genus nervosum rationem reddere possent, extare videntur (36).

Cor, et vasa.

27. *Cor, et vasa circulo cruoris dicata* magnam vim in systema nervosum habere, atque idcirco proprios morbos facile huic systemati communicare (37), etiamsi ACKERMANNO nervorum originem ex corde repetenti (38) minime assentiri possimus, nemo mirabitur, qui considerabit: *cerebrum* carotidum, et arteriarum vertebralium ope, quintam circiter partem sanguinis in corpore contenti accipere; arterias encephali teneriores esse, et molliores, fragilioresque: substantiam corticalem cerebri structuram plane vasculosam ostendere: ventriculos laterales, plexus choroideos, ventriculum autem

(36) SOEMMERING op. c. *Ueber den Saft u. s. w.*

(37) HOMOLICKI Diss. de vasorum sanguiferorum vi in morbis nervosis producendis. Vilnae 1815. De eodem argumento cadaverum sectionum ope illustrato lege: JAMES in *Medical and physical Journal by* FOTHERGILL *and* WANT. Lond. 1815. *March.*

(38) De nervei systematis primordiis. Manh. 1813.

tertium, et quartum cerebri membranam vasculosam eos obducentem offerre: piam matrem amplum ex arteriolis, et venis compositum rete exhibere: inter ipsas durae matris laminas plurimis in locis conspicua sanguinis receptacula (sinus) locum invenire, et venas tum jugulares internas, tum vertebrales sanguinem ibi collectum suscipere, atque (praeter emissaria Sanctorini) ita e capite educere, ut cruor toties stagnare, vel refluere debeat, quoties obstaculum qualecunque depletionem aut jugularis dextrae in cavam descendentem, aut jugularis sinistrae in subclaviam, aut venarum vertebralium in venas subclavias impediat: pontem Varolii in proprio sulco arteriam basilarem excipere: *medullam oblongatam* ad axin pariter sulcum, in quo vasculosa membrana decurrit, et totum medullae spinalis tractum sequitur, instructam esse: hanc ipsam medullam spinalem, adinstar cerebri, a membrana vasculosa piae matris propagine, nec non ab arteria anteriore, et posteriore vertebrali, et a venis vertebralibus in sinus, qui utrinque columnae adstant, dilatatis circumdari: *nervos* in genere, excepto fere unico olfactorio, propria vasa sanguinea in velamento eorum decurrentia, agnoscere, ac insignem vasorum conglobationem in illis cerebri locis, e quibus priora

quatuor nervorum paria egrediuntur (39), obviam venire: nervum opticum praeterea arteriam centralem includere; hanc autem circa humorem vitreum in reticulum, cujus areolas semifluida retinae substantia implet, expandi: nervum oculo-motorium prope arteriam cerebri profundam originem trahere: nervum patheticum super sinum cavernosum ascendere: ramum nasalem nervi ophthalmici, comite arteria, et vena, per foramen ethmoideum cavitatem narium subire: ramum Vidianum profundum in canali carotico serpere: ramum maxillarem inferiorem ex ramo tertio paris quinti ortum non solum cum vasis sanguineis ejusdem nominis incedere, sed et cum iisdem in dentium radices intrare: ramum auricularem ex eadem stirpe ortum retro arteriam temporalem jacere: nervum abducentem ad superficiem externam carotidis cerebralis positum ita in sinum cavernosum intrare, ut a sanguine hic contento irroretur: arteriam auditivam internam nervi acustici mollis sociam uno ramo per cribrosa meatus foraminula simul cum filamentis nerveis in vestibulum penetrare: altero, nervum cochleae prosequente in axeos canaliculum gliscere, atque inde ramulos adinstar ra-

(39) Wenzel op. c. XXV.

diorum dispergere, qui ad utramque laminae spiralis faciem chordis nerveis intermiscentur: portionem duram paris septimi per aquaeductum Fallopii artèriam stylo-mastoideam continentem decurrere, ejusque ramos faciales rete vas sanguifera circumdans efformare: nervum glosso-pharingeum ope arteriae, et venae a nervo vago separari: hunc nervum cum vago, et accessorio Willisii per idem foramen ac vena jugularis, quamvis separatim, exire: tunc vero glosso-pharyngei ramum primum ad superficiem externam carotidis descendere: nervum vagum ad externam superficiem venae jugularis internae locatum esse: ramum laryngeum superiorem ex parte cervicali nervi vagi pullulantem retro carotidem usque ad arteriam laryngeam superiorem, cum qua cellulosae ope nectitur, pervenire: partem thoracicam vagi sinistrorsum super arcum aortae ascendere: ex hac ipsa stirpe ramos cardiacos, praecipue plexum cardiacum superficialem efformantes, nec non nervum recurrentem nasci, qui nervi dextrorsum arteriam subclaviam, et sinistrorsum arcum aortae amplectuntur: plexum pulmonalem posteriorem retro vasa majora, et tracheam locum habere: par nonum prope arterias vertebrales oriri, sub vena jugulari interna descendere: omnes nervos spinales cum arteria, et vena ejusdem nominis

e specu vertebrali exire: par primum nervorum cervicalium praeterea in viciniis arteriarum vertebralium, et nervos dorsales haud procul ab arteriis intercostalibus jacere: plexus brachiales vasa sanguinea brachii amplecti: nervum cruralem prope arteriam ejusdem nominis crus attingere, et venam saphenam concomitari: nervum obturatorium cum arteriis, et venis obturatoriis societatem inire: nervum ischiadicum ad poplitem, circa arteriam, et venam popliteam, ad tibiam autem circa arteriam tibialem sedem habere: nervum phrenicum inter arteriam, et venam subclaviam pectori intromissum ante vasa pulmonalia dexterius in latere venae cavae superioris, comite per longitudinem arteriola, descendere, ac utrinque pericardio apponi: nervum sympathicum magnum, utpote ex nervo Vidiano, et ex nervo abducente originem trahentem, cum carotide, et sinu cavernoso commercium alere: praeterea ganglion illius cervicale superius retro carotidem internam locatum esse, atque nervos molles inferius in conspectum venientes ad bifurcationem carotidum rete constituere, et vasa sanguinea hîc locata concomitari: nervum cardiacum superficialem super arteriam tyroideam inferiorem ascendere, prope arteriam subclaviam decurrere, et super truncum anonymum versus aor-

tam proficiscendo inter atria cordis cum socio alterius lateris connubium inire: ex ganglio cervicali medio ramos cardiacos arteriam tyroideam, vertebralem, et subclaviam circumdantes, oriri: plexum cardiacum sedem inter vasa majora, et cor invenire, atque ramos arterias coronarias concomitantes largiri: inter ganglion cervicale inferius, et ganglion thoracicum nervum intercostales utriusque lateris per filamenta nervea, quibus aorta descendens, et vena cava ascendens incumbit, conjungi: nervos hujuscemodi per hiatum aorticum in abdominis cavum intrare: aortam tunc a rete conspicuo nervorum sese ad pelvim usque extendente concomitari: rete hoc nervorum toties subdividi, quoties aorta novos ramos largitur: plexum coeliacum ramos largiri arteriam phrenicam, hepaticam, gastro-epiploicam dextram, coronariam ventriculi, et lenialem comitantes: et plexum renalem eodem pacto se habere relate ad arterias renales, plexum spermaticum internum relate ad arteriam spermaticam internam, ac plexum mesentericum inferiorem relate ad arteriam mesentericam inferiorem. Imperium autem inter cor, vasaque majora, et systema nervosum reciprocum esse, *nervi arterias adeuntes* (40), iisque unice dicati docent.

(40) Lucae quaedam observationes anatomicae circa ner-

Sanguis.

28. Palam ex istis fit, Medicos omnis aevi (41) minime errasse, cum *plethoram* vasa sanguinea *nimis distendentem*, et vicinam pulpam nerveam verisimiliter praeter modum comprimentem, forte et nimis nutrientem, inter communes morborum nervosorum caussas recenserent. Verum et *sanguinis penuriam* vasa *non satis distendentem*, ac forte vicinae pulpae nerveae debitum gradum compressionis, et nutrimenti recusantem systemati nervoso non parcere, effectus haemorrhagiarum, et venae sectionum docent. Quoad *indolem sanguinis*, cum Tissoto (42) quidem credimus, *qualitatem* abnormem posse systemati nervoso infensam fieri, at, deficientibus hac in re adhuc factis, nil certi statuere audemus.

Monitum.

29. Priusquam ad examen imperii, quod viscera variis morbis detenta in systema nervosum, aut varias illius partes exercent, accedamus; opus est, ut de *consensu nervoso* recta

vos arterias adeuntes, et comitantes. Francf. ad Moen. 1811.

(41) Hippocrates aph. 39. Lib. VI. Swieten Comment. Tom. IV. p. 489. Tissot l. c. p. 125.

(42) L. c. p. 168.

habeatur notio. Doctrinam huc spectantem explanarunt Fernelius (43), Trincavella (44), Ballonius (45), Bausnerus (46), Piso (47), Ettmuller (*), Fr. Hoffmann (48), Rega (49), Strydonk (50), Cartheuser (51), Langhans (52), Rahn (53), Tissot (54), Veegens (55), Schlegel (56), Meckel (57) Schmidt

(43) Pathologia. cap. de morbo per consensum.

(44) L. c.

(45) Ergo partium principum syntimorosis. Par. 1611.

(46) De consensu partium corporis humani. Lib. III. Amstel. 1676.

(47) L. c. p. 150.

(*) Diss. corpus humanum sympathicum. Lips. 1701.

(48) Diss. de consensu partium, praecipuo pathologiae, et praxeos medicae fundamento. Hal. 1717.

(49) De sympathia, seu consensu partium corporis humani. 1721.

(50) De consensu partium in morbis ventriculi. Traj. 1736.

(51) Diss. de necessaria consensus partium attentione practica. Francf. 1741.

(52) Diss. de consensu partium corporis humani. Goett. 1749. (Haller Coll. diss. pract. Vol. 6. N. 220).

(53) Mirum inter caput, et viscera abdominalia commercium. Goett. 1771.

(54) Op. c. T. XII. p. 1.

(55) Diss. de sympathia inter ventriculum, et caput, praecipue in statu praeternaturali. Lugd. 1784.

(56) Sylloge opusculorum de mirabili sympathia partium corporis humani. Lips. 1787.

(57) Diss. de consensu partium corporis humani. 1794.

(58), Crawford (59), Veit (60), Reil (61), Crevé (62), Bichat (63), Roussel (64), Malacarne (65), et Portal (66). Objicitur quidem doctrinae consensus: corporis humani partes et praeter nervos inter se cohaerere, ac nervos constanter adesse, cum tamen phaenomena consensus haud semper obveniant; ast objectiones hujusmodi disparent, si *consensus ex nexu mechanico* (ob continuationem partium), et *ex adsociatione* (ob similitudinem structurae, et consuetudinem simultaneae actionis (67) a *consensu nervoso*, atque is *sanus* a *morboso* distinguatur.

(58) Diss. de consensu partium corporis humani inter se. Hal. 1795.

(59) *Practical Remarks on the sympathy of the parts of the body* (*Med. Essays and Observations by a Soc. in Edinburgh*. Vol. 5. p. 480).

(60) Diss. de organorum corporis humani tam energia interna, quam cum organis sociis connexione. Hal. 1797.

(61) *Archiv fur Physiologie* 1. B. 1. St. p 109. *Fieberlehre*, 4. B. p. 24.

(62) *Mém. de la Soc. med. d'Emulation*. an. 6. p. 386.

(63) *Mém. sur les rapports qui existent entre les organes à forme symmétrique, et ceux à forme irrégulière* (Ibid. a. 6. p. 477).

(64) *Notes sur les sympathies* (Ibid an. 6. p 508).

(65) Ibid. an. 5. p. 358.

(66) Op. c. (Vid. P. I. Vol. I. §. IX. 11). (97).

(67) Darwin Op. c. Vol. II. p. 423.

Pulmones.

30. *Morbi pulmonum*, paris octavi, plexum pulmonalem anteriorem, et posteriorem formantis ope, nec non ob obstacula, quae cruori e capite redeunti opponere possunt, plurimis morbis cerebri, et nervorum ansam porrigunt.

Trachea.

31. Idem de morbis *tracheae* valet, quae pars vicissim imperio non solum cerebri, sed et viscerum abdominalium, ac praecipue uteri, aut testiculorum subjicitur, quod facile ex magnis nervis, quos trachea e pare vago accipit, quod par nervorum ad plexus abdominales efformandos concurrit, explicatur.

Cavitates nasales.

32. *Cavitatum nasalium* amplitudo, modus, quo lamina cribrosa nares a cerebro separat, origo, decursus, atque finis nervorum olfactoriorum, curriculum rami ethmoidalis a ramo primo paris quinti, illudque nervorum a ramo secundo quinti paris ortum ducentium, ex nervis pterygo-palatino, dentali posteriori, et infraorbitali, praeter nervum naso-palatinum, emergentium, ac tandem nexus horum nervorum cum sensibus reliquis, praecipue cum gustu, nec non cum nervo sympathico magno, facile

de vi organi odoratus in cerebrum, et in reliquum systema nervosum rationem reddunt.

Oculi.

33. Nexus reciprocus *oculorum* cum systemate nervoso, ut fons plurimorum malorum intelligetur, si ratio habeatur: propinquitatis oculorum, et cerebri, commercii hujus visceris cum oculis per nervos opticos, et retinam, per nervos oculi motorios ex pare tertio, et per ramos quinti paris, qui scilicet ad formationem ganglii ophthalmici, nervorum ciliarium in iridem abeuntium originis, concurrunt, et rami primi paris quinti cum ramo ejusdem secundo, Vidiano profundo dicto, qui cum ramo paris sexti nervum sympathicum magnum efformat, qui nervus cum singulis fere visceribus cohaeret. Nervorum tandem imperio evidenter subjicitur *glandula lacrymalis* nervulos a primo ramo paris quinti cum subcutaneo malae jugatos accipiens.

Aures.

34. Via pro *aurium* morborum ad systema nervosum propagatione adaperta est per nervum acusticum, seu portionem mollem paris septimi, vestibulum, et cochleam providentem, atque per nervum sympathicum parvum, seu portionem duram paris septimi chordam tympani sup-

peditantem, ac per ramum superficialem nervi Vidiani ad sympathicum magnum accedentem.

Lingua.

35. Res plurimae *linguam* afficientes, effectum portentosum in systematis nervosi varias partes exercere nemo mirabitur qui perpendit, hoc organon tot nervos diversae originis, et decursus habere, quot illi largiuntur nervus glosso-pharingeus, et hypoglossus ex medulla oblongata orti, nec non ramus lingualis a ramo tertio paris quinti.

Organa salivalia.

36. *Glandulae parotides, submaxillares*, et *sublinguales* a nervo communicante faciei, a filamentis nonnullis nervorum colli, a ganglio submaxillari, et a ramo linguali, ex ramo tertio paris quinti gubernatae, ob ib quod liquidum secernunt, cujus continua excretio (68), jactura (69), et specifica indoles (70) varia, et gravia systematis nervosi mala gignere solet, nobis hîc memorabiles sunt.

Dentes.

37. *Dentium* difficilis eruptio, ac morbi tur-

(68) Burton *On non-naturals* p. 296.

(69) Turner *Traité des maladies vénériennes.* T. I. p. 187. Tissot l. c. p. 71.

(70) Cfr. Cap. de ira, et de hydrophobia.

bas plurimas systematis nervosi excitant, de quibus alias rationem minime reddes, nisi scias, dentes per ramum secundum paris quinti (ramum scilicet dentalem posteriorem, et infraorbitalem suppeditantem), utpote sympathici magni radicem, universum corpus proprio imperio subjicere posse.

Oesophagus.

38. *Oesophagus*, quamvis unice alimentorum transitui dicatus, tamen ob plexus nervorum e pari vago, a quibus circumdatur, in aetiologia morborum systematis nervosi memorabilis est.

Ventriculus.

39. Nullius autem visceris affectiones morbosae tum in systema nervosum universum, tum in varias suas partes, tumque in aliorum viscerum nervos majori cum vi influunt, quam illae *ventriculi*, quatenus hoc organon nervos a pari vago, et a ganglio semilunari (hinc et a nervo intercostali) accipit. Quoniam enim nervus intercostalis ex ramo secundo quinti paris, Vidiano profundo dicto, nec non ex pare sexto originem trahit, et quoniam nervus vagus cum nervo glosso-pharyngeo par octavum constituit; sequitur, ventriculum necessario consensum agnoscere cum *cerebro*, utpote com-

muni nervorum illorum origine: cum *medulla spinali*, propterea quod nervi inde orti intercostali ramos largiuntur: cum *facie*, eo quod nervus frontalis ex ramo primo quinti paris, nervus subcutaneus malae, et nervus infraorbitalis ex ramo secundo quinti paris oriuntur, et communicans faciei ope rami superficialis nervi Vidiani cum intercostali affinitatem alit: cum *oculis*, *eorumque musculis*, quoniam hae partes nervos ex ramo primo quinti paris, atque ex pare sexto, quod, stabilita nervi intercostalis radice, musculum abducentem oculi adit, obtinent: cum *auribus*, quia ramus superficialis nervi Vidiani non solum cum communicante faciei, sed et cum portione molli paris septimi conjungitur: cum *cavitate narium*, quoniam haec antra ramum secundum quinti paris ex ganglio spheno-palatino prope nervum Vidianum ortum accipiunt: cum *palato* ob id, quod illi nervus naso-palatinus ex ramo secundo quinti paris impertitur: cum *lingua*, utpote quae nervum ex ramo tertio paris quinti, ac nervum glosso-pharyngeum accipiendo non solum cum intercostali, sed et cum pari vago affinitatem habet, cui affinitati nervus hypoglossus (ambobus vix memoratis nervis alligatus) sigillum imponit: cum *pharynge*, et *oesophago*, propterea quod organa haec ramum pharyngeum musculo constri-

ctori medio, et inferiori addictum, a vago obtinent: cum *larynge*, ea caussa, quod nervus ad musculos laryngis spectans (n. laryngeus), et nervus recurrens ex nervo vago oriuntur, atque recurrens praeterea cum intercostali cohaeret: cum *pulmonibus*, quum nervus vagus plexum pulmonalem anteriorem, et posteriorem suppeditet: cum *corde*, quoniam nervus vagus ramos cardiacos plexum cardiacum superficialem magna ex parte constituentes efformat: cum *collo* ob progeniem communicantis faciei (rami subcutanei colli), et ob nervos cervicales, quorum singuli nervo intercostali ramos concedunt: cum *reliquis visceribus abdominalibus*, et *pelvis* per plexum coeliacum, mesentericum superiorem, renalem, spermaticum internum, mesentericum inferiorem, et hypogastricum: cum *superficie trunci* per nervos dorsales, qui pariter nervo intercostali nupti sunt: cum *lumbis*, et *extremitatibus inferioribus* per nervos lumbales, crurales, et cutaneos femoris posteriores quoque intercostali junctos: et tandem cum *extremitatibus superioribus*, propterea quod septem nervi, qui eas adeunt ex plexu brachiali proficiscuntur, hic vero, utpote ex quatuor inferioribus nervis cervicalibus, et ex primis nervis dorsalibus compositus necessario cum intercostali cohaeret.

Functiones ventriculi.

40. *Functiones ventriculi laesas* hinc undique systemati nervoso infensas fieri posse, mirum non est; ac de effectibus alimentorum, famis, sitis, depravationis succorum gastricorum etc. disserendo, ultro demonstrabitur.

Intestina.

41. Perductis rebus in ventriculo elaboratis ad *tubum intestinalem*, ut processus adsimilationis, nutritionis, faecumque expulsionis locum obtineant, quo primum hîc obstaculum uno alterove in intestino obvenit, mox varii inde laeduntur nervi; in *duodeno* scilicet plexus pancreaticus, duodenalis a cerebro abdominali proveniens: in *jejuno*, et *ileo* plexus mesentericus superior plexui coeliaco supra, infra plexui renali, et mesenterico inferiori alligatus: in *coeco*, et *colo* plexus mesentericus superior, et inferior: ac in *recto* plexus hypogastricus, ne de nervis sacralibus, sphincteribus, et musculis levatoribus prospicientibus agamus.

Faeces, flatus, et vermes.

42. *Faeces* copiosae, induratae, corruptae, praecipue in intestino coeco, in colon descendente ad flexum iliacum, et in recto diu remoram facientes, potissimum in robustis, et haemorrhoidariis, et quammaxime in feminis,

ubi uterus, et ovaria tum mechanice, tum ob plexum hypogastricum mox in consensum trahuntur permultas passiones nervosas gignunt. Interea faeces haud inutile inter debitos limites sistere videntur pondus, saltem iis in debilioribus parumper solito crebrius evacuatis, debilitas peculiariter systemati nervoso infensa suboritur. Post choleram, dysenteriam, et purgantium abusum, defectus quoque muci, alias internam tubi alimentaris superficiem obducentis nervis infensus est. *Flatus* incarcerati faecum adinstar nervos irritant. Qui vero passim per intestina (et forte per universam telam cellulosam) vagantur, hi non solum tubi alimentaris, sed et aliorum viscerum nervos afficiunt; unde stupenda symptomatum volubilitas, atque diversitas. Nil autem effectibus *vermium intestinalium* maxime nervis abdominalibus infensorum aequiparari potest.

Hepar.

43. *Jecur* ob plexum hepaticum e plexu coeliaco ortum ducentem cum nervis totius corporis, et peculiari modo cum cerebro consentiens fontem uberrimum aegritudinum systematis nervosi includit.

Bilis.

44. Inter has aegritudines, quae *bili* copia;

aut qualitate peccanti, saepe actionem suam ad duodenum, ventriculum, aut jejunum extendenti originem debent, eminentem occupant locum.

Vesicula fellea.

45. *Cystis fellea* cum ductibus suis, praesertim a calculis repleta, et obstructa ita in nervos propinquos ex plexu hepatico venientes agit, actionemque suam tam vehementer super universum systema nervosum, sensorio communi non excepto, extendit, ut peculiari prorsus digna sit mentione.

Pancreas.

46. *Pancreas* nervis a plexu gastrico, et lienali munitum imperium in universum systema nervosum exercere, ex morbis nonnullis, quibus illa glandula subjicitur, elucet (71).

Lien.

47. *Splen*, quamvis nervos neque amplos, neque multos a plexu coeliaco accipiat (plexu scilicet lienali); attamen, dum morbis corripitur, haud raro systema nervosum gubernat.

Renes.

48. Idem de *renibus*, inprimis calculo de-

(71) Soemmering *Anmerk.* 2. *zu* Baillie p. 160. III. (90. 91). et cap. de morbis pancreatis in P. III. Vol. II.

tentis, dicendum, quod mirum non est, si perpendamus, plexum nervorum renalem cum plexu tum coeliaco, tum mesenterico superiori, tum spermatico interno commercium alere, plexum autem coeliacum diaphragmati, hepati, ventriculo, lieni, et omento, plexum mesentericum superiorem pancreati, mesenterio, mesocolo, intestinis tenuibus, et colo dextro, ac transverso, atque plexum spermaticum internum testibus, aut ovariis, et utero nervos impertire. *Renes succenturiati* in pathologia non praetervidendi ramos a plexu coeliaco, et renali accipiunt.

Urina.

49. Communi consensu stabilitum est, evacuationem *urinae* copiosam nimis systema nervosum debilitare (72), illius suppressionem nervis pulmonis (73), et cerebro infensam esse, ac per lotium tandem res prius nervis infensas adinstar criseos evacuari.

Vesica urinaria.

50. *Vesica urinaria* conspicuos nervos a plexu hypogastrico, et a nervis sacralibus obtinens focum aliquando sistit, ex quo systema nervosum, inprimis abdominale perturbatur.

(72) Morgagni Op. c. Epist. IX. §. 7. et 11. Tissot l. c. p. 75.

(73) Tissot l. c. p. 74.

Uterus, et ovaria.

51. Tyrannidem *uterus, et ovaria* in singulas systematis nervosi partes exercent. Accusandi sunt nervi sympathici, sacrales, et plexus mesentericus inferior, qui scilicet nervi ad plexum hypogastricum efformandum concurrunt, ex quo plexu componitur plexus uterinus, ne de ramis e plexu spermatico inferiori utero, et inprimis ovariis providentibus quaestio fiat.

Menstruatio.

52. Jam Hippocrates docuit (74), encephalum, et columnam vertebralem *catameniorum* effectum percipere, notando: capitis concussiones, et aurium sonitus praecedere menstruorum eruptionem, illaque prodire, si juxta spinam ardor consequatur. Ac, si ita in statu normali, quid a menstruatione retardata, deficiente, excedente, irregulariter contingente, aut cessante expectandum erit?

Conceptio.

53. Feminae saepe *coitum foecundum* ob catervam symptomatum nervosorum fere de vi narcotica spermatis virilis testantium, ab omni alio distinguunt. Sunt inter eas quae solum dum sive marem, sive puellam in utero gerunt, malis illis subjiciuntur.

(74) Coacar. Praenot. N. 541. 548. Charter. T. VIII. p. 885.

Graviditas.

54. *Graviditas* praeter incommoda ex uteri in universum systema nervosum imperio ortum ducentia, alia agnoscit, impedito cruoris circulo, ac compressioni nervorum ab utero in vicinia gravitante, nec non timori partus, voracitatique gravidarum tribuenda.

Partus.

55. Dolores, et nixus sub partu, summa defatigatio inde emergens, mora diuturna infantis in ima pelvi, jactura sanguinis, timor, et gaudium ex prolis adspectu systemati nervoso admodum infensa sunt.

Puerperium.

56. Valet idem de repentina *evacuatione uteri gravidi*, de reliquiis placentae, aut cruoris congrumati, de lochiorum abnormi conditione, de sudore, quo puerperae saepe diffluunt, de reconditis miliaribus (75), de adstantium numero, de odoribus, sonis, refrigeratione, et animi pathematibus puerperis maxime infensis.

Mammae, et nutritio prolis.

57. *Mammae* nervos conspicuos ab intercostali accipientes, et cum utero vel ob similitudinem functionis consentientes in aetiologia

(75) P. I. Vol. II. Cap. III. §. XIII. 1.

morborum systematis nervosi locum sibi vindicant eminentem. *Lactis* jactura, et longe magis adhuc illius intempestiva fuga id ob rationes necdum satis intellectas confirmant.

Testes.

58. Et *testes* in morbis nervosis producendis vim habent, quod tribuendum est nexui nervorum, quo simul cum funiculis spermaticis instruuntur, qui scilicet nervi ex plexu renali ortum ducentes cum nervis reliqui corporis per plexum mesentericum superiorem, quatenus continuationem plexus coeliaci consentiunt.

Sperma.

59. In sexu utroque *liquoris spermatici* evacuatio praematura, aut repetita nimis, potissimum per onaniam, aut tribadum negotia, vel illius quoque retentio, praecipue inter feminas coelibes, aut excitatus, sed ob conjugis impotentiam non placatus aestus venereus, interdum et normalis coitus systema nervosum labefactant.

Cutis.

60. Doctrina imperii morbosi variarum corporis humani partium in systema nervosum admodum incompleta foret, nisi et *de cute* hoc sub respectu quaestio institueretur; cutis enim nervos accipit in *facie* a pari quinto ramum

frontalem, subcutaneum malae, infraorbitalem, et auricularem, atque a paris septimi portione dura ramum superficialem, ad *occiput* a nervis cervicalibus nervum occipitalem, ad *collum* a portione dura paris septimi ramum subcutaneum colli, et a nervis cervicalibus nervum superficialem colli, ad *dorsum* a nervis dorsalibus ramos posteriores, ad *lumbos* a nervis lumbalibus, et a sacralibus ramos posteriores, ad *partes genitales* a sacralibus nervum pudendorum communem, ad *extremitates inferiores* a nervo crurali, obturatorio, et ischiadico nervum glutaeum superiorem, cutaneum femoris posteriorem, inferiorem, a nervo poplitaeo nervum cutaneum posteriorem cruris, a nervo tibiali, et a nervo peronaeo ramum superficialem, qui singuli cutis nervi intimum nexum cum cerebro, sensibus, medulla spinali, nervisque intercostali, et vago habent, unde non arduum est intelligere, quo pactò tot *res externae*, utpote immediate in cutem agentes ad communissimas caussas morborum systematis nervosi spectent.

Atmosphaera.

61. Si nempe vel solam actionem chemicam et mechanicam *atmosphaerae* perpendis, jam satis tibi potestas illius sub variis rerum positionibus morbos systematis nervosi excitandi

(76) palam fiet, quod multis factis in doctrina speciali tradendis ultro confirmabitur. Peculiares observationes *ventorum actio* suppeditat.

Calor.

62. Accedit *atmosphaerae temperatura.* Quid enim in morbis systematis nervosi excitandis *calor*, et *frigus* valeant, nec remota antiquitas ignorabat (77), nec quotidiana experientia comprobare cessat. Quammaxime temperaturae effectus *opus transpirationis* attingere videntur, in quo, dum laeditur, fontem amplissimum morborum, de quibus quaestio est, invenire credimus. Nulla saltem corporis humani functio arctius systemati nervoso alligata nobis videtur ea cutis in transpiratione largienda, quod jam dudum intellexerunt SANCTORIUS (78), WILLISIUS (79), BONNETUS (80), TISSOTUS (81), aliique.

(76) Legatur de hoc argumento BERRYAT *Mémoires présentées* etc. T. II. p 456. TISSOT Op. c. Vol. III, p. 28. ZIMMERMANN *von der Erfahrung.* 2. Th. p. 148. REIL *Fieberlehr.* l. c. p. 70.

(77) HIPPOCRATES Lib. V. aph. 17. 18. 19. 20. GALENUS de morborum differentiis. c. 5. CELSUS Lib. I. c. 2. EBN SINA Lib. III. fen. 1. tr. 1. c. 6. p. 433.

(78) Med. static.

(79) L. c. cap V. p. 6.

(80) Sepulchret. T. I. p. 333.

(81) L. c. p. 79.

Humiditas.

63. Nec *aqua in atmosphaera soluta*, aut sub forma *nebularum*, *nivis*, *grandinis*, *pluviarum* apparens in origine morborum systematis nervosi explicanda praetervidenda est.

Electricitas.

64. Humiditatis in corpus humanum effectus praesertim nexui illius cum calore, et *electritate atmosphaerica* tribuendi videntur; quae electricitas inter omnes res externas evidentissime systema nervosum imperio suo subjicit. Neque id mirum, cum ipsum principium nervosum plures proprietates electricas exhibeat (82).

Magnetismus.

63. *Magnetis* in systema nervosum actio mi-

(82) Legatur de phaenomenis electricis in raja torpedine, et in gymnoto electrico Walsh (*Philosoph. Transact.* T. 63. p. 461. T. 64. p. 465); Volta et Configliacchi (*Annali di chimica.* Vol. 22. p. 223), et Humboldt (Gilbert's *Annalen.* 22. B. p. 1) de effectibus electricitatis galvanicae in sensus, Ritter (Gilbert l. c. 7. B. p. 450); et Lichtenberg (Grens *Journal* 6. B. p. 414), et in varias corporis humani functiones Reinhold (Reils *Archiv.* 8. B. p. 305). Buntzen (*Beytrage zu einer kunftigen Physiologie.* Kopenh. 1805), et Prochaska (*Versuch einer empirischen Darstellung des polarischen Naturgesetzes und dessen Anwendung auf die Thatigkeiten der organischen und unorganischen Korper.* Wien 1815).

nime desideratur (83). Cum ea autem effectus sic dicti *magnetismi animalis*, utpote magis cum *electricitate galvanica* convenientes, quidquid alii dicant (84), nequaquam confundi debent.

Lux.

66. Accessus diurni, aut nocturni plurimorum morborum systematis nervosi (85), aliaque phaenomena ad physiologiam potius spectantia (86) de *lucis* in pulpam nerveam vi nullum relinquunt dubium. Imperant praeterea *lux*, et *obscuritas imaginationi*, seu *phantasiae*.

Sonus.

67. *Sonus*, forte potius per electricitatem, quam per aëris oscillationes propagatus (87)

(83) Reil l. c. p. 77. ad experimenta Andry et Thouret provocans (*in mém. de la Société roy. de médecine* 1799. p. 53).

(84) Nasse *uber die Verhaltnisse der thierischen Magnetismus zur Electricitat* (Reils *Archiv.* 9. B. 2. *Heft*).

(85) Testa *Bemerkungen uber die periodischen Veranderungen u. s. w.* p. 7. 312.

(86) Schutz *in Denkschriften der Aerzte u. s. w.* 1. B. p. 243.

(87) Sic cl. Andreas Sniadecki ex experimentis infra tradendis (appendix ad cap. XII diarium diei 17 maii) concludit.

vires receptivas systematis nervosi dum excedit, plurima illius mala excitat.

Odores.

68. Et quibus atmosphaera pro vehiculo inservit, *res odoriferae* eminentem sibi in aetiologia morborum systematis nervosi vindicant locum (88). Inprimis exhalationes hominum, et animalium perpendi merentur.

Exhalationes viventium.

69. Dubium non est, *ex hominibus, et animalibus viventibus*, quid systemati nervoso aliorum, si multum excitabile, facile infensum exhalari, quod, praeter antipathias, morbi sic dicti comitiales, multaque phaenomena magnetismi animalis, forteque nonnullae infantum aegritudines (89) demonstrant. Interea exhalationes, de quibus agitur, et effectus electricos producere videntur (90).

(88) Triller Opusc. T. I. p. 202. Tissot op. c. T. 3. p. 380, Fodéré apud Reil *Fieberlehre*. l. c p. 75. et Capellini *im Gesundheitstaschenbuch von einer Gesellschaft Wiener Aerzte*. 1800. Harles op. minora. Lips. 1815. Vol. I.

(89) Plurima facta propria experientia suppeditat infantum tenellorum, qui toties aegrotabant, quoties a quibusdam hominibus extraneis visitabantur. Alii nutrici quamvis bonae commissi, non prosperabant, ea mutata vero illico vegeti fieri incipiebant.

(90) Cfr. Appendix ad cap. XIII. Diar. diei 18. maii.

Globus terrester.

70. Quodsi systema nervosum praeter modum excitabile a rebus sensus nostros fugentibus tam evidenter afficitur, nonne saltem verisimile erit et *globum terrestrem* ingentes massas corporum omnis generis includentem, vim in illud exercere? Quamvis enim experimentis *rhabdomanticis* cum virga mirabili (91) vix aut ne vix quidem subscribere audeamus; attamen legum attractionis universalis, et electricitatis galvanicae memores vim metallorum, carbonum fossilium, et aquarum subterranearum quosdam in homines, eo minus negabimus, cum accessus, et recessus maris, montesque ignivomi, cumque positio, et structura urbium, pagorum, domuum, cubiculorumque in morbos nonnullos nervosos evidenter influat.

Sol, et luna.

71. Effectus *aequinoctii, solstitii* (92), *phasiumque lunae* (93), forte et *siderum*, nec

(91) J. W. Ritter *Beytrage zur nahern Kenntniss des Galvanismus.* Tubing. 1805. Amoretti's *Untersuchungen uber die Rhabdomantie.* Berlin 1809.

(92) Wedel Pr. de morbis solstitialibus. Jen. 1690. Mead Op. c. Richter diss. Insolatio, seu potestas solis in corpus humanum. Goett. 1747.

(93) Celsus ait: « Cui caput infirmum est, is si bene concoxerit, leniter perfricare id manibus suis debet, nunquam

non *cometarum* in morbos, qui saepe miro modo certis alligantur annis (94), mensibus (95), diebus, aut horis, *firmamenti* imperium in systema nervosum patefaciunt.

Defectus, et abusus religionis.

72. De coelo disserendo, quid proximius *religione*? Pertinet illius defectus ad caussas morborum systematis nervosi, quatenus homo religionis fulcro destitutus ludibrium adversitatum, et animi pathematum evadit, quorum potestatem in morbis nervosis gignendis jam recensuimus. Interea sicuti in rebus omnibus extrema se tangere solent, ita et hic, unde *religionis abusum*, seu *phanatismum* quoque ad aetiologiam morborum nervosorum recipimus.

id, si fieri potest, veste velare, aut ad cutim tondere: *utileque lunam vitare, maximeque ante ipsum lunae, solisque concursum.* Cfr HANSEN de influxu lunae in corpus humanum. Halae 1724 MEAD op. c. TESTA op. c. *Observations on the influence of the Moon on climate and the animal oeconomie.* Philadelphia 1800.

(94) Plurimos morbos systematis nervosi absoluto exacte anni curriculo redire vidimus.

(95) SANCTORIUS (Op c. Sect. I. aph. 65) tradit, corpora virorum sana singulis mensibus ponderosiora fieri, unius nempe, duarumve librarum pondere, et redire ad consuetum circa finem mensis.

Leges, mores.

73. Populi inculti, et barbari, vix aliis morbis nervosis, quam iis, qui ex abusu alcoholis nascuntur, subjici solent. Evolvuntur nempe reliqui morbi systematis nervosi ea ipsa ratione, qua societas humana majorem culturae gradum attingit. Explicatur id tum ex conflictu inter leges ad ordinem socialem sustinendum necessarias, et hominum naturales appetitus illis submittendos: tum ex effectu turbamentorum politicorum (96), quorum nationes regimen patriarchale derelinquentes praeda fiunt: tum ex multifariis opificiis, et muneribus sanitati adversis, hominibus excultis necessariis redditis: tum ex mercatura tot angustias procreante: tum ex scientiis, et artibus protracta studia, et exaltationem imaginationis postulantia: tumque ex morum depravatione culturae nationalis male intellectae consueta sequela. Accedunt luxus, lusus chartarum, spectacula theatralia, lectio fabularum, et similia.

(96) Petit *sur la médecine du coeur.* Lyon. 1806. Pinel *in Hufeland's Annalen der auswart. med. Litter.* 1. B. 228. Alibert *de l'influence de causes politiques sur les maladies. Magazin encyclopédique.* an. IV. T. 5. p. 298. Jos. Frank *sur l'influence de la révolutions francaise sur des objets rélatifs à la médecine pratique.* Vilna 1814.

Alimenta.

74. Et *esculenta*, et *potulenta*, quo magis artis vestigia offerunt, eo magis systema nervosum pessumdant (97). Sic uno ore medici de potu vini, et alcohol (98), coffeae arabicae (99), et theae viridis (100) fatentur. Verum etiam cibi simplices carnei, aut farinacei, quorum illi sensibilitatem nervorum extollere (1), hi obtundere (2) dicuntur, aut depravati, aut ob idiosyncrasiam adversi (3), aut in vasis incongruis parati, nervoso systemati saepe detrimentum afferunt.

Venena, et contagia.

75. Pertinent enim *venena*, quocunque demum modo corpori humano applicata, ad efficacissimas morborum nervosorum caussas. Nam, si ea excipiamus, quae mechanice, aut chemice partium structuram destruunt, reliqua,

(97) Piso op. c. p. 163.

(98) Piso l. c. p. 164. Robert *Traité des principaux objets de médecine*. 1766. T. 2. p. 65. Swieten aphor. 629.

(99) Pomme l. c. T. I. p. 157. Viridet *Traité du bon chile* T. I. p. 48.

(100) Andree *Cases of the epilepsy, hysteric fits*. p. 248.

(1) Reil *Fieberlehre*. l. c. p. 72.

(2) Bomare *Dictionnaire d'histoire naturelle*, article *farine*.

(3) Tissot l. c. p. 39. 41. Viridet l. c. p. 142. *Journal de médecine*. T. 23. p. 145.

quotquot sunt, praecipue systemati nervoso infensa cernuntur. Sic docent effectus arsenici (4), muriatis superoxygenati hydrargyri (5), antimonii (6), cupri (7), plumbi (8), conii maculati, et cicutae virosae (9), atropae belladonnae (10), nicotianae tabaci (11), ranunculi scelerati (12), hellebori nigri (13), hyo-

(4) Brodie *Philosophical transactions*. Feb. 1812. Orfila *Traité des poisons*. Paris 1814. Hahnemann *von der Arsenikal Vergiftung*. Leipz. 1786. Navier *Gegengifte des Arseniks*. Greifsw. 1782. Jaeger diss. de effectibus arsenici in varios organismos. Tubing 1808.

(5) Brodie l. c. Kornbeck historia morborum a mercurio Viennae 1776.

(6) Joseph Frank *Haadbuch der Toxicologie*. 2. *Auflage*. Wien. 1803. §. 54.

(7) Ibid. Blizard *Experiments and observations on the danger of copper*. Lond. 1786.

(8) Muller *uber Bleykrankheiten*. Francf. 1796. Percival *observations and experiments of the poison of lead*. in *Edinb. med. comment*. Vol. 3. p. 214.

(9) Wepfer de cicuta aquatica. De-Haen epistola de cicuta.

(10) Mardorff diss. de maniacis nuperis Giesensibus a solano furioso. Gies. 1691. Gmelin *Pflanzengifte*.

(11) Buchner de genuinis viribus tabaci. Hal. 1746. Fowler *medical reports of the effect of tabacco*. Lond. 1785.

(12) Mayr diss. de venenata ranunculorum indole. Viennae 1783.

(13) Buchner de salutari, et noxio hellebori nigri, ejusque praeparatorum usu. Hal. 1751.

scyami nigri, albi (14), daturae stramonii (15), opii (16), pruni lauro-cerasi (17), amygdali communis amari (18), acidi Borussici (19), veneni upas antiar (20), lolii temulenti (21), secalis cornuti (22), agarici muscarii (23),

(14) GMELIN l. c. p. 218. 241.

(15) SAUVAGES nosol. method. T. II. p. 429. STORK Libell. quo demonstratur stramonium etc. COOPER *dissertation on the proprieties and effects of the datura stramonium.* Philadelph. 1797.

(16) TRALLES de usu opii.

(17) VATER de lauro-cerasi indole venenata. Witemb. 1737. DU-CELLIE diss. de lauro-cerasi viribus venenatis, ac medicatis. Groning. 1797. PENCHIENATI *in Samml. auserl. Abhandl. f. pr. Aerzte.* 13. B. p. 595. SCHAUB diss. sistens lauro-cerasi qualitates medicas, et venenatas. Marb. 1792.

(18) ROEMER dissert. med. ital. decas. N. 2.

(19) EMMERT diss. de venenatis acidi Borussici in animalia effectibus. Tubing. 1805.

(20) SCHNELL diss. sistens historiam veneni upas antiar. Tubing. 1815.

(21) CAMERARIUS diss. de lolio temulento. Tubing. 1810. GMELIN l. c. p. 261.

(22) KERSTING in BALDINGERS *neu. Magazin.* 14. B. p. 378. *Oeconomische Encyclopedie.* 6. Th. p. 380. J. P. FRANK *System einer medicinischen Policey.* 4. B. p. 231. SALERNE *mémoire sur les maladies que cause le seigle ergoté* (*Mém. de mathématique et physique.* T. 2. p. 155). DODART *lettre sur les accidens causés par la bled ergoté* (*Mém. de Paris.* T. 10. p. 561).

(23) J. FRANK l. c. p. 68.

boleti elegantis (24), phalli impudici (25), piscium venenosorum (26), morsus serpentum inprimis ex genere crotilli, et colubris (27), puncturae aranearum (28), phalangii apuliani (29), fumi carbonum (30) etc. Vis *contagiorum* in systema nervosum ex doctrina febrium (31), exanthematum (32), et impetiginum (33) palam fit. Si enim hydrophobiam rabiosam excipiamus, nullus datur morbus proprie nervosus contagio tribuendus.

(24) Ibid.

(25) Ibid.

(26) Chisholm in *Edinb med. Journ.*

(27) Linnaeus diss. de morsura serpentum. Upsal. 1762 Bartons *Abhandl. uber die vermeinte Zauberkraft der Klapperschlange.* 1798 Fontana *del veleno della vipera.* Wepfer l. c. p. 97. Mangili *sul veleno della vipera.* Pavia 1809.

(28) Berner diss. de araneae punctura, ejusque medela. v. Haller bibl. chirurg. Vol. 2 p. 59

(29) Grube de ictu tarantulae, et vi musices in ejus curatione. Fr 1679. Iragneta *Tratado del Tarantismo.* Madrit. 1785. *A case of a very singular nervous affection to have been occasioned by bite of tarantula. London medical und physical Journal.* 1808.

(30) Fr. Hoffmann op. de fumo carbonum noxio, quandoque lethali. Suppl. P. II. Portal *Bericht uber die mephitischen Dampfe.* Fr. 1778.

(31) P. I. Vol. I. §. 1.

(32) P. I. Vol. II.

(33) Ibid.

Morbi alii.

76. Morbi nervosi nonnunquam ex *aliis morbis*, potissimum per metastasin oriuntur. Solent ita systemati nervoso infensae esse febres intermittentes, continuae, exanthemata, impetigines, diarrhoeae praepostere cohibitae, ulcera antiqua, praecipue scrophulosa, scorbutica, artificialia, phthisis pulmonalis, fluor albus, lues venerea etc.

Pharmaca.

77. Ipsa denique *pharmaca* haud paucis ansam porrigunt malis nervosis. Praeter remedia enim, quae ex classe venenorum desumuntur, huc recensere licet emetica (34), drastica (35), clysteres (36), nitratem potassae (37), vesicatoria (38), corticem cinchonae (39), spongiam

(34) Tissot l. c. p. 229.

(35) Boerhaave l. c. p. 172. Baader observ. 22. p. 107. Viridet l. c. p. 192. Lorry op. c. T. I. p. 122.

(36) Act. physic. Helvetica. T. V. p. 330.

(37) Alexander *Experimental Essays*. p. 160.

(38) Aegram Viennae curavi, quae toties subsultus tendinum experiebatur, quoties illi vesicatorium applicabatur.

(39) Pertinax asthma a corticc excitatum vidi.

(40), salia volatilia (41), oculos cancrorum (42), et arcana varia (43).

Irritamenta mechanica.

78. Postremo res, quae *modo prorsus mechanico* cerebrum, medullam spinalem, et nervos laedunt, comprimunt, distendunt, vel alio pacto irritant, creberrime morbos systematis nervosi excitant. Ne enim iterum de violentiis sub partu, de dentitione, de concretionibus bilis, et urinae, de flatibus, et faecibus, de insectis, quaestionem instituamus; sufficiat vermium nulli visceri parcentium, rerum corpori intrusarum, herniarum, anevrysmatum, ossificationum arteriarum, varicum, sanguinis extravasati, collectionis morbosae seri, puris, exostosium, tophorum, cariei, obstructionum viscerum, glandularumque, vulnerum, contusionum, praecipue regionis epigastricae (44), concussionum, luxationum, et fracturarum meminisse

(40) Tissot l. c. p. 242.

(41) Viridet l. c. p. 191.

(42) Ann. 1815 in clinico Vilnensi femina decubuit, quae constanter ab oculis cancrorum, aut esu cancrorum ipsorum in lipothymiam incidebat.

(43) Fabricius Hildanus op. omn. Praefat. p. 3. Morgagni op. c. Ep. X.

(44) Fr. Hoffmann op. c. T. III. p. 97. Metzger *kurzgefasstes System der gerichtlichen Arzneywissenschaft.* 2. *Auflage.* p. 148.

§. IV.

DIAGNOSIS.

Generatim.

1. *Diagnoseos* est *praesentiam* morbi systematis nervosi statuere, eum ad stabiliendas *formas* revocare, illi *nomen* impertire, illius *sedem* determinare, atque *indolem* eruere.

Praesentia morbi.

2. *Praesentia* morbi systematis nervosi ex symptomatibus affectionem cerebri, medullae spinalis, aut nervorum indicantibus, statuitur. Cavendum hoc in opere, ne symptomata nervosa *accidentalia* cum essentialibus confundantur; praesente enim altero, eoque *evidente* morbo, fortuito nervosis symptomatibus stipato, ille morbus, non autem haec symptomata aegritudinem constituunt.

Forma morbi.

3. Morbi systematis nervosi sese exhibent, sub *forma* vel *dolorum*, vel *inflammationum*, vel *haemorrhagiarum*, vel *abnormitatum somni, et vigiliarum*, vel *anaesthesiarum*, vel *vesaniarum*, vel *paralysium*, vel *spasmorum*.

Qui morbi ad dolores spectant.

4. Ad *dolores* spectant variae species *cephalalgiae*, *rhachialgiae*, et *neuralgiae*. Quodsi cum recentioribus nonnullis auctoribus objicias, *dolores* solum aliorum morborum *symptomata*, nequaquam autem *morbos per se* sistere, et ideo ut tales non esse exhibendos, id quidem libentissime concedimus; ast unam tantum interrogationem nobis permittimus: si aeger quidam a *solo* vel capitis, vel spinae, vel nervi cujusdam rebelli *dolore* excruciatus, deficientibus signis omnibus alterius morbi, auxilium tuum expeteret, sique opportunum censeres, unum alterumve de praxi medica scriptorem consilii gratia adire, quis eorum tibi magis satisfaceret, num ille, qui notiones, quas quaeris, in capitibus de morbis inflammatoriis, gastricis, rheumaticis, arthriticis, syphiliticis, scorbuticis, scrophulosis, carcinomaticis, arteriarum, venarum, pulpae nerveae, ossium, glandularum etc. disseminavit, an ille, qui eas in unum caput ad usum practicum collegit? Sane hic! Nihil dico amplius.

Qui morbi ad inflammationes spectant.

5. Ad *inflammationes* pertinent *encephalitis*, *rhachialgitis*, et *neuritis*; rationi enim oppositum foret inflammationem cerebri, medullae

spinalis, et nervorum a doctrina morborum systematis nervosi excludere velle, cum non solum illae inflammationes essentiales hujusmet systematis aegritudines constituant, sed et fontem sistant, ex quo cohors malorum nervosorum chronicorum evolvitur.

Qui morbi ad haemorrhagias pertinent.

6. Sicuti haemorrhagiae in genere magnam cum inflammationibus alunt affinitatem (45); ita in specie relate ad systema nervosum. Encephalitidi, rhachialgitidi, et neuritidi affines revera sunt *apoplexiae* cum cerebrales, tum spinales, tum nerveae, morbi videlicet ex sanguine, vel ex illius saltem sero in cavitates encephali, specus vertebralis, aut in vaginas nervorum extravasato, oborti.

Qui morbi abnormitatibus somni, et vigiliarum adnumerantur.

7. *Abnormitatibus somni, et vigiliarum* adnumerantur *cataphora*, *agrypnia*, *rhonchus*, *jactatio*, *crampus*, *ardor*, *et pavores in somno*, item *somnia terrifica*, *incubus*, *somnambulismus*, et *somniatio*.

Quos morbos anaesthesiae amplectuntur.

8. *Anaesthesiae* amplectuntur *ecstasin*, *ca-*

(45) J. P. Frank Epitome. Lib. V. P. II. p. 201.

talepsin, *amaurosin*, et abolitionem reliquorum sensuum ex vitio nervorum sensui dicatorum.

Quos morbos vesaniae continent.

9. *Vesaniae* continent morbos erroribus sensuum, et perceptionum, nec non vitiis animi pathematum, et facultatum insignitos. Quousque haec mala, illaeso rationis usu, occurrunt, ad *hallucinationes*, alias ad *manias* revocantur, inter quas tamen morborum formas certos limites statuere arduum foret; quamobrem *vesaniis* in genere adscribimus *vertiginem*, *hypochondriasin*, *amnesiam*, *moerorem profundum*, *iram effrenem*, *amorem insanum*, *vitae taedium ad suicidium ducens*, *deliria*, praesertim ea, quae a liquorum fermentatorum, ac venenorum narcoticorum usu nascuntur, et varias *maniarum genuinarum formas*.

Qui morbi paralysi, et spasmis adscribuntur.

10. Qui morbi systematis nervosi *paralysi*, et *spasmis* adscribuntur, sponte intelligitur. Ad alia hinc nos convertimus diagnoseos momenta.

Nomen morbi.

11. Stabilita praesentia, et forma morbi systematis nervosi, *nomen* illi impertitur. Desumitur id ex praecipuo symptomate, aut ex convolutione plurimorum symptomatum, at non

semper absque difficultate; extant enim haud pauci generis nervosi morbi, quorum symptomata vel adeo volubilia, et vaga, vel adeo obscura, et indefinita, vel adeo aequivoca, et ambigua sunt, ut ad determinatas nequidem formas referri queant. Quoties hinc subtilissima rerum discrimina exactam diagnosin impediunt, nomen morbo per appropinquationem impertitur, aut morbus plurimorum nominum simul sumtorum ope designatur (46).

Sedes morbi.

12. Impertito nomine morbo, *sedes* illius determinatur. Est autem sedes morborum systematis nervosi, quamvis iisdem aliquando insignitorum nominibus, varia, id est vel in *toto systemate*, vel in *cerebro*, vel in *medulla spinali*, vel in *nervis*, *eorumque plexibus*, *et gangliis*, vel in *nonnullis harum partium simul.*

Indoles morbi.

13. Perducto huc diagnoseos opere, *indoles* morbi indagatur. Maxima difficultas nos aliquando tunc premit. Quamvis enim jus habeamus omnem morbum, sese potissimum per affectionem systematis nervosi exhibentem, *pro nervoso* de-

(46) E. c. uti in appendice ad cap. XIII.

clarandi (47); attamen inde minime sequitur, singulos sic determinatos morbos nervosos ex *primario* systematis nervosi vitio esse repetendos. Immo in ea versamur opinione, conspicuam morborum nervosorum partem ex vitiis aliorum systematum originem trahere. Mos a nonnullis receptus (48) morbos istos e numero morborum nervosorum excludendi non vincit, sed parit potius difficultatem; obveniente enim aegritudine, sese *unice* per affectionem systematis nervosi patefaciente, etiamsi illius caussa in vitio cerebro, medullae spinali, aut nervis extraneo jaceat, cum id vitium plerumque occultum sit, ac re vera *occasionem* solum morbo nervoso praebeat, *caussa* autem *proxima* nihilominus in systemate nervoso, extraneam licet injuriam patiente, locata sit, nil restat, quam talem aegritudinem, irrita peregrina origine, in civitatem morborum systematis nervosi recipere. Ut tamen necessaria distinctio retineatur, juvat morbos systematis nervosi in *primarios*, sive *idiopathicos*, et in *sècundarios*, sive *symptomaticos* dividere. Diagnosis ambarum classium magis elucebit vim ad trutinam vocando, quam *diatheses* a nobis stabilitae (49), et *vitia orga-*

(47) § I. N. 1.

(48) Pinel *v. Nosographie.* Van Hoven l. c.

(49) P. I. Vol. I. Prolegomena §. XII.

nica tum ex hisce diathesibus pullulantia, tum per se, et sine nexu cum conditione morbosa totius corporis locum habentia, in morbos systematis nervosi exserunt.

Diathesis inflammatoria.

14. Nexus cordis, vasorumque sanguiferorum cum universo systemate nervoso (50), ne dicamus de cruore fontem principii vitalis forte largiente, ac certe cum pulpa nervea intime mixto, jam praesagiunt, quanta *diatheseos inflammatoriae* vel in systema nervosum directe, vel indirecte per viscera huic systemati praesertim imperantia (51) esse debeat vis. Ac revera morbi cerebri in *infantia* tam communes maxime affluxui sanguinis tunc majori caput versus, inprimis si salutari naturae conamini sese a nimia humorum copia impetiginum ope sublevandi (52) obstetur, tribuendi videntur. Mala nervosa, saepe *epocham catameniorum* turgore vasorum sanguiferorum stipatam concomitantia, praesertim si uterus ad sanguinem debito pacto largiendum minus idoneus fuerit, et cruor hinc, docente frequenti tunc menischesi, aliena in organa magis irruat, praecipue

(50) §. III. N. 27.

(51) Ibid. N. 29.

(52) P. I. Vol. II. §. V. N. 4.

a plethora systematis nervosi parti uni alterive infensa, repeti queunt. Idem de *graviditate*, qua sanguis aliunde accenditur, ac in circulo suo tot invenire solet impedimenta, valet. In *senectute* facile gulae nimis, parum nutritioni indulgente, decrescente lumine vasorum sanguiferorum, saepe ossificationis vestigia offerentium, sanguis facile abundat, ac potissimum in cerebrum, et medullam spinalem irruit. Idem omni in aetate accidit, si consuetae evacuationes cruoris sive spontaneae, sive artificiales suppressae fuerint. Nunquam vero plethorae vis in systema nervosum evidentior est, quam si potus liquorum fermentatorum, aromaticorum, inprimis calide haustorum, aut animi pathemata irritantia, studia, calor atmosphaerae etc., cruoris impetum cerebrum versus exagitant, aut si caussa rheumatica, arthritica, vel alia irritans sanguinem ad unam systematis nervosi partem attrahit, aut tandem si vestes arctae, mala corporis positio, sermocinatio diuturna, cantus, tractatio tubarum, obstructio alvi libertati circuitus cruoris obstaculum ponit. Praeterea pulpae nerveae, praecipue encephali, specus spinalis, et gangliorum abdominalium valde ea *conditio inflammatoria venarum* infensa est, quae vulgo *vitium* nuncupatur *haemorrhoidale*,

inprimis si *varices* cerebro, medullae spinali etc. molestae simul adsint. Idem de *conditione inflammatoria arteriarum*, et de *anevrysmatibus* intelligendum est. Caveamus autem oportet, ne diathesi inflammatoriae, et plethorae effectus tribuamus, qui *auctae irritabilitati, et contractioni morbosae vasorum sanguiferorum* adscribendi sunt. Nec una alteram excludere videtur caussam.

Diathesis rheumatica.

15. Si perpendis imperium, quod cutis (53), temperatura, inprimis frigus (54), nec non transpiratio suppressa (55) in systema nervosum exercent, non miraberis, *diathesin rheumaticam* multis morbis systematis illius ansam porrigere. Videtur ea quammaxime involucris cerebri, medullae spinalis, et nervorum (ut rheuma in genere membranis serosis), infensam esse. Interea rheuma systema nervosum afficiens id peculiare habet, quod hîc non uti alias, fugax sit, sed partes, quas sibi elegit, constanter detineat. Quanto cum cruciatu id fiat, ex dolorum, et inflammationum huc spectante doctrina elucebit. Elucebit porro, inflammationes rheu-

(53) §. III. N. 60.

(54) Ibid. 62.

(55) Ibid.

maticas involucrum pulpae nerveae, veluti inflammationes rheumaticas aliarum membranarum serosarum, in exsudationes seri, et lymphae coagulabilis pronas esse. Humores hujusmodi exsudati, atque vel inter membranam externam nervorum, et eorum internam, *neurilemma* dictam (56), vel inter hanc, et pulpam nerveam collecti, pulpae huic varias molestias inferunt, ex quibus origo multorum morborum chronicorum nervosorum explicatur. Quin immo in ea versamur opinione, morbos nervosos, dum in hominibus robustis, e. c. rusticis, militibus etc. obveniunt, raro aliam nisi rheumaticam habere, vel saltem habuisse indolem.

Diathesis gastrica.

16. Consensus, quem viscera abdominalia, plexus coeliaci, nervorumque paris vagi, et intercostalis gratia, cum universo systemate nervoso agnoscunt, de vi *diatheseos gastricae* morbos illius systematis excitandi rationem reddit. Ac re quidem vera maxima pars morborum nervosorum, quatenus in hominibus gulae indulgentibus, vitam sedentariam ducentibus, alvi obstructioni laborantibus, vel in aetate puerili contingunt, originem abdominalem, ex saburra scilicet, acidis, pituita, bile, flatibus, et ver-

(56) Lege Reilium *Fieberlehre*. l. c. p. 10.

mibus habet. Quoniam autem consensus *reciprocus* est, fit etiam, ut morbi systematis nervosi, et praecipue cerebri vitia abdominalia generent, unde cavendum, ne effectus cum caussis confundamus.

Diathesis arthritica.

17. Conspicuum quoque est *diatheseos arthriticae* in systema nervosum imperium. Neque id mirum, si consideramus et hujus diatheseos officinam praecipue in visceribus abdominalibus haerere, arthritidem saepe cum plethora venae portarum incedere, hanc autem plethoram (ob originem venae portae ex vena mesenterica, et ex vena lienali, quibus inter alias vena coronaria dextra superaccedit) praecipue vicinis nervorum plexibus tum mesenterico superiori, tum lienali, tum gastrico infensam esse: bilis secretionem in arthritide facile perverti, unde inevitabilis nervorum hepatis, et duodeni irritatio: arthritidem concretionibus calculosis urinae favere, quae plexui renali irritamentum inferendo tum plexum coeliacum, tumque nervum intercostalem in consensum ducunt, materiam sedimentum in urina arthriticorum saepe constituentem, ad ipsum nervosum systema verisimiliter deponi posse, ac ossificationes arteriarum inde generatas nervis vicinis injuriam

inferre debere. Indolem arthriticam morborum systematis nervosi arguimus: si aeger habitum exhibeat arthriticum, sique ex stirpe arthritica originem ducat: si aetas aut morbi caussae arthritidi faveant: si morbus comparente sedimento arthritico in urina, aut sudore, aut formali podagra sublevetur: si malum periodice redeat, et cum repentinis atmosphaerae mutationibus cohaereat, aut vitia cutis arthritica praepostere fugata subsequatur. Caeterum potest morbus nervosus alterius indolis fortuito in corpore arthritico residere.

Diathesis scorbutica.

18. *Diathesis scorbutica* morbis nervosis nequaquam aliena est. Neque aliter expectandum; cum potiores caussae diatheseos scorbuticae, e. g. animi pathemata deprimentia, aërque corruptus vehementer systema nervosum afficiant: cum lienis affectio scorbuticis familiaris, plexus nervorum abdominalium in consensum trahere debeat: cumque procul dubio ecchymomata, et haemorrhagiae scorbuticorum circa cerebrum, et medullam spinalem contingere possint.

Diathesis typhodes.

19. Vis *diatheseos typhodis* in nervorum systema jam constat (57). Immo et nos febribus

(57) P. I. Vol. I. cap IV.

typhodibus nomen *nervosarum* dedissemus, nisi et aliae febres inflammatoriae, rheumaticae, gastricae turbas systematis nervosi aliquando exhiberent.

Diathesis periodica.

20. Quid nervi in febribus intermittentibus praecipue perniciosis patiantur, monuimus (58). Interea *decursus periodicus* multorum morborum chronicorum systematis nervosi nil cum diathesi febrium intermittentium fomite, quam *periodicam* appellavimus, commune habet. Caligo impenetrabilis phaenomenon illud, de quo docte egerunt Casimir Medicus (59), et Joseph Testa (60), circumdat. Forte horarum, dierumque imperium, ac leges consuetudinis quodammodo de periodicitate morborum systematis nervosi rationem reddere possent. Pluries saltem observavimns, insultus horum morborum ea ipsa sive hebdomadis die, sive nychthemeri hora rediisse, qua vel ab animi pathemate, vel ab alia caussa obvia prima vice excitati fuere.

Diathesis scrophulosa, et rhachitica.

21. *Diathesis scrophulosa, et rhachitica*, quatenus glandulis lymphaticis cum systemate

(58) Ibid. cap. II. §. XXVII. 10.

(59) *Von periodischen Krankheiten.*

(60) Op. c.

nervoso intime cohaerentibus (61) infensa, ad multorum morborum nervosorum originem explicandam idonea est. Tumores scrophulosi pluries in cerebro detecti sunt (62). A tuberculis pulmonum in viciniis plexus nervorum pulmonalium, et brachialis haerentibus, plus vice simplici constrictionem gutturis, oscitationem, singultum, vomitum, torporem, formicationem, et dolorem extremitatum superiorum observavimus. Tumores glandularum diaphragmatis ab aliis jam observatos (63), singultum, et dolores colli excitasse vidimus. Nullibi autem affectio scrophulosa glandularum lymphaticarum morbis nervosis frequentius ansam porrigit, quam in mesenterio. Cum glandulae hîc induratae pruritum narium, pupillam dilatatam, nauseam, vomitum, cruciatusque abdominis socias habere soleant; fit saepe nimis, ut morbi nervosi tunc a vermibus repetantur. Labefactato plexu lumbari vasorum, et glandularum lymphaticarum, haud raro dolores, et paralysis extremitatum inferiorum obveniunt. Qualicumque in parte nervi a tumoribus bursarum mucosarum indolis

(61) §. III. N. 26.

(62) Reil memorab. clinica. Fasc. III. p. 39. Baumes *Journal de méd.* 1791. *juin.* Hufeland's *Journal der pr. Heilkunde.* 1814. *Febr.* p. 29.

(63) Bonet sepulc. anat. Lib. II. Sect. 7. obs. 92.

aliquando scrophulosae (64) comprimantur, symptomata nervosa praesto sunt. In *rhachiticis* peculiaris cranii structura (65), praesertim conditio ossis frontis, et occipitis necessario in cerebrum in scrophulosis volumine auctum (66), ac mollius (67) influere debent. Morbi nervosi ex vitio rhachitico *specus vertebralis* innumerabiles sunt. Et ad *metastases osseas* (68) e vitio scrophuloso-rhachitico pullulantes, quatenus variis systematis nervosi partibus infensas hîc cogitandum est. Verum praeter vim, quam glandulae, et ossa a labe scrophuloso-rhachitica contaminata *mechanice* in cerebrum, medullam spinalem, et nervos exercere queunt, diathesis scrophulosa alio adhuc pacto in systema nervosum influere videtur. Sic saltem arguere licet

(64) Monro *of all bursae mucosae of the human body*. Edinb. 1788. p. 31. 35. Koch's *Untersuchungen des naturlichen Baues und der Krankheiten der Schleimbeutel*. Nurnb 1795. p. 128.

(65) Veriac *uber die Rhachitis oder englische Krankheit. A. d. Holland*, 1794.

(66) Fr. Hoffmann med. rat. syst. Edit. Francf. 1740. p. 58. Zacch. Platner ars. medic. singul. morbis accommodat. Lips. 1765. p. 45.

(67) Portal *observations sur la nature, et le traitement du rachitisme*. Paris. 1797.

(68) Vater diss de osteogenia naturali, et praeternaturali in Halleri disp. anat. Vol. III. p. 227.

ex generali vasorum lymphaticorum in nervos actione (69), ex similitudine, quae nervos, eorumque ganglia inter, et vasa lymphatica, earumque glandulas intercedit, ex imperio animi pathematum in vitia scrophulosa excitanda (70), et spasmorum in glandulas lymphaticas (71), nec non ex antagonismo vitam sensiferam inter, et vitam vegetativam, quarum illa a nervoso, haec a lymphatico systemate sustinetur. Morbum nervosum ex diathesi scrophulosa originem trahere suspicamur, si habitus aegri, si morbi praegressi, aut praesentes scrophulas, aut rhachitidem indicant, sique remedia morbis nervosis alias accommodata effectu salutari destituuntur. Verum ne in origine morborum nervosorum definienda *ex solo* glandularum tumore, aliquando eidem plane caussae, quae nervos etiam irritat, e. c. exostosi, tribuendo, ad indolem illorum scrophulosam mox concludamus.

Diathesis carcinomatica.

22. Partes *scirrho*, aut *cancro* detentae instar glandularum labe scrophulosos correptarum,

(69) Soemmering *von dem Saft etc.*

(70) Hufeland *uber die Natur, Erkenntniss und Heilart der Scrophelkrankheit.* Jen. 1795. p. 47.

(71) Soemmering apud Hufeland l. c. p. 82.

mechanice systema nervosum irritare possunt. Nec rarum est, tumores scirrhosos in cerebro (72), et in vicinis nervorum invenire. Originem dolorum nonnullorum dirissimorum ex *diathesi carcinomatica* jam FOTHERGILL stabilivit (73), aliique jure confirmarunt (74). Concessa affinitate leprae, pellagrae, plicae etc. cum cancro (75), origo carcinomatica malorum generis nervosi has impetigines vel annunciantium, vel concomitantium magis elucet. Iis saltem comparentibus, vel evoluto quocunque in viscere scirrho, permulta symptomata nervosa fugata vidimus. Quamobrem indolem carcinomaticam in morbis nervosis rebellibus toties suspicamur, quoties aetas, familia, sexus aegrotantis, morbi praegressi (praecipue scrophula arthritidi, et syphilidi juncta) carcinomati favent.

Diathesis venerea.

23. Tumores, inflammationes, exulcerationes glandularum, tophi, exostoses, et caries ossium *indolis venereae* cerebrum, medullam spinalem, nervos lacessentes haud raro morbos sy-

(72) VOIGTEL op. c. 1. B. p. 610.

(73) Cfr. cap. de Neuralgia.

(74) SCHAEFFER *in Hufeland's Journal der pr. Heilkunde.* 1816. *Novemb.* p. 116.

(75) P. I. Vol. II. Cap. XXXIV. §. CXXXV. N. 6.

stematis nervosi excitant. In genere venerei systema nervosum valde irritabile exhibere solent, quod forte animi pathematibus ad turpem morbum accessoriis, aut *mercurii in hepar influxui* magis, quam ipsi lui tribuendum est. Morbum nervosum ex lue venerea ortum ducere concludimus, si aeger, nec prima excepta sua infantia, syphilidem expertus sit: si sanatio illius omnibus non fuerit absoluta numeris: si luis adhuc signa praesto sint, aut brevi antea evanuerint: si morbus nervosus accessiones agnoscat vespertinas, vel nocturnas: si saevis cruciatibus tunc exacerbatis stipetur: sique hydrargyrum scopo suspecti morbi indolem explorandi adhibitum, inconsuetum levamen attulerit. Exemplis luculentissimis hanc doctrinae partem in capitibus de cephalalgia, et de epilepsia recensendis dilucidabimus; interea monuisse sufficiat, luem syphiliticam vel fortuito cum morbis nervosis societatem inire posse, quod dum accidit, diagnoseos opus magnis difficultatibus circumdatur. Non minores difficultates in effectibus nocivis *mercurii* in systema nervosum ab iis luis distinguendis occurrunt, inprimis si copia, et modus, quo hydrargyrum adhibitum fuit, ignorentur.

Vitia localia.

24. Imperium plurimarum diathesium in systema nervosum hucusque recensendo pluries de *vitiis localibus* ex illis pullulantibus, ac nervosum systema lacessentibus quaestio fuit. Exemplo sunto distensio vasorum sanguiferorum, concretiones bilis, urinae, ecchymomata scorbutica, tumores glandularum indolis scrophulosae, venereae, vitia ossium rhachitica, syphilitica etc. Quoniam autem irritamenta hujuscemodi ex labe totius corporis originem nanciscuntur, et cum hac labe determinatos inter limites cohaerent; plane ea ab *irritamentis mechanicis*, quae scilicet nullo pacto a conditione universi corporis dependent, et per se existunt, distingui debent. Ad haec spectant res peregrinae corpori intrusae, vulnera, contusiones, distensiones, et concussiones, aliaeque violentiae externae. In iis indagandis omne studium ponendum est. Magna enim morborum systematis nervosi pars, inprimis inter infantes, rusticos, milites, etc. inde primam originem derivat. Indagatio mali hic aliquando eo difficilior evadit, cum minimae violentiae externae germen morborum herculeorum constituere, et effectus caussam post annos tantum subsequi possint. Suspicamur in genere, malum nervosum a vitio locali prima-

rio oriri, si morbus nullius diatheseos signa exhibeat, sique pharmaca alias adversus eum praestantissima effectu prorsus destituantur. Videri posset morbos nervosos ex vitiis localibus, utpote semper praesentibus, *continuatione*, et *perpetuitate* malorum sese ab aliis morbis systematis nervosi, a caussis minus stabilibus, et perseverantibus productis distinguere debere. Ast nil a veritate magis alienum! Experientia nempe edocti sumus, morbos systematis nervosi ab irritamentis localibus ortum ducentes, facilius quam reliquos *periodice* decurrere. Quod quidem factum difficulter explicatur (76), sed ob id non minus verum est.

Diathesis nervea.

25. Morborum systematis nervosi originem consulto hucusque in diathesi inflammatoria, rheumatica, gastrica, arthritica, scorbutica, typhode, periodica, scrophulosa, carcinomatica, venerea, nec non in vitiis localibus quaesivi-

(76) Cum simul observaverim, morbos nervosos periodicos, in quibus autopsia cadaverum tandem vitium locale patefecerat; saepe accessiones sub statu humili barometri agnovisse, menti meae hypothesis sese obtrusit, suspicio scilicet, pulpam nerveam, imminuta aëris in corpus humanum compressione, magis expandi posse: quod si fieret, pulpa illa necessario ad irritamenta mechanica vicina fortius allideret, ac ideo potentius ab istis lacesseretur.

mus, ne vulgatissimus error aegritudinum illarum ortum mox in *perversa ipsius systematis nervosi conditione* quaerendi per nostra quoque suffragia confirmari videatur. Quamvis enim minime dubitemus, dari morbos nervosos ex sola nervosi systematis sensibilitate sive aucta, sive imminuta, sive perversa ortos, attamen id longe rarius, quam vulgus autumat, contingere edocti sumus. Juvenes hinc hortamur medicos, ne morbos nervosos vitio systematis nervosi *idiopathico*, sive *primario* (brevitatis caussa *diathesis nervea* (77) appellando), prius adscribant, quam eos ex nulla alia caussa originem trahere certissimi sint. Magna autem hac in re indaganda difficultas invenitur, cum diathesis nervea nulla symptomata gentilitia agnoscat. Signa enim, quae vulgo pro *nervosis* habentur, e. c. urina multa, inodora, pallida, sensus constrictionis ad guttur, oscitationes, extremitates frigidae, calores fugaces partiales, et pulsus contractus, affectionem quidem systematis nervosi clare designant; ast, utrum illud propria culpa, an ex alieno influxu laboret, minime docent. Aetiologia majorem hîc lucem affert. Quo magis enim constitutio corpo-

(77) *Diathesin nerveam* nomine minus congruo *diatheseos spasmodicae* prius designavi (P. I. Vol. I. §. XII. N. 9).

ris, aetas, sexus, et temperamentum systema nervosum labefactatum indicant, quo evidentius aegritudo ab animi pathematibus, ab humorum, praesertim a sanguinis, a seminis, aut a similis liquoris jactura, a narcoticis, ab odoribus, ab electricitate, ac aliis, ut vocant, *imponderabilibus* noxis originem ducit, quoque magis morbi curriculum proteiforme est; eo major de *primitiva*, seu *nervea* illius natura habetur certitudo. Immo hoc in casu, etiamsi aegritudo per consueta symptomata nervosa in conspectum haud veniat, attamen de illius *indole nervea* vix habetur dubium; sunt enim nervi saepe instrumenta recondita, quorum ope organa dissita sicuti machinae theatrales obviae a funibus invisibilibus moventur. Si autem de *essentia*, sive *caussa proxima* diatheseos nerveae quaestio fiat, nostram sine ambagibus fatemur ignorantiam. Quaerant modo alii rei tam abstrusae originem in liquoris cerebrosi inaequali distributione (78), in diametro nervorum aucta (79), in defectu elasticitatis systematis nervosi (80), in exsiccatione, tensione, rigore nervorum (81), in conditione sive

(78) Cocchi *Bagni di Pisa*. cap. 4. p. 202.

(79) Lobb *national method of curing fevers*. §. 141.

(80) Cheyne de fibra §. 7.

(81) Pomme l. c.

serosa (82), sive relaxata (83) nervorum, in liquore aut viscido, aut seroso nimis cerebrum humectante (84), in vitiis spirituum animalium (85), in anomala mutatione temperaturae irritabilitatis (86), in mutatione formae, et mixtionis pulpae nerveae (87), in processu galvanico (88), et in debilitate, sive asthenia (89); solum id cum Lorryo (90) fatebimur, *atoniam* saltem frequentissime morbos ex diathesi nervea concomitari. Ac re quidem vera, doctrinam de *debilitate directa*, et *indirecta* Brunonis in morbis ex diathesi nervea pullulantibus non plane vilipendendam esse, adhuc defendere auderemus.

(82) Piso l. c. p. 159.

(83) Smith *diss. upon the nerves.* p. 110.

(84) Hill *the construction of the nerves and causes of nervous disordres.* Lond. 1758. p. 21.

(85) Sennert de vitiis spirit. animal. v. Prax. med. P. I. cap. XV. Tissot *oeuvres.* T. X. p. 265.

(86) Reil op. c. p. 140.

(87) Hoven l. c. p. 5.

(88) Pfaff l. c.

(89) Fr. Hoffmann de morbis ex atonia cerebri, nervorumque nascentibus. Hal. 1708. Buchner diss. de atonia nervorum, morbisque inde oriundis. Hal. 1749. Kloeckhof de morbis animi ex infirmato tenore medullae cerebri. Utrecht 1753. Brown elementa medicinae, et asseclae.

(90) Op. c. T. II. p. 160.

Diathesium complicationes.

26. Nullibi *doctrina complicationum* tanti momenti est, quam respectu ad morbos systematis nervosi. Intelligitur id ex nexu reciproco hoc systema inter, ac reliquas corporis humani partes. Communissima est *complicatio inflammatoria.* Qualiscumque nempe caussa pulpam nerveam, aut involucra illius, sive in encephalo, sive in specu vertebrali, sive in reliquo corpore lacessens fuerit, ob legem majoris affluxus sanguinis in partem irritatam, illico plethora, aut saltem congestio morbo socia fit. Praeterea quoties cerebrum patitur, toties functiones viscerum abdominalium periculum secretiones morbosas largiendi incurrunt, unde *complicatio gastrica.* Diathesis scrophulosa morbis nervosis ansam porrigens (cum glandulae lymphaticae non solum partibus systematis nervosi vim inferant, sed et vasa sanguinea comprimant, circuloque sanguinis obstacula ponant) plerumque simul et *complicationem inflammatoriam* gignit, et sic porro.

§. V.

PROGNOSIS.

Generalim.

1. Dignitas systematis nervosi momentum, et periculum morborum illud detinentium abunde patefacit. Prognosis autem, exceptis regulis cautissime praesertim in morbo chronico periodico praesagiendi (91), vix praecepta generalia, quin doctrinam specialem anticipemus, admittit; quare nonnullas observationes formam, et indolem morborum systematis nervosi spectantes summatim afferre sufficiat.

Prognosis dolorum.

2. *Dolores* limites haud excedentes, quatenus de injuriis omnis generis, eorumque periculis animum illico certiorem reddunt, ac vel invitum hominem ad caussam doloris debellandam impellunt, pretiosum naturae beneficium sistunt (92). Ast longe secus dolores immodici, et diu protracti; generales enim eorum effectus sunt: inquietudo, desperatio, vitae tae-

(91) Van Hoven op. c. p. 161-211.

(92) Junker de utilitatibus dolorum. Hal. 1757. Buchner diss. de salutaribus, et noxiis dolorum effectibus. Hall. 1768.

dium, vigiliae, laesio facultatum animi, relaxatio sphyncterum, emaciatio, debilitas, paralysis, convulsio, inflammatio, gangraena, lipothymia, asphyxia, mors. Intervalla inter dolores periodicos passivam quidem, at supremam voluptatem conciliant.

Prognosis inflammationum.

3. *Inflammatio* cerebrum, medullam spinalem, et nervos aut eorum involucra detinens in aegro conscio maxime dolorifica, nunc acuta, nunc chronica consuetos inflammationum exitus, morbo primario saepe longe pejores, ac in doctrina speciali propius enucleandos agnoscit.

Prognosis haemorrhagiae.

4. *Haemorrhagiae* systemati nervoso infensae effectus illorum inflammationum similes gignunt, et inprimis ob continua recidivae pericula timendae sunt.

Prognosis abnormitatum somni, et vigilationis.

5. Nisi semper ars, saltem saepius natura adversus *abnormitates somni*, et *vigiliarum*, tractu inprimis temporis, haud parum promittit.

Prognosis anaesthesiae.

6. *Anaesthesiae* semper prognosin admodum dubiam admittunt.

Prognosis vesaniarum.

7. *Vesaniae* quidem pro tempore saepe debellantur, at inter omnes morbos systematis nervosi maxime ad recidivas pronae sunt.

Prognosis paralysium, et spasmorum.

8. *Paralysis* deterrimam morborum systematis nervosi formam constituit. Accedunt *spasmi tonici.* Qui *clonici* dicuntur spasmi, hi plus taedii, quam periculi afferre solent.

Animadversio.

9. Nonnunquam una in alteram *transit formam*, vel morbi nervosi in alienos prorsus morbos, ex quibus interdum originem traxerant (e. c. febres intermittentes, impetigines) convertuntur. Exitus illorum in *sanitatem*, et *mortem* per se intelligitur.

Crisis.

10. Morbi nervosi *acuti* febrium, et inflammationum; *chronici* proprias ab illis non semper absimiles agnoscunt *crises.* Qui *periodice* decurrunt, hi saepe quovis in paroxysmo phaenomenon criticum viam ad medendum aliquando indicans exhibent. Hinc inde fortissimus paroxysmus morbi terminum constituit.

Prognosis diathesis inflammatoriae, et rheumaticae.

11. Morbi systematis nervosi *inflammatorii*,

et *rheumatici*, si mature, et rite curentur, in corpore aliunde sano, vix unquam sanationem respuunt. Alias tales gignere solent reliquias, quales artis auxiliis vix removeri queunt.

Prognosis diathesis gastricae.

12. Pro varia caussae morbum systematis nervosi *gastricum* excitantis indole, plus minus sanationis spei affulget. Hisce morbis diu perstantibus, partes prius ex solo consensu laesae, e. c. ventriculus, hepar, tractu temporis proprium contrahunt morbum. Interdum vitium gastricum, vel labes viscerum abdominalium nervos stimulo morboso adsuetos non amplius in consensum trahunt, unde morbus nervosus cessat, quod etiam tunc contingere solet, dum diarrhoea, aut fluxus haemorrhoidalis caussas nervos prius irritantes abigunt.

Prognosis diathesis arthriticae.

13. Nisi podagra, aut impetigo, aut ulcus chronicum, aut urina multo sedimento instructa, aut sudores profusi morbis nervosis ex *diathesi arthritica* frenum injiciant, ocyus serius infaustum eorum expectabis exitum. Quo annosior aeger, quo diuturnior morbus, quo gravior cerebri, medullae spinalis, aut nervorum affectio, eo magis praesertim improvisa mors timenda.

Prognosis diathesis scorbuticae.

14. Minus periculi in morbis nervosis e *diathesi scorbutica*, excepto casu haemorrhagiae praecipue in cavitates encephali, et vertebrarum occurrrit. Verum facile morbus formam mutat, ac, cessante systematis nervosi affectione, in mala chronica saepe insanabilia, e. c. in hydropem, in scirrhum hepatis, et in vitia lienis transit.

Prognosis diathesis typhodis, et periodicae.

15. Prognosis morborum systematis nervosi ex diathesi *typhode*, et *periodica* alibi tradita est (93). Ad *periodos* morborum systematis nervosi in genere quod spectat, compertum est, aegritudinem eo graviorem esse, quo magis paroxysmi inter se invicem distant: quod tamen vix de *doloribus* valet.

Prognosis diathesis scrophulosae, et rhachiticae.

16. Morbi nervosi, qui *diathesi scrophulosae* originem debent pro varia partium affectarum natura variam quoque agnoscunt prognosin. Labefactato jam systemate *ossium*, si vitia spinae vertebralis quodammodo excipiamus, res forte conclamata est; potest enim tunc solum mutatio in melius ab incremento corporis ex-

(93) P. I. Vol. I. l. c.

pectari. Affectis *glandulis*, morbus quidem nervosus haud raro sive per debita auxilia, sive per ipsam naturam profligatur, ast facile vel in aliam aegritudinem transit; plures enim observavimus aegros, qui morbos nervosos, praesertim cerebri (quibus tamdiu obnoxii erant, quamdiu tubercula *intacta* in pulmonibus, aut in mesenterio latebant), illico amiserunt, dum (tuberculis illis *inflammatis suppuratis*, et sputorum, vel diarrhoeae ope *evacuatis*) phthisis pulmonalis, aut meseraica omnibus numeris absoluta caput extulerat. Jamdudum similes collectae fuere observationes (94), verum alio prorsus modo eas interpretabamur.

Prognosis diathesis carcinomaticae.

17. Quibus *diathesis carcinomatica* ansam porrigit morbi systematis nervosi, hi, ut monuimus, comparente sive scirrho, sive cancro, sive impetigine rodente, haud raro evanescunt; quod si morbi hujusmodi prius sub forma dolorum saevierint, temporale saltem levamen aegrotantibus affert. Miserrima miseria!

Prognosis diathesis venereae.

18. Si *lues venerea* in corpore caeterum sano morbo nervoso ansam porrexerit, sique

(94) Cheyne *méthode naturelle de guérir*, par. 3. cap. 2. §. 20. Rosa *saggio d'osservazioni*. Obs. 2. Tissot l. c. p. 211.

aeger mercurio necdum abusus sit, felix sperandus est eventus. Immo miracula hic interdum ab arte producuntur. Interea syphilidem nonnunquam vitiis, potissimum ossium ansam praebere, quae vel sanata lue remanent, ac systema nervosum offendunt, fatendum est.

Prognosis vitiorum localium.

19. Celebratae autem quaestioni: *utrum vitia localia interna sanari queant nec ne?* (97), respondemus: haec vitia dividenda esse in ea, *quae cum labe totius corporis cohaerent*, atque in ea, *quae per se existunt.* Prima, quousque vitio universali alligata sunt, de illius participant prognosi; altera, nisi manu chirurgica auferri queant, artis eludunt potestatem. Principia hujusmodi prognosi morborum nervosorum adaptando, sequitur: vitia ex diathesi arthritica, scorbutica, scrophulosa, venerea pullulantia, quamvis systemati nervoso irritamentum *locale* inferentia, sanationem tamen debitos inter limites admittere; non ita vero vitia cum nulla corporis generali labe cohaerentia, ac nulla operatione chirurgica tollenda.

(95) *Sur la question relative aux maladies organiques, mise au concours pour l'an* 1809 *par la Société médicale d'Emulation de Paris. Chap.* 2. *question* 2 *Les maladies organiques sont-elles généralement incurables?*

Prognosis diathesis nerveae.

20. *Diathesis nervea* morbos nervosos minimo periculo stipatos producit. Valet id potissimum de morbis sensibilitatem sive auctam, sive perversam exhibentibus; auxilio enim iis saepe sunt epocha pubertatis, matrimonium, puerperium, lactatio, cessatio menstruorum, violenta animi pathemata, praecipue autem amor, terror, spes, mutatio coeli, aetas provectior, et inprimis febres typhodes, a quibus dolores gravissimos capitis, convulsiones, epilepsiam, et ipsam denique paralysin profligatos vidimus.

Prognosis diathesis complicatae.

21. Morbos nervosos ex *complicatione* plurimarum diathesium ortos longe difficiliores curatu, quam simplices esse, sponte elucet. Qua de caussa prognosis prius non enuncianda, quam res praesentiam, vel absentiam complicationis indicantes ad trutinam vocatae fuerint. Huc spectant morbi familiarum, constitutio aegrorum, aegritudines praegressae, pharmaca adhibita, ne dicamus de signis, et caussis variis diathesibus propriis.

§. VI.

CURA.

Generatim.

1. Praecepta medica nullibi sublimiora extant, quam in therapia morborum systematis nervosi. Confluunt nempe cum illis religionis, et philosophiae moralis, unde VALESIUS non immerito ex GALENO profitetur (96): « medicinam esse partem philosophiae morum ». Et juxta BARTHOLUM THURSIANUM (97) « medicus non solum bonam corporis constitutionem tractat, sed simul animi passiones ».

Religio.

2. Nil hinc mirum, si *religionem*, ut morbis nervosis haud paucis opponendum auxilium adducimus. Religio est, quae hominem parem reddit cruciatus immanes perferendi, animi pathematibus saevis resistendi, vitae spem actionem remediorum tam evidenter adjuvantem conservandi, aut appropinquantem mortem existentiae felicioris fretum firmiter intuendi.

Philosophia moralis.

3. *Philosophia moralis* praeceptis suis fon-

(96) De sacro philosoph. c. 75.

(97) Lib. II. Buliatriae.

tem plurimorum systematis nervosi morborum exsiccat. Nec rarum est, medicos praecepta illa in usum ducentes non solum morbos, sed et vitia, ex quibus morbi originem trahebant, fugare, atque ita tum familiarum felicitati, tum morali publicae succurrere.

Indulgentia.

4. Quoniam autem aegri a perversa vivendi ratione in morbos graves systematis nervosi conjecti saepe ita animo, et corpore labefactati cernuntur, ut religionis, et philosophiae moralis lumen aeque ac pharmaca valde activa, nisi gradatim applicentur, ferre recusent; haud raro cura veluti praeparatoria opus est, qua scilicet miserorum benevolentia, et fiducia prius captatur, et auxiliis moralibus suppeditandis via paratur. Cura hujusmodi per *indulgentiam* medico admodum necessariam instituenda.

Regimen animi pathematum.

5. Felicis enim connubii indulgentiae, religionis et philosophiae moralis ope, medicus aegroti veluti arbiter evadit, quod ad *directionem animi pathematum* quammaxime confert. Est autem directio ista primum in multis morbis nervosis curationis momentum. Cum vero ad animi pathemata in aliis dirigenda *persuasio* requiratur; patet simul, quam necessaria hîc

medico sit *eloquentia*. Caeterum satius saepe est animi vulneratas chordas non tangere, quam eas vi, et garrulitate ad normam reducere conari.

Regimen mentis.

6. Quodsi praeterea aegri *attentionem* captare, et ad nutum dirigere, ac *imaginationi*, et *memoriae* pabulum, quod desideramus suppeditare liceat, campus amplissimus sese curanti exhibet. Regula generalis esto, *otium* morborum multorum generis nervosi fomitem fugare, ac aegrorum mentem *occupationibus*, et *oblectationibus* debitis locis in specie designandis distrahere.

Sensuum occupatio.

7. *Sensuum regimen* hoc in opere praecipuum tenere locum per se intelligitur, nec deerit opportunitas ostendendi, quanti momenti in cura morborum systematis nervosi sint *lucis* varii gradus, *colorum* selectus, *odoramenta* diversa, res *gustum*, et *tactum* vellicantes, et inprimis *musica* (98).

(98) Brendel de curatione morborum per carmina, et cantus musicos. Witeb. 1706. Van-Swieten de musicae in medicinam influxu, atque utilitate. Lug. Bat. 1773. Desbouet *sur l'effet de la musique dans les maladies nerveuses.* Petersb. 1784. Lorry op. c. germ. vers. Vol. II. p. 151. Sprengel de musicae artis cum medicina connubio. Hall. 1800. Reil *Fieberl.* 4. B. p. 180. Lichtenthal *der musikalische Arzt.*

Animadversio.

8. Ad reliquum *regimen diaeteticum* quod spectat, regulae generales statui nequeunt, cum morbi systematis nervosi pro vario, quem agnoscunt, fonte, varias quoque exposcant, cibos, potus, conditionesque atmosphaerae, motus, quietis etc. respicientes, quod et de *pharmacis* dicendum.

Cura morbi systematis nervosi ex diathesi inflammatoria.

9. *Morbi systematis nervosi inflammatorii* sub rerum positionibus in specie definiendis postulant:

(a) *Phlebotomiam*, et quidem nunc *arterias*, nunc *venas* sauciando. *Arteriotomiam* ipsi necdum instituere sumus ausi, verum ob id aliorum hac in re observationes non reticebimus (99). Instituitur illa praecipue in morbis inflammatoriis cerebri (100). *Venae sectionibus* audacter

(99) Legentur in genere de hoc argumento: Galenus de cur. rat per sang. miss. cap. 22. 23. Fortolus in Galenum de arteriarum, venarumque dissectione. Beyer diss. problemata circa arteriotomiam. Jen. 1673. Crausius de arteriotomia. 1705. Butter diss. de arteriotomia. Edinb. 1761. Noettinger diss. de arteriotomia, ejus recto usu, et injusto. Arg. 1747, aliique passim citandi.

(100) R. A. Vogel epist. de sectionis arteriae temporalis subitaneo effectu. Goett. 1775. *An improved method of opening the temporal arter. etc.* Lond. 1784.

utimur, tum his ipsis in morbis, tum in iis medullae spinalis, et nervorum, potissimum si acute sub forma dolorum, inflammationum, et haemorrhagiarum decurrant. Persuasi, venas instar nervorum inter se consentire, et HARVAEI inventum praepostere medicinae practicae applicitum multum nocuisse, morem potius antiquorum sequimur (1) pro diversa sede affectionis inflammatoriae in systemate nervoso, diversas quoque venas tundendi, nunc revulsionis legibus (2) obediendo, nunc per phlebotomiam simul, et localem depletionem cruoris (3) procurando. Quoad sanguinis detrahendi copiam, media via tutissima.

(1) FRANCII elenchus utilitatis sectionis venarum in pedibus. Mediol. 1603. COLLADO adversar. Genev. 1615. POLIS diss. de venae salvatellae sectione. Fr. ad Viadr. 1636. DAVID *recherches sur la manière d'agir de la saignée, et sur les effets, qu'elle produit relativement à la partie, où on la fait.* Paris. 1763. PLACENTINUS diss. de vena, quae in morbis particularibus partium corporis sit salutarius incidenda. Patavii 1756. STAHL diss. de usu venae sectionis in pede instituendae. Erf. 1744.

(2) SEGNER de derivatione, et revulsione per venaesectionem. Goett. 1749. HALLER diss. pr. Vol. VII. N. 249. WERLHOFF Op. Vol. III. p. 761.

(3) LENTIN diss. de praerogativa venae sectionis in partibus laborantibus. Goett. 1756.

(b) *Hirudines*, quarum ope millenis aegris vitam salvavimus, applicantur in morbis inflammatoriis cerebri ad tempora utriusque lateris. Quodsi autem evacuatio specialis cruoris e sinubus sive longitudinali superiore, sive transverso, sive occipitalibus desideretur, hirudines admoventur vel internae superficiei narium (4), et foraminibus parietalibus, vel circa processus mastoideos, vel ad basin cranii. In gravissimis malis singulis hisce partibus, et praeterea angulis internis oculorum earum viginti quatuor, et ultra in adultis applicare solemus. In morbis specus vertebralis hirudines lateribus columnae apponuntur sanguinem dein per cucurbitulas magis magisque eliciendo. Vigente affectione inflammatoria specialis cujusdam nervi, aut ganglii, hirudines in viciniis partis affectae locum inveniunt. Praeterea et in hirudinum applicatione ad consensum venarum cum partibus affectis, nec non ad revulsionis leges respicimus. Maxime nobis in usu est apertio vasorum haemorrhoidalium, qua de operatione optime Fabricius ab *Aquapendente* egit (5). Raro una

(4) Ope spongiae aqua tepida madidae sanguinis effluxum e naribus promovere soleo. Interea fateor, me nonnisi in adultis hac methodo uti.

(5) De operat. chirurgicis. Cap. de haemorrhoidibus.

hirudinum applicatio gravius malum aufert, unde reiteratis vicibus ad illas confugimus. Quocumque vero in casu non credendum, haec animalcula posse venae sectionis vices agere. Quin immo, hac plane indicata, illae affluxum cruoris in partem affectam promovendo evidenter nocent.

(c) *Scarificationes cruentas* in morbis capitis occipiti (6), in illis spinae vertebralis lateribus ejusdem, et in affectionibus nervorum secundum eorum decursum ope cucurbitularum instituendas esse, antiquitas jam docuit, et quotidiana confirmat experientia.

(d) *Cucurbitulas siccas*, *compressiones*, et *ligaturas* (*) *arteriarum*; nonnunquam enim detractio cruoris supervacanea est, ac sufficit illum a parte systematis nervosi morbosa ad aliam viam derivare, aut influxum illius in hanc partem moderari. Primo scopo et *sinapismi* locis dissitis, et cum parte affecta consentientibus admoti respondent.

(e) *Lenia alvum evacuantia*, ut *pulveres no-*

(6) Hannekenius diss. de scarificatione occipitis morborum capitis auxilio. Lips. 1741.

(*) Legatur de hoc argumento Walther's *neue Heilart des Kropfes durch die Unterbindung der obern Schildrusen Schlagadern.* Sulzbach 1817. p. 39. et Cfr. cum observationibus Parry, de quibus infra. cap. II. §. XII. 2. (70).

stros temperantes (7), serum *lactis tamarindinatum*, *decoctum ex tamarindis*, et *manna*, vel ex *pomis acidis* cum *prunis domesticis dulcibus*, *electuarium lenitivum*, quae singula maxime in morbis inflammatoriis cerebri, sed et in iis medullae spinalis, nec non nervorum, si alvus jussu non sit liquidior, prosunt.

(f) *Nitratum potassae*, antiphlogisticum in morbis inflammatoriis systematis nervosi nunquam satis commendandum.

(g) *Acidum carbonicum*, et *acida vegetabilia*, e. c. illud *aceti*, *tartari*, *limonum*, *baccarum oxycoccos*, *pomi punici granati*, praecipue iis in morbis systematis nervosi indicata, in quibus *venarum affectiones* cerebro, medullae spinali, aut nervis injuriam inferunt.

(h) *Temperaturam frigidiusculam*, et pro re nata *applicationem momentaneam glaciei affusionis*, aut *lavationis ope aquae frigidae*, quae tamen violenta auxilia saepe emolumentum pro tempore mala nunquam delenda relinquendo producunt.

(i) *Victum tenuem*, *vegetabilem*, *aquosum*,

(7) R. supertartratis potassae unciam semis: nitratis potassae drachmam unam: f pulvis: divide in octo partes aequales, ut omni secunda hora sumatur dosis.

de quo hic in extenso loqui supervacaneum foret.

(k) *Quietem animi*, et *corporis*.

Quorum auxiliorum mature adhibitorum tanta est virtus, ut raro effectu salutari destituantur, dummodo morbus sub forma inflammationis, aut haemorrhagiae decurrens *reliquiis* horum malorum (8) malo primario centies pejoribus ansam haud porrexerit. De auxiliis et hic aliquando salutaribus, de *digitali* nempe *purpurea*, *mercurio*, *arnica montana*, *ulceribus artificialibus*, aliisque similibus debitis locis mentio speciatim fiet.

Cura morbi systematis nervosi ex diathesi rheumatica.

10. *Morbi systematis nervosi rheumatici*, acute decurrentes, methodo antiphlogistica, ac si pure inflammatorii essent, aggrediuntur. Solum frigoris applicatio vix unquam hic locum obtinet; quo primum enim impetus morbi inflammatorius omnino fractus est, illico operi transpirationis studendum, ad quem scopum consequendum *remedia antimonialia* reliquis palmam praeripiunt. Praeter diapnoica, et *diuretica* praesertim decoctum *radicis ononidis spinosae* cum *nitrate potassae* magno cum fru-

(8) P. I. Vol. I. append. §. LXXVIII.

ctu usurpare solemus. Quodsi morbus systematis nervosi rheumaticus sub forma inflammationis obvenerit, memores tales inflammationis facillime in exsudationes transire, quo citius id fieri potest, ad *vesicatoria*, *mercurium*, *digitalem purpuream* utpote opus resorptionis festinantia pervenimus. Cura morborum systematis nervosi rheumaticorum chronicorum illi arthritidis similis est.

Cura morbi systematis nervosi ex diathesi gastrica.

11. *Morbi nervosi ex diathesi gastrica* pullulantes methodum quidem evacuantem exposcunt, at in ea adhibenda haud pauca subtilissima locum inveniunt discrimina. Generatim a pharmacis violentis abstinendum. Cura plerumque orditur a *resolventibus*. Haec, prout de latentibus sive saburris, sive acidis, sive pituita, sive vermibus, sive flatibus, sive bile suspicio habetur, varia eligenda est. Aggredimur enim *saburram pulveribus resolventibus* (9); *acida magnesia*, *lapidibus cancrorum*, *pulvere concharum praeparatarum*, *ostrearum*, *saccharo*, *sapone medicinali*, *borace*; *pituitam muriate ammoniae*, radice *cephaelidis*

(9) R. pulveris supertartratis potassae unciam semis: tartratis stibii, et potassae granum unum. M. divide in sex partes aequales.

ipecacuanhae; *vermes muriate hydrargyri*, *oleo ricini communis*; *flatus* aqua destillata sive *aneti foeniculi*, sive *menthae piperitae* cum infuso *radicis rhei palmati*; *bilem supertartrate*, vel *acetate potassae liquido*. Praemisso horum remediorum usu, quorum actio, absente haemorrhoidali labe, et *clysteribus resolventibus* sustinere licet, saburras, pituitam, et bilem, si sursum urgent, *emetico*, si deorsum, *purgante* educimus. Purgantibus et contra vermes, et flatus utimur. Inter *emetica* praesertim in morbis cerebri, utpote plerumque alvo pertinaciter obstructa stipatis, *tartratem stibii*, et *potassae* maximi facimus. Quam magnae illius doses hic saepe indicentur, suo tempore palam fiet. Interea ob facilem hepatis in morbis cerebri affectionem, interdum nonnisi cautissime vomitum ciere licet. Tunc aut parvae *tartratis stibii*, et *potassae* doses, aut radix *cephaelidis ipecacuanhae* praescribuntur. Deleta contra ventriculi sensibilitate, in *sulphate zinci* (10) congruum invenitur emeticum. *Scopo purganti* ipsa resolventia diu continuata, aut majori in dosi exhibita, inserviunt. Verum et *fortiora purgantia* parva dosi praescribi queunt. Immo plurimi morbis nervosis de-

(10) P. I, Vol. I, §. LIX. 7. (32).

tenti haud raro ea melius, quam eccoprotica ferunt. Loquimur de *aloë succotrina*, de *cucumere colocynthide*, de *convolvulo jalappa*, quorum remediorum usus nobis admodum familiaris est. Apud robustos, et haemorrhoidarios tamen tutius *salia media*, inprimis *tartras potassae*, praescribuntur. *Anthelminticorum* seriem hic consulto silentio praeterimus. Ne autem evacuationibus plus quam par est indulgeamus! Quo primum enim vires franguntur, pro tempore saltem ab iis abstinendum est. Inter *tonica* tunc indicata maxime *amara*, quae simul pro *resolventibus* habentur, conducunt. Hujusmodi sunt extractum, aut infusum *summitatum achilleae millefolii*, foliorum *citri aurantii*, herbae *cardui benedicti*, radicis *leontodontis taraxaci*, *scorzonerae humilis*, ac similia. Qui dulcedinem minime respuunt, egregium in *melle puro* ad tres, quatuor uncias quotidie adhibito inveniunt resolvens, nobis usitatissimum. Nec virtutem *seri lactis*, si ventriculus id ferat, singulis diebus ad unam, alteramve libram, praecipue verno, ac aestivo tempore epoti silentio praeterire possumus. Libenter sero lactis extractum *graminis liquidum* addimus, quod remedium et per se ad quatuor, sex cochlearia majora quotidie porrectum feliciter obstructiones viscerum abdominalium sy-

stemati nervoso infensas resolvere solet, inprimis si illi *aqua selterana* superbibatur. Nullum autem auxilium in morbis istis diuturnis *aquis mineralibus* tum *salinis* (11), tum *saponaceis* (12), atque *clysteribus visceralibus* sic dictis *Kaempfianis* (13) aequiparandum est. Accedit *motus corporis* praesertim passivus, equitatio scilicet, vectio in rheda, itinera maritima etc. Et *frictiones abdominis* cum panno laneo commendari merentur. *Victus* esto selectus, facilis digestionis, ac indoli pharmacorum accommodatus. *Vina* sunto aciditatis expertia, potius amara. Sub quibusdam rerum positionibus in specie indicandis *aqua* illis anteponenda. Frustra autem cuncta haec sequeremur consilia, nisi *mentis*, *animique pathematum* summa haberetur ratio. Ita *temperaturae*.

Cura morbi systematis nervosi ex diathesi arthritica.

12. *Morbi systematis nervosi arthritici* acute decurrentes, ut rheumatici (14) curantur. In podagricis praeterea aegritudo secundum regulas alibi (15) exponendas ad extremitates potissi-

(11) P. I. Vol. II. §. VI. 27. (17).
(12) Ibid. (15).
(13) Cap. XVII. §. LXXVII. 5. (98).
(14) N. 10.
(15) P. III. Vol. II. Cap. de arthritide.

mum inferiores deducitur. In malo *chronico* systema nervosum a vitio arthritico detentum, urgente magna sensibilitate, *soluno dulcamara, aconito napello*, *conio maculato*, praecipue sub forma extracti; vigente debilitate, herba *betonicae officinalis*, cortice *pruni padi*, radice *amomi zingiberis*, et in genere *gummi-resinae guajaci officinalis*, atque *antimonialium* usu instauratur. Praeter transpirationem simul ad urinae tum copiam, tum indolem respiciendum. Promovetur lotium consuetis diureticis, inprimis ope *juniperi communis*, *solidaginis virgae aureae*, *rubi chamaemori*. Praesente in urina acido urico concreto, saponem, *magnesiam*, *aquam* sic dictam *alchalinam mephiticam* adhibemus. Praesentibus autem in urina salibus phosphoricis concretis, ad *acidum nitricum*, et *acida vegetabilia* confugimus. Si suspicio de latente principio morbi cutanei adsit, e. c. herpetis, ad illius eruptionem promovendam auxilia jam nota (16) in usum ducenda, inter quae *balnea sulphurica*, et *ulcera artificialia* primum locum obtinent. Morbis systematis nervosi indolis arthriticae, iisque chronicis in hominibus robustis nidulantibus, *balnea maris* veluti specificum.

(16) P. I. Vol. II. §. VI. 35.

Cura morbi systematis nervosi ex diathesi scorbutica.

13. Methodus *morbis nervosis ex diathesi scorbutica* obortis sive occurrendi, sive auxiliandi, ex variis hujus operis locis palam fit (17). Inter remedia ibi designata, aut designanda adhuc *aër liber*, *siccus*, *diaeta selecta vegetabilis*, *subacida*, *aqua gaz acido carbonico saturata*, *acida vegetabilia*, praesertim *recreatio animi*, *balnea subfrigida*, extractum *fumariae officinalis* cum aquis destillatis sive *menthae piperitidis*, sive *melissae*, sive *chamomillae*, infusum radicis *acori calami* cum *tinctura sulphurica aromatica Mynsichtii*, lenia *martialia*, ac tempore vernali *succi recentes* herbarum *veronicae*, *beccabungae*, *nasturtii aquatici*, *hederae terrestris*, *chaerefolii scandicis* etc., vel *conservae*, vel *juscula* ex istis herbis parata. Latente *ecchymosi*, eaque systemati nervoso infensa, praecepta jam tradita (18) prout morbus sive acute, sive chronice decurrit, sequi debemus. Ibi evacuatio localis sanguinis, ac regimen antiphlogisticum ita necessaria sunt, uti hic *flores arnicae montanae*, et *methodus tonica*. Porro primarum viarum, et lienis summa ratio habenda, ac pro re nata *alvum evacuantia lenissima*, *extra-*

(17) P. I. Vol. II. §. VI. 31.
(18) P. I. Vol. II. Cap. XIX. 2.

ctum chelidonii majoris in usum ducenda. Postremo urinae excretio sollicitanda, cui scopo iterum infusum *baccarum juniperi communis*, et *acidum nitricum* accommodata inveniuntur.

Cura morbi systematis nervosi ex diathesi scrophulosa.

14. *In morbis nervosis indolis scrophulosae* methodus medendi, cujus rudimenta jam exposuimus (19), et plenam doctrinam alibi exponemus (20), cum summa cautela, et *placide* adhibenda est. Nisi enim sic incedatur, aucta per remedia in systema lymphaticum vehementer agentia glandularum, ac vasorum huc pertinentium irritatione, nervi etiam vicini fortius in consensum trahuntur, quo evenit, ut recta quamvis methodus cum detrimento adhibeatur. In genere morbis nervosis indolis scrophulosae maxime *regimen diaeteticum* opponimus. *Victus* quo magis nutrit, minusve irritat, eo melior. Hujusmodi dotes in *lacte*, et *flore farinae* inveniuntur. Item in *gelatinis*, praecipue ex regno vegetabili petitis. Magni quoque facimus decoctum *glandium quercus roboris tostarum* cum lacte instar coffeae epotum, dummodo alvina inde non cohibeatur evacuatio. Ceterum in *potu* sedulo ad bonam *aquarum* conditionem respiciendum est. *Cerevisia* tenuis conceditur.

(19) P. I. Vol. II. §. XII. 6.

(20) P. III. Vol. II. Cap. de scrophulis.

Temperatura esto modica, et *atmosphaera* sicca. *Motui* corporis *gradatim* assuescat aeger; evitet *studia* nimia, et *venerem* praematuram, aut immodicam. *Balnea tepida*, et *ulcera artificialia*, haecque in viciniis partium, in quibus vitium scrophulosum inprimis pulpae nerveae infensum videtur, ad potiora spectant auxilia. Praeterea si scrophula systema lymphaticum cerebri, pulmonis, hepatis, uteri occupat, *conio maculato*, *muriati mercurii*, *cinnabari*, *sulphureto antimonii*, *et hydrargyri*, nec non *digitali purpureae*: si glandulas colli, et bronchiorum, *alchalinis*, et praesertim *spongiae*, et *scillae marinae ustae*, sique glandulas mesenterii, *pulveri*, cui nomen est *contra physconiam* (21) primum locum concedimus. Generatim *murias barytae*, et longe adhuc magis *murias calcis* inserviunt. In scrophula recenti, eaque externa *hirudines* circa glandulas tumidas vicinis nervis infensas, perbelle conducunt. Serius ad frictiones ope *unguenti hydrargyri grisei* confugiendum. Glandula dura, rebellis nervos irritans, si fieri potest, extirpanda.

(21) R. rasurae cornu cervi, baccarum lauri, nucis moschatae ââ partes aequales. Obducantur pasta panis, et committantur furno calefacto. Iis calcinatis removeatur pasta, et conservetur pulvis ad cuspidem cultri ter de die infantibus sex, octo annorum exhibendus.

Cura morbi systematis nervosi ex diathesi carcinomatica.

15. Arthritidis, praecipue in scrophulosis, debitam curam habendo *morbis nervosis ex diathesi carcinomatica*, nisi dispositio haereditaria ad eam impellat, quodammodo occurrimus. Hisce morbis jam praesentibus, ad extractum *conii maculati*, *hellebori nigri*, *aconiti napelli*, *daturae stramonii*, ad aquam *pruni lauro-cerasi*, ad succum herbae *galii aparines*, *calendulae officinalis*, ad *antimonium*, *mercurium*, *arsenicum*, ad *balnea sulphurica*, *ulcera artificialia*, *electricitatem*, ad juscula ex *viperis*, *ranis*, ad *lacertas*, minima quamvis spe, nisi forte commutato malo in formam suam specificam, scirrhum scilicet, vel cancrum, malo nervoso interdum pejore, recurrimus Si de recondita plica suspicio habeatur, ad methodum alibi traditam (22) confugiendum.

Cura morbi systematis nervosi ex diathesi venerea.

16. *Morbo nervoso* directe *ex diathesi venerea* pullulante, methodum antisyphiliticam alibi tradendam (23) opponimus. Hìc, quin de usu tum balneorum tepidorum, tum acidorum

(22) P. I. Vol. II. Cap. XXXVI §. CXLVIII. 2.
(23) P. IV. Vol. I. Cap. de syphilide.

mineralium, tum lignorum loquamur, solum animadvertimus, quod dubia adhuc diagnosi, *murias hydrargyri oxygenatus* quasi explorandi gratia adhibetur, quodque vero obtenta illius certitudine, cura radicalis ope unguenti mercurii *grisei* orditur. Subinde et parvis sive *muriatis hydrargyri mitis*, sive *sulphureti antimonii*, et *hydrargyri* dosibus opio, aut extracto *conii maculati* nuptis locus est. Salivatio in morbis nervosis venereis minime timenda. Viribus fractis cortex *pruni padi* (24) prospicit.

Cura morbi systematis nervosi ex vitiis localibus.

17. *Affectiones nervosas ex vitiis localibus* cum conditione morbosa totius corporis cohaerentibus, auxiliis huic conditioni accommodatis aggredimur. Summa tum aegrorum, tum medicorum patientia, adjuvante natura benefica, mala haud pauca, quamvis recondita, et rebellia, nisi sanare, saltem lenire, aut ab ulteriori progressu impedire licet. Sic aneurysmatis, aut varicis systemati nervoso infensi effectus,

(24) Decem, et ultra annorum experientia me certiorem reddidit, *atoniae venereae* nullum efficacius tonicum quam corticem *pruni padi* opponi posse, quod et Bremer vir cl. testatur. V. Horns *Archiv f. med. Erfahrung*. 1812. *Jan. Febr.* p. 41.

evacuationibus cruoris repetitis, praecipue localibus, victu parco, quiete summa corporis, animique, *elixirio acido* HALLERI, *digitali purpurea*, *aqua lauro-cerasi*, *plumbo* temperantur; sic sanguis in cavitate vel cranii, vel specus vertebralis diatheseos scorbuticae culpa extravasatus, ac cerebrum, vel medullam comprimens sive convulsionibus, sive paralysi ansam praebens sub usu regiminis, et pharmacorum antiscorbuticorum, non neglecta *arnica*, absorbetur; sic glandulae lymphaticae per vitium sive scrophulosum, sive arthriticum turgidae, ac pulpam nerveam ad convulsiones, vel paralysin usque comprimentes, quamvis in recondito loco sitae, ad debitum tamen aliquando reducuntur volumen, si methodo adversus scrophulas commendatae locus concedatur. Idem de exostosi indolis venereae debitos inter limites sub usu mercurii valet. Dum autem vitium locale cum conditione morbosa universi corporis vel cohaerere cessat, vel nunquam cohaeserit, omne auxilium a cura locali pendet. Vulnera nervis infensa sanare, aliquando ea, utpote praepostere sanata aperire: contusionibus, distensionibus, concussionibus prospicere: luxationes, et fracturas componere, ossium festucas, aut res extraneas corpori inclusas extrahere: partum promovere; hernias incarceratas reponere: ve-

nena acria involvere: anevrysmata, et varices secundum regulas artis curare: sanguinem violentiae externae caussa extravasatum, pus, serum educere: hae indicationes sunt, quibus, nisi invincibilia inveniantur obstacula, satisfaciendum est. Interdum, perstante vitio locali nervos irritante, illius, pro tempore saltem, mitigantur effectus, si systematis nervosi obtundatur sentiendi facultas, cui scopo, absente plethora, *opium* larga manu adhibitum optime inservit. Nonnunquam *sectione nervi* sive affecti, sive malorum conductoris, aut ipsa *tumoris nervosi*, aut, si possibile, *visceris affecti extirpatione*, constans magis obtinetur curationis successus. Patet inde *chirurgiae* in morbos nervosos imperium.

Animadversio.

18. Jam vero nos ad curam morborum ex systematis nervosi ipsius culpa ortum ducentium accingimus. Quae pars doctrinae, cum ad praecipua hujus libri objecta pertineat, diffusius, et a prophylactica incipiendo, tradetur (25).

(25) Nisi enim curam morborum systematis nervosi ex alienis diathesibus pullulantium tantum veluti per transennam indicassem, tractatus hic limites non agnovisset. Praeterea superfluum suscepissem opus, cum therapia morborum inflammatoriorum, rheumaticorum, gastricorum, arthritico-

Prophylaxis diathesis nerveae.

19. Morbi ex vitio primario systematis nervosi, *diathesi* scilicet *nervea* praepediuntur: matrimonia inter homines morbis istis, saltem gravissimis laborantes impediendo (26): alias caelibatui arctissimos limites ponendo (27): coitum ad praecepta moralia, et diaetetica exercendo (28); praecipue ubera nutricis sanissimae proli diu concedendo (29): in educatione infantum recensitas noxas (30) evitando: sub incremento corporis victum nutrientem, cibos gelatinosos, motumque in aëre libero concedendo: onaniae, praesertim in domibus educationi publicae dicatis, occurrendo: artium liberalium exercitium restringendo; ecclesias, loca publica, theatra legibus politiae medicae submittendo: victum simplicem, remotis liquoribus fermentatis, aliisque calidis, eligendo: aërem purum

rum etc. alibi jam tradita, vel adhuc tradenda et lucem super objectum, de quo nunc agitur, spargat.

(26) J. P. Frank *System einer vollstandigen med. Polizey.* 1. B.

(27) Ibid.

(28) Gruner diss. de coitu, ejusque variis formis quatenus medicorum sunt. Jen. 1794.

(29) Tissot l. c.

(30) §. III. 7.

debitae temperaturae inspirando: somno debitis horis, motui et quieti, ut decet, indulgendo: animi pathemata moderando: verbo vitam simplicem, uniformem, inediam, et luxuriam inter medium tenentem ducendo.

Cura morbi systematis nervosi ex diathesi nervea.

20. *Morbis ipsis e diathesi nervea*, prout aut universum systema nervosum, vel pars illius sensibilitatem morbosam exhibent, aut caussae, et curriculum morbi peculiares indicationes suggerunt, aut indicationes rationales plane deficiunt, remotis quocumque in casu, si liceat, noxis physicis, et moralibus, habitaque ratione virium vitalium, ac sensibilitatis sive auctae, sive deficientis, sive perversae partium affectarum, *auxilia* prorsus varia tum *pharmaceutica*, nunc *interna*, nunc *externa*, tum *diaetetica*, *physica*, et *psychica* vel sub paroxysmo, vel tempore libero, scopo curam sive radicalem, sive palliativam obtinendi, summa cum patientia adhibenda opponuntur. De singulis speciatim.

Mucilagines.

21. Occurrente summa sensibilitate systematis nervosi, praecipue nervorum ventriculi, et plexus solaris, *res mucilaginosae* perbelle mala inde orta temperant. Huc pertinent: *decocta radicis orchidis morionis*, *althaeae officinalis*,

maxime autem *emulsiones seminum*, ut dicunt, *frigidorum majorum*, *minorum*, *pyri cydoniae*, *plantaginis*, *psyllii*, *nucleorum amygdali communis dulcium* cum *amaris* nonnullis, addita *mucilagine gummi mimosae niloticae*. Si aegri dulcedinem perferrent, allata pharmaca *syrupo adianthi capillorum veneris* aut *emulsivo*, vel *saccharo* edulcorentur.

Olea expressa.

22. Sub iisdem rerum positionibus, et inprimis obveniente insigni intestini duodeni, aliorumque tenuium sensibilitate, *olea expressa* turbas nervorum compescunt. Exhibetur hinc cochleatim *oleum nucleorum* vel *amygdali communis*, vel *oleae europaeae*, aut *seminum lini usitatissimi*, vel paratur inde *mixtura oleosa* (31). Si alvus simul aperta desideretur, *oleum ricini* (32), dummodo non rancidum, et rite paratum.

Acida.

23. Ab *acidorum* debita administratione in

(31) ℞. olei amygdalarum dulcium, mucilaginis gummi arabici, syrupi emulsivi āā unciam unam. M., et affunde emulsionis amygdalinae libram unam. D.

(32) Castor oil Anglorum. Dosis uncia semis quaque vice. Cultura ricini communis in provinciis meridionalibus Rossiae ordinanda foret.

morbis nervosis idiopathicis permultum expectare licet. Actio illorum maxime nervos, qui vasis sanguiferis, excretionum, et nutritionis operibus imperant, attingit, quorum nervorum sensibilitatem nimiam acida obtundere, imminuere, probabile est. Accidit forte inde, ut nervi potentius vi narcoticorum, contagiorum, aliarumque noxarum obstare possint. Minor interea laus *acidis mineralibus* tribuenda. Excipi solum meretur *acidum sulphuricum* ab *alcohole correctum*, *elixir* scilicet *acidum* HALLERI, egregium sane pharmacum. Inter acida vegetabilia *tartarosum*, *citricum*, et *acetosum*, praecipue diu usurpata, effectus necdum satis intellectos (33) in nervos exerunt. Idem de *acido phosphorico* corpori humano maxime homogeneo valet. Nullum autem acidum *gaz acido carbonico* palmam eripit (*). Enimvero aquae ab eo ad saturationem usque imbutae, inprimis diva illa *Selterana*, a systemate nervoso jam omnia pharmaca respuente adhuc feruntur. Et gaz acidum carbonicum e *pulvere*, quem vocant *aërofero* (34) evolutum nervis inprimis ventriculi amicum est.

(33) SOEMMERING *uber den Saft* etc. p. 111.

(*) Cfr. HUFELAND *in Journal der prakt. Heilkunde.* 1816. *Octob.* p. 233.

(34) R. Pulveris subcarbonatis sodae drachmas duas, acidi

Alchalia.

24. *Alchalia* secundum HUMBOLDTII experimenta (35) systematis nervosi sentiendi facultatem jamjam semi-extinctam reficiunt, ac ad novos stimulos recipiendos idoneum reddunt. Virtus haec parum adhuc relate ad *potassam*, et *sodam* confirmata, in *ammonia*, egregio veneni viperae, et acidi borussici antidoto, extra dubium ponitur.

Salia media, et neutra.

25. In *salibus mediis*, *et neutris imperfectis* prout acidum, vel alchali praedominatur, actio cum acidis, aut alchalicis convenit. Sic *supersulphas aluminae*, et *potassae*, aut *supertartras potassae* egregios effectus temperantes exerunt: sic *subcarbonas* tum *potassae*, tum *sodae*, tum *ammoniae*, nec non *subboras sodae* virtutem alchalium aemulatur. Salia media, et neutra *perfecta* systemati nervoso fere in-

tartarici sicci drachmas sex, sacchari albi unciam dimidiam. Dosis drachma semis cum aqua sub actu effervescentiae. Vel sic: R. Pulveris subcarbonatis sodae scrupulum unum. D. ad chartam caeruleam. R. Pulveris acidi tartarici, vel citrici sicci scrupulum unum. D. ad chartam albam. Solvatur dein prius illa in vase aquae frigidae, ac addatur dein pulvis hic, et hauriatur sub actu effervescentiae.

(35) Op. c. *Versuch uber die gereizte Muskelfaser.*

differentia cernuntur. Excipias tamen *nitratem potassae*, qui aestum nimium sanguinis per influxum morbosum nervorum in arterias excitum specifice compescit. *Pulvis* sic dictus *praecipitans* (36) peculiari hic laude dignus.

Absorbentia.

26. *Absorbentia* praeter actionem, quam in acida primarum viarum exercent, peculiari modo nervos ventriculi afficere videntur. *Magnesia* saltem, *conchis praeparatis*, pulvere *carbonum*, aut *fuliginis splendentis*, et inprimis *lapidibus cancrorum* scopo temperante cum successu utimur. Immo ab hisce ultimis effectus notabiles in universum systema nervosum conspeximus.

Ossa, ungues.

27. Cum effectibus absorbentium forte ii *ossium unguium*, aliarumque partium animalium quodammodo conveniunt. De *rasura dentis hippopotami*, *eboris*, *cornu cervi*, *cranii humani*, *talorum leporis*, *ungulae alcis*, nec non de pulvere *secundinae humanae*, *lumbrici terrestris*, *hirundinum exsiccatarum* etc. loquimur, de quibus rebus Fr. Hoffmannus ad-

(36) R. Pulveris nitratis potassae, sulphatis potassae ââ unciam semis. Corallorum rubrorum praeparatorum scrupulos duos. Fol. auri N. 1. M. Dosis drachma semis.

hinc fatetur: « eas afficere partes nervosas, earumque effrenes motus compescere (37) »: quod de nonnullis horum pharmacorum ipsi revera experti sumus. Forte ammonia, phosphorus, gelatina in iis agit. Quomodocumque res se habeat, artis nostrae in morbos nervosos imperium tam angustis limitibus circumscribuntur, ut pharmaca seculorum auctoritate suffulta ob id, quod a priori absurda videantur, sine praevio experimentali examine rejicere pro piaculo habeamus.

Corpora combustibilia.

28. *Corporum combustibilium* in systema nervosum actio medicatrix necdum in propatulo est

Metalla.

29. Contra *metallorum* in dictum systema tanta observatur vis, ut in morbis e diathesi nervea permultum ab illorum prudenti administratione expectandum sit. Experimentis ulterioribus relinquimus, ut determinent, quo pacto varia metalla, eorumque oxyda, et salia universum corpus humanum afficiant? an inter ea praesto sint, quae corporis pro electricitate atmosphaerica capacitatem immutent? an inde electricitatis morboso influxui obstetur? an prin-

(37) Op. c. T. IV. C. I. §. II.

cipium nerveum, utpote tot electricitatis phaenomena exhibens, affinitatem cum metallis intus sumtis agnoscat? an phaenomena magnetismi animalis, prout aeger variis metallis usus sit, varia observentur? etc. Satius enim existimamus interea de effectibus metallorum in varias systematis nervosi partes, ac de probabili eorum in sensibilitatem morbosam actione observationes hucusque collectas in medium afferre. *Oxydum bismuthi* vim sedantem sat permanentem in nervos ventriculi exercet. Haec ipsa vis in plexum coeliacum, aliosque in plexus nervorum abdominalium ab *oxydo zinci* animadvertitur. *Acetas plumbi* sive *crystallisatus*, sive *liquidus* peculiarem affinitatem cum nervis intestinorum, et instrumentorum motus agnoscit. Idem de nervis pulmonis contenditur (38). De *graphite*, *plumbagine*, et *magnesio* in systema nervosum actione observationes desideramus. Forsan ex eorum vi contra impetigines ad peculiare in nervos cutis imperium concludere liceret? *Subsulphas cupri*, et *ammoniac* (39) vim suam irritantem, alterantem ultra ventriculum, et plexus nervorum abdominales, praecipue ad nervum sympathicum magnum extendere vide-

(38) Broussais *histoire des phlegmasies*. Paris 1808, p. 392.
(39) Cuprum ammoniacale.

tur. In universum systema nervosum, praecipue autem in cerebrum, et medullam spinalem *mercurius* influit. Interea actio illius ab ea aliorum metallorum in eo differre videtur, quod non ita directe in sensibilitatem agat, sed potius in intimam nervorum, eorumque involucrorum structuram penetret. Saltem hydrargyrum potissimum iis in morbis cum fructu in usum ducitur, ubi sive pulpa nervea, sive membranae eam includentes ab inflammatione, aut ab inflammationum reliquiis, praecipue extravasatione, et induratione laeduntur. Ad praeparata mercurialia quod spectat, utplurimum *muriate hydrargyri miti*, aut *unguento oxydi hydrargyri grisei* utimur. Nonnunquam tamen cautissime vel ad *muriatem hydrargyri oxydatum*, certe non in solis morbis syphiliticis usurpandum, confugimus. Peculiari autem commendatione *cinnabaris* mitissimum praeparatum, nervisque licet admodum sensibilibus amicissimum digna est. Debetur illi potissimum virtus jure celebrati, nobisque usitatissimi *pulveris antispasmodici rubri* Stahlii (40). *Argenti fusi* actio cum ea cupri ammoniacalis convenit. De

(40) Nitri purissimi crystallisati, tartari vitriolati ââ uncias duas. Cinnabaris purissimae drachmam unam, et semis. M. f. pulvis subtilissimus. Dosis a scrupulo ad drachmam semis bis, ter de die.

auri virtute experientia destituimur (41). *Mars* (*) universum systema nervosum corroborat, ac revera in morbis spasmodicis debilitate stipatis, praesertim in virginibus, laesa simul uteri functione, remedium, quod illi aequiparari possit, desideratur. Inter omnia autem praeparata martialia *aquae ferruginosae* simul gas acidum carbonicum continentes (42) facilius feruntur. Supplentur a *carbonate ferri*, ab *oxydo ferri* (43), et a *tinctura malatis ferri.* Indicatis simul remediis volatilibus, tinctura aetherea martialis sive KLAPROTHI, sive BESTUSCHEFFII excellit.

Cinchona, prunus padus, viscus quercinus.

30. Martis virtutem *cortex cinchonae officinalis* aemulatur. Peculiarem in nervum sympathicum actionem huic cortici tribuere inclinat SOEMMERING (44). Certe musculorum imperio voluntatis subditorum is adauget tonum. Non quaevis vero nervorum conditio corticem fert, vidimusque ex chinae in morbis nervosis usu

(41) Foliis auri cum variis formulis elegantiae gratia utimur.

(*) Cautelae sub usu hujus pharmaci observandae pulchre recensitae fuere a MERCATO: de recto praesidiorum usu. L. II. c. 7.

(42) P. I. Vol. II. §. VI. 33. (28).

(43) Aethiops martialis.

(44) Op. c. p. 108.

gravia praecipue viscerum abdominalium, et pulmonum incommoda. Tutissima exhibendi ratio ea *infusi frigidi*, et *extracti aquosi*. Cortici cinchonae scopo nervorum tonum augendi, nimiamque sensibilitatem compescendi praecipue, ut diximus, si venerea labes systema nervosum labefactaverit, *corticem pruni padi* in decocto anteponimus. Accedit haud spernendus *viscus quercinus* (45).

Amara.

31. Labefactato inprimis systemate nervoso abdominali, *amara* illud optime instaurant. Excellunt inter alia *quassia amara* (46), *centaurea benedicta* (47), *gentiana lutea* (48), *gentiana centaurium* (49), *menyanthes trifoliata* (50),

(45) Dosis pulveris scrupulus unus bis, terve de die. Decoctum paratur ex uncia semis visci, et aquae s. q. ad colat. unciarum decem.

(46) A drachma semis ligni quassiae tota libra aquae, in qua decoquitur, sufficientem contrahit pro usu medico amaritiem.

(47) Extractum a drachma ad drachmas duas de die in aqua aromatica.

(48) Extractum sub forma pilularum, aut tincturae c. c. drachmam in uncia una aquae cinamomi. D. S. cochleare coffeanum ad cochleare majus vini.

(49) Extractum herbae, aut summitatum,

(50) Extractum aut infusum herbae.

achillea millefolium (51), *verbena officinalis*, *baccae convallariae majalis* (52), *fel bovis tauri* (53), quae tamen pharmaca diu continuata, rite monente CULLEN (54), nocivam exercent vim procul dubio principio amygdalis amaris inhaerenti, acido scilicet borussico tribuendam.

Amara-aromatica.

32. Quodsi aeger a principio aromatico non irritatur, potius *amara-aromatica*, ut *acorus calamus*, *betonica officinalis* (55), *artemisia* sive *abrotanum*, sive *absinthium* (56), *citrus aurantium* (57) adhibenda. Egregiae sunt compositiones: *essentia corticis aurantiorum cum vino malvatico* (58), *elixir stomachicum tem-*

(51) Extractum herbae, florum, eorumque infusum.

(52) Pulvis a scrupulo ad drachmam.

(53) Sub forma pilularum.

(54) Mater. medica. p. 64. « *I am truly of opinion, that somewhat deleterious in the whole of the bitters is to be suspected* » Cfr. GUNTHER *uber die medizinische Anwendung des Zuckers*. Koln. 1816.

(55) Herba.

(56) Extractum herbae ac summitatum sub forma pilularum.

(57) Cortex aut flavedo, folia, flores.

(58) Ad unciam dimidiam de die: ac si major amarities desideretur, cum drachma semis extracti centaureae benedictae.

peratum Hoffmanni (59), *elixir stomachicum* Rosensteinii (60), et *tinctura stomachica* Whyttii (61).

Vegetabilia aromatica.

33. Turbas, aut inertiam systematis nervosi cum atoniae notis *vegetabilia aromatica* lenire solent, quorum varia in varios corporis humani nervos praecipuam actionem habere videntur. Sic potissimum afficiuntur ventriculi nervi *a radice ari maculati*, ab *herba menthae crispae*, *et piperitidis* : diaphragmatis nervi a *seminibus anethi graveolentis* : intestinorum nervi a *seminibus cumini cymini*, *anethi foeniculi*, a *radice allii sativi* : uteri nervi a *floribus matricariae chamomillae*, ab *herbis nepetae catariae*, *origani vulgaris*, *ligustici*, *rutae graveolentis* : testiculorum nervi a *baccis vi-*

(59) Ph. W. p. 53.

(60) R. Cort. aurant. rec. contus. drachmas sex adde extract. gent. rubr. unc. semis. Digere cum libra vini Portugall. Col. D. cochl. cof. unum, alterumve in vino, vel aqua cinnamomi.

(61) R. Cort. peruvian. pulv. unc. quatuor. Rad. gentian. cort. aurant. àà unc. unam, et semis. Misc. infund. spirit. vini gallici libras quatuor in balneo arenae per dies sex, et cola. Subinde cuilibet tincturae librae una, vel plures unciae spiritus lavendulae compositi admiscentur. Dosis ut supra (60).

ticis agni casti: cerebrum ab *herba teucrii mari*, a *seminibus coriandri sativi*, a *ligno santali albi*, a radice *doronici pardalianchis*: medulla spinalis ab *herba chenopodii ambrosioidis*, atque universum tandem systema nervosum, inprimis nervi motibus voluntariis dicati, ab herbis *origani majoranae*, *santolinae chamaecyparissi*, *rorismarini officinalis*, *dracocephali moldavici*, *melissae citrinae*, *thymi vulgaris*, *hyssopi officinalis*, *satureiae hortensis*, *ocimi basilici*, *teucrii chamaedryos*, *artemisiae vulgaris*, a *seminibus atriplicis hortensis*, *pimpinellae anisi*, a *radicibus valerianae officinalis*, et *phu*, *aristolochiae serpentariae*, *angelicae archangelicae*, *ireos florentinae*, *inulae helenii*, a *floribus tiliae europaeae*, *citri aurantiaci*, *lavendulae spicae*, nec non a spicis *lavendulae stoechadis*.

Aromata.

34. Universum quoque systema, atque praecipue nervos olfactus, gustus, ventriculi, partium genitalium, et cordis excitant *aromata*, ut *laurus cinnamomum*, *cassia*, *sassafras*, *benzoin*, *wintera aromatica*, *epidendron vanilla*, *maranta galanga*, *amomum zingiber*, *cardamomum*, *cariophyllus aromaticus*, *myrtus pimenta*, *piper nigrum*, et *cubeba*, *nux*

moschata, *flores macis*, eorumque sive *aquae destillatae*, sive *olea essentialia*, sive *tincturae*, sive *elaeosacchara*. Ita oleum *cajeput.*

Camphora.

35. Accedit *camphora* aurae instar sese super totum nervosum systema expandens, languentes, semique extinctas illius vires extollens, motus abnormes, ac dolores cum aut ex debilitate obortos compescens, tum nervis cutaneis, et partium genitalium affinitatem peculiarem alens, irritationem ab hisce ultimis cerebro illatam saepe compescens, tumultum systematis arteriosi nervis saepe proficuum excitans, ac per sudorem probabiliter res subtiles prius systemati nervorum infensas eliminans.

Moschus. Castoreum. Ambra. Succinum.

36. *Moschus* diathesi nerveae in infantibus, et senibus accommodatus, feminis odoris gratia plerumque adversus praecipue nervos instrumentorum motus, diaphragmatis, et arteriarum afficiens vires universi systematis nervosi recreat. Idem *castoreum* nervis uterinis, et *ambra grisea* nervis testiculorum praecipue affinis praestant. De *succino* olim in morbis nervosis usitatissimo, forte electricam in nervos actionem habente propria experientia adhuc destituimur.

Succinas ammoniae. Carbonas ammoniae empyreumaticus. Oleum animale Dippelii. Phosphorus.

37. *Succinas ammoniae* nervis summopere excitabilibus accommodatus in specie systema uterinum afficere quoque videtur. Idem de *carbonate ammoniae empyreumatico* praeter generalem ammoniae actionem (62) valet. *Oleo animali Dippelii*, nisi aegrorum sentiendi ratio plane ita mutata sit, ut res foetidissimas perferre possint, ob intolerabilem odorem raro uti licet. De *phosphori* usu interno propriam non habemus experientiam, neque remedium tam periculosum aliis commendamus.

Aether.

38. Quodsi stimulus diffusivus ad languentem systematis nervosi actionem rapide excitandam quaeratur, *aether* praesto est *sulphuricus*, *nitricus*, *aceticus*. Permanentem magis virtutem *aether sulphuricus alcoholisatus* (63) agnosci, ac peculiari prorsus pacto *aether nitricus alcoholisatus* (64) nervos viarum urinalium aggreditur impetum vasorum sanguiferorum simul compescens, flatus expellens, ac

(62) N. 24.

(63) Liquor anodynus mineralis Hoffmanni.

(64) Spiritus nitri dulcis.

nervis summopere sensibilibus optime accommodatus.

Gummi-resinae.

39. Amara inter, et volatilia *gummi-resinae* locum occupant, remedii genus praecipue nervis abdominalibus, et uterinis amicum, ac in genere in morbis nervosis debilitate stipatis pretiosum. Potiores desumuntur a *bubone galbano*, *pastinaca opoponace*, *heracleo gummifero*, *ferula persica*, et incomparabili *ferula assa-foetida.*

Acria.

40. Tentatis incassum pharmacis hucusque allatis, ac obvenientibus signis inertiam nervorum ventriculi indicantibus, ad *acria* interdum confugere licet, utpote quae stomachi nervos vehementer vellicando tum cerebrum, tum alias partes in consensum trahunt, et ad graves aliquando morbos auferendos idonea inveniuntur. Hujusmodi sunt: *semina sinapis nigrae*, *radix anthemidis pyrethri*, *scillae marinae*, *flores cardamines pratensis*, *herba anagallidis arvensis*, *sedi acris*, *juniperi sabinae*, *fructus capsici annui*, *cantharides.* Et actionem irritantem, quam *tartras stibii*, *et potassae*, *radix cephaelidis ipecacuanhae*, aut *asari europaei* in ventriculi nervos exercent silentio non praeteribimus.

Narcotica.

41. Jam vero ad *narcotica* nos convertimus, praevio plerumque erethismo, fontem principii vitalis exhaurientia, facultates animi, sensum, et motum, secretiones, et excretiones, caloremque animalem perturbantia, suspendentia, delentia, quae pharmaca, sive potius, quae venena prudenter, et rite administrata, ad potiora adversus morbos systematis nervosi idiopathicos spectant auxilia. Praeter generalem autem narcoticorum vim, quodvis eorum cum variis systematis nervosi partibus specialem agnoscit affinitatem; ex effectibus enim sat constantibus hujusmodi remediorum concludere licet, afficere *opium* nervos arteriarum, sensuum, non exceptis iis sensus universalis interni: *agaricum muscarium*, et *atropam mandragoram* universum sensorium commune: *hyoscyamum nigrum* nervos opticos, et ciliares: *helleborum nigrum*, nervos ventriculi, intestinorum, uteri, et renum: *daturam stramonium* nervos oculorum, et partium genitalium: *anemonen pratensem* nervos opticos, et ciliares: *digitalem purpuream* hos ipsos nervos, praecipue autem nervum supraorbitalem, par vagum et sympathicum, potissimum in plexu cardiaco: *atropam belladonnam* nervos linguae, et pharyngis:

conium maculatum nervos glandularum, et systematis uterini: *aconitum napellum*, *et strychnon nucem vomicam* nervos extremitatum, musculorum, cutis: *nicotianam tabacum* nervos ventriculi, et intestinorum: *lactucam virosam* plexus nervorum pulmonalium, et cardiacorum, ne sermonem instituamus de aliis narcoticis, scilicet de *croco sativo*, *cynoglosso officinali*, *paeonia officinali*, *ledo palustri*, *coccinella septempunctata*, ac *acido borussico*, nec non de corporibus illud continentibus, ut *prunus lauro-cerasus*, *amygdalus communis*, *amara*, *prunus padus*; pharmaca enim haec ultima in exhauriendo vitali nervorum principio, pro ratione acidi borussici, quod continent, reliqua antecellunt.

Pharmaca externa.

42. Multum vero interest in morbis systematis nervosi idiopathicis *pharmaca* non solum per os suppeditare, sed ubique nervis, qui praecipue patiuntur, quo propius id fieri potest, vel etiam in locis remotis secundum consensus leges, si revulsio desideretur, admovere. Maxime hanc medendi rationem Felix Plater (65) auctor nobis carissimus secutus est. Solum id animadvertendum, ut virtus pharmaco-

(65) Op. c. Praxis.

corum sic adhibitorum cum illa remediorum internorum cohaereat, ut invicem sese sustineant, utque sensibilitatis, et complicationum ratio habeatur.

Clysteres.

43. Quoties hinc systema nervosum sive abdominale, sive uterinum patitur, nisi haemorrhoides obstent, pro re nata, ac praemisso enemate aquae tepidae ad abluendum intestinum rectum, *clysteres demulcentes* (66), *oleosi* (67), *aromatici* (68), *excitantes* (69), *gummi-resinosi* (70), *narcotici* (71) praescribendi sunt. Clysteres ex *fumo*, praecipue ex herbis aroma-

(66) Ex decocto seminum lini, aut amyli, aut malvae, aut althaeae, adulto ad uncias sex.

(67) Ex oleo aut amygdalarum, aut olivarum, aut seminum lini ad uncias quatuor.

(68) Ex infuso florum matricariae chamomillae, herbae rutae graveolentis, addito illorum oleo cocto.

(69) Pro adultis, ex infuso florum matricariae chamomillae ad uncias quatuor, spiritu nitri dulcis ad scrupulos duos, oleo cajeput ad guttas quatuor (*Enema anticolicum* VOGLERI), aut cum camphora subacta ad drachmam semis, aut cum tartaro emetico ad grana decem.

(70) R. Gummi-resinae ferulae assae-foetidae vitello ovorum subactae drachmam unam. Infusi chamomillae libram semis. D. vel: R. Herbae rutae, sabinae ââ unciam dimidiam coq. cum s. q. aquae ad colat. unciarum sex, adde assae foetidae in olei olivarum uncia una, et olei succini drachma dimidia subactae, drachmas duas. D.

(71) Infus. flor. chamomillae unc. quatuor. olei hyoscyami

ticis, et narcoticis elicito, hucusque ad solam fere nicotianam restricti, crebrius adhiberi merentur. Ita ex *vapore*.

Suppositoria.

44. Cum autem clysteres non semper sat diu retineatur, *suppositoria*, quae illorum virtutem aemulantur (72), minime negligenda.

Injectio in vaginam.

45. Nisi agatur de virgine, et ab *injectionibus*, praesertim *aromaticis* (73), et *narcoticis* (74) in *vaginam*, magnum in morbis nervosis ex affectione uteri originem habentibus obtinetur levamen. Idem de *vaporibus* infundibuli ope susceptis, et in vaginam introductis valet. Licet et *pessarium* (75) orificio uteri introducere.

cocti drachmas duas, aut laudani liquidi Sydenhami guttas viginti.

(72) R. Assae-foetidae drach. duas: castor. scrupul unum. f. c. melle ad debitam spissitudinem decocto suppositorium. Aut R. Theriacae venetae: pulveris florum chamomillae ââ drach. duas. F. c. melle suppositorium. Aut R. fellis tauri, succi radicis allii, pulv. rad. calam. aromat. aa drach. duas. F. c. melle suppositorium (Cavendum, ne immissa in intestinum obliviscamur).

(73) Inf. ex floribus matricariae chamomillae, atque herba dracocephali moldavici, vel rutae.

(74) Infusum herbae conii maculati, aut hyoscyami nigri.

(75) R. Pulv. opii puri, castorei ââ scrup. unum. ras. ireos florent. drach. duas. M. f. c. s. q. mellis pessarium.

Masticatoria. Gargarismata.

46. In morbis plurimis cerebri *masticatoria (apophlegmatismi)* (76), et *gargarismata* (77) directe in linguam, et palatum tot nervis instructa agentia non spernenda sunt. Et auctus cruoris affluxus ad organa salivalia, et salivae ipsius copiosior secretio emolumentum promittunt. Quodsi aeger mentis non compos foret, tota oris cavitas rebus acribus *illiniri* (78) posset.

Odoramenta sternutatoria, subfumigia.

47. Per nares quoque ad cerebrum patet aditus, ac sane ad languentem illius actionem excitandam, absente plethora capitis, multum valent *odoramenta* (79), *sternutatoria*

(76) Radix anthemidis pyrethri, acori calami, raphani rusticani.

(77) R. Seminum sinapis nigrae: radicis anthemidis pyrethri ââ unciam semis. coque c. s. q. aquae ad colat. librae unius, add. mellis acetati unciam unam. D. pro gargarismate. Aut R. Infusi rosarum rubrarum libram unam: subcarbonatis ammoniae (spiritus sali ammoniaci) drachmam unam: spiritus lavendulae, mellis rosarum aa unciam unam.

(78) Seminum sinapis nigrae, piperis longi, radicis pyrethri ââ drachmam unam: mellis rosati unc. duas. M. D. S. pro illinitione oris.

(79) Acetum radicale, ammonia pura (ast caute, ne nimium naribus attrahatur, uti accidit in casu descripto in

(80), *subfumigia* (81), *vapores* (82), *pessaria*

Journal de médécine, chirurgie, et pharmacie par Mr. Leroux 15. *Mai*), *the aromatic spirit of vinegar*, *eau de luce*, solutio assae-foetidae in aceto radicali, acetum hystericum correctum Mynsichti (Vogel l. c. p. 9), spiritùs salis ammoniacus vinosus cum essentia castorei, et oleo essentiali rutae, corium (*Juchten-Leder*). Paratur et *globus odoriferus*, vulgo *pomum*. R. radicis, et seminis paeoniae officinalis aa drach. duas, foliorum rutae graveolentis, hyssopi officinalis, seminum nigellae sativae, coriandri sativi àà drachm. unam, resinae cisti cretici (ladani) unciam semis, styracis officinalis cal. drach. duas, gummi resinae heraclei gummiferi in aceto sol. q. s. ut fiat *pomum*.

(80) Variae pulverum sternutatoriorum formulae apud Lud. Vogelium inveniuntur. (*Allgemeines medicinisches Formel oder Recept-Lexicon*. Erfurt. 1804. 2. B. p. 337 sq). En nostram, si nicotianae hispanicae pulvis non sufficeret. R. pulveris herbae origani majoranae, ocimi basilici, radicis ireos florentinae, sacchari purissimi aa drachmas duas. D. Licet scrupulum pulveris radicis asari europaei addere. Euphorbium pro periculoso declaro errhyno cum Cullenio. Exhibentur errhina mane jejuno ventriculo.

(81) Capilli humani aceto prius madefacti, et dein usti, pennae accensae, aut R. gummi galbani, cornu cervi rasi aa drach. duas: castorei drachmam semis. Projiciatur portio hujus pulveris super carbones, et fumum excipiat aeger. Vulgus in Lithuania summo cum fructu in variis morbis nervosis utitur *subfumigiis* ex *herbis aromaticis*, et *narcoticis* elicitis, quam medendi rationem commendo. Adhiberi solent *anthyllis vulneraria*, *hypericum perforatum*, *mentha crispa*, *thymus serpillum*, *gnaphalium arenarium*,

narium (83), *res naribus illinitae* (84), aut ad earum *vellicationem* (85) adhibitae.

Lacrymae eliciendae.

48. Quod major affluxus sanguinis ad glandulas salivales, et salivae aucta excretio emolumentum promittunt (86), idem sane a rebus *lacrymas elicientibus*, a *caepis* scilicet, detracto cortice, naribus admotis, a foliis *clematis rectae* contritis, ac ab odore *cochleariae armoraceae* expectandum.

Pharmaca auricularia.

49. *Auribus* tandem *pharmaca* prudenter

drosera rotundifolia, *medicago lupulina*, *et falcata*, *artemisia abrotanum*, *onopordon acanthium*, *poligonum aviculare*, *tormentilla erecta*, *parnassia palustris.*

(82) Ex aqua, et aceto rosato.

(83) Ex butyro majoranae, addita, si fortis exposcatur stimulus, radice pyrethri.

(84) R. Succi herbarum rutae graveolentis, origani majoranae, aceti fortissimi aa p. aequales. Penicillo, vel penna hisce intinctis nares intrinsecus inungantur. Vel sic: R. Castorei, assae foetidae, aa p. aequ. solv. in aceto fortissimo D. eidem usui. Etiam sic: R. Succi radicum raphani, caeparum, ireos, aa p. aequ. D. S. ut supra. Aut indatur naribus gutta olei essentialis lavendulae spicae, vel balsamum vitae Hoffmanni externe gossypio exceptum.

(85) Ope spicae frumenti, setae porcinae, straminis, pili crassioris etc.

(86) Sect. II. cap. de vitiis auditus.

intrudi possunt effectum per id in cerebrum exercentia.

Alia externa.

50. Postremo sensus tactus in superficie corporis humani plus minus undique obvius permultas res nervorum abnormen conditionem, saltem pro tempore, corrigentes admittit. Pertinent huc *varia balneorum genera*, *epithemata*, *unctiones*, *frictiones*, *fasciae*, *emplastra*, et *auxilia chirurgica validiora*. Forte et *res* variis corporis partibus *appensae*.

Varia balneorum genera.

81. *Balneum aquae tepidae* (a 15 ad 29 gr. th. R.) in morbis nervosis idiopathicis cum erethismo, calore ardente cutis, insomniis, aliisque phaenomenis in specie indicandis, consensu Fr. Hoffmanni (87), Tissoti (88), Marcardi (89), Reilii (90) inter potiora auxilia locari meretur. Eligitur potissimum aqua fluviatilis, ac prout actio major desideratur sive emolliens, sive tonica, sive irritans, sive nar-

(87) De balneorum ex aqua dulci praestantissimo in affectibus internis usu. Op. Vol. V. Edit. genev. 1748.

(88) L. c.

(89) *Ueber die Natur und den Gebrauch der Bader.* Hannover 1793.

(90) L. c. p. 176.

cotica: balneo tepido *lac*, *oleum* (91), *sapo*; *juscula carnea* (92), *species emollientes* (93), *globuli martiales* (94), *vegetabilia aromatica* (95), *narcotica* (96) adduntur. Quae balnea a thermis, quas natura suppeditat (97) longe antecelli, nemo inficiabitur. *Balneum calidum* (a 29 ad 34 gr. th. R.) rarius, et nonnisi in morbis nervosis cum sensibilitate deficiente locum obtinet; indicato enim majori caloris gradu potius ad *balneum siccum* (98), *vaporis* (99),

(91) Marcard l. c. p. 222. Et oleum per se pro balneis adhibebatur in morbis nervosis (Savarola de balneis omnibus Italiae).

(92) *Bains de tripes.*

(93) Herba malvae rotundifolia, radix altheae officinalis, semina lini usitatissimi, furfures.

(94) *Boules martiales.*

(95) Herbae dracocephali moldavici, salviae officinalis, origani majoranae, thymi vulgaris, artemisiae vulgaris, juniperi communis, radix acori calami etc.

(96) Herba conii maculati, hyoscyami nigri, ledi palustris, et apud divites, veterum Romanorum more, petala croci sativi.

(97) P. I. Vol. II Cap. I. §. VI.

(98) *Bains d'étuves sèches.* Slevogt de balneis siccis Jen. 1717.

(99) *Bains de vapeurs.* Symons *observations on vaporous bathing* Lond. 1766. Nicolai de curationibus morborum per vapores. Jen. 1783 Doppet *sur la manière d'administrer les bains de vapeurs, et les fumigations.* Turin. 1798.

terrae thermalis (100), *stercoris* (1), aut *arenae* (2) confugitur. *Balnea frigida* (sub gr. th. R. 15), dummodo caute (3), et brevi temporis spatio adhibita universum systema vehementer afficiunt, ac pro re nata in morbis ex sensibilitate nimia, perversa, vel et deficiente, praecipue scopo prophylactico, egregios effectus gignere queunt. Maxime *balneum maris* (4), aut *fluminis rapidi*, cum undis scilicet vi corpus allidentibus, praecipue cum *immersione*, *praecipitatione* (5) *natatione* (6), praesente custode, commendari merentur. *Bal-*

(100) *Bains de boues ad* 30 34 *gr. th. R.*

(1) *Bains de fumier.*

(2) ORIBASIUS de siccatione per arenam ex HERODOTI libro de remediis extrinsecus occurrentibus. Cap. VIII AETIUS de insolatione, et arenae aggestione, ac aliis vaporatoriis fomentis ex Antyllo. LOEBEL in *Hufeland's Journ. der prakt. Heilk.* 1815. *Juny* p. 56.

(3) De periculo balnei frigidi lege, praeter MARCARDUM, LORRYUM. Op. c. T. 2. p. 166.

(4) Optime illius virtutem patefecit WHYTT. Vide et BUCHAN *Practical observations concerning sea bathing.* Lond. 1804. SWARTENDYK STIERLING *uber die Indication, Wirkung und den richtigen Gebrauch der See-Bader. Lubeck* 1815.

(5) *Sturz-Bad.*

(6) GRUNER de natatione frigida magno sanitatis praesidio. Jenae 1788.

nea sub-calida pedum (7) vel *manuum* (8), *simplicia*, aut *composita* (9), nec non *semicupium* principia *revulsionis* pulcherrime confirmare solent. Balnea frigida aemulantur *lotio*, *adspersio* cum *aqua frigida*, *balneum irrorans* (10), et *embrocatio* (11). Aliquando *balnea localia frigida*, *et calida* variis corporis humani partibus *simul* cum successu adhibentur. Postremo *balneum aëris*, quod Franklinii nomen obtinuit, quo scilicet hominis denudatum corpus atmosphaerae per quoddam tempus exponitur, silentio non est praetereundum. Et *balnea* ope variorum *gaz* commendantur (*).

Epithemata.

52. *Epithemata humida*, *sicca* nunc partibus, in quibus systema nervosum praecipue affectum est, nunc locis cum illis maxime consentientibus, *frigida* (12), *calida* (13), *emol-*

(7) Fr. Hoffmann de pediluviorum usu. Op.

(8) Alberti de manuluvii usu medico. Hal. 1746.

(9) Cum sale, furfuribus, seminibus sinapis nigrae, radice cochleariae armoraceae.

(10) *Traufbad.* Angl. *Shower Bath.*

(11) *Tropfbad.* Gall. *La douche.*

(*) Hufeland's *Journal der pr. Heilk.* 1816. *Octob.*

(12) Glacies contusa, aut nix in vesica porcina, aqua frigida, fomentatio frigida Schmuckeri, fotus cephalicus Vo-

lientia (14), *resolventia* (15), *anodyna* (16), *aromatica* (17), applicantur. Spectat huc et *fotus animalis* (18).

GLEBI (ex aqua fontis, muriate ammoniae, et vino, addito, si placeat, nitrate potassae).

(13) Urcei aqua fervida repleti, lateres, lintea, furfures, cineres, avena calefacta.

(14) Mica panis albi cum lacte, cataplasma ex herba malvae, althaeae, seminibus lini, spongia lacte, aut aqua tepida imbuta.

(15) R. Saponis Halicantini uncias tres, solve in aquae calcis libris duabus, adde alcohol uncias quinque. Acetas ammoniae, vapores, species sic dictae resolventes siccae.

(16) Mica panis albi cum lacte, et croco, cum laudano, herba malvae, cum herba hyoscyami, aut conii maculati (ast caute, et solum in locis a cerebro remotis) in cataplasma redacta, aut *sacculi* ex iisdem *herbis siccis*, aut aliis aromaticis formati. R. Baccarum, et foliorum myrti communis, baccarum lauri, farinae seminum trigonellae foeni graeci, radicis ireos florentinae aa unciam unam. Conc. d. pro sacculo.

(17) R. Panis tosti ad magnitudinem palmae, insperge superficiei pulveris cinamomi, nucis moschatae, florum macis aa scrupulum unum, irroretur vini malacensis fervidi q. s. et applic inter lintea subtilissima, species aromaticae Pharm. Borussicae.

(18) Canis, felis, gallina corporis parti viva applicita, attactus cum vola manuum, forte ob solum calorem, forte magnetismi animalis caussa effectu in systema nervosum non destituuntur. Idem de pellibus vulpinis, leporinis, aut de plumis anscrinis, columbarum forte ob electricitatem valet.

Unctiones, frictiones.

53. *Unctionem emollientem* (19), *irritantem*, (20), *anodynam* (21), praecipue autem *frictionem siccam* (22), *humidam* (23), potissimum secundum curriculum columnae vertebralis, et nervorum affectorum non negligendam esse, debitis locis palam fiet. Aliquando *fascia* nervorum sensibilitatem imminuit, tonumque auget. Eum languentem excitat *urticatio*, aliquando magis adhuc simplex *vellicatio*, *pectinatio*.

Emplastra.

54. Minus incommodi pariunt, ac diuturniorem actionem exerunt *emplastra* varia *emol-*

Interdum fotus cum animali recentissime mactato, ac dimidiato, vel cum visceribus adhuc calidis conspicuos effectus producit.

(19) Cum oleo olivarum, amygdalarum, seminum lini, adipe (adeps variorum animalium domesticorum, ferorum, ipsiusque hominis apud veteres in usu erat).

(20) Cum succo euphorbiarum, chelidonii majoris, oleo terebinthinae, solutione phosphori in oleo.

(21) Cum oleo hyoscyami, opio in oleo subacto.

(22) Cum manu, pannis laneis, simplicibus, vel fumo thuris, mastiches, benzoës imbutis, cum pectine setaceo.

(23) Praeter frictiones cum vino calido, alcohol camphorato, spiritus, et balsama varia mihi familiaria sunt, e. c. spiritus lavendulae simplex, compositus, liliorum convallium,

lientia (24), *irritantia* (25) *anodyna* (26) nobis in morbis nervosis idiopathicis, praecipue chronicis, super caput, ad columnae vertebralis varia loca, ad regionem epigastricam, hypogastricam etc. usitatissima.

Auxilia chirurgica validiora.

55. Praeter indicationes jam stabilitas (27) opem chirurgicam exposcentes, casus a nobis determinabuntur, ubi in simplicibus morbis ner-

roris marini, melissae, mastichinus, nucis moschatae, saponatus, balsami rutae, majoranae, lavendulae, caryophyllorum, cinnamomi, opodeldoch, vitae externus HOFFMANNI, tinctura cantharidum.

(24) R. Spermatis ceti, olei amygdalarum, cerae flavae p. aequ. f. emplastr.

(25) Emplastrum cantharidum perpetuum JANINI; item HOFFMANNI, *sinapismus*, epispasticum FULLERI, de majorana SCHIFFENHAUSII.

(26) R. Galbani, in tinctura castorei soluti, et colati drachmas tres, tacamahacae drachmas duas. Misc. f. emplastrum (antihystericum SYDENHAMI). R. Emplastri de minio, uncias duas: olei liliorum drachmas duas: terebinthinae venetae, drachmam unam: opii, camphorae, sacchari saturni aa scrupulum unum. (Empl. anodyn. FULLERI): emplastrum aromaticum Ph. Borussicae, de belladonna: camphoratum STAHLII: de cicuta cum ammoniaco: foetidum Ph. B.: de galbano crocatum: de nicotiana, e. saponaceum BARBETTII, e. SCHIFFENHAUSII.

(27) N. 15.

vosis idiopathicis tum ad dolorem excitandum, tum ad aegrorum animum quamdam in partem advocandum, tum ad nervorum torporem removendum, tum derivationis gratia (ne amplius de *vesicatoriis*, *sinapismis*, et *cortice mezeraei* dicamus), *fonticuli*, *setacea*, *moxa*, *ferrum candens*, et *cucurbitulae siccae* in usum ducenda sunt. Quondam et crines vi evellebantur.

Res corpori appensae.

56. Quin *amuletis*, *rebusque similibus* vim aliquam, quam ab imaginationis in credulos imperio repetunt, tribuamus; attamen potestatem quamdam *rerum corpori appensarum* in corpus humanum per tot secula in *succino*, radice *anthemidis pyrethri* etc. laudatam, non sine praevio examine negabimus. Coralla collo appensa florente sanitate laeta rubere, ingruente morbo (forte vitiosae transpirationis culpa) pallescere ipsi pluries vidimus.

Electricitas.

57. *Balneum electricum*, *aura electrica*, *eductio scintillarum* e parte corporis humani denudata, sive panno laneo cooperta, et tandem *ictus electrici* in morbis nervosis idiopathicis, praecipue cum deleta a praeviis caussis trau-

maticis sensibilitate egregium praestare solent effectum (28).

Galvanismus.

58. Idem de *galvanismo* valet, qui ut auxilium in morbis cum electricitate communi plane convenit, ast modum applicationis faciliorem, et commodiorem exhibet. Praeterea electricitas galvanica principio vitali magis homogenea videtur. Quodsi medici nunc auxiliis hisce minus, quam par est, faveant, caussa maxime in eos rejicienda, qui quondam electricitatis, et galvanismi virtutem in morbis curandis nimis jactarunt.

Magnetismus animalis.

59. Utinam sors eadem *magnetismum animalem* non expectet! De mirabili hoc phaenomeno, quatenus ad pathologiam spectat, alibi (29) agemus. Quoad partem therapeuticam, sufficiat meminisse: magnetismum animalem, modo in praelectionibus, et exercitationibus clinicis cum necessariis cautelis discipulis in arte pro-

(28) Auctoribus de usu medico electricitatis, qui a Ploucqueto recensentur (Repertorium), addi debet Steinbuck: *Neuere Erfahrungen von der Heilkraft der Electricitat.* V. Hufeland's *Journal der prakt. Heilkunde.* 1816. *Nov.* p. 85.

(29) Cap. XII. §. XLVI. 2.

vectioribus indicando, nunc cum digitorum apicibus, nunc cum manuum palmis, nunc utroque pacto, aut in universo corpore, aut nonnullis saltem in partibus elicitum, vim systematis nervosi vel excitare, vel compescere, vel ad aequilibrium reducere. Quae singula in cura plurimorum morborum generis nervosi, inprimis ex classe chronicorum, multum saltem promittere nemo inficiabitur. Nec facile, frustra adhibitis reliquis auxiliis, id quod magnetismus animalis nobis exhibet, negligendum esse credimus.

Magnetis, applicatio, perkinismus.

60. *Magnetem* ad curam morborum systematis nervosi commendatum (30) nunquam adhibuimus. Idem de perkinismo (31) forte per electricitatem galvanicam explicando fateri adigamur.

Regimen diaeteticum.

61. Singula autem hucusque recensita auxilia parum, vel nil proficerent, nisi simul *regiminis diaetetici* summus haberetur respectus. *Cibi* morbis nervosis cum nimia sensibilitate accom-

(30) Tissot l. c. Vol 4. p. 703. La Roche *analyse des fonctions du systeme nerveux.* Andry et Thouret l. c. Bolten *Nachricht von einem mit dem kunstlichen Magnete gemachten Versuche in einer Nervenkrankheit. Hamb.* 1775.

(31) Herholdt *von dem Perkinismus.*

modati sunt lactei, farinacei, oleracei: porro carnes juniorum animalium, avium, piscium, amphibiorum, fructus horraei, juscula carnea cum avena, hordeo, et herbis, aut radicibus subamaris. In morbis cum sensibilitate deficiente victus indicatur minus blandus, succulentus, aromaticus, juscula cum cerevisia, vino, et ovis. Morbi cum anomaliis systematis nervosi cibos exposcunt pro re nata varios, et nulla regula generali determinandos. Juvat hîc aliquando *jejunium*, alias *crapula*. In genere tamen morbi e diathesi nervea originem trahentes victum uniformem, facilis digestionis, minime flatulentum, pinguedinis expertem, stricte determinatis horis sumendum, reliquis sensibus, praecipue odoratui, gratum, rite masticatum exposcunt. Sensibilitati morbosae auctae aqua pura, aquae gaz carbonico saturatae, lac, serum lactis; oppositis malis autem liquores fermentati, praecipue cerevisia, hydromel, vinum in specie determinandum, *taphia* accommodata sunt. Anomaliae nervosae et hîc regulas generales respuunt, quod inprimis de usu theae viridis, chocolatae, et coffeae nervis nunc infensis, nunc salutaribus valet. *Aër* pro re nata siccus, humidus, montuosus, vallium, maritimus, et maxime climatis mutatio veluti totius curae ani-

mam constituunt. Generatim *temperatura* modica, et constans morbis e diathesi nervea pullulantibus optime convenit. Et in *vestium*, sive *indumentorum* selectu peculiaris diligentia adhibenda; concesso enim caloris, humiditatis, et electricitatis in systema nervosum influxu, aliter fieri haud potest, quam quod vestes rebus istis pro vehiculo inservientes, vel non inservientes, in morbos hujus systematis influant. Valet id potissimum de lana, serico, pellibus, nec non de ornamentis metallicis, quae metalla, vel in aegrorum cubiculis, inprimis ut lectorum fulcra, nequaquam indifferentia sunt. Addiscant praeterea medici a chirurgis necessitatem variis in morbis variam *corporis positionem* ordinandi! Nullibi sane praecepta huc spectantia majoris momenti sunt, quam in morbis praesertim cerebri, et medullae spinalis, in quibus scilicet a positione corporis, sive erecta, sive horizontali sors aegrorum pendet. Ad specialem doctrinam indicationes, quae motum, et *quietem* respiciunt, remittimus. Ibi stabilientur quoque tempus, et duratio, quae *somno, et vigiliis* concedi possunt; eorum ratio, ad cibum, potum, motum, quietem; temperatura dormitorii; conditio lecti, et quid de instinctu sese sub somniis per varias suggestiones manifestante cogitandum sit. Neque silentio praeteribimus

modum *excretiones* corporis ita dirigendi, ut ad labefactatum systema nervosum instaurandum concurrant.

Cura complicationum.

62. Morbi systematis nervosi generatim ita constituti sunt, ut raro curam eorum directe aggredi possimus, sed plerumque per ambages, et veluti per dolum inchoare debeamus. Antiquiores medici hujus observationis haud ignari morborum praesertim chronicorum systematis nervosi curam ideo *methodo prueparatoria* incipere erant soliti. Quamobrem quoties in morbis, de quibus sermo est, *complicationis* arguimus praesentiam, toties hanc primum abigere studemus. Cum *complicationes inflammatoriae*, et *gastricae* communissimae inter omnes sint, patet, multorum etiam morborum systematis nervosi curam sanguinis detractionibus, et alvi evacuationibus ordiendam esse, qua in re duce SYDENHAMO incedimus.

Caput II.

DE DOLORE CAPITIS.

§. VII.

DEFINITIO. DOCTRINAE LIMITES.
LITERATURA. FORMAE.

Definitio.

1. Sensatio molesta variae indolis e toto capite, aut e parte illius emanans, *capitis dolor* (32) dicitur.

Doctrinae limites.

2. De hoc morbo ut *symptomate* febrium intermittentium (33), pestilentialium (34), reliquarum typhodum (35), gastricarum (36),

(32) *Germ.* Kodfweh, Kopfschmerz. *Gall.* Douleur de tête. *Angl.* Head-ach *Ital.* Mal di testa. *Pol.* Bòl glowy.

(33) Part. I. Vol. I. C. II. §. XXII. N. 3. Potissimum quartanae gravi capitis dolore insigniri solent.

(34) Ibid. Cap. 4. §. XXXIX. 11. 1. Cfr. Horstius Op. II. p. 338.

(35) Ibid. §. XLI. N. 1. §. XLVI. N. 2. §. XLIX. N. 1. §. LIII. N. 3.

(36) Ibid. Cap. V. §. LVIII. N. 1. §. LIX. N. 5. §. LX. N. 3. §. LXI. N. 2.

rheumaticarum (37), et inflammatoriarum (38), nec non exanthematum (39), ac impetiginum (40) jam egimus, atque saepius adhuc in curriculo hujus operis acturi erimus. Hîc autem solum de eo capitis dolore quaestio fit, qui vel *morbum per se*, vel reconditae aegritudinis *unicum*, vel saltem *praecipuum effectum* sistit. Talis dolor ob frequentiam, ob summos aliquando cruciatus, et ob difficultatem nonnunquam sanationis (41) medentium attentione inprimis dignus est.

Literatura.

3. Ac re quidem vera medici omnis aevi doctrinae de capitis dolore peculiarem dederunt operam. Probant id potissimum scripta Hippocratis (42), Celsi (43), Galeni (44), Oribasii (45), Aetii (46), Alexandri Tralliani

(37) Ibid. Cap. VI. §. LXIV. N. 3.

(38) Ibid. Cap. VII. §. LXIX. N. 2.

(39) P. I. Vol. II. sparsim.

(40) Ibid.

(41) De doloribus capitis, scandalo medicorum difficulter removendo. Diss. Junkeri. Hal. 1741.

(42) Liber de flatibus. §. 13.

(43) Lib IV. c. 2.

(44) Pr. III. Tr. II. Cap. 35.

(45) Synops. Lib. VIII. C. 18. 20.

(46) Tetrab. II. Serm. 2. Cap. 40. 41.

(47), PAULI AEGINETAE (48), SERAPIONIS (49), EBN SINAE (50), AVICENNAE (51), BELLINII (52), FORESTI (53), PORTII (54), ROLFINKII (55), MERCURIALIS (56), ZACUTI LUSITANI (57), NIC. PISONIS (58), FEL. PLATERI (59), BALLONII (60), SENNERTI (61), RIVERII (62), VEPFERI (63), WILLISII (64), SCHENKII (65), FR. HOFFMANNI

(47) Lib. I. C. 10. 11. 12.

(48) De re medica.

(49) V. Cap. nostr. I. N. 2

(50) Ibid.

(51) Canon. Lib. III. Fen. I. Tract. 2. cap. I.

(52) De morbis capitis. p. 575.

(53) Lib. IX. Obs. 54. 58. 62. 63.

(54) Encomion de capitis dolore. Florent. 1551.

(55) Methodi cognoscendi, et curandi affectus particulares etc. Disp. I. de dolore capitis. Jen. 1640.

(56) Consult. T. I. p. 14. Consult. 107. T. II. c. 38. 72. T. III. p. 54. T. IV. p. 187.

(57) De med. princ. hist. Lib. I. N. 5.

(58) De cognoscendis, et curandis morbis.

(59) Op. c. Lib. II.

(60) Consil. Lib. I. p. 114. III. p. 1. 85. 93. 109.

(61) Diss. de cephalalgia. Wit. 1630.

(62) Cent. I. Obs. 11. 14. 17. Cent. II. Obs. 16. Cent. III. Obs. 37. 40.

(63) Observat. p. 61.

(64) De anima brutor. pathol. cap. I. II.

(65) Diss. de dolore capitis. Jen. 1665.

(66), Nicolai (67), Tissoti (68), Burserii (69), ne de auctoribus speciales morbi nostri formas ab Alexandro Tralliano primum stabilitas adhuc loquamur.

Variae formae.

4. Est nempe dolor capitis nunc transitorius, et tolerabilis (*cephalalgia*), nunc pertinax, et saevus (*cephalaea*), nunc dimidium capitis occupans (*hemicrania*), nuncque fixus una tantum in parte (*clavus*).

§. VIII.

SYMPTOMATA. AUTOPSIA CADAVERUM.

Cephalalgia.

1. *Cephalalgia* (70) vel derepente, vel lente invadit. Dolor est aut vagus hac illave in parte magis urgens, aut universum caput aequali vi detinens cum perceptione gravitatis, punctionis, distentionis, compressionis, pulsationis, aut simili. Caput, saltem frons temperaturam ple-

(66) Diss. de dolore cephalico. Hall. 1731. Diss. de cephalaea. Hal. 1735. Med. rat. syst. T. IV.

(67) Diss. de variis doloris capitis speciebus. Hal. 1763.

(68) Op. c.

(69) Op. c. Vol. III. Cap. I.

(70) A κεφαλὴ, caput, et ἄλγος dolor.

rumque auctam exhibet. Dolor nonnullarum horarum, aut nychthemeri spatio, nunc illico, nunc sensim sensimque, praevio plerumque somno, evanescit vix unquam vel minima porrecta occasione rediturus, unde *cephalalgiae* divisio in *insolitum* (71), et *habitualem*.

Cephalaea.

2. *Cephalaea* (72) praedam, in quam saevit, per hebdomadas menses, et annos (73) nunc continuo, nunc periodice certis horis (74) diebus, septimanis (75), mensibus (76), anni temporibus (77) detinet. Aeger vel statuae in-

(71) *Soda Arabum*. Vid. *Avicennae* Canon. L. III. Fen. I. tract. II. cap. I.

(72) Gr. κεφαλαία

(73) Diram cephaleam per quindecim annos, vix vix horula somno concessa, saevientem in virgine pridem, nunc plurimorum infantum matre, sub oculis habeo.

(74) Exempla hujusmodi plurima febres intermittentes larvatae cephalicae, et cephalaea venerea exhibent.

(75) Burserius op. c. Vol. I. §. LXV.

(76) Juvenem judaeum a. 1815. sanitati restitui, qui jam a septem mensibus tolerabili quidem, sed continua cephalaea laborabat, quae autem constanter omni tricesimo, aut tricesimo primo die, accedentibus symptomatibus clavi ad verticem ita invalescebat, ut aeger vehementer convelleretur. Paroxysmus nychthemerum perdurabat.

(77) Cephalaeas fere exclusive sive veri, sive autumno, sive utrique simul addictas observavi.

star immobilis jacet, vel prehensum manibus caput undique volutat: vel desperabundus corporis positionem continuo mutat. Sensatio dolorifica variae uti in cephalalgia indolis, sed limites excedit; nunc enim caput tanta gravedine afficitur, ut a magno pondere humum premi videatur (78), nunc dolor adeo distendens est, ac si caput esset divulsurus, unde aeger partem affectam comprimere, aut ligare satagit; nunc dolor pulsat (79), et ferit, quo in casu praecipue temporibus infensus esse solet; nuncque pungit, ad ictus instar aures inprimis lacessit (80). Pars capillata capitis aliquando squamulas furfuraceas, vel tumores exhibet, crines saepe flaccidi, exsiccati facile canescunt, et copiose defluunt, quod et de barba valet (81). Facies nunc rubra, tumidula, sicca, calida, nunc pallida, collapsa, sudore frigido cooperta. Pulsus saepe contractus, creber, alias plenus,

(78) *Carebaria* a κάρη, caput, et βάρος, gravitas, pondus. Hecker diss. de carebaria. Lugd. Bat. 1767.

(79) Adstantes pulsationem audivisse ferunt. (Fabric. Hildanus Cent. I. Obs. I. Gallat in *Journal de médecine*. T. 44. p. 52.).

(80) Ex una aure ad alteram saepe recurrens. Vid. Baldingers *n. Magazin.* XI. p. 56.

(81) Sub terribii cephalaea, quo vir judaeus nuper excruciabatur, barbam nigram spatio paucorum dierum fere omnino candidam evasisse vidi.

et lentus, ut vidimus, ad quadraginta ictus in sexagesima horae parte. Oscitationes, suspiria, et ejulatus frequentes. Sensuum officium laeditur. Oculis circulis lividis circumdati, turbidi, splendentes; interdum rubentes cum cephalaeae augmento moti, inflammati (82), pupillam vel contractam, vel dilatatam exhibentes lucem aegre fere, vel plane respuunt, ac ex orbitis protrudi videntur. Aliquando copiosa involuntaria lacrymatio. Saepe auditus acutissimus cum sussurro, sibilo, tinnitu aurium, quorum cerumen nunc deficit, nunc, declinante inprimis morbo, copiose secernitur. Haud raro serum, lympha coagulabilis, aut pus ex meatu auditorio emanant. Nares plerumque siccae, aëri imperviae nonnunquam serum acre largientes. Sapor interdum deletus, saepe depravatus, amarus scilicet, acidus, quandoque metallicus (83). In nonnullis screatio frequens, stridor dentium, tumor parotidis. Loquela nonnunquam interrupta. Sunt qui torporem brachiorum, ac motus convulsivos tum musculorum faciei, tum aliorum experiantur. Vigiliae continuae, alias sopor non sine continuata do-

(82) Burserius l. c. §. IX. in nota.

(83) Aegros novi, qui sub lancinante captis dolore effectus quasi galvanismi linguae appliciti percipiebant.

loris perceptione. Nonnulli delirant, vertiginosi fiunt, vel in lipothymiam (84) incidunt. Fere omnes anorexia, et ructibus, plurimi nausea, et vomitu seroso, saepe aeruginoso, plerumque levamen, saltem pro tempore afferente laborant. Urina saepe copiosa, pallida, alias pauca, tincta.

Hemicrania.

3. *Hemicraniam* (85) nemo scriptorum (86) Tissoto (87), et Fothergill (*) melius delineavit. Capitis iste dolor frequenter, et exacte

(84) Sic in nobili femina Vilnensi cephalaeam continuam quidem observavi, quae vero bis terve de mense ita invalescebat, ut aegra prius convulsa lipothymias experiretur.

(85) A gr. Ἡμικρανία, ἀπὸ ἥμισυ, dimidium. *Germ.* Halbseitiges Kopfwehe.

(86) Aretaeus de morbis chronicis. L. I. cap. 2. Alexander Trallianus l. c. c. 18. Avicenna l. c. c. 37. Sennertus diss. de hemicrania. Vitemb. 1662. Kreienberg disput. med. de hemicrania. Helmst. 1690 Van der Lenden de hemicrania menstrua. Leid. 1760. Fordyce historia febris miliaris, et de hemicrania. Lovan. 1766. Schobelt tract. de hemicrania. Berol. 1776. Reil de hemicrania sic dicta vera. Hal. 1791. Berends de heterocrania apud Hippocratem. Francf. 1800. Muller *praktische Bemerkungen uber die Kur des halbseitigen Kopfwehes etc.* Frankf. 1813. Pellham Warren, in *Medical transactions.* 1813. N. 18.

(87) *Oeuvres. T. XIII. chap.* 22.

(*) *Remarks on that complaint commonly known under the*

(88) periodis, plerumque bis terve de anno, aut et longe saepius redeuntibus alligatur. Immo hemicrania continua, nisi a violentia externa, sat raro obvenit. Quae periodos servat hemicrania, haec a tristitia, et digestionis incommodis, aliquando a fame (89), a surditate (90), a pulveris nicotianae aversione (91), a rhoncho sub somno, a tensione musculorum cervicis (92) annunciari solet. Ingruente paroxysmo aeger solitudinem quaerit, lucis, loquaelae, soni, motus impatiens intra cameram atratam degit, loqui, victumque capessere recusat. Ingruit jam horror, qui per horam unam alteramve continuo crescit, inde per plures horas, immo per diem unum cum dimidio, et

name of the sick Head-Ach. Vid *Medical observations and inquiries.* Vol. VI. p. 103. Works p. 597.

(88) Junker diss. de hemicrania horologica Hal. 1747. Petrus Salius Diversus exemplum refert (Annot. in lib. Altomari cap. XII. p 394). viri religiosi, qui per tres annos, et menses septem unoquoque *die lunae* hemicraniam perpessus erat. Hemicraniam omni die *mercurii* redeuntem pater meus in uxore comitis mediolanensis vidit. Ejusdem consilium pro simili casu Constantinopoli obveniente nuper per litteras exposcebatur.

(89) Willis l. c. cap. I. p. 174.

(90) Tissot l. c. p. 104.

(91) Idem, ibidem.

(92) Sic nuper in aegra crudeli hemicrania laborante reperi.

ultra (93) stationarius fit, quo tempore aeger, paucis casibus exceptis (94) lectum petere cogitur, donec praevio vomitu plerumque, at non semper (95) cum levamine peracto, aut sudore partiali (96), aut lacrymatione (97), aut effluvio seroso e nare (98) somnus beneficus, aliquando sopor paroxysmo finem imponit. Dolor plerumque idem latus, frequentius sinistrum (99) sibi eligens (100), aut e regione temporali incipit, et ad suturam sagittalem ascendit, aut a radice nasi ad occiput protrahitur, aut uno temporis puncto dimidium capitis, cujus suturae findi videntur (1), aut re vera inter-

(93) Paroxysmum ad 76 horas protractum vidit Tissot l. c. p. 98.

(94) Wepferi aeger (obs. 47). plus in lecto patiebatur. A vectione in curru vomitum promovente, ast et sine isto, levamen vidit Tissot l. c. p. 197.

(95) Jam N. Piso (l. c. p. 70) et Tissot (l. c. p. 98). differentiam inter *vomitum symptomaticum*, *et criticum* in hemicrania statuerunt.

(96) Tissot l. c. p. 105.

(97) Tissot l. c. p. 106.

(98) Wepfer l. c. obs. 76.

(99) Juncker conspect. med. Tab. 47.

(100) Rarae sunt observationes, quarum Wepfer (l. c. obs. 49) et Tissot (l. c. p. 102) meminerunt, ubi scilicet paroxysmi hemicraniae alternatim dextrum, et sinistrum capitis latus detinebant.

(1) N. Piso in se ipso.

dum discedunt (2), cujusque volumen aliquando augetur (3), occupat. Loca maxime dolentia, ac saepe attactum respuentia (4) sunt frons, oculus, et tempora (5). Arteriae temporales hic chordae instar tensae observantur. Hinc inde ecchymoses palpebrarum, frontis, genarum etc. obveniunt. Et in hemicrania diversae in consensum trahuntur partes praecipue a pari quinto nervorum originem trahentes; aliquando enim dolent, strident dentes, gingivae intumescunt (*), maxilla inferior aegre movetur, saliva depluit (**), loquela difficilis, voxque nunc acuta, nunc profunda evadit, oculus lucem minime fert, inflammatur (***), et auditus acutus fit.

(2) Suturam frontalem fissam viderunt Stalpart van der Wiel L. I. obs. I. et Fabric. Hildan. Cent. I. obs. 1. cent. II. obs. 7. Dehiscebat sutura lambdoidea in casu in histor. morborum Wratislav. p. 50. descripto. Vide similia apud Gabrielem Clauderum in Misc. acad. nat. cur. Dec. II. an. 4. 1685. p. 275. Lucam Schroeckium ibid. Dec. II. an. 9. 1690. p. 451. et Christophor. de Helwick in Ephem. nat. cur. cent. IX. X. p. 304.

(3) *Klinische Bemerkungen uber einige chronische Krankheiten von* Neuburg *Frankf. am M.* 1812.

(4) N. Piso l. c. Wepfer obs. 50. 51.

(5) Vocatur tunc *Crotaphe* a Caelio Aureliano de morbis chronicis. L. I. cap. I.

(*) Horst. Lib. VI. obs. 25.

(**) Lindenius in act. Haffn. Vol. III. obs. 66.

(***) Forest. Lib. IX. obs. 60. et Plater L. II. obs. p. 356.

Obvenit interdum scapulae, aut brachii dolor (6), aut convulsio (7), aut sensus formicationis in manu (8). Pulsus ab initio contractus, et frequens.

Clavus, ovum.

4. In *clavo*, a BORELLIO (9), CAMERARIO (10), HEISTERO (11), WILCKEO (12) descripto aeger in parvo admodum capitis, plerumque cervicis spatio dolorem, ac si *clavus* acutus ibi infixus esset, percipit. Pars dolens sensum nunc ignis, nunc glaciei exhibet. *Ovum* dicitur malum a clavo vix distinguendum, ubi scilicet dolor in majori spatio magnitudinis circiter ovi comprehenditur. Utrumque malum periodicum, et hystericis familiare esse solet. Stipatur hic symptomatibus spasmodicis, inter quae oscitatio, inflatio colli, flatus copiosi recenseri merentur.

Autopsia cadaverum.

5. Post graves capitis dolores in *cadaveribus*

(6) WEPFER l. c. obs. 57. 58.

(7) COLLIN de febribus intermittentibus. p. 158.

(8) TISSOT l. c. p. 112.

(9) Cent. I. obs. 38.

(10) Diss. de clavo. Tubing. 1703.

(11) Progr. de morte SILII ITALICI ex clavo insanabili. Helmst. 1734.

(12) Diss. de isto capitis dolore, qui dicitur *clavus*. Jen. 1795.

observata sunt, ne amplius dicamus de suturarum discessu, mala cranii conformatio, praecipue illius obliquitas (13), ossium capitis tenuitas (14), crassities (15), mobilitas (16), caries (17), tophi (18), exostoses (19), abscessus (20), sanguis (21), mercurius (22) in diploe, tumores superficiei cranii adhaerentes (23), erosio galeae aponevroticae (24), vitia pericranii (25), conversio musculorum illi adhae-

(13) Morgagni l. c. epist. LXII. §. 15.

(14) Lieutaud hist. anatom. T. II. L. IV. obs. 6.,

(15) Cranium maris compactum, ac crassum in viro terribili cephalaea in nosocomio Vindobonensi defuncto reperi.

(16) Os frontis mobile (Eph. nat. cur. dec. I. an. 6. 7. obs. 184. Bonet l. c. sect. I. obs. 105. append. obs. 92).

(17) Hippocrates περὶ νουσων II. v. opp. p. 469. Vieussens *histoire des maladies externes*. Vogel *chirurg. und medicin. Beobacht*. p. 408. Mursinna *Beobachtung. I. Th. No.* 6. Gastellier in *Journal de médecine, chirurgie et pharmacie par Mr.* Leroux. T. 33. 1815. Mai.

(18) Durae matri adhaerentes (Bonet l. c. obs. 83).

(19) Lethalis exostosis prope processum falciformem (J. P. Frank interpretationes clinicae P. I. Tubing. 1812).

(20) Petit *traité des maladies chirurgicales. T. I.* p. 159.

(21) Lambert *commentaires et oeuvres de chirurgie. No.* 1.

(22) Mayerne prax. med. L. I. cap. 8. p. 76.

(23) Wepfer l. c. p. 35. Fordyce l. c. §. 33.

(24) In aegro supra dicto (18).

(25) Pediculi sub iis (Bonet l. c. sect. I. obs. 115). Forestus L. IX. obs. 43. Pus inter pericranium, et cranium (Hallerus obs. ad calcem de morbis internis. No. 3).

rentium in materiam adipo-ceream (26), eorum suppurationes (27), durae matris in cerebrum depressio (28), suppuratio (29), exulceratio (30), callositas (31), tumor (32), ossificatio (33), lapillus (34), cohaesio morbosa laminae illius exterioris per pseudo-membranas cum cranio (35), tumores glandularum PACCHIO-

(26) In femina nosocomii Vindobonensis.

(27) Attamen magis post rheumatismum auctum capitis, quam post legitimam cephalaeam.

(28) REGHELINI *osservazioni.*

(29) Cap. III.

(30) In viro in clinico Vilnensi defuncto.

(31) MORGAGNI epist. I art. 10 14. BONET l. c. obs. I. *Samml. auserl. Abh. für. pr. Aerzte.* 20. *B.* p. 564.

(32) BONET l. c. sect. III. add. obs. 5. BALDINGER diss. de cephalalgia ex tumore durae matris scirrhoso. Jen 1771.

(33) In sinistro latere (*Medical observations and inquiries. Lond.* 1784. Vol. 7.) ossicula figurae granorum passularum, quorum apices durae matri, bases vero minutis foraminulis cranio insidebant (CONRADI *Handbuch der pathologischen Anatomie.* p. 532). Os in processu falciformi (CHESELDEN *philos. transact. No.* 381. VATER program. de ossificat. Wittemb. 1726. in HALLERI collect. disp. pract. T. 4. p. 342.) ibid. (MORGAGNI epist. XXV. 6.), ibidem (WEPFER l. c. obs. LX. p. 182) etc.

(34) CONRADI *Handbuch der pathologischen Anatomie.* p. 532.

(35) In plurimis cadaveribus.

NII (36), serum (37), gelatina (38), polypi (39), et cruor (40) inter laminas durae matris collecti, sinuum turgor (41), concretio morbosa durae matris cum pia matre (42), hanc membranam inter et illam vermes (43), concrementa calculosa (44), inter piam matrem, et cerebrum extravasata varia (45), piae matris excrescentiae (46), substantiae cerebri, cerebelli inflammatio (47), color abnormis (48), cum

(36) Juvenis scrophulosus ex phthisi (cui cephalaea socia erat) in nosocomio Vindobonensi demortuus, praeter tubercula pulmonum, tumores quoque glandularum PACCHIONII exhibuit.

(37) Ichorosum, et foetidum (DE LAMARE in *Journal de médecine par* ROUX 1770. T. 33. p. 508).

(38) Saepius hoc phaenomenon inveni.

(39) In sinu falciformi (de HAEN rat. med. P. I. p. 97).

(40) STAHL pr. de cephalalgia iliaco-haematica. Hal. 1698.

(41) Ibid.

(42) Membranas cerebri inter se, et cum cerebro ita concretas vidi, ut sine laesione disjungi non possent.

(43) BENIVENI exempl. med. cap. 6. ZACUT. LUSITANI praxis admirab. med. Lib. I. obs. 6. FERNELII univ. med. cap. VII. p. 439.

(44) Ephem. nat. curios. dec. I. an. 8. obs. 48.

(45) Ad basin cerebri materies puriformis (PLENCIZ act. et obs. medica. p. 51. VALLISNERI op. III. p. 167), item ad os ethmoides (BONET l. c. obs. 42. 59).

(46) RENEAULME in *mémoires de Paris*. 1699.

(47) BONET l. c. obs. 2. 3. 6. 11. 16. 73. 79.

membranis adhaesio morbosa (49), abscessus (50), ulcera (51), consumptio (52), induratio (*), herniae (53), excrescentiae (54), ossa (55), scirrhi (56), calculi (57), tumores varii (58),

(48) MONRO *the treatises on the brain. Samml. aus. Abh. f. pr. A.* 17. B. p. 313. PLOUCQUET l. c.

(49) Cerebellum cum membranis suis firmiter sinistrorsum cohaerebat (MORGAGNI l. c. 25).

(50) In lobo posteriori cerebri, et infundibulo (BORELLI obs. med. phys. cent. 1. obs 38), in hemisphaerio dextro (BANG in act. reg. soc. med. Havn. Vol. I. p. 12).

(51) Ulcus omnem partem anteriorem cerebri destruens (STORK an. med. II. p. 250), ulcus cerebelli (STOLL *Heilmethode.* B. 1. Th p. 251); in haemisphaerio cerebri dextro (PORTAL in *mémoires de l'Académie des sciences.* 1780. p. 315).

(52) Pars hemisphaerii dextri (ANDERSON in *Sammlung. aus Abh. f prakt Aerzte.* 1. B. 3. St. p 711), cerebellum in mucum resolutum (MONTEGGIA fasc. patholog 1790. p. IV).

(*) Cerebellum consistentiae cartilagineae cum carie ossis occipitis, et sero in ventriculis cerebri post gravem cephalaeam reperit GASTELLIER l. c.

(53) DONALD MONRO in *med. transactions.* Lond. 1772. Vol. II.

(54) Tres excrescentiae spongiosae a cerebri corticali substantia ortae (LIEUTAUD l. c Tom. II. obs. 208).

(55) Ad lineam cum dimidio in lobo anteriori sinistro cerebri (LENTIN's *Beytrage zur ausubenden Arzneywiss. 2. Aufl.* 1. B. p. 476 Tab. 2 f. 2. 3).

(56) In sinistra cerebelli parte (MORGAGN. l. c.), in cerebello (HARDER apiarium obs. anatomicarum. p. 238).

(57) Substantia calcarea involucro nervi optici adcreta (HAHN *Heilmethode.* 3. B. 6. Th. 6. Kap. p. 186). magnitudinis

nempe steatoma (59), tubercula (60), tumor cysticus (61), massa sanguinis congrumati (*) turgor vasorum (62), ossificationes carotidum (63), aneurysmata (64), varices (65), collectio morbosa seri (66), cruoris (67) in ventriculis

pisi in nervo optico in sua origine (BLEGNY zodiac. gallic. an. I. april. obs. 24. p. 81. (SCHURIG lithologia. p. 100. 250); instar baccae mori (J. KENTMANN de calculis in corpore humano. Obs. I. p. 1. SCHENK Obs. Lib. I. obs. 76. p. 113).

(58) Ad nervorum opticorum exitum e cerebro (PLATER obs. T. I. p. 182), in cerebri anteriore parte (ibid. p. 102), in centro cerebelli (BRISSEAU *observ. faites.* 1716).

(59) THOMANN annot. 1800. p. 398. MARINO in *memorie di matematica, e fisica.* T. 4. SALTER in *the Edinb. med. and. surgical. Journ.* 1815. *Octob.*

(60) MÉRAT *Journ. de méd. de M.* CORVISART *etc. T. II.* 186. *et Journ. de méd. chir. et pharm.* T. 30. 1815.

(61) STOLL rat. med. P. I. p. 285. TORLA obs. dec. I. N. 4. MÉRAT l. ult. cit. T. 33. 1815. mai.

(*) KELCH *Beytrage zur pathologischen Anatomie.* Berl. 1813. LXVI.

(62) BONET l. c. sect. 1. 12. MORGAGNI epist. I. art. 17.

(63) BONET l. c. obs. 87. 88. WILLISIUS cerebr. anat. cap. 7. p. 95. SWIETEN op. c. §. 1010.

(64) MORGAGNI epist. III. N. 8.

(65) Aliquoties vidi.

(66) RIVERIUS obs. cent. I. N. 37.

(67) Polypi sanguinei in sinibus (Act. med. Berol. dec. I. Vol. I. p. 48).

cerebri, polypi (68), aër (69), vitia plexuum choroideorum (70), glandulae pinealis (71), pituitariae (72), aliarumque (73), hydatides (74), taenia hydatigena (75), insecta, eorumque larvae (76), nuclei in sinibus frontalibus (77), vitia cordis (78), hepatis (79), lienis (80), et renum (81).

(68) Pseudo-membranae (Burserius l. c.).

(69) Lieutaud l. c. Lib. III. obs. 55. Meibomius v. Kreienberg l. c. §. 29.

(70) Duplo majores observavi.

(71) In substantiam caseosam commutata (*Samml. f. pr. A.* 20. B. p. 569), concrementa calculosa in ea (Act. erudit. Lips. 1699. p. 306), tumor illius (Blane *transact. of a Soc. for improvement of medical and surgical Knowledge.* Vol. II. p. 192).

(72) Sabulo referta (Lambert *commentaires et oeuvres chirurgicales. N.* 1).

(73) Glandulae scirrhosae in cerebello (Vandermonde in *Journ. de méd.* T. 4. p. 137), in cerebro (*Samml. med. Wahrn* 4. B. p. 159).

(74) Balme *Journ. de méd.* T. 41. p. 504. Borelli hist., c. obs. rarior. cent. I. obs. 38. Yelloli in *med. chir. trans. published by the med. and chir. Soc. of Lond.* 2. Vol. 1813.

(75) Hufeland's *Journal der pr. Heilk.* 5. *B.* p. 814.

(76) Voigtel op. c. T. I. p. 293. Ploucquet op. c. de caussis capit. doloris.

(77) Meckel *neues Archiv der pr. Heilk.* 1. *B. No.* 12.

(78) *Die Krankheiten des Herzens etc. v.* Kreysig. *Berl.* 1814. 1. *Th.* p. 357.

(79) Forest L. IX. obs. 48.

§. IX.

CAUSSAE.

Praedisponentes.

1. Ad capitis dolorem *disponunt* vitium haereditarium saepe ad plura ejusdem familiae individua extensum, violentiae cranio sub partu peculiarem formam imprimentes, corporis constitutio gracilis, temperamentum sensile (82), vita sedentaria, capitis scribendo, delineando, acu pungendo, sive ex visus imbecillitate, sive ex prava consuetudine, inclinatio, et intensio mentis. Quaevis aetas illi favet. Ceterum feminae prae maribus, homines ingenio praediti prae stupidis, scrophulosi, et rachitici prae sanis illi subjiciuntur.

Excitantes.

2. Pars caussarum ex cadaverum sectionibus (83) elucens, ut adhaesiones morbosae, pseudo-

(80) Forest l. c. obs. 49.

(81) Forest l. c. obs. 50. Cheston *Untersuchung. N.* 6. Bartholinus et Schrader hemicraniam illius lateris observavit, cujus ren calculo laborabat (Kreienberg l. c. §. 16).

(82) Sensibilitatem morbosam ut caussam cephalaeae jam Ballonius accusavit. Epid. II. p. 162.

(83) §. VIII. 5.

membranae, callositates, extravasata, suppurationes de frequenti doloris capitis origine vel ex *praeviis*, vel ex *praesentibus inflammationibus encephali* clare testantur. Utroque in casu malo ansam porrigere solent violentiae externae, ut ictus, contusio, lapsus, concussio, compressio, vulnera capitis, insecta, corpora peregrina in aurium meatu (84), in cavitatibus nasalibus (85), vermes huc ex oesophago migrantes (86), in ipso cerebro nidulantes (87), dentium vitia (88), vulnera colli (89), capillitium prolixum (90),

(84) Musca in eo (Eph. nat. cur. cent. VIII. obs. 17) globus vitreus (FABR. HILDANUS cent. I. obs. 4).

(85) Recentissimum, luculentissimumque exemplum cephalacae ab insectis Dr. LUDOVICUS FRANK (*Salzb. med. chirurg. Zeitung.* 1815. *No.* 87) retulit.

(86) BARTHOLINUS epist. medicinal. cent. VI. epist. 74. BORSERIUS l. c. §. VII.

(87) Negata eorum existentia a MORGAGNIO (epist. I. No. 9) extra omnem dubitationis aleam nunc posita est.

(88) FABRIC. HILDANUS cent. II. obs. 10. PORTAL *cours d'anatomie médicale. Vol. IV. p.* 197.

(89) LENTILII *Miscell. II. p.* 602.

(90) Nuncii cujusdam uxor Viennae eousque habituali capitis dolori obnoxia erat, quousque prolixum, quo ornabatur, capillitium non rescinderetur. Cfr. Ephem. nat. curios. dec. I. ann. IX. et X. obs. 12. PAULLINI cent. III. obs. 12.

deficiens (91), resectum (92), praesertim in plicosis (93), capillorum denigratio (94), positio incongrua corporis (95), inprimis sub somno (96) fertilissimo doloris capitis fonte, si diu nimis protrahatur, si deficiat, si ei inconsuetis horis indulgeatur, si quis obdormiens derepente expergefiat (97), si dormitoria sint humida, recenter dealbata, calida nimis, fumo carbonum (98), vel odoribus fortioribus inqui-

(91) Calvi eousque capitis doloribus, et malis oculorum obnoxii, quousque capillitio artificiali non uterentur, haud raro obveniunt.

(92) Plurimas feminas nosco, quae, antequam sibi elegantiae male intellectae gratia capillitium rescinderent, nunquam capitis dolorem, quem dein saepius, praesertim hyemali tempore, experiebantur, perpessae erant.

(93) P. I. Vol. II. cap. XXXVI.

(94) Portal *cours d'anatomie médicale T. IV. p.* 388.

(95) Stoll praelectiones I. p. 314.

(96) Qui capite, ut decet, elevato obdormire sunt soliti, si profundius decumbere cogantur, in cephalalgiam incidunt.

(97) Multos cognovi, qui tota inde die cephalalgia laborabant.

(98) Vix hyems unus alterve decurrit, quin mihi dirissimae hac ex caussa cephalaeae, saepe cum vomitu, aliquando cum lipothymiis, ne dicam de asphyxiis, obveniant. Et hoc quidem ex fornacibus, ut vocantur, *suedicis*, per quos dormientium vita ignaro, aut ebrio famulo committitur, pendet; vix enim inter nos mos fert, uti in Italia, carbones ardentes calefaciendi gratia cubiculis importare.

nata, si lectus afflatu aëris, aut radiis solaribus (99) expositus: porro insolatio (100), influxus, ut ferunt, solis (1), et lunae (2), aër nocturnus, nebulosus, frigus (3), electricitas (4), galvanismus (5), lux nimia (6), soni acuti, fortes, pharmaca, inprimis opium, atropa bella-

(99) Ex hac caussa ipse CAR. PISO summum hemicraniae paroxysmum expertus est (Obs. 12. p. 74).

(100) Communis caussa inter rusticos, viatores, et praecipue milites galeis metallicis instructos. Cfr. GALENUM de rem. eupor. Cap. I. ALEX. TRALLIAN. L. I. c. 16. FORESTUM L. IX. obs. 12. RIVERIUM obser. cent. II. No. 21. SUMEIRE in *Journal de médecine. T.* 5. 6. *p.* 241. 435.

(1) Ephem. nat. cur. dec. I. an. VI. et VIII. obs. 8.

(2) Ephem. nat. cur. dec. III. an. V. VI. obs. 81.

(3) Refrigeratio pedum communis habitualis cephalaeae caussa excitans. Et a balneis frigidis imtempestive adhibitis gravem capitis dolorem excitatum observavi.

(4) Appropinquante tempestate cum tonitru, coelo ceterum id necdum indicante, duae matronae, quarum una Viennae, altera Vilnae quondam habitabat, constanter gravi cephalaea afficiebantur, quam brevi post tremor, sudores frigidi, et lipothymia subsequebantur.

(5) Plurimi, quibus galvanismum ad surditatem tollendam applicui, in cephalalgiam incidebant. Cfr. GRIMM *Archiv der pr. Heilkunde fur Schlesien.* 3. *B.* 1. *St. No.* 5. OSTHOFF in HORNS *Archiv.* 3. *B. p.* 290. GRAPENGIESER's *Versuche. p.* 100.

(6) Radii solares solum nive coopertum allidentes non tantum oculis, sed et cerebro infensi sunt.

donna (7), digitalis purpurea (8), hyoscyamus, nicotiana (9), arsenicum (10), potus liquorum fermentatorum, ebrietas (*), vina praecipue sulphure (11), plumbo (12) adulterata, cerevisia plantis narcotici mixta, jejunium, inprimis post crapulam, cibi copia, vel qualitate peccantes, e. c. esus cancrorum marinorum (13), dulcia, flatus (14), vermes (15), taenia (16) non excepta, bilis, alvi obstructio, motus corporis vehemens, vectio per strata inaequalia viarum, ve-

(7) Uxor comitis B., cui ob saevam tussim convulsivam, qua ultimis graviditatis mensibus vexabatur, folia atropae belladonnae praescripsi, in terribilem capitis dolorem incidit. Idem symptoma a baccis ejusdem plantae comestis Viennae observavi.

(8) Non solum dolor ad regionem supraorbitalem, sed cruciatus ad varia alia capitis loca sub usu digitalis observantur.

(9) *Med. Commentarien von Edinb. II. Dec. 1. B. p.* 41.

(10) Vicat delect. observ. pract. Op. No. 2.

(*) Plater Lib. II. obs. p. 356. Forestus Lib. IX. obs. 58.

(11) Hoffmann de dolore cephalico. obs. I. Op p. 252.

(12) Ephem. nat. cur. dec. III. an. IV. obs. 30.

(13) Bartholinus hist. anat. cent. VI. hist. 57.

(14) Fienus de flatibus. c. 14.

(15) Cephalalgiae crebro in Lithuania vermibus intestinalibus admodum favente originem debent. Cfr. Bartolinum l. c. hist. 3.

(16) *Giornale di medicina pratica di* Brera. Vol. II. c. 3.

stes collum (17), pectus, abdomen arctantes, animi pathemata, potissimum moeror, ira, sed et gaudium, coitus (18), onania, retentio seminis citra consuetudinem, veneris desiderium, evolutio pubertatis, menstrua nimia, irregularia, deficientia, graviditas, lochia retenta, suppressa, lactatio (19), lactis depravatio (20), evacuationes consuetae suppressae, inprimis sudor pedum (21), fluor albus (22), haemorrhoides, epistaxis, effluxus puris, seri ex auribus, intermissio venaesectionis, sanatio praepostera tineae, psorae, ulcerum antiquorum, febrium intermittentium, metastases morbillorum (23), variolarum, typhi (24), contagium venereum etc.

(17) E. c. collare arctum, ut milites exhausti faciem rubram succiplenam exhibeant.

(18) Forestus obs. LIX. obs. 29.

(19) Tissot l. c. p. 117. Rees in op. infra (p. 182) citando.

(20) Nicol. Piso de morbis cognoscendis, et curandis. L. I. cap. 8. p. 52.

(21) A sudore habituali pedum sponte suppresso dira cephalaea, de qua supra (§. VIII. 2. 87), originem trahebat.

(22) Medici fluorem album pro debilitatis producto habentes, aegrasque injectionibus adstringentibus continuo curantes, morbo eo suppresso, aegras aliquando in terribiles capitis dolores conjiciunt.

(23) Mursinna *neues Journal fur die Chirurgie. 2. B. 1. St. p.* 108. Gay in *recueil périodique de la Société de Paris*, 2. *T. No.* 9.

(24) Ter in convalescentia typhi (quae ceterum omnibus

Proxima.

3. Qui hypotheses de caussa proxima doloris capitis desiderant, in veteribus de calida, et frigida intemperie cerebri, de vaporibus ad caput ascendentibus, de quatuor elementis encephalo infensis disserentibus, delectamentum invenient.

§. X.

DIAGNOSIS.

Sedes.

1. Doloris capitis, morbi saepe simulati, stabilita, ut mali principalis, praesentia, determinataque forma, in specialem illius sedem inquirendum. Est autem sedes doloris capitis aut in *integumentis cranii*, et *musculis subjacentibus*, aut in *galea aponevrotica*, in *pericranio*, aut in *cranio ipso*, aut in *membranis* cerebrum involventibus, aut in *cerebri*, *cerebelli*, et *medullae oblongatae substantia* sive

numeris absoluta videbatur), gravem *capitis dolorem* omnibus remediis rebellem vidi. Aegrae hae, spatio octo annorum in nosocomio Vindobonensi observatae, quot quot erant, inopinate mortuae sunt. Sectis cadaveribus in duabus nil plane morbosi, in tertia autem extravasatum serum in ventriculis cerebri anterioribus detexi.

corticali, sive *medullari*, aut in *arteriis*, *venis*, *glandulis* encephali propriis, aut tandem in *plurimis locis* simul (25).

Indoles.

2. Ut facilius *sedes* morbi determinari possit, simul *indolis* illius ratio habenda. Est enim dolor capitis effectus aut *constitutionis morbosae universalis*, aut *irritamenti mechanici* prorsus localis.

Dolor capitis inflammatorius.

3. *Dolor capitis inflammatorius*, cui praecipue haemorrhagiae suppressae, potus liquorum fermentatorum, animi pathemata, insolatio occasionem praebent, quique potissimum ex sanguine nimia vi vel in arterias cerebri (*), cerebelli, et medullae oblongatae irruente, vel in sinibus stagnante, vel aegre per venas redeunte (**), hinc ex processu inflammatorio originem trahit, nullamque formam respuit,

(25) Quam morbi analysin ne quis Bichatii principiis tribuat, cum jam illius elementa in operibus citatis Plateri et Fr. Hoffmanni contineantur.

(*) Home in *transactions of a society for the improvement of medical and surgical knowledge. Vol. III. p.* 258.

(**) In cephalaea a dilatatione venarum orta malum a positione corporis supina valde augebatur, teste Home l. c. p. 259.

dolor inquam capitis inflammatorius cognoscitur (praeter signa generalia morborum systematis nervosi inflammatoriorum) per cruciatum gravativum, distendentem, pulsantem, per vibrationem carotidum, et temporalium, per oculorum splendorem, per ponderis sensum in orbitis, per aurium tinnitum, nasique siccitatem.

Dolor capitis rheumaticus.

4. *Dolor capitis rheumaticus* climatibus septentrionalibus praecipue communis, hominibus alias cephalaeae non obnoxiis minime parcens, saepe affectiones rheumaticas oculorum, gingivarum (*), faucium, artuum sequens sedem in tegumentis capitis, in galea aponevrotica, in pericranio, aut in ipsis membranis, et ventriculis cerebri figens, a rheumatismo acuto (26) ob febrem, vix a *chronico* (27), a *prosopalgia* autem ob peculiares notas (28) distinguendus,

(*) Gr. Horstius P. II. obs. 24.

(26) P. I. Vol. II. cap. XLIV. 3.

(27) Arbitrio uniuscujuscunque derelinquo, capitis dolorem chronicum rheumaticum extra encephalum locum habentem pro rheumatismo chronico capitis declarare, cujus variam sedem diligenter indicavit Rademacher in Hufelands *Journal der pr. Heilk.* 1813. *August. p.* 64.

(28) Hemicrania, quam Wepfer *crudelem* appellat, aliaque exempla a Tissoto enarrata (l. c. p. 121), claras notas prosopalgiae exhibent.

nullique peculiari formae addictus, saevos, acutos, diurnos, ac nocturnos cruciatus excitat.

Dolor capitis gastricus.

5. *Dolor capitis gastricus* errorum in diaeta, acidorum, vermium, bilis, animi pathematum effectus, plerumque sub forma hemicraniae periodicae, inter urbium incolas, sensiles, vitae sedentariae addictos obveniens, a jejunio aeque ac a pastu auctus, si pendeat ex ventriculi, aut duodeni affectione (29), frontem, tempora, et oculos, si ex hepate alterutrum capitis latus plerumque occupans, in genere debilitate, halitu ingrato, facie pallida, ad latera nasi subflava, genis profunde rubentibus (*), stillicidio sanguinis e nare plerumque dextra, lingua spurca, noctu sicca, nausea, vomitu, tussicula, alvo tarda, haemorrhoidibus, urina crassa, sedimentosa, aquosa instruitur. Sedes, uti videtur, ipsum cerebrum.

Dolor capitis arthriticus.

6. *Dolor capitis arthriticus* sub rerum po-

(29) Dolorem capitis ex ventriculo ab eo ex intestinis tenuibus necdum duce Warren (*Medical transactions* 1813. *No.* 18) distinguere addidici.

(*) *Faciem rubram*, ut commune imbecillitatis ventriculi signum jure statuit G. Rees: *Practical observations on disorders of the stomach, with remarks on the use of bile in promoting digestion. London* 1810.

sitionibus arthritidi faventibus ortus (30), hujus diatheseos notis plurimis insignitus, quondam sub nomine *podagrae capitis* descriptus (31) aliquando praeter podagram cum erysipelate, herpete, zostere (32), fluore albo, haemorrhoidibus, sudoribus habitualibus nexum alens, nulli capitis loco, nec ossibus exceptis parcens sub forma gravissimarum cephalaearum habitualium, et hemicraniarum periodicarum comparere est solitus.

Dolor capitis scorbuticus.

7. *Dolor capitis scorbuticus* (33) in aetate senili, sub curriculo aliorum morborum, praecipue in nosocomiis comparere, carebariae plerumque formam induere, haemorrhagias narium sine conspicuo levamine, ecchymomata, aliaque diatheseos scorbuticae signa prae se ferre solet. Quin cranio semper parcat, utplurimum tamen in cerebro sedem figere videtur.

(30) P. I. Vol. I. §. XII. 4.

(31) MUSGRAVE de arthritide anomala. c. 14. 16. HEE in *Prod. act. Soc. med. Havn.* p. 87. STOLL rat. med. Vol. V. p. 435. et Ephem. nat. cur. dec. III. ann. V. et VI. obs. 155. ann. VII. et VIII. obs. 214.

(32) Zosteris cum cephalaea nexum nuper observavi. Cfr. *Act. reg. Soc. med. Havn. Vol.* 3. *p.* 261.

(33) HORSTIUS op. T. II. p. 337.

Dolor capitis periodicus.

8. *Febris intermittens cephalica larvata* (34) probe ab aliis doloribus capitis periodicis distinguenda, forte potius pro reconditae encephalitidis specie declaranda (35) praesertim fere sub typo quotidianae, ad frontem lateris sinistri, in consensum deducto oculo matutinis horis comparere, ac gastricam complicationem agnoscere solet.

Dolor capitis scrophulosus.

9. *Dolor capitis scrophulosus* infantibus, et juvenibus sub forma cephalalgiae, et hemicraniae familiaris, a vitiis glandularum encephali (36), colli, pulmonis, hepatis, utpote cerebrum, venas jugulares, subclaviam, et cavam descendentem (37) comprimentibus repetendus, ac

(34) P. I. Vol. I. cap. II. §. XXII.

(35) Cfr. cap. III. §. XVI. -- No. 13.

(36) §. VIII. (5. 39. 63. 74. 75).

(37) Cephalaea, et inprimis hemicrania praesertim in feminis haud raro phthiseos pulmonalis tuberculosae sive nuntiae, sive sociae esse solent. Occurrit hic dolor capitis saepe cum genae rubore, ac stillicidio cruoris e narice in latere pulmoni infarcto respondente, quod compressioni, sinistrorsum venae subclaviae jugularem ejusdem lateris excipientis, dextrorsum cavae descendentis jugularis dextrae propaginis tribuendum est. Stabilita jam suppuratione in

ideo saepe plethora locali insignitus, ulceribus chronicis, habitu specifico (38), genarum rubore, epistaxi cognoscitur. Cave vero, ne tumores glandularum, praeprimis parotidum, qui ex vitiis plurimis encephali per *consensum* oriuntur, pro scrophularum indicio habeas (39). Praeterea notandum, *rhachitidem* singulis vertebris infensam illarum primae, cranio scilicet minime parcere. Immo verisimile est, plurima ex dictis cranii vitiis (40), praesertim concrementa calculosa in cerebro inventa (41), forte metastaseos osseae effectus originem rhachiticam habere.

Dolor capitis carcinomaticus.

10. Cum saevos, atque habituales capitis dolores saepius in scirrhum, et cancrum transivisse (42), et aliquando cum iis societatem ini-

pulmone, ac larga succedente expectoratione, capitis dolor evanescit. Et volumen auctum lienis, vel hepatis pulmones sursum pellens capitis dolori aliquando ansam praebet.

(38) P. I. Vol. I. §. XII. 10.

(39) In cephalaea, cui caries ossis petrosi sinistri ansam dederat, parotidis lateris affecti stupendum tumorem observavi. In genere suo loco de *tumore parotidum morborum encephali reconditorum signo* plurima dicam.

(40) §. VIII. 5. (16. 17. 18. 20).

(41) Ibid. (60).

(42) Cfr. §. seq. No. 9.

visse (43) vidissemus, cum cephalaea familiare symptoma plicae (44), morbo cancerosis passionibus admodum affini (45) observetur, cum sectiones cadaverum phaenomena scirrhosa haud raro exhibeant (46), cumque summus Vir alterius doloris naturam cancerosam stabiliverit (47), de cephalaea, hemicrania, et clavo *indolis carcinomaticae* minime dubitamus. Dolor nunc ad galeam aponevroticam, nunc ad cerebrum obvenit. Hic praecipue sensuum laeditur officium, ac signa alias latentis plicae communia (48) in conspectum veniunt.

Dolor capitis venereus.

11. *Capitis dolor venereus* plerumque sub forma cephalaeae, rarius sub ea hemicraniae obveniens sedem in cranio figit. Comitatur gravius malum caries, exostosis, tophus cum *gummatibus* (49) non confundendus. Loca sic af-

(43) Summam cephalaeam cum cancro linguae TRINCAVELLA (consil. med. L. III. obs. III. col. 669.) observavit. Pluries cephalaea cum cancro labiorum, mammarum, uteri, et praeprimis hepatis mihi obvenit, quibus tamen ultimis in casibus mere symptomatica esse potuerat.

(44) P. I. Vol. II. Cap. XXXVI.

(45) Ibid.

(46) §. VIII. 5. (59 76).

(47) Cfr. Sectionis II. cap. de *Neuralgia*.

(48) L. c. (47).

(49) P. IV. Vol. I. Cap. de Lue.

fecta maxime dolent, ac attactum respuunt. Periodice dolor circa horam quartam vespertinam decurrit, ac per totam noctem crudeliter saevit. Diagnosis secundum praecepta generalia 50) instituitur.

Dolor capitis nerveus.

12. *Cephalalgias*, et *hemicranias* transitorias, *clavum*, *ovum* menstruationis periodum comitantia, aut ab animi pathematibus, electricitate, imbecillitate (51) excitata, sat secure secundum praecepta generalia (52) pro *nerveis*, sive *spasmodicis* declaramus. Secus autem graves, et habituales cephalaeas. Hae enim sub larva hysteriae, aut hypochondriasis saepe mala longe graviora abscondunt (53).

(50) L. c.

(51) Atoniam cerebri posse dolori capitis ansam tradere jam Forestus (L. IX. obs. 38) docuit, ac inediae, haemorrhagiarum, aliarumque evacuationum effectus testantur.

(52) Cap. I. §. IV. 25.

(53) Uxor medici Vilnensis quadragenaria, obesa, et florida, ast semper de laesa valetudine querula, ut summe hysterica lippis, et tonsoribus nota, antispasmodicorum seriem, non minus, quam medicorum patientiam exhauserat. Conquerebatur de continua capitis gravedine, quae omni secundo, aut tertio mense in saevam cephalaeam pulsantem cum vertigine, anxietate, et vomitu transibat. Mala haec nychthemerum unum, alterumve perdurabant, ac plerum-

Dolor capitis ex irritamentis mechanicis.

13. Si violentias, quibus corpus sub partu, lapsu, lusibus, et jocis, nec non punitionibus

que erroribus in diaeta (gulae enim indulgebat), animi pathematibus (ad iram proclivis erat), aut aliis caussis accidentalibus tribuebantur. Aestate an. 1814 curam illius suscipere coactus fui. Audita patienter longa historia morbi, ex perceptione foetoris, ut ajebat, interni cum deleto ceterum odoratu, suspicionem de latente taenia alui. Displicuit simul *labiorum* aegrae *livor*, quem nunquam impune conspexi. Exhibitis repetitis vicibus drasticis, aegra sine vermium evacuatione conspicuum percepit levamen ita, ut usque ad mensem januarii 1815 meliori solita frueretur valetudine. Die 17 hujus mensis aegram fortuito visitando, eam de capitis dolore, et vertigine, quae ipsa affectioni catarrhali tribuebat, conquerentem inveni. Die 21 consulto ad miseram vocor jam delirantem, adstantes quidem cognoscentem, ast quaestionibus incohaerenter respondentem, mox surgentem, ac si res suas quaereret, mox iterum decumbentem, seseque cum summa inquietudine in lecto jactantem. Febris vix ulla. Alvus clausa. Dubius in diagnosi, an scilicet coram haberem inflammationem cerebri, aut paroxysmum hystericum, securitatis caussa copiosas hirudines capiti admoveri jussi, praescripto clystere, pediluvio, et refractis tartari emetici dosibus. Die 21 status idem. Febris vix ulla. Redeunte taeniae suspicione, calomel cum jalappa exhibetur. Die 22 alvus ter cum levamine mota. Quiescat. Die 23 mane. *Apoplexiae* sine paralysi insultus. Secatur vena ad libram, ordinata solutione salis amari, nec non epispasticis ad suras. Ali-

infantum saepe subjicitur, si viam, quam insecta sub odoramento incauto florum, aut sub somno in cavitate narium, et aurium patulam inveniunt, si evolutionem vermium in ipsa ce-

quod levamen, et sat placidus somnus. Paulo post novus apoplexiae insultus. Die 24 convulsiones epilepticae per totam fere noctem. Pulsus durus. Respiratio sonora, profunda. Repet. venae sectio. Consilio plurimorum medicorum digitalis cum calomel, et vesicatorium ad nucham proponitur. Die 25 nulla mutatio, decumbit enim aegra ut apoplectica, donec a convulsionibus agitetur. Die 26 moritur. *Sectio cadaveris.* Ablatis integumentis cranii ad os parietale dextrum, prope verticem, macula caerulea, magnitudinis amygdalae obvenit. Videbatur ipsa ab ecchymosi sub pericranio pendere, at eo ablato, macula remanebat. Cranii pars superior crassa, diploë, ac suturis orbata magna cum difficultate more consueto transversim rescindebatur. Levi porro opera a dura matre separabatur. Quum autem in situm maculae lividae respondentem inquisivissem, illius loco cranium hac in parte admodum tenue, pellucidum inveni. Adversus lucem conspecta, credebam, me tympani membranam ossi petroso inclusam, coram habere. Quo tempore autem superficies externa cranii levigata erat, interna in parte pellucida *foveam* exhibebat magnitudinis maculae supra allatae. Suscipiebat haec fovea *convolutum vasorum sanguiferorum* super duram matrem prominentium a lympha coagulabili, et pseudo-membrana circumdatum. Utrum haec vasa *anevrysma* rami cujusdam arteriae meningeae mediae, an varicem venae ejusdem nominis sisterent, non audeo determinare. Prius tamen verisimilius videtur, cum destructio cranii in parte affecta

rebri substantia (*), si illius herniam, si consuetudinem generalem infantum singulis aperturis corporis humani res peregrinas intrudendi, sique tandem vim, quam morbi dentium in universum caput exercent, perpendamus, origo *doloris capitis ex irritamentis mechanicis* haud mira videbitur. Praecipue autem notandum, irritamenta hujusmodi saepe inflammationibus localibus ansam praebere, quae imperfectae resolutae, aut chronicae redditae plus, quam levis caussa, quae illis aliquando occasionem dedit, accusandae sunt. Eo magis tunc caussa prima morbi nos fugit, ubi inter eam, et effectus ejus longum temporis curriculum intercedit. Sequitur inde, in cephalaeis, praesertim infantum, aut ex infantia originem petentibus,

effectui communi anevrysmatum in vicina ossa respondeat. Tandem super os cribrosum *steatoma magnitudinis castaneae* nervos olfactorios extenuatos amplectens inveniebatur. Reliqua secundum normam, si excipias plexus choroideos, inprimis illum ventriculi tertii, dilatatos. Nullum enim aderat signum sive inflammationis, sive extravasationis. Quam morbi historiam consulto exposui, ut juvenes medici aliquando capitis dolorem epitheto *spasmodici*, *nervosi*, *hysterici* praepostere salutantes cautiores essent.

(*) Cephalaea ab hydatide haemisphaerio cerebri dextro infixa, apoplexiae symptomatibus stipata ab Home (l. c. p. 266) describitur.

anamnestica a parentibus, nutricibus, et institutoribus petita, atque examen capitis universi nunquam negligenda esse, quod ultimum praeceptum ad cunctos capitis dolores chronicos extendendum esse censemus.

Dolor capitis ex complicatione diathesium.

14. Nullibi doctrina complicationis majoris momenti est, quam in capitis doloribus dijudicandis. Enim vero si morbus iste interna cranii occupet, viscera cerebro nervos desumentia, potissimum cor, et ventriculus saepe in propriis functionibus perturbantur. Quod si contingat, en circulum sanguinis, processum respirationis, et digestionis a norma deflectentes. Cum viscera haec per eandem viam, qua cerebro obediunt, in illud reactionem exerceant, malo additur malum. Nil hinc frequentius *dolore capitis spasmodico-inflammatorio* toties obveniente, quoties spasmus nimis cruorem caput versus pellit. At non satis. Haud raro etiam contingit, ut viscera abdominalia obstructa, e. c. hepar, sanguinem ex arteria coeliaca vix admittendo plethorae capitis, hinc cephalaeae, vel hemicraniae *gastrico-inflammatoriae* ansam porrigant. Generatim, qualiscunque fuerit caussa cerebrum irritans, vix non semper major sanguinis affluxus ad caput, hinc species saltem

complicationis inflammatoriae, nascitur. Hemicraniae *syphilitico-rheumaticae* memorabile nuper observavimus exemplum (54).

§. XI.

PROGNOSIS.

Generatim.

1. Cephalaea chronica, aut habitualis nunquam flocci pendenda; sub vulgari enim nomine capitis doloris herculea interdum latent mala, quod et de mitioribus hujus generis doloribus valet (55). Minime ceterum inficiamur, effectus vulgo cephalaeis adscriptos, potius caussis illam inducentibus tribuendos esse. Hemi-

(54) Vir conspicuus urbem propinquam inhabitans ozaena mulctatus saepe hemicraniam dextri lateris experiebatur, at tolerabilem. Cum vero, aestuante corpore, ac denudato capite, refrigerio sese exposuisset, in eundem morbum cum furoris, et desperationis notis incidit. Occupabat nunc dolor antea ad sinum frontalem circumscriptus regionem temporalem, ac protrahebatur usque ad capitis verticem. Tanto malo abscessus ad musculum temporalem, ac cura mercurialis felicem finem imposuerunt.

(55) Portalius levissimum dolorem capitis ex ulcere cerebri ovum gallinaceum adaequante descripsit (*Mém. de l'Académie des sciences*. 1780. p. 315).

crania interdum annorum curriculo sponte evanescit. Saepe ars, si paroxysmos rariores, breviores, et minores reddat, jam de successu gloriari potest. Effectus generales doloris capitis habitualis sunt deformitas, capillorum defluvium, hypochondriasis, jactura memoriae, aliarumque facultatum animi. Praesagit ille interdum maniam.

Prognosis doloris capitis inflammatorii.

2. Nisi salutaris haemorrhagia, praecipue epistaxis, aut recta medendi methodus cephalaeae inflammatoriae, quo citius id fieri potest, finem imponat, ac nisi aeger debito regimine morbi regressum impediat, concretiones morbosae, callositates meningum, pseudo-membranae, polypi, extravasata serosa, purulenta, cruenta, abscessus cerebri expectanda. Quae singula pro varia malorum sede surditatem, olfactus jacturam, caecitatem, convulsiones, epilepsiam, insaniam, vertiginem, apoplexiam, paralysin etc. producere queunt.

Prognosis doloris capitis rheumatici.

3. *Rheumatismus* meninges, et cerebrum detinens effectus diatheseos inflammatoriae praesertim quoad extravasatum serosum producit. Extus autem facile in abscessum, saepe sub galea aponevrotica latentem transit.

Prognosis doloris capitis gastrici.

4. Minoris momenti *cephalaea gastrica* esse solet. Intra octo enim, novem, vel, quod longissimum est, intra quatuordecim dies sponte solvitur. Quodsi tamen morbus crebro rediret, praesertim vitia hepatis timenda forent.

Prognosis doloris capitis arthritici.

5. Nisi *dolor capitis arthriticus* per alium morbum ejusdem indolis, e. c. per diarrhoeam, asthma, hypochondriasin (56), dolores artuum (57), podagram, et calculum renalem solvatur, ac metastaseos ita speciem exhibeat, ocyus serius gravia encephali mala timenda sunt. Huc praecipue revocamus callositates, ossificationes meningum, cerebri, et arteriarum, item cataractam, amaurosim, et apoplexiam. Saepe frequens cephalalgia in adolescentibus futurae podagrae est indicium.

Prognosis doloris capitis scorbutici.

6. *Dolor capitis scorbuticus* ob ecchymomata in internis capitis partibus, ac apoplexiam, aut paralysin timendus (58).

(56) Tissot l. c. p. 135.

(57) Schobell l. c. p. 32.

(58) Quo scribo tempore, coram me habeo matronam quadraginta annorum jam dudum labe scorbutica mulctatam, quae ex gravi capitis dolore periodico, sub cujus insultu

Prognosis doloris capitis periodici.

7. *Cephalaea intermittens*, quamvis febribus *perniciosis* adscripta, attamen, nisi in senibus obveniat, recta adhibita medela plerumque sanatur.

Prognosis doloris capitis scrophulosi, rhachitici.

8. Effluxus saniei ex auribus, naso, ulcera cutis, evolutio tineae, phthiseos pulmonalis (59), haud raro dolores *capitis scrophulosos*, et *rhachiticos*, nonnunquam absoluta pubertatis epocha sponte evanescentes, ceterum nequaquam, et maxime ob dispositionem ad hydrocephalum, et maniam, quam denotant, vilipendendos, sublevare solent.

Prognosis doloris capitis carcinomatici.

9. *Dolor capitis carcinomaticus*, evoluto scirrho, vel cancro quacunque demum in parte, hinc inde evanescit, alias perseverat, vel increscit; quod et de *cephalalgia plicosa* valet.

ecchymomata instar seminis milii in facie comparebant, inopinate in hemiplegiam, et peculiarem animi statum, infra describendum (Cap. V. §. XXV. 2. 99) incidit.

(59) Capitis dolores de quibus supra (§. X. 9. (40.), evanuisse vidi, quo primum tubercula jam suppurata libere rejiciebantur. Verisimiliter tunc omne circuli cruoris obstaculum auferebatur. Cfr. Cap. I. §. V. No. 16.

Prognosis doloris capitis venerei.

10. Nulla luis forma difficilius abigitur ea, quae sub *adspectu capitis doloris*, praecipue inveterati, se prodit. De quo argumento plura infra (60).

Prognosis doloris capitis nervei.

11. *Cephalalgia*, *hemicrania*, et *clavus* revera indolis nerveae, sive spasmodicae mala quidem molesta difficulter radicitus evellenda, ceterum autem nullo pacto periculosa, ac annorum curriculo saepe sponte evanescentia constituunt.

Prognosis doloris capitis ab irritamentis mechanicis.

12. Prognosis *doloris capitis ex irritamentis mechanicis* omnino ab indole caussae specialis pendet.

Prognosis doloris capitis complicati.

13. Praecepta prognoseos *doloris capitis* complicati ex prognosi morbi simplicis componuntur.

(60) §. XII. No. 10. (14).

§. XII.

CURA.

Prophylactica.

1. Ex praeceptis generalibus (61) quivis quo pacto capitis dolori habituali, aut periodico pro varia illius natura occurrendum sit, abstrahere potest (62). Quamobrem hic solum de cura morbi, aut paroxysmi quaestio erit.

Cura doloris capitis inflammatorii.

2. Vigente *capitis dolore inflammatorio* in aegro robusto, pulsum plenum fortem offerente, *venae sectio* primum curationis momentum sistit. Plerumque vena saphaena magna ad malleolum, aut, si hic difficultates invenirentur, vena brachii cephalica, aut jugularis externa in hemicraniae latere dolente (*) eligitur. Sunt, qui venam fron-

(61) Cap. I. §. VI. et passim in toto opere.

(62) Legatur de hoc argumento Mercurialis Consult. T. I. p. 14. Consult. 107.

(*) J. Rhodius (L. I. obs. 173) exemplum habet, ubi in cephalaea, secta dextri lateris saphaena, sublatus est etiam dextri lateris capitis dolor, eodem deinde effectu secuto in altero latere cum secaretur.

tis, inprimis si pars capitis posterior doleat (63), secare suadeant. Arteriotomiam, praecipue sectionem arteriarum temporalium (64) obsoletam nunquam, ut diximus, instituere ausi sumus. Praemissa phlebotomia, aut ea nequaquam indicata, *hirudines* incomparabile praestant auxilium. Pro varia doloris sede variis capitis partibus admoventur (65). Medium venae sectionem, et hirudines inter *cucurbitulae scarificantes* tenent, saepe simul cum istis colli lateribus, scapulis, brachiis, coxis, suris, natibus admovendae. Laudatur vulgo praesertim in capitis dolore cum vertigine scarificatio in manu inter pollicem, et indicem facta, cujus operationis et PLATERUS (66) per transennam mentionem injecit. Quodsi dolor capitis, teste pulsatione cordis, et carotidum, rubore faciei etc. a nimio sanguinis caput versus impetu originem traheret, truncum carotidis alterutrius, aut utriusque, methodo a

(63) PLATER l. c.

(64) GALEN de cur. per sangnin. miss. c. 22. 23. ARETAEUS curat. chron. L. I. c. 2. ZACUTUS LUSITANUS Prax. admirab. L. III. obs. 107. RIVERIUS obs. cent. II. No. 59. 89. BALLONIUS T. I. p. 70. *Abhandl. der K. Schwedischen Abad. der Wissenschaft.* 13. *B. p.* 39.

(65) Cap. I. §. VI. 9. b. Praecipue applicationem hirudinum ad internas superficies narium in carebaria utilem inveni.

(66) L. c.

Parryo indicata (67), a Serapione jam proposita (68), dummodo vitia cordis, aut aortae desint (69), comprimendus foret. Consultum quoque judicamus alvum sordibus deplere, cui scopo lenia *eccoprotica*, et potissimum *clysteres* inserviunt. Fortior alvi purgatio, observante jam Hippocrate (70), nocet. Magnum contra levamen a *pediluviis tepidis* (quin tamen verbis Fr. Hoffmanni utamur « nunquam non in hoc affectu utilibus » (71)), obtinere solemus. Peculiari porro modo *sinapismi acriores*, frigide, et conspicua quantitate sive crurum, sive surarum internae superficiei admoti, ac ad rubedinem usque relicti agunt, extrahunt nempe

(67) *Memoirs of the medic. Society of London. Vol.* 5. *p.* 77 *Samml. auserl. Abhandl.* 16. *B.* 2. *St. p.* 297. Nuper in *Philosoph. Transact. for the Year* 1811. Pollicis ope carotis paullulum sub larynge ad vertebras colli premitur. Cavendum, ne compressio haec jugularem internam attingat.

(68) Breviar. Tr. 1. c. 20. f. 8. Sprengel op. c. 2. *Th.* p. 303.

(69) Subitanea enim mors timenda foret, cum a compressione carotidum, vel corde sano, hujus palpitatio cum anxietate, et dolore brachiorum oriretur (Parry l. c. p. 312).

(70) Lib. de rat. vict. in morb. acut.

(71) L. c. sect. II. §. V. p. 203. Nosco enim homines, qui a balneis pedum tepidis affluxum majorem sanguinis ad caput, caloris augmentum, inquietudinem, insomnia experiuntur.

(sunt verba aegrorum) dolorem cum calore. *Affusiones, fomentationes frigidae* (72), inprimis *glaciales* (73), animadvertente jam Fr. Hofmanno (74), circumspecte adhibendae; per frigoris enim, inprimis diuturnam actionem fieri potest, ut dolor solum, relicto eo graviori morbo, auferatur. Tutiori virtute refrigerante pollet lotio vultus cum cremore lactis, aqua rosarum, et tantillo albuminis ovi (ut mador diutius haereat). Quoad *regimen diateticum*, commendata praecipue positione erecta capitis, ad praecepta generalia (75) remittimus.

Cura doloris capitis rheumatici.

3. *Doloris capitis rheumatici* quamvis chronici curam etiam evacuationibus sanguinis, praesertim localibus aggredimur. Dein nuchae *vesicatorium*, vel lene *rubefaciens* (76) apponitur. Interne *solutio tartratis stibii, et potas-*

(72) E. c. cataplasma ex mica panis, baccis juniperi communis, seminibus cumini, et aceto linteis susceptum.

(73) Glacies in vesicam porcinam suscepta capiti per breve temporis spatium apponitur.

(74) L. c. §. VI.

(75) Cap. I. §. VI. No. 9.

(76) Multum sic dicto *vesicatorio perpetuo* hic faveo. R. Emplastri meliloti unciam unam. Pulveris cantharidum a gr. decem ad viginti. Camphorae rasae scrupulum unum M.

sae cum aqua, et infuso diapnoico. Si dolor integumenta, musculos, aut galeam aponevroticam detineret, probe observandum foret, utrum futurae suppurationis indicia appareant, nec ne. Si appareant, maturatio abscessus *cataplasmate anodyno* (77), aut *epithemate* ex herbis emollientibus promomovenda. Alias *cucupha* ex *speciebus* sive *cephalicis* (78), sive *aromaticis* (79), sive *pulvere cephalico* (80), et intus *murias hydrargyri mitis*, inprimis cum *oxydo stibii hydrosulphurato aurantiaco*, et *opio* (81), non neglectis *decoctis diaphoreticis*, aliisque pharmacis antirheumaticis (82), inprimis balneis tepidis propinantur. Hisce omnibus incassum adhibitis, praemissa, si liceat, tonsura, parti affectae aut *cremor lactis* cum *amylo*, *opio*, et *croco*, aut *oleum expressum hyoscyami ni-*

(77) §. VI. 52. (19).

(78) R. Herbae origani majoranae, betonicae officinalis, veronicae officinalis, florum lavendulae spicae ââ. uncias duas. M. f. pulvis grossiusculus.

(79) Pharm. Borussicae, Ruthenae castrensis.

(80) R. Pulveris seminum coriandri sativi, seminum anethi foeniculi, ligni santali rubri ââ drachmam unam, et semis, nucis moschatae, caryophyllorum ââ drachmam semis. D.

(81) R. Calomel, sulphuris aurati antimonii ââ grana sex: opii puri grana duo: sacchari drachmas duas. m. f. pulvis, divide in duodecim partes aequ. S. bis terve de die pulverem.

(82) §. VI. 10.

gri, aut *laudanum saliva subactum* illiniri, aut cataplasma ex *amygdalarum amararum contusarum* uncia una, *seminum plantaginis*, *psyllii* una uncia semis, *seminis hyoscyami nigri* drachma una, *olei rosati* drachmis tribus, lactis q. s. etc., aut *epithema* ex herbis *verbenae*, et *betonicae officinalis* cum vino decoctis applicari queunt. Quodsi et haec auxilia effectu destituerentur, pars affecta *sapone ammoniacali*, *balsamo opodeldoch*, *unguentis irritantibus* (83), *tinctura lyttae vesicatoriae*, *spiritu formicarum* perfricari posset. Si dolor una tantum in plaga urgeat, loco affecto herba contusa *ranunculi pratensis* (84) instar vesicatorii agens, aut ipsum *vesicatorium* (85), aut *sinapismus* (86) imponatur. Talis locus aliquando utiliter scarificatur (87), in cru-

(83) Pulchros effectus ab axungia porcina ad unciam cum tartari emetici drachma una illinitis vidi.

(84) Cheneau observationum L. I. C. I. obs. 3. 4. Fr. Hoffmann l. c.

(85) Riverius obs. cent. I. No. 37. Pouteau *oeuvres posthumes III.* Vid. *Samml. auserl. Abhandl. für pr. Aerzte.* 12. *B. p.* 355. Monro ibid. 5. *B. p.* 207. Bang *act. Soc. med. Havn. Vol. II. p.* 268. *Arzneykundige Beobachtungen eines Arztes in Amsterdam. No.* 28.

(86) Celsus L. IV. c. 2. Aretaeus curat. chronic. L. I. c. 2.

(87) Hippocrates περὶ πάθων. p. 516. L. 48. Aretaeus l. c. Lib. I. c. 2.

cem inciditur (88), inuritur (89), aut moxa (90), aut ferro candente (91). Mitius, at minus certo *fonticulus* (92) retro aures, vel ad basim cranii, aut *setaceum* (93) ad nucham, vel circa locum dolentem agunt.

Cura doloris capitis gastrici.

4. Pro vario capitis dolori ansam porrigente *viscerum abdominalium* vitio varia adhibetur

(88) Labonardiere in *Journal de médecine, chirurgie, et pharmacie. T. I.* 1814. *Juillet.*

(89) Hippocrates, Aretaeus l. c. Celsus Lib. IV.

(90) Wepfer obs. p. 81. Pouteau *oeuvres posthumes. T.* 2. Saisst in *séance publique de la Société de médecine à Lyon. An.* 8. Bodson in *Journal de médecine* 1814. *Juin.* Plures cephalaeas, non quidem semper rheumaticas heroico isto auxilio miraculi instar debellavi.

(91) Aulagnier *recherches sur l'emploi du feu dans les maladies réputées incurables. Paris* 1805. Imbert de Lonnes *Considération sur le cautère actuel. Paris* 1812. Morel *mémoires et observations sur l'application du feu au traitement des maladies.* 1813. Valentin *mémoire, et observations concernant les bons effets du cautère actuel. Nancy* 1815. *p.* 49. 132. 136. 140. 143.

(92) Act. nat. cur. Vol. III. obs. 47. Ephem. nat. cur. dec. I. an. 3. obs. 81.

(93) Ruysch obs. 40. Fabr. Hildanus Cent. IV. obs. 6. 7. Heister *Wahrnekmungen. No.* 42. Et ego saepius cum summo fructu adhibui.

methodus. Libertas alvi ubique, praesertim latente haemorrhoide, necessaria. Excipi ab hac regula quodammodo meretur complicatio hysterica. Ceterum vermibus anthelmintica, saburris eccoprotica, acidis absorbentia, obstructionibus, potissimum hepatis, resolventia opponuntur. Inter haec *aquae minerales saponaceae*, et *salinae*, aut *mercurialia*, inprimis *cinnabaris* (94), *calomel*, *sulphuretum antimonii*, et *hydrargyri* excellunt. Iis praemissis, aut ob debilitatem digestionis, *aquae martiales acido carbonico imbutae*. Laborante ventriculo, *tartratis stibii*, *et potassae*, vel *radicis cephaelidis ipecacuanhae* minimae doses cum remediis amaris, e. c. *radice ari maculati* (95) prosunt. Languenti stomacho prospiciunt octo ad duodecim baccae albae *piperis nigri* integrae mane ingestae (96), *elixir viscerale* HOFFMANNI ante pastum ad cochlear majus assumtum, *coffea* illico post prandium (97), et maxime cyathus *aquae frigidae* horis pomeridia-

(94) Cum successu hic praescribitur pulvis antispasmodicus ruber STAHLII.

(95) BERGII mat. med. p. 723. Exhibetur pulveris scrupulus unus semel, aut bis de die.

(96) LANGE in tent. de remediis Brunsw. domest. No. 118.

(97) BAGLIVI prax. med. de capitis affect. in acutis.

nis epotus. Et *thea* hic valde commendata (*). Dolore capitis orto, praevia crapula, praeter rhabarbarina, infusum herbarum *thymi serpilli* (98), et *ocymi basilici* (99), ac, praegressa ebrietate, *herba betonicae officinalis* (100), et *glecomae hederaceae* (1) et nostra suffragia collegerunt. Hic praeterea motus in aëre libero, lotio capitis ope aquae frigidae, prandium cum modica vini selecti quantitate, et somnus nocturnus proficiunt. Ad *hemicraniam periodicam gastricam* quod spectat, appropinquantem paroxysmum aliquando *leni emetico* (2) ab aliis jam commendato (3) nunc debellavimus, nunc infregimus. In doloribus capitis alvi inconsueta tarditate stipatis ad *tincturam cucumeris colocyntidis* confugiendum (4).

(*) V. Kemper l. citando §. XXIV.

(98) Linnaeus flor. suec. No. 535.

(99) Fr. Hoffmann in obs. phys. med. p. 19.

(100) Scopoli flor. carinth. Edit. I. p. 460.

(1) Fel. Plater l. c.

(2) Aquae menthae crispae uncias quatuor: artari emetici grana tria: syrupi menthae drachmas duas. Cap. omni quarta horae parte cochleare majus ad vomitum usque.

(3) Cael. Aurelian. p. 278. Horstius Op. T. III. p. 18. Riedlin millenarius. No. 532.

(4) A Dalbergio, Regis Sueciae quondam medico (Murray app. medicam. Vol. I. p. 410) usum hujus egregii remedii indicata sub rerum positione didici.

Cura doloris capitis arthritici.

5. *Doloris capitis arthritici* curandi ratio ex therapia arthritidis (5), nec non cephalaeae rheumaticae, gastricae, et spasmodicae emergit. Inprimis plethorae capitis, alvi obstructioni, imbecillitati ventriculi, secretioni urinae, et transpirationis, debitae extremitatum inferiorum temperaturae, restitutioni evacuationum habitualium suppressarum studendum. Portentosos effectus a *gummi-resina guajaci*, *remediis amaris*, et *cinnabari* juncta, nec non a *floribus arnicae montanae* (*), atque *fonticulis* obtinuimus. Sub paroxysmo potissimum *pediluvia acria* conducunt.

Cura doloris capitis scorbutici.

6. Methodus antiscorbutica cephalaeis ex *vitio scorbutico* pullulantibus opponenda. Summi doloris levamen et hic in usu *opii* invenimus. Profuit et decoctum *ligni guajaci officinalis*,

(5) P. I. Vol. I. §. XII. No. 4. Fusius de eodem argumento P. III. Vol. II. cap. de arthritide.

(*) R. Gummi-resinae guajaci unciam semis. Subige l. a. adde fellis tauri drachmas duas: cinabaris factitiae scrupulum unum. M. f. pilulae granorum trium. Conspergantur pulvere radicis ireos florentinae. D. s. ter de die sex. Superbibatur infusum ex floribus arnicae, herba melissae, et seminibus coriandri paratum.

at praesertim sumtis prius camphorae grano uno, subcarbonate ammoniae empyreumatico sicco, et cinnabari aa granis sex. M. f. bolus cum conserva.

Cura febris intermittentis larvatae cephalicae.

7. Cura febris *intermittentis larvatae cephalicae* sive benignae, sive perniciosae secundum praecepta jam tradita (6) absolvitur. Vigente paroxysmo in *hirudinibus* ad caput, in *pediluviis*, et maxime in *opio* sub apyrexia, praemisso utplurimum *emetico*, aut *purgante*, in *cinchona* auxilium quaerimus.

Cura doloris capitis scrophulosi.

8. Curam *doloris capitis ex vitio scrophuloso*, applicitis utplurimum hirudinibus ad locum affectum, placide inchoamus. Maximum porro levamen a *setaceo* ad nucham, vel a *fonticulis* ad brachia, a remediis leniter alvum, et urinae secretionem sollicitantibus, a *pediluviis*, a *semicupiis* expectabis. Sub respectu curae radicalis praeter debitum regimen *sulphuretum antimonii*, et *hydrargyri*, aut minimae *muriatis hydrargyri* doses, nec non *murias calcis* praecipue se commendant. Praesente complicatione inflammatoria, praesertim

(6) Ibid. §. XXX.

in junioribus, *folia digitalis purpureae* nobis miracula praestiterunt (*).

Cura doloris capitis carcinomatici.

9. Nil capitis dolorem *indolis carcinomaticae* compescere solet, quam *opium* ad largas doses porrectum (7). Possunt et alia narcotica (8) tentari. *Arsenicum* in cephalaeis periodicis rebellibus (saepe huc pertinentibus) sibi laudem promeruit (9). Inter vegetabilia flores *arnicae montanae*, et praecipue eos *clematis rectae* (10) aliquando cum successu adhibuimus. Idem de *ulceribus artificialibus* valet.

Cura doloris capitis venerei.

10. Ad *cephalaeam veneream* debellandam methodus antisyphilitica diu, et ad salivationem perfectam usque adhibita (11) requiritur.

(*) E. c. puellae decem annorum. *R.* Foliorum digitalis purpureae grana sex: nitri puri, sacchari albi aa drachmam unam. M. f. Pulvis dividendus in duodecim partes aequales. S. Bis, terve de die pulverem.

(7) Ad quatuor grana omni tertia hora porrexi.

(8) Cap. I. §. VI. 41. e. c. *atropa belladonna.*

(9) Royston in *Hufelands Journ. der pr. Heilkunde.* 1814. *Febr.*

(10) Drachma una ad infusum librae unius. Pulvis ad granum dimidium ter de die. Ita extractum (Leber in Storkii libell. de pulsatilla nigricante. Cas. I. II. 17).

(11) Quam rebelles hujusmodi capitis dolores sint, praecipue in aegra nosocomii Vindobonensis expertus sum.

Primum *muriatem superoxygenatum hydrargyri*, ac dein *unguentum oxydi mercurii grisei* adhibemus. Reliqua hydrargyri praeparata corpus contaminant, quin tam gravi in malo levamen afferant. Pro tempore ad *opium* conspicua in dosi, ac ne alvum obstruat cum ex-

Exhibita sensim sensimque drachma semis mercurii sublimati corrosivi, illinitaque libra semis unguenti mercurialis fortioris, quin aut dolor terribilis capitis (unicum certissimae luis venereae erat symptoma) vel tantillum remitteret, aut salivationis indicia comparuerint, jam in hydrargyro amplius continuare inconsultum credidi. Quamobrem ad acidum nitricum, ad decoctum lignorum, ad clematem rectam confugi, at incassum. Solo opio aliquando quid solatii obtinebatur. Aegra interea emaciata periculose decumbebat. Ast en post tres menses, qui inter ultimam mercurii dosin intercedebant, enormem salivationem, qua finita aegra plane convaluit. Similem fere casum in famulo Principis L. habui. Verum aeger taedio affectus alium adiit medicum, qui adhibitam mercurii dosin reprobans, eum e corpore eliminandum esse contenderat. Praescripto hunc in finem decocto sarsaparillae, aegrotus post tres menses in ptyalismum terribilem incidit, ac illico sanus evasit. Et Vilnae pro cephalaea dira venerea in consilium vocatus sum. Aeger morbum abusui hydrargyri tribuit. Contrariam opinionem defendens mercurium sublimatum corrosivum suasi. Eo, inscio aegroto, praescripto, ac diu continuato, tandem salivatio accessit, et cum ea omnia evanuerunt mala ita, ut vir jam tabi proximus sanitati redditus sit.

tracto aquoso *cucumeris colocynthidis* (12) confugitur.

Cura doloris capitis spasmodici.

11. *Dolor capitis spasmodicus* magna nervosi systematis sensibilitate stipatus haud raro *emulsione*, praesertim ex *seminibus papaveris albi*, et *amygdalis amaris* (13) sedatur. Motu sanguinis simul concitato, *aquae lauro-cerasi* guttas octo, decem secunda quavis hora cum simplici emulsione amygdalina exhibemus. Hic et *acida vegetabilia*, praesertim *succus pomorum* (14), *granatorum* (15), maxime autem *elixir acidum* Halleri (16), conducunt. Praegresso fortiori animi pathemate *pulvis ruber antispasmodicus* Stahlii cum aqua *ceraso-*

(12) R. Opii puri grana sex: extracti aquosi colocynthid. scrupulum. M. f. l. art. massa pilularum, quam divide in sex pilulas. Cap. 1 - 3 ad noctem.

(13) R. Seminum papaveris albi: amygdalarum dulcium decortic. aa unciam semis: amararum N. octo f. s. a. emulsio ad col. librae unius. Loco aquae simplicis emulsio cum aqua cerasorum nigrorum parari potest. Adjicitur aliquando nitratis potassae drachma semis, et camphorae granum unum.

(14) Plater l. c. Dwight in *medical repository* 1799. *Vol.* 2. *No. I. Art.* 5.

(15) Velschius Episagm.

(16) Egregios illius effectus et patris mei confirmat experientia.

rum nigrorum, *aethere nitrico alcoholisato*, et *syrupo papaveris rhoeados*. Si facies pallida, nullaque irritatio in pulsu obveniat, ac alvi obstructio timenda non fuerit, *extractum opii aquosum* (17), aut pulvis *ipecacuanhae*, et *opii*. Labefactato systemate abdominali, *aqua menthae*, *cinnamomi*, *elixir viscerale* HOFFMANNI, et in malo pertinaciori, ac chronico infusum *herbarum verbenae*, *et betonicae officinalium*, nec non *seminum coriandri sativi*. Quodsi uteri praesto esset peculiaris affectio, in *castoreo*, *succinate ammoniae enpyreumatico*, *aethere sulphurico* (18), *ferula assafoetida*, *camphora*, *martialibus* auxilium quaerendum. Utrisque in casibus *clysteres antispasmodici*. Alvo obstructa cum menstruorum ex atonia retentione, nobis *extractum myrrhae aquosum* ad drachmas duas, *aloës* ad drachmas semis, *crocus* ad scrupulum unum, pulvis *castorei*, *acidum succinicum* aa ad scrupulum semis in pillulis granorum trium ter de die quinque conduxit. Laudem quondam sub paroxysmo cephalico pilulis solaribus WILDEGANSII

(17) Cfr. historiam morbi a WHYTT (l. c. p. 507) et a REIL (l. c. p. 176) relatam.

(18) R. Tincturae castorei : spiritus cornu cervi aa drachmam semis. M. gutt. quindecim pro dosi.

(19) tributam nos connubio *tincturae opii compositae* Sydenhami cum *extracto hellebori nigri* (20) impertimur. Et *externa auxilia* non negligenda. Loquimur de *cucuphis* (21), de *odoramentis* (22), de pharmacis naribus attractis (23), illinitis (24), appositis (25), *auricularis remediis*, praesertim vero de *frictionibus* frontis, temporum cum *tinctura opii, aethere sulphurico, oleo cajeput, balsamo vitae externo* Hoffmanni, aut lavatione cum *aqua lavendulae composita, aqua, et aceto rosarum, eau de Cologne* etc. Summo cum fru-

(19) Ex opio, helleboro nigro, croco (Fr. Hoffmann l. c.).

(20) Extracti hellebori nigri drachmam semis. Subige in drachmis duabus tincturae croci. Adde laudani liquidi Sydenhami drachmam unam. Agitato vitro guttas viginti pro dosi.

(21) E. c. ex speciebus cephalicis.

(22) R. Camphorae drachmam semis: olei styracis drachmam unam et semis. f. c. s. q. Ladani *bolus*, ut odoretur.

(23) Succum herbae *glecomae hederaceae* naribus attractum cephalalgiam vehementem, et inveteratam debellasse Raius (Hist. plant. T. I. p. 567) asseruit, et Seguier (Plant. Veron. T. I. p. 306) confirmat.

(24) R. Olei bergamoti unc. unam, camphorae, opii aa. grana sex. D. pro usu externo.

(25) In hemicrania memoria delet stipata Vega *pessulum aromaticum* naribus admovebat (de arte medend. L. IV. c. 3. p. 506).

ctu temporibus sequens linimentum inungitur: R. *Olei nucis moschatae expressi unciam semis: resinae styracis, balsami peruviani* aa drachmam semis: olei Rhodii guttas duodecim. M. Hic et *unguentum alabastrinum* (26) temporibus applicitum laudari debet. *Euphorbium* (*) nunquam adhibuimus. Si facies ardeat, pedesque frigeant, *embrocatio capitis* frigida, et *pediluvium tepidum.* Rebelli in malo *electricitas* (27), aut *galvanismus* (28), attamen cautissime. Tutior est *magnetismus animalis* (29), a quo tamen non nisi pro tempore hic obtinuimus levamen. De *regimine diaetetico* id solum dicamus, aliquando *itinera* (30), *usum lecticae* (*), *blanda amicorum colloquia* (**), com-

(26) Vogel l. c. p. 218.

(*) Tanquam specificum laudatur a Freitag (auror. med. p. 344) et Foresto Lib. IX. obs. 58.

(27) Sigaud de la Fond *de l'electricité médicale. p.* 477.

(28) Marcus *Magazin für Therapie und Klinik.*

(29) Pezold in Reil's *Archiv für Physiologie 2. B. p.* 3.

(30) Uxor comitis Mediolanensis, de qua supra (§. VIII. 3. 91) hemicraniam, cui quavis die mercurii subjiciebatur, evitabat die martis ad vesperas rus petendo, ac die jovis mane ad urbem revertendo.

(*) Caelius Aurelianus in capitis dolore diuturnam gestationem suadet (Lib. I. c. 2).

(**) Herz *Versuch über den Schwindel. Berlin* 1791. *p.* 11.

pressionem capitis ope manuum, aut *fasciae* (*), *pectinationem* (**), *matrimonia*, *castitatem*, et semper *extremitatum inferiorum curam* (31), fugamque caussarum plus quam singula pharmaca praestare.

Cura doloris capitis ab irritamentis localibus.

12. *Violentiis externis* capitis dolori ansam porrigentibus, si recentes fuerint, *venaesectionem* in plethoricis, alias *hirudines*, et *fomentationes frigidas* opponimus. Cum vero affecto capite, illico primae viae in consensum trahantur, et alvi libertati quammaxime studendum

Jam CAEL. AURELIANUS in dolore capitis *vocis exercitium* approbabat (No. I. Lib. II. c. 6).

(*) PLINIUS jam meminit: invenio et fascia mulieris alligato capite dolores minui (Lib. XXVIII). Populi Africae eadem medendi ratione uti, itinera LE VAILLANT docent.

(**) KEMPER in dissertatione de capitis dolore (Jen. 1672. §. 18.) de hemicrania menstruali narrat per id sanata, quod aegra singula nocte *probe pectinata* in lectum secederet.

(31) Vir fide dignus mihi retulit, feminam Viennensem saevâ periodicâ cephalaeâ hystericâ subjectam, ope duorum foliorum chartae aureae (*Goldpapier*) calceamentis immissorum, atque ita compositorum, ut superficies metallicae sese invicem, superficies autem papiraceae pedes, et calces tangerent, plane sanatam fuisse. In dissertatione *de revulsione* etc. GOHLII (Hal. 1708. p. 5.) lege de rebelli cephalaea per *pedum inunctionem* sanata.

(32). *Trepanum* non solum in morbis capitis traumaticis acutis, sed et in chronicis, si dolor fixus fuerit, et ex vitio cranii, aut extravasato sub eo originem trahat, cum aliis (33) proponimus. *Insecta* in cavitatibus nasalibus, aut in aure nidulantia errhinis, praecipue *nicotiana*, ejusdemque vel *cinnabaris*, aut *antimonii crudi fumo* (*) aggredimur. Posset quoque narium cavitas *assa-foetida* vitello ovi subacta illiniri, aut *pessarium* ex hac gummi-resina naribus immitti. *Terebrationem* sinuum frontalium ob incertitudinem diagnoseos non auderemus proponere. Quodsi *dens cariosus* cephalaeam induceret, evellendus esset. Quo pacto taeniae hydatigenae in cerebro latitanti occurrendum sit, adhuc ignoramus (**).

Cura doloris capitis complicati.

13. Raro capitis doloris chronici, qualiscunque demum indolis curam suscipimus, quin *modo*

(32) Legatur de hoc argumento egregii ABERNETHY opus: *Surgical observations on the constitutional origine and treatement of local diseases and anevrisms. 3. edit.* 1814 *London.*

(33) LE PREVOT ergo cephalacae terebra. Paris 1644. MORGAGNI op. c. Epist. I. No. 9. SCHMUCKER *chirurgische Wahrnehm.* 1. *Th. p.* 250.

(*) SCHRADER apud KREIENBERG. §. 46.

(**) Cfr. Cap. IV. §. XXI. N. 8. (92).

praeparatorio indicationibus variis, praesertim iis plethoram encephali imminuendi, primas vias a saburris liberandi, transpirationi ope balneorum tepidorum prospiciendi etc., non satis fecissemus. Quo pacto specialibus complicationibus medendum sit, quivis ex dictis, et seria meditatione historiae morbi sponte intelliget.

Caput III.

DE ENCEPHALITIDE.

DEFINITIO. SCRIPTORES. VARIAE FORMAE.

Definitio.

1. *Encephalitis* (34) dicitur inflammatio cerebri, cerebelli, medullae oblongatae, meningum, febre, saepe hypochondrii dextri tensione, et vomitu, ac pro re nata capitis dolore, delirio, sopore, tremoribus insignita.

(34) A *Gr.* κεφαλὴ, caput. *Synom.* Phrenitis a φρην, mens. Phrenismus. Cephalitis, sphacelismus. *Germ.* Hirnentzündung. *Gal.* Phrénésie. *Angl.* Inflammation of the brain. *Polon.* Zapalenie glowy.

Scriptores.

2. De *encephalitide*, potissimum sub nomine *phrenitidis* egerunt HIPPOCRATES (35), CELSUS (36), CASSIUS (*), GALENUS (37), CAELIUS AURELIANUS (38), AETIUS (39), ALEXANDER TRALLIANUS (40), ASCLEPIADES (41), PAULUS AEGINETA (42), AVICENNA (43), PROSPER ALPINUS (44), RIVERIUS (45), NICOLAUS PISO (46), FERNELIUS (47), LOMMIUS (48), PETRUS SALIUS

(35) περὶ νούσων. Lib. III. p. 490. περὶ παθῶν. v. Op. p. 518. ἐπιδημιῶν. III. v. Op. p. 1085. VII. p. 1238.

(36) L. III. c. 17. Debetur illi distinctio encephalitidis ab aliis morbis non febrilibus, et delirio stipatis (l. c. p. 418).

(*) Op. c. in cap. nostro I. §. 1. N. 2. (20).

(37) Comment. I. in lib. I. Prorrheticor. HIPPOCRAT. Charter. T. VIII. p. 694. IX. p. 69. de locis affect. L. V. cap. 4. Chart. T. VII. p. 489. Lib. IV. cap. 2. Chart. T. VII. p. 454.

(38) P. 2. 8. 21.

(39) Tetrab. II. Serm. II. cap. 25. 26.

(40) L. I. cap. 13. Distinxit delirium inflammationi cerebri proprium a deliriis ex consensu (l. c. p. 45).

(41) Apud Caelium Aurelianum. p. 2.

(42) Lib. III. c. 7. Lib. VI. c. 90.

(43) Canon. L. III. Fen. I. Tract. 3. cap. 1.

(44) Med. Aegypt. Lib. I. c. 13.

(45) Praxis medica. Lib. I. cap. XI.

(46) De morbis cognosc. et curand. Lib. I. cap. X.

(47) Patholog L. V. cap. 2.

(48) Med. observ. L. II. p. 66.

(49), FRINGO (50), HIRNSTEIN (51), MARCUS (52), WEDEKIND (53), ne dicamus de auctoribus dissertationum (54), et compendiorum, inter quos speciatim BRENDEL (55), SCHROEDER (56), BAURENSTEIN (57), nec non SWIETEN (58), LUDWIG (59), VOGEL (60), et BURSERIUS (61) commemorari merentur. Porro de infantum encephalitide in specie praeclare egerunt J. SCHENCK A GRAFENBERG (62), G. W. WEDEL (63), CH.

(49) De morbis particul. cap. I.

(50) *A treatise on frenzy. Lond.* 1746.

(51) *Bemerkungen über die Hirnwuth. Giessen* 1791.

(52) *Ephemeriden der Heilkunde* 4. *B.*

(53) *Einige Blicke in die Lehre von den Entzündungen und von den Fiebern überhaupt, wie in die von den Gehirnentzündungen und von dem ansteckenden, faulen Nervenfieber insbesondere. Darmstadt* 1814.

(54) Prope octoginta earum apud PLOUCQUET (Op. c. art, *Phrenitis*) recensitae inveniuntur.

(55) Diss. de phrenitide, et paraphrenitide. Goett. 1756.

(56) Diss. de sede, et indole phrenitidis. Goett. 1766. Opusc. I.

(57) De encephalitide, et phrenitide. Diss. Erlang. 1812.

(58) Commentaria in Herm. BOERHAAVE Aph. T. II. §. 771. p. m. 579.

(59) Institut. med. clin. P. I. cap. 2. Sect. I. §. 288.

(60) Praelect. de cognosc. et curand. morbis.

(61) Op. c. Vol. III. cap. VII.

(62) Observationum medicarum rariorum libri VII. Lib. 1. de inflammatione cerebri. S. 58 64.

(63) Liber de morbis infantum. S. 45 56 Jenae 1717.

Fr. Harles (64), J. Schaeffer (65), Formey (66), Loebenstein Loebel (67), aliique (68).

§. XIV.

SYMPTOMATA. AUTOPSIA CADAVERUM.

Prodroma.

1. Encephalitis annunciari solet in *adultis* potissimum a capitis dolore (69), artuum cruciatibus, faciei, oculorumque rubore, vigiliis, somno turbolento, inconsueta animi irritabilitate, oblivione rerum, oris (70), nariumque sicci-

(64) *Einige praktische Bemerkungen über innere Entzündungen bey Kindern. S.* 23 34 *Nürnberg* 1810.

(65) *Von den Entzündungen der innern Eingeweide bey Kindern und deren Behandlung. Als ein Beytrag zu der Beschreibung und Heilart der gewohnlichen Kinderkrankheiten* Horn's *Archiv. Jahr* 1811. *July und August. S.* 129 172.

(66) *Allgemeine Betrachtungen uber die Natur und Behandlung der Kinderkrankh. S.* 1. 24. *Leipz.* 1811.

(67) *Die Erkenntniss und Heillung der Gehirnentzundung. des innern Wasterkopfes und der Krampfkrankheiten im hindlichen Alter. Leipz.* 1813.

(68) Horn's *Archiv. fur med. Enfahrung.* 3. *B. Sept. Decemb.* 1812. *p.* 332. 8. *B.* 1. *Heft. p.* 185.

(69) Coac. praenot. No. 120. Ibid. p. 858.

(70) Aridam linguam pro signo phrenitidis habuit Hippocrates in Prognost. sentent. 3. Charter. VIII. p. 698.

tate, alvo stricta, urina pauca, et ignea, vel multa, et decolori cum suspenso nigro (71), aliquando ulcerum antiquorum exsiccatione, suppressione sudorum habitualium: *in recens natis* a vigilia, aut somnolentia inconsueta, pavoribus in somno, alvo obstructa, inquietudine, motus rudioris aversione, suspiriis, oris siccitate, capitisque ardore, nec non voracitate (*).

Invasio.

2. Morbus ipse omni fere in aetate horripilationibus, frigore, subsequente calore continuo vix remissiones concedente, inprimis ad caput, pulsu frequenti, contracto, duro (72), carotidum, et temporalium arteriarum pulsatione, siti, lingua rubra, anxietate, inquietudine, hypochondrii dextri attactum respuentis tensione (73), frequenti nisu urinam deponendi, abdo-

(71) Prognost. Charter. T. VIII. p. 634. Swieten l. c. §. 772.

(*) Plurima facta me certiorem reddiderunt, infantum unius anni, et parum ultra voracitatem, inprimis eorum effrene carnes comedendi desiderium dispositionem ad morbos cerebri ostendere.

(72) Galenus (in libello de pulsibus ad tyrones. Cap. 12. Chart. T. VIII. p. 11) pulsum phreneticum vocat durum, et nervosum.

(73) Huic phaenomeno ab Hippocrate jam notato (Epidemic. 3. aegrot. 13) medici serius debitam attentionem non praebuerunt.

mini apud infantes doloribus, alvi obstructione, aliquando faecibus albis (74) ingruit, ac praeviis plerumque nausea, vomitu, in alios affectus infra declarandos transit. Porro pro re nata summa cephalaea, delirium, sopor, vel tremores morbo peculiarem formam impertiunt, cui formarum diversitati divisio nostra encephalitidis in *cephalalgicam*, *phreneticam*, *lethargicam*, et *tremefacientem* innititur.

Encephalitis cephalalgica.

3. *Encephalitis cephalalgica* (75) praeter symptomata generalia (76) saevam, acutamque

(74) Hoc symptoma jam ab HIPPOCRATE animadversum (in prognost. Chart. T. VIII. p. 629), et a SWIETENIO defectui bilis adscriptum (l. c. p. 589) medicos citius ad scenam, quam hepar in encephalitide ludit, attentos reddere debuisset.

(75) Haec est, ni fallor, ea morbi forma, quam antiquitas morbum cerebri, PLINIUS ardorem capitis, AVICENNA erysipelas, RAYE sekakilos vocaverunt, quique doctissimis inquisitionibus MERCURIALIS (Var. lect. L. V. cap. III.), SAUVAGESII (Nosol. method. class. III. Ord. 3. gen. 18), SAGARI (System. morbor. sympt. cl. X. Ord. I. gen. 13. recusum vero Viennae 1776. Cl. XI. Ord. III. gen. 12), CARRERI (Malad. inflammatoire. P. 3. Sect. I. chap. 3), et BURSERII (l. c. cap. VI. §. 168 170) occasionem praebuit.

(76) No. 2.

cephalaeam nunc universum caput, nunc tantum illius partem, maxime frontem, verticem, occiput detinentem exhibet. Dolet aliquando et nucha. Aeger desperabundus aurium susurrum, tinnitum, auditum acutissimum, lucis iutolerantiam, aut illius in iridis colores resolutionem, anxietatem, vértiginem accusat, ac praeterea pupillam contractam, oculos rubros, defixos, prominentes, vel motu convulsivo agitatos cum deleta, aut aucta lacrymarum secretione, praesente aliquando, ut nuper vidimus, palpebrarum contractione prae se fert. Saeviente morbo per unum alterumve nychthemerum sub continuis vigiliis, plerumque sine delirii indiciis, subsultus tendinum apparent, sensuum officium deletur, vox deficit, aut sub copiosissimis plerumque sudoribus anaesthesiae, soporis, vel paralyseos signa occurrunt. *Recens nati* praeter febrem acutissimam, ac vix descriptum oculorum statum capitis summum ardorem exhibent, diu noctuque vagitus edunt, corpusculum undique volutant, caput sustinere nequeunt, saepe reclinant, continuo sugunt, papillas nutricum male tractant, nares, oculosque perfricant, indumenta dilacerant, alvo obstructa, hypochondrio dextro tenso vomunt, ac postremo in convulsiones, aut soporem incidunt. Infantes loquela vix praediti repetitis jam vicibus capitis accusant dolorem.

Encephalitis phrenetica.

4. *Encephalitis phrenetica* praeviis plerumque symptomatibus encephalitidis cephalalgicae ingruit. Jam ideae rapide sibi invicem succedunt, ac circa objecta brevi ante morbum mentem occupantia versari incipiunt (77). Aeger etsi prius mansuetus interrogationibus cum ferocia respondet. Facies tumidula, iracundi hominis, oculi prominentes, truces, scintillantes, frequens, et indecora salivae spumosae saepe in adstantes excreatio. Sub brevi licet somno en dentium stridor, floccorum venatio, concussiosiones, jactationes, donec iterum vigilia vaniloquium inducat. Est autem delirium plerumque continuum, furiosum ita, ut aeger difficulter coërceri queat, ac facile sibimet ipsi, vel adstantibus, quos nihilominus saepe agnoscit, vim inferat. Vidimus adspectum coloris rubri vaniloquium auxisse, illudque ideis obscenis stipatum priapismum comitem habuisse. Quibus omnibus sub ardentissima febre, ac copiosissimis sudoribus tremores, convulsiones, sopor accedunt, donec crisis aut bona, aut mala morbo finem imponat. Nunquam hanc encephalitidis formam sub octavo aetatis anno ob-

(77) Legatur Lucianus (T. I. in capitulo: quomodo historia sit conscribenda p. 657), de Abderitarum tragico delirio.

servavimus; infantes enim rarissime encephalitidi phreneticae subjiciuntur. Delirant tamen pluries tacite (78).

Encephalitis lethargica.

5. *Encephalitis lethargica* infantibus, et senibus, et post commotiones cerebri (*) familiaris, respiratione magna (79), voce profunda, rauca, et cephalaea annunciari solet. Perstantibus sub acutissima febre hisce symptomatibus, elapsoque uno, alterove nychthemero aeger profundo sopore sepultus jacet, mussitat, masticare videtur (**). Ronchos aliquando ducit, floccos carpit, stragula coacervat, manus capiti admovet, vel cum una alteram pertractat, et subsultus tendinum exhibet. Oculi plerumque rubri, dentes nigro muco obtecti. *Infantes*, praeviis symptomatibus encephalitidis cephalalgicae, in soporem incidunt, ac seriem symptomatum prae se ferunt, quam, ne doctrinam hydroce-

(78) Infans octodecim mensium summo loco natus, de quo J. P. Frank narrat (l. c. p. 185), quasi res amissas quaerere videbatur, ac nomine incognito, nec unquam antehac pronunciato (Bog) res denominabat.

(*) E. Home l. c. p. 258.

(79) In prognost. text. 24. Charter. T. VIII. p. 607.

(**) Symptoma hoc nuper in judaeo viginti circiter annorum encephalitide prius phrenetica, dein lethargica laborante, vidi.

phali hic subintrantis anticipemus, silentio praeterimus.

Encephalitis tremefaciens.

6. *Encephalitis tremefaciens* (80) anorexia, taedio, cephalaea, calore febrili, pulsu variabili, et inconstanti, aliquando vomitu ingruit. Morbo vigente, sub pulsu plus minus valido aeger valde agitatus continuo corporis situm mutat, libentissime sedet, manibusque tremit. Magna occurrit idearum exaltatio, confusio, ac incohaerentia. Ceterum aegroti nec sibi ipsis, nec aliis vim inferunt. Ad tertium, quartumve nychthemerum perducto morbo, subsultus tendinum, et tremores pulsuum explorationem impedientes apparent. Praeterea manus vicissim extrorsum, et introrsum trahuntur. Cutis tunc calore febrili interdum spoliatur, quin immo

(80) Huc morbum revoco, ni fallor Hippocrati jam notum, ubi ait (Coac. No. 68): *tremulae, obscurae desipientiae, et ubi aeger continuo quasi attrectando aliquid palpat, valde phreneticae*, ac nuper a Th. Sutton (On delirium tremens), a Ch. Perry (*The medical and physical journal. London 1814. january*), et a Pidwes (*The London medical repository. Vol. IV. Novemb.*), sub nomine *delirii trementis* descriptum. Sectionibus enim cadaverum edoctùs sum, aegritudinem, de qua agitur, mihi crebrius in hominibus cremato deditis obvenientem, nisi semper in encephalitide, saltem tunc in conditione encephali inflammationi quammaxime affini locatam esse.

subfriget, ac viscido, foetidoque sudore obducitur. Oculi ex rubro flavi. Hypochondrium dextrum valde tensum. Urina pauca, profunde tincta. Sphyncterum officium deletum. Aliquando singultus. Morbus primis tantum vicibus ingruens, et sub recta medela, praevio somno ad multas horas protracto, sanitate, alias mania, apoplexia, aut praecedentibus convulsionibus circa septimam diem morte terminatur.

Autopsia cadaverum.

7. Praegressae encephalitides per autopsiam cadaverum exhibent: *pericranii* ruborem (*), *durae matris* cohaesiones morbosas cum cranio (81), et cum reliquis membranis (82), vasa sanguinea turgida, arte quasi injecta (83), cruo-

(*) Everard Home l. c. (Pericranii inflammationem a phlogosi durae matris derivat).

(81) Cohaesionem morbosam durae matris cum cranio non rarius quam cohaesiones pulmonis cum pleura, et quidem in aegris ex morbis aliis, quam capitis, et pectoris defunctis inveni. Vide Hebenstreit et Springsfeld de partium coaelescentia morbosa. Lips. 1738. In Halleri coll. cit. Vol. VI. p. 377.

(82) Rariores sunt (Baillie p. 245. et Soemmering *Anmerk.* 515). Vide Cap. II. §. VIII. (15).

(83) Frequenter obveniunt, ac si revera arte injiciantur, microscopii ope pulcherrimum rete vasculare exhibent (Soemmering ad Baillie Op. c. nota 513).

rem extravasatum (84), superficiem durae matris lympha coagulabili obductam (85), atque pseudomembranis (86), polypis (87) insignitam, ipsius durae matris crassitiem morbosam (88), tumores scirrhosos (89), excrescentias varias (90), suppurationem (91), gangraenam (92), *sinus*

(84) Horns *Archiv.* 1815. 2. *Heft.* p. 304.

(85) Lympham hanc coagulabilem nunc lacti coagulato (Soemmering ad Baillie p. 245. nota 514), nunc gelatinae similem praecipue in iis, qui derepente ex encephalitide moriuntur reperi. Pertinet ea tamen magis ad arachnoideam.

(86) Soemmering l. c. et Wrisberg (In notis ad Halleri *Grundriss der Physiologie*, *ubersetzt von* Soemmering. p. 164).

(87) Polypos durae matri adhaerentes, de quibus mentionem injecit Fr. Hoffmann (Op. c. T. II. P. IV. p. 280), nil aliud, nisi pseudomembranas fuisse cum Voigtel (Op. c. 2. Th. p. 14) existimo.

(88) Pluries observationes Morgagni (Epist. L. I. 3. Epist. L. II. 6. 19) confirmatas vidi.

(89) Boneti sepulc. l. c. Sect. I. obs. 57. Boerrhaave de morb. nervor. p. 26. Scheler de epilepsia, et dolore capitis, et tumore durae matris scirrhoso in advers. med. pract. Vol. II. P. III. p. 493.

(90) Baillie p. 246.

(91) Lympham coagulabilem aliquando inter ipsas durae matris lamellas (ad Baillie Soemmering l. c. not. 516), aut inter duram matrem, et reliquas membranas (Morgagni Epist. LI. 2), aut, ut vidi, inter duram matrem, et

falciformis extravasatum puriforme (93), vel hydatides (94), *piae matris* ruborem inflammatorium (95), venas varicosas (96), pseudomembranas (97), polypos (98), pus (99), cras-

pseudomembranas haerentem saepissime pro pure ex abscessu habitam fuisse non dubito. Hujus vero praesentiam tunc tantum admittendam esse censeo, ubi ipsa dura mater *erosa* est, sicuti RUMLER (BONETI sepulcr. anat. Lib. I sect XII. Obs. IV. T. I. p. 280), MORGAGNI l. c. 5. descripserunt, ac ipse bis in nosocomio Vindobonensi universali observavi.

(92) BAILLIE l. c. Nonnisi post laesiones externas vidi.

(93) FR. HOFFMANN l. c. p. 280. MORGAGNI Ep. VI. 12.

(94) BOERHAAVE l. c. p. 541. Hydatidum inorganicarum ex praevia inflammatione originem jam explicavi. P. I. Vol. I. §. LXXVIII. N. 5.

(95) WEPFER hist. apoplect. XIV. p. 414. MORGAGNI Epist. VI. 8. Epist. VII. N. 13. Epist. LI. 42. 59. Ruborem normalem hujus membranae vascularis probe a statu inflammatorio distinguendum esse rite monet BAILLIE (l. c. p. 249).

(96) Haec venarum conditio, docente *ophthalmitide varicosa*, non ita a processu inflammatorio aliena est, ut VOIGTEL (l. c. p. 29) autumat.

(97) Rarius hic, quam ad duram matrem locum habere VOIGTEL l. c. observat.

(98) MORGAGNI L. I. Ep. VI. §. 15.

(99) Nisi cum erosione obveniat, uti apud MORGAGNI L. I. Ep. V. §. 11), pro lympha tantum coagulabili declaro.

sitiem abnormem (100), excrescentias (1), *cerebri* intumescentiam (2), excrescentiam fungosam (3), consistentiam inconsuetam (4), ruborem praecipue substantiae medullaris (5),

(100) Morgagni Epist. LI. 30. Sandifort Exercitat. academ. L. II. p. 82.

(1) Günz prolusio II. de cerebro. Lips. 1744. Originem inflammatoriam excrescentiarum in genere alibi exposui. P. I. Vol. I. §. LXXVIII. No. 4.

(2) Hoc phaenomenon, a Lieutaudio (Op. c. Lib. III. Sect. II. obs. 68. 70. T. II. p. 329) descriptum mihi aliquoties obvenit. Ablata medietate cranii sectione transversa, cerebrum vasis turgidis instructum quasi prosiliebat, ac volumini cavitati, in qua prius continebatur, et nunc apposita iterum theca ossea ablata, amplius contineri nequibat, nequaquam respondere videbatur. Atque sic absente omni extravasato.

(3) Swieten comment. Vol. I. §. 268.

(4) Quamvis post encephalitides aliquando substantiam cerebri et normalem, et molliorem invenerim, plerumque tamen eam firmiorem, nisi in toto, saltem in parte detexi. In genere consistentia cerebri potius in morbis encephali chronicis a sana conditione aberrare videtur (Voigtel Op. c. l. Th. p. 590 sq.).

(5) Dum inflammatio, quod rarius est, cerebrum ipsum attingit, plerumque superficiem illius *roseo*, vel *erysipelaceo rubore*, ac infinitis vasculis sanguineis obductam vidi. Conveniunt sic propriae observationes cum iis Villisii (Ephem. nat. cur. Cent. VI. obs. 22), Storkii (An. med. I. p. 101), J. P. Frankii (Epitome de cur. hom. morb. Vol. II. p. 49). Aliam inflammationis cerebri formam in

suppurationem (6), saepe pus viridescens largientem, et quidem in lobo dextro (7), corpore striato perforato (8), destructo (9), dilacerato ventriculo quarto (10), sub osse frontis

substantia medullari conspexi, quae scilicet transcissa innumerabilia puncta ex rubro obscura exhibebat, quod et Baillie (l. c.) testatur. In substantia corticali, etiamsi maxime vasculari, minus frequenter inflammationis indicia conspexi. Conspexit Salius Diversus (Sprengel *Versuch einer pragm. Geschichte der Heilkunde.* 3. *Th.* p. 179).

(6) Cavendum, ne lympham coagulabilem inter cerebri gyros collectam, aut universam visceris superficiem obducentem, aut portiunculae cerebri in materiam pultaceam, subduram, griseam, conversionem, quam pluries inveni, illico pro *pure* ex abscessu pullulante declaremus; abscessus enim cerebri necessario jacturam substantiae secum fert. Hac praesente, etiamsi pus in cystide a pseudomembrana efformata contentum sit, tamen de abscessus praesentia non dubito. Tale exemplum Prochaska (Annotationes academicae. Prag. 1784. Fasc. II. Sec. 2. cap. 2.) retulit. Abscessus cerebri, quocumque in morbo obveniat, semper de praegressa encephalitide testatur. Non ita praesentia lymphae coagulabilis aliquando *metastaticae originis*, uti aliquoties in phthisi pulmonali, suppressis sputis, et illico oborto delirio, spatio trium dierum lethali observavi.

(7) Bauhin in Boneti sepulcr. anat. Lib. I. Sect. XV. obs. 18. Portal *mém. de l'Acad. des sciences* 1730. *p.* 315.

(8) Morgagni Ep. V. 2.

(9) L. Caldani in *Saggi scientifici, e letter. dell' accad. di Padova* 1786. *T. I. p.* 1.

(10) Mohrenheims *Beobachtungen verschiedener chirurgischer Vorfalle.* 2. *B. p.* 73.

(11), sub sutura lambdoidea (12), in cerebello (13) consumpto (14), aliquando cum destructione maximae cerebri partis (15), saepeque

(11) Morgagni L. I. Epist. LI. 19. Stork ann. med. II. p. 250.

(12) Ibid. §. 80.

(13) Stoll *Heilmethode.* 3. *B.* 1. *Th. p.* 251. *p.* 254. *p.* 270.

(14) De Lamare in *Journal de médecine par* Roux. 1770.

(15) Foresti obs. med. L. X. obs. 40. Arn. Boothi obs. med. de affect. med. omiss. Helmst. 1664. cap. III. Hildanus l. c. obs. LXXI. Th. Willisii patholog. cerebri et nervor. genes. Oxon. 1677. cap. VI. VII. VIII. Bartholini hist. anat. Cent. II. hist. XXXIV. T. I. p. 226. Schneider de catarrho Lib. IV. cap. III. p. 57. Boneti sepulcr. anat. Lib. I. Sect. I. obs. 50. 51. 54. p. 30. obs. 55. p. 33. obs. 68. p. 37. obs. 78. p. 44. obs. 86. p. 51. obs. 102. p. 62. Wepfer histor. apopl. Amst. 1681. p. 398. 433. Morgagni Epist. LI. 44. n. 45. Comment. de reb. in scienc. natur. et med. gest. Vol. III. p. 651. Vol. XII. p. 615. Vol. XVI. p. 714. Miscell. nat. cur. Dec. II. An. V. obs. 62. *Histoir. de l'acad. des Scienc. de Paris* 1700. 1741. *p.* 202. 212. *et* 1784. *p.* 94. *Journal de médec. Vol. XXVII p.* 257. *Mémoir. de l'acad. de chirurg. Vol. I. p.* 318. 321. 333. Meckel in *Mémoir. de l'acad. des Scienc. de Berlin.* 1761. *T. XVII. p.* 59. P. Ammann praxis vulnerum lethalium. Francof. 1701. Dec. IV. obs. 3. J. F. Zittmann medic. forens. Frf. 1706. Cent. IV. cas. 24. Cent. V. cas. 4. Camerarii diss. de vomica cerebri. Tubing. 1711. M. Alberti jurisprud. medic. T. I. cas. 27. J. G. Hasenest act. phys. med. for. coll. med. Onold. Part. III. cas. 36. Boehmer observ. anat. rar. Fascic. II. praefat. p. 5. Obs. III. Kaav

cum carie (16). *Gangraenam* cerebri cum ecchymomate non confundendam minime vidimus, viderunt alii (17), praesertim post encephalitidem traumaticam. Nil autem frequentius observatur extravasato varii generis, de quo speciatim infra (18). Praeterea saepissime *hepar* vel notas inflammationis, vel saltem inconsuetam plethoram exhibens invenimus.

Boerhaave in Comment. Petropol. nov. Vol. I. an. 1747, et 1748. p. 353. Lieutaud l. c. L. III. Sect. II. obs. 105. 14. Tom. II. p. 341 sq. Pyl's *Aufsatze und Beobacht. aus der gerichtl. Arzneygel.* B. II. N. 2. Mark in Blumenbach's *medic. Biblioth.* II. B. S. 532. Lentin *Ebendas.* B. III. S. 526. Nebel Progr. de abscessibus cerebri a caussa externa. Heidalb. 1790. Fordyce diss. de hemicrania. §. 24. Quibus plurima in xenodochio universali Viennensi observata exempla addere possum.

(16) Diuturnas suppurationes cerebri raro sine carie invenimus, quae sibi plerumque in durissimo ossium, petroso scilicet, sedem elegerat: unde aliquando communicatio cum aure, inter alios a Stoll (l. c. p. 254), et Brodie (*Transactions of a Society for the improvement of medical and chirurgical knowledge.* Vol. III. N. 11) descripta.

(17) Pringle *Diseases of an army.* Edit. VI. p. 302. Soemmering in not. 532. ad Baillie.

(18) Cap. IV.

§. XV.

CAUSSAE.

Praedisponentes.

1. *Recens nati* progeniei scrophulosae soboles, vel etiam a parentibus sanis sub rerum positionibus necdum satis intellectis orti (19) sudoribus capitis, tumoribus parotidum, et testiculorum (20), agrypniis (*) obnoxii, dentesque mature, aut tarde nimis exhibentes: *infantes* ingenii praecocis repentinis animi mutationibus, epistaxi, kyphosi (**) subjecti, *juvenes* literis, et meditationibus intenti: *viri* fortes potui liquorum fermentatorum dediti: *menstruantes, gravidae*, et *puerperae* (***), tandem

(19) Parentes sanissimos nosco, quorum singuli infantes nunc mares, nunc puellae, nunc utriusque sexus ex encephalitide hydropi cerebri acuto ansam porrigente obierunt.

(20) Cfr. Henricus Earle in *medico-chirurgical transactions published by the medical and chirurgical Society of London.* Vol. 3. 1812.

(*) Vid. Cap. VI. §. XXXIV. 3.

(**) Et nuper puerum septem annorum a primis vitae temporibus kyphosi ad dorsi vertebras primas laborante, ab encephalitide subsequente hydrocephalo acuto demortuum vidi.

(***) De *encephalitide puerperarum* speciatim agetur in P. IV. Vol. II. Sect. I.

senes haemorrhoidarii ad encephalitidem praedispositi sunt. Praeterea pro hoc morbo omne id, quod circulo libero sanguinis obstat, ac igitur capitis plethoram gignit, opportunum reddit.

Excitantes.

2. Excitatur encephalitis in *recens natis* a violentiis capiti sub partu illatis, ab incauta purificatione partis illius capillatae, a concussione cerebri per cunarum vehementem motum (21), a pharmacis somni conciliandi, aut aliorum morborum (*) gratia exhibitis, a lapsu, a morbis cutaneis praepostere sanatis (22), a neglecta maeconii evacuatione, a dentitione laboriosa, a tussi convulsiva: in *infantibus*, et *juvenibus* a crinium resectione, a praematura mentis applicatione, a punitionibus, et lusibus capiti infensis, ab epistaxi suppressa, a crapula, cibis nimis aromatibus conditis, liquoribus fermentatis in *adultis*, et *senibus* a meditationibus protractis, ab animi pathematibus, praecipue

(21) Sic pluries inter judaeos Lithuanos accidit.

(*) Golis (in opere cap. seq. citando) et *atropam belladonnam* contra tussim convulsionum porrectam huc revocat. Ewerard Home (l. c.) suspicatur, usum continuatum *mercurii* ad inflammationem durae matris partialem disponere posse.

(22) P. I. Vol. II. cap. I. §. V. 4.

ira, spe delusa, terrore (23), zelotypia, a curis domesticis, inprimis si ad eas profligandas vinum, aut alcohol in usum ducantur, ab ebrietate, potissimum ex potu calido vulgo *punch*, a suppressione menstruorum, lochiorum, haemorrhoidum, diarrhoeae (praecipue per narcotica): ac *quacumque in aetate* ab accidentalibus contusionibus, vulneribus, concussionibus, commotionibus capitis, a peculiari annua constitutione, a refrigerio aestuante corpore suscepto (*), maxime ab insolatione, a morbis variis, ut sunt febris intermittens, typhodes, rheumatica, erysipelas, scarlatina, morbilli, variolae, arthritis, vermes, saburrae, otitis, coryza, ophthalmitis, caries cranii, et ab ipsa denique apoplexia (**).

(23) Judaeam habituali cephalaea subjectam, a maniaca illi obveniente admodum terrefactam, in lethalem encephalitidem incidisse vidi.

(*) Morem infantes climati frigido cum vi assuescendi sibi hic locum promerere docet et I. CLARKE (*Commentaries on some of the most important diseases of childern. Lond.* 1815).

(**) Cfr. Cap. V. §. XXVIII. N. 3. (24).

§. XVI.

DIAGNOSIS.

Facilis confusio.

1. Encephalitis pro varia forma, ac aegrorum aetate cum variis quoque morbis confundi potest, in adultis nempe cum *typho*, *cephalaea*, *mania*, in infantibus cum *febre verminosa*, *stadio invasionis variolarum*, et *dentitione laboriosa.*

Encephalitis a typho.

2. Quoniam typhus saepe summo capitis dolore, delirio, et sopore insignitur, difficile ab encephalitide cephalalgica, phrenetica, et lethargica distinguitur, et vice versa. Quae difficultas eo major evadit, quod typhus, sicuti cum aliis inflammationibus, ita cum encephalitide societatem inire, atque encephalitis, sicuti aliis febribus, ita et typhodibus copulari potest. Error inde typhum pro specie encephalitidis declarandi originem duxit (24). Distinguuntur

(24) Marcus *Ephemeriden. I. B. I. Heft.* Contagium typhi, utpote systemati nervoso, et praecipue cerebro infensum hujus visceris inflammationem aliquando gignere non negaverim. Affinitatem immo inter hocce contagium, et con-

enim hi morbi *separatim obvenientes* sequentibus notis generalibus simul perpensis.

Typhus.	*Encephalitis.*
1. Morbus contagiosus, saepissime epidemicus.	1. Morbus non contagiosus, plerumque sporadicus.
2. Infantibus parcere solet.	2. Infantes praeprimis aggreditur.
3. Exanthematibus saepe stipatur.	5. Exanthemata nulla.
4. Ingruit, ac evolvitur segniter.	4. Ingruit, et evolvitur rapide.
5. Symptomatum exhibet contradictionem.	5. Symptomata concordia.
6. Summa virium jactura vel a morbi initio.	6. Virium jactura nisi sub fine.

tagia scarlatinae, morbillorum saepe fauces, et pulmones inflammantia animadverto. Ast sicuti nemo scarlatinam, et morbillos ob id ad cynanchen, vel peripneumoniam revocat, ita typhus nequaquam pro encephalitide habendus erit. Interea ex ipso Marci commisso errore scientia ob id lucrum accepit, quod major nunc typhi cum encephalitide complicati ratio habetur. Caeterum vel ante Marcum Whytt hydrocephalum acutum quatenus encephalitidis effectum cum febribus nervosis comparavit, atque Macbride pro specie harum febrium habuit. Similia apud Willis, Pringle, et Hopfengaertner occurrunt.

7. Dolor capitis obtusus vix unquam summas querelas excitat.	7. (In *cephalalgica*) dolor capitis acutus, et aeger saepe desperabundus.
8. Delirium solum sub decursu morbi plerumque tacitum exacerbationibus alligatum.	8. (In *phrenetica*) delirium jam ab initio morbi saepissime furiosum (25) continuum observatur.
9. Idem de sopore, et tremoribus valet.	9. (In *lethargica*, et *tremefaciente*) sopor, et tremores morbi initium comitantur.
10. Symptomata paralytica non nisi versus agonem.	10. Symptomata paralytica sub acme morbi.

Encephalitis a cephalaea.

3. Quam arcte *cephalaeae*, praesertim inflammatoriae, rheumaticae, et arthriticae encephalitidi alligatae sint, monuimus (26), possint immo plurimae earum sat secure pro *inflammatione* sive *habituali*, sive *chronica cerebri*, aut *meningum* declarari. Interea, donec major hac in doctrina, *encephalitidis* scilicet *occultae*

(25) Swieten l. c. §. 771.
(26) Cap. II. §. X. 3.

lux affulgeat, dolores capitis febre orbatos, nisi evidenter notas inflammatorias, ruborem scilicet oculorum, ac faciei, narium siccitatem, urinam sedimentosam, sudores partiales exhibeant, ne hypothesibus via aperiatur, adhuc potius sub nomine *cephalaeae*, quam *encephalitidis* comprehendendos esse censemus.

Desiderium.

4. Quoniam autem febres variae indolis obveniunt, quarum potissimum symptoma in *cephalaea*, aut *delirio* consistit, quin reliqua encephalitidis signa praesto sint, quaeque circiter ita ad inflammationem cerebri se habent, uti febres catarrhales ad peripneumoniam; optamus, ut veterum (27), ac Fr. Hoffmanni (28) more, tales *febres* sub nomine *cephalicarum*, aut *phreneticarum*, aut *phrenulae* (*) retineantur. Indolis plerumque sunt inflammatoriae, aut rheumaticae, saepe cum symptomatibus catarrhalibus complicantur, ac plerumque alvum obstructam exhibent. Subjiciuntur illis infantes, praecipue autem juvenes haemorrhoidarii, et puer-

(27) Trallianus Lib. I. cap. XIII. Caelius Aurelianus Lib. I. cap. II.

(28) Op. Vol. I. Sect. II. Cap. V.

(*) Rush *med. Verhandl. des Colleg. der Aerzte in Philadelphia. 1. Th. 1. St.*

perae vigiliarum, studiorum, crapularum, ebrietatis, suppressionis lochiorum culpa (29). Medici minus experti tales febres pro typhodibus declarant. Demortuo tunc sub calefaciente regimine aegro, in cadavere nil, nisi turgor vasorum sanguiferorum encephali, atque, testantibus jam BLANCARDO (30), et SCHENCKIO (31), copiosum extravasatum serosum invenitur (32).

Encephalitis a febre verminosa.

5. *Febrem verminosam* cum hydrocephalo acuto confundi posse diximus (33). Debuissemus potius dicere cum *encephalitide* (34), praesertim apud infantes hoc in morbo saepius de abdominis doloribus se conquerentes (35). Interea febris haec verminosa rarior certe mor-

(29) Historiis morborum ex recentiori mea praxi desumptis hanc doctrinae partem illustrare possem. Ast cum spatium deficiat, lectorem benevolum ad FR. HOFFMANNUM (l. c.) remittere cogor. Huc et febris Siciliae a BOYLE descripta (*Medical and surgical Journal.* 8. *Vol.*) pertinere videtur.

(30) Anatom. pract. Obs. 3.

(31) Lib. I. fol. 64. et N. C. Dec. II. an. V. obs. 62.

(32) Sic toties post encephalitidem tremefacientem vidi, quoties evidens non animadvertebatur inflammatio encephali.

(33) P. I. Vol. I. §. LXII. N. 4.

(34) Vid. cap. IV. §. XX. 8.

(35) §. XIV. 2.

bus, quam ipsi docuimus (36) vix tam gravibus symptomatibus, praecipue non tanta inquietudine, et anxietate ingruit, quam encephalitis. Vomitus hic crebrior cum alvi pertinaciore plerumque obstructione, vix unquam diarrhoea, tandem anamnestica, et temperatura sive ventris, sive capitis ad morbi sedem determinandam multum adjuvant (37).

(36) L. c. Quamvis enim in regionem maxime vermibus favente praxin amplam inter adultos non minus, quam infantes exerceam; fateri tamen adigor, me febres, quae inde repetantur, eo minus videre, quo magis in doctrina inflammationum cerebri, medullae spinalis, hepatis, peritonaei, et praecipue *glandularum mesenterii* proficio. Inflammatio acuta harum glandularum in infantibus necdum satis descripta videtur. Ad eam maximam partem *febrium* sic dictarum *verminosarum* pertinere haud amplius dubito; quo primum enim infans, praesertim glandulis mesenterii ex vitio scrophuloso infarctis laborans vel errorem in diaeta committit, vel refrigerio se exponit; en saepe febrem cum abdominis cruciatu (minori quam in enteritide), alvo obstructa, liquida, vomituritione, salivae effluxu aucto, pruritu narium, pupilla dilatata, aliisque signis irritati systematis nervosi abdominalis. Eandem plane opinionem Walker nuper patefecisse ex *Médical and physical Journal by* Fothergill *and* Want. *London* 1815. *April.* video.

(37) Forte non omnes medici in morbis infantum acutis ad temperaturam circa morbi sedem quammaxime auctam respicere solent.

Encephalitis a stadio invasionis variolarum.

Cum *variolae* febre, capitis dolore, vomituque invadant, ac quarto solum die efflorescere soleant (38), fit inde, ut medici nostro aevo hoc exanthema, praesertim in adultis, rarius expectantes cerebri inflammationem arguant. Talem errorem, dummodo de periculo eum committendi memores, facile evitare licet.

Encephalitidis divisio.

7. *Encephalitidem* diviserunt in inflammationem *meningum*, et *cerebri*: illam subdiviserunt in inflammationem *durae matris*, *arachnoideae*, et *piae matris*, hancque in inflammationem *cerebri totius*, ac *portionis* tantum. Praeterea statuerunt encephalitidem *phlegmonosam*, *erysipelaceam*, *ecchymomaticam*, *serosam*, et *occultam*. Quoniam autem signa certa de varia *sede*, et *gradu* encephalitidis desiderantur, atque ea, solummodo habita ratione *indolis* morbi conjectura quodammodo attingi queunt, divisionem hac ipsa ex indole desumendam esse credidimus, stabiliendo encephalitidem *traumaticam*, *inflammatoriam*, *rheumaticam*, *arthriticam*, *periodicam*, *typhodem*, et *secundariam*.

(38) P. I. Vol. II. Cap. XIV. §. LXV.

Encephalitis traumatica.

8. Partus difficilis instrumentis, aut rudiori manu peractus, motus insanus cunarum saepe *encephalitidem traumaticam* recens natorum gignunt. Item morbus quacumque in aetate a violentiis externis, praecipue a vulneribus capitis secundum chirurgiae leges explorandis, dijudicandisque (39) inducitur. Forma plerumque *lethargica.* Sedes pro re nata meninges, aut cerebrum.

Encephalitis inflammatoria.

9. Haemorrhagiae suppressae, potus liquorum fermentatorum, animi pathemata, insolatio *encephalitidem inflammatoriam* excitant. Varias ea morbi formas induit, atque originem ex cerebri systemate arterioso habere videtur.

Encephalitis rheumatica.

10. Diagnosis *encephalitidis rheumaticae* ut plurimum in meningum textu locatae, ad exsudationes pronae (40) sub forma *cephalalgica*

(39) Praeter opera chirurgica, inter quae illud Caroli Bellii (*System der operativen Chirurgie, a. d. E. ubers. von Dr.* Kosmely, *bevorwortet von Dr.* Grafe. *Berlin* 1815), eminentem relate ad vulnera capitis occupat locum, hic praecipue Swietenium (Comment. cap. de vulner. capitis) commendo.

(40) *Serosa* hinc dicitur a cl. Wedekind (l. c.), qui vero

ad *lethargicam* proclivi obvenientis, ex comparatione variorum hujus operis locorum (41) sponte prodit.

Encephalitis gastrica.

11. Saburras, bilem, et vermes symptomata encephalitidis per consensum producere posse nemo dubitat; utrum autem ad realem processum inflammatorium in encephalo excitandum valeant, arduum est determinatu. Nec anteriorum observationes, utpote febres omnes delirio stipatas pro phrenitide, a nostra encephalitide probe distinguenda declarantes ad lucem afferendam idoneae inveniuntur. Interea cum inflammationes gastricae certissime extent (42), cum earum specimen saepe in ophthalmitide (43), et in erysipelate capitis (44) habeatur, cumque hepar vix aliter cerebro, quam cerebrum hepati subjiciatur (*), existentiam *encephalitidis ga-*

potius *febrem* nostram *cephalicam rheumaticam* per encephalitidem serosam designat.

(41) P. I. Vol. I. §. LXIV.

(42) P. I. Vol. I. Append. §. LXXVII. 8.

(43) P. II. Vol. I. Sect. II. Cap. de ophthalmitide.

(44) P. I. Vol. II. Cap. VI. §. XXVIII. 8.

(*) In capite de hepatitide (P. III. Vol. II.) demonstrabo (quod jam in doctrina febrium demonstrare debuissem), ob solam hepatis affectionem inflammatoriam, saepe accessoriam, plures morbos acutos symptomata exhibere deter-

stricae, probabiliter indolis erysipelaceae audacter stabilimus. Constitutio annua morbis gastricis, praecipue erysipelaceis favens, remissiones, et exacerbationes evidentes, levamen ab evacuationibus tubi intestinalis ad diagnosin plus conferent, quam signa gastrica, et verminosa hîc saepe saepius ex solo consensu excitata (45).

Encephalitis arthritica.

12. Quamvis *encephalitidem arthriticam* plerumque chronice sub forma *cephalaeae* (46) obvenire credamus; attamen experientia freti, et formam illius *acutam*, potissimum ex complicatione inflammatoria emergentem stabilimus. Morbus hic senibus podagra, haemorrhoidibus, et vitiis viarum urinalium laborantibus, praevio refrigerio, animi pathemate, vel crapula, vel post cohibitas per opium diarrhoeas salutares, fugatum herpetem familiaris, sub forma *lethargica* comparere, et cum *apoplexia* magnam affinitatem alere solet.

Encephalitis periodica.

13. *Encephalitidi periodicae* observationibus

rima nunc futuram encephalitidem minitantia, nunc praesentem typhum simulantia, multosque medicos explorationem hypochondrii dextri negligentes in errorem ducentia.

(45) De hoc argumento in Cap. IV. quaestio erit.

(46) Cap. II. §. X. 6.

nonnullis innixi (47) ulterius examinis gratia hic locum per transennam concedimus. Hortamur nempe medicos, ut inquirant, num febres plurimae intermittentes a potioribus symptomatibus, capitis scilicet dolore, aut delirio, aut

(47) Non amplius dubito, permultum inflammatorii in paroxysmis febrium intermittentium latere, ac multa harum febrium mala residua perbelle ex praevio processu phlogistico explicari posse. Ad morbum praesentem quod spectat, auditor olim meus nunc collega cl. Mianowski historiam febris intermittentis per hydrocephalum in viro aetate provecto terminatae coram societate medica enarrans, attentionem meam peculiarem ad affectionem capitis in intermittentibus magis magisque traxit. Ad mentem simul revocavi observationes Sydenhamii de mania, aliorumque de gravibus morbis nervosis post intermittentes. Interea a. 1812 mense martii, ad mercatorem judaeum triginta circiter annos numerantem febre intermittente tertiana, cujus paroxysmi terribili capitis dolore insigniti erant, laborantem vocatus fui. Praemissis resolventibus, et purgante quarto paroxysmo cinchona obviam ire decrevi. Ast incassum: nam paroxysmus majori, quam unquam vi reversus est, converso capitis dolore in delirium furiosum cum stridore dentium, oculis trucibus, et motibus convulsivis brachiorum. Febre ex hoc subcontinua reddita, de latente encephalitide minime dubitans, illico ad multitudinem hirudinum ad caput, ad pediluvia acria, ad calomel, ad vesicatorium confugi, quibus singulis aegrum per triduum in summo discrimine versantem ab orci faucibus eripui. Incolumem et nunc ducit vitam.

sopore, aut lethargo nomen *cephalicarum*, aut *maniacarum* habentes, non potius *encephalicae* dicendae forent. Nec objiciant cum BURSERIO (48), delirium sub paroxysmo obveniens, atque cum apyrexia declinans, non posse inflammationis cerebri esse effectum; cum *ophthalmiae* febrium intermittentium larvatarum soboles, ne dicam de quibusdam peripneumoniis, inflammationis periodicae luculentissimum exemplum exhibeant.

Encephalitis typhodes.

14. *Encephalitides* hucusque recensitae si negligantur, aut perverse curentur, aliquando characterem *typhodem* contrahunt. Summa virium dejectio, evacuationes colliquativae, resolutio sphyncterum, decubitus gangraenosus, pulsus debilis, diffluens talem morbi metamorphosin indicant. Ast cavendum, ne typhodem morbi naturam ob subsultus tendinum, tremores, aliaque signa nervosa arguamus. Ad *complicationem encephalitidis cum typho* quod spectat, *febris indolem* ex contagio suscepto, ex virium matura dejectione, ex symptomatum contradictione, ex exanthematibus secundariis eruendam; *encephalitidis* autem *praesentiam* ex morbis capitis forte praegressis, ex affluxu majori

(48) Op. c. Cap. VII. §. 196.

sanguinis ad encephalum, ex vomitu, delirio, aut sopore mox initium mali comitantibus statuendum esse credimus.

Encephalitis secundaria.

14. Vitia chronica encephali, erysipelas capitis, phlegmone oculi, otitis, coryza sinuum frontalium, scarlatina, parotitis, hepatitis, nephritis, epididymitis, pleuritis, febris puerperalis, cystitis, peripneumonia, phthisis pulmonalis, morbilli, variolae, rheumatismus acutus aliquando *encephalitidem* excitant, ut verisimile est, nunc per irritationem localem, nunc per propagationem inflammationis a partibus vicinis ad encephalum, nunc per affinitatem peculiarem glandularum secernentium cum cerebro, nunc per consensum membranarum serosarum pectoris, abdominis cum dura matre, nunc per obstaculum, quod reditus sanguinis per venam cavam descendentem in pulmone experitur, nunc per metastasin.

§. XVII.

PROGNOSIS.

Periculum.

1. Encephalitidem inter tertium, et septimum diem saepe lethalem esse, ac fugatam

licet, gravissimis reliquiis ansam praebere, hinc morbum periculo plenum constituere, non est cur moneamus. Verumtamen adhaesiones abnormes cranii cum dura matre, hujusque callositates aliquando in cadaveribus hominum ex morbis vix cum capite nexum habentibus demortuorum obviae, et praeterea felix aegritudinis sub recta methodo medendi, dummodo mature adhibita, eventus, prognoseos rigorem quodammodo infringunt. In genere mali ominis habentur inane sanguinis e naribus stillicidium, sudores copiosi, virium jactura, venatus floccorum volitantium, et praecipue signa transitum morbi in hydrocephalum acutum indicantia (49). Ceterum prognosis ex indole, gradu, et sede encephalitidis desumenda.

Encephalitis traumatica.

3. *Encephalitis traumatica* a vulnere capitis ex chirurgia repetit prognosin. De aliis, quamvis a minimis injuriis orti (*) sciendum est, nihilominus effectus serotinos terribiles expectandos esse; levis enim, atque chronica pericranii phlogosis sensim sensimque cranium ag-

(49) Cap. IV. §. XXII. N. 4.

(*) *Case of abscess in the brain by* Alex. Denmark, in *Medico-chirurgical transactions published by the medical and chirurgical Society of London. Vol. V.* 1814.

gredi potest. En inde cariem temporis tractu per diploën ad meninges proserpentem. Iis ab ichore acri jam erosis, ac inflammatis, cerebri ipsius affectio inevitabilis. Quod cum accidit, praesertim stabilito suppurationis processu, cohibitoque aliquando effluxu puris ad exteriora per fistulas (*), malorum varii generis vix aliter, quam in morte expectandus est finis.

Encephalitis inflammatoria.

4. Nisi *encephalitis inflammatoria* haemorrhagia narium, haemorrhoidibus, menstruis, lochiis, narium, aurium effluxu, diarrhoea, sudore, urina sedimentosa, ac praecipue somno *resolvatur*, cuncta mala ab haemorrhagia interna, ab extravasato seroso, puriformi, a partium morbosa adhaesione, callositate, tumore, excrescentiis, abscessu (**), a deleto influxu nervoso pullulantia, apoplexia videlicet, hydrocephalus, fatuitas, amnesia, mania, paralyses; coecitas, surditas, olfactus deletus, convulsiones, phthisis encephalica, decubitus gangraenosus, stertor, mors denique ipsa expectanda sunt.

(*) Everard Home in *transactions of a Society for the improvement of medical and surgical knowledge. Vol. III. N.* 10.

(**) De effectibus a pure in encephalo collecto legatur Home l. c. p. 263. *Phthisis* haec *encephalica* studii peculiaris objectum constituere deberet.

Encephalitis rheumatica.

5. Cum *encephalitis rheumatica* sedem plerumque in meningibus agnoscat (50), pro minus periculosa haberi solet. Cui opinioni et nos accederemus, nisi encephalitis illa maxime ad extravasata, fertilissimum morborum succedentium fontem, prona esset. Bonum, si cessantibus encephalitidis indiciis, vel erysipelas ad caput (51), vel dolor pectoris occurrant. Ceterum morbi solutio uti in encephalitide inflammatoria.

Encephalitis gastrica.

6. Specialem de *encephalitide gastrica* prognosin stabilire non audemus.

Encephalitis arthritica.

7. *Encephalitis arthritica* prognosin encephalitidis inflammatoriae, et rheumaticae agnoscit. Cum autem morbus ille in aetatem provectiorem incidere, ac alias aegritudines socias habere soleat, periculum adhuc majus. Solutio morbi nonnunquam per apparitionem podagrae ad extremitates inferiores, per diarrhoeam, fluxum haemorrhoidalem, reditum herpetis contingit.

(50) §. XVI. 10.
(51) P. I. Vol. II. §. XXIX. 1.

Encephalitis periodica.

8. Diagnosis *encephalitidis periodicae* necdum satis firma est, ut illi jam prognosis superstrui possit.

Encephalitis typhodes.

9. Nulla certe *encephalitis* periculo majori in mora stipatur, quam *typhodes*, quod ex ipsa morbi descriptione elucet.

Encephalitis secundaria.

10. Accedit *encephalitis secundaria*, quae cum originem ex vitiis antiquis encephali, e. c. a callositate, tumore, abscessu, carie traxerit, mors inevitabilis. Nullam saltem, quae cephalaeae, et vertigini chronicae, vel maniae, et epilepsiae supervenerat, encephalitidem sanatam vidimus. Caveamus igitur, ne tales *morbos acutos* ex *chronicis evolutos* cum iis, quae sanis aliunde in hominibus occurrunt, ac plerumque ab auctoribus uti per se existentes ab omni complicatione alieni describuntur (unde saepe morbi in natura ab eorum descriptione in libris tam diversi), confundamus. Nec melioris saepe ominis encephalitis ex aliis morbis, e. c. ex febre puerperali, peripneumonia, phthisi pulmonali originem ducens, utpote complicata, et corpus jam labefactatum inveniens, observatur.

§. XVIII.

CURA.

Generatim.

1. In encephalitide phrenetica securitati aegri, ut in typho cum delirio studendum (52). Generatim autem in encephalitide, quae liberum sanguinis circulum impediunt, abigenda. Caput denudandum, et in graviori malo, si delirans id concedat, radendum (53). Corpus erectum tenendum (54). Tandem modica obscuritas, summum silentium, paucorum non loquacium adstantium numerus requiruntur.

Cura encephalitidis traumaticae.

2. Cura *encephalitidis traumaticae* ex chirurgiae regulis desumitur. Venae sectiones, hirudines, fomentationes frigidae ad caput, lenia alvum evacuantia, diaeta severa, balnea pedis, praeter curam vulneris, praesertim si fractura,

(52) P. I. Vol. I. §. LV. 38.

(53) Caelius Aurelianus acutor. morbor. Lib. I. cap. 10. p. 30. Celsus Lib. III. cap. 18. p. 30. Sydenham in schedula monitoria de novae febris ingressu. p. 660. Swieten op. c. §. 781.

(54) Sydenham l. c. p. 659.

aut, quod longe pejus, fissura calvariae adesset, potiora curationis momenta sistunt.

Cura encephalitidis inflammatoriae.

3. *Encephalitidis inflammatoriae* curam *ampla venae sectione* ordimur. Praecepti hujus inprimis in encephalitide phrenetica memores esse juvat, cum tot difficultates phlebotomiam aegre reiterandam circumdent. Quare hic nulla in selectu venae regula praescribi potest, quod aliquando et de encephalitide tremefaciente valet. In lethargica jugularis externa secanda, praecipue praegressa phlebotomia in pede, aut brachio, quae ultima, utpote cruorem majori impetu largiens, optime succedit. In encephalitide cephalalgica tamen sanguinem potius e pede educimus. Peracta venae sectione, concedente id delirio, ad *hirudines* confugiendum, quarum in adultis triginta (minorem numerum infantibus) temporibus, processibus mastoideis, naribus internis, et secundum suturam sagittalem admovemus. Sequuntur in illis viginti quatuor cucurbitulae scarificantes utrique spinae vertebralis lateri applicandae, quae methodus egregios praestat effectus. Si aeger haemorrhoidarius, aut puerpera, hirudines ad anum. Quo tempore undique cruor detrahitur, alvus *clysteribus* antiphlogisticis, ac *eccoproticis*, vel

ipsis denique *purgantibus*, ut *radice convolvuli jalappae* cum *muriate hydrargyri miti* sollicitanda, non neglecto *nitrate potassae*. Prosunt simul *maniluvia*, *pediluvia tepida*. *Affusio* capitis ope *aquae frigidae* omni secunda, tertia hora per momentulum instituta infantibus praesertim miraculose prodest. Eam *continuatae* applicationi frigoris sub forma glaciei, aut cataplasmatis serotinos effectus hujus methodi timentes anteponimus. Contra *largis sinapismis* ad crurum, aut surarum superficiem, praecipue horis vespertinis adhibitis, summopere favemus. Nil enim potentius calorem febrilem infringit, ac capitis turbas compescit.

Cura encephalitidis rheumaticae.

4. Cura *encephalitidis rheumaticae* illi inflammatoriae similis, ea cum exceptione, quod frigori locum esse non credamus. Porro, senescente morbo, exhaustoque regimine antiphlogistico, ast, enixe rogamus, non prius, *vesicatorium* in gravi malo, ac in adultis capitis universi superficiei rasae imponendum. Sic in encephalitide tum phrenetica, tum lethargica ex orci faucibus licuit eripere aegros. Leviori in malo, aut apud infantes satius est vesicatorium nuchae admovere. Interea lenia diaphoretica,

ac si vomitus non obstet, parvae *tartratis stibii, et potassae doses* vesicatoriorum actionem sustinent.

Cura encephalitidis gastricae.

5. In *encephalitide gastrica*, praemissis securitatis caussa evacuationibus cruoris localibus ad caput, ac dein *cucurbitulis scarificantibus* ad hepar, *resolventia* prius, dein pro re nata sive *emeticum*, sive *catharticum* praescribitur. In encephalitide phrenetica, quo minor utilitas evacuationis sanguinis praemissae, quoque major hinc probabilitas, delirium ex consensu cerebri cum abdomine originem trahere, eo securius ad *emeticum* confugitur, vidimusque pluries, paucis bilis rejectis unciis, aegrum placidum evasisse. *Tartras stibii, et potassae* ad vomitum ciendum maxime hic idoneus ad dosin solito duplicem, vel triplicem porrigendus. Scopo purgante, inprimis si vermium habeatur suspicio et *muriatem hydrargyri mitem*, in adultis ad grana duodecim pro unica vix repetenda dosi exhibere solemus. Peractis necessariis evacuationibus, inprimis si erysipelatis reconditi suspicio haberetur, regimen diapnoicum, uti supra.

Cura encephalitidis arthriticae.

6. *Encephalitis arthritica*, praemisso usu

venaesectionis, et *evacuationum localium sanguinis*, pro re nata ad caput, spinam, hypochondrium dextrum, vasa haemorrhoidalia, et crurum internam superficiem suscipiendarum, habitaque summa ratione alvinae excretionis, maximum in *balneis pedum calidis*, et *acribus*, nec non in *sinapismis*, et *vesicatoriis* extremitatibus inferioribus adhibendis, invenit auxilium. Praeterea ad libertatem transpirationis, et urinae respiciendum, unde nunc *infusa diapnoica*, nunc *decocta diuretica* ex radice praesertim *ononidis spinosae* in usum ducuntur.

Cura encephalitidis periodicae.

7. In cura *febrium intermittentium perniciosarum cephalicarum*, *maniacarum*, et *lethargicarum* suspicionis latentis encephalitidis memores, quo magis haec a constitutione aegri, et a symptomatibus morbi confirmari videretur, eo magis vigente paroxysmo sanguis saltem *hirudinum* ope detrahendus, atque, accedente apyrexia, priusquam ad cinchonam deveniatur, perpendendum, utrum illi alvum evacuantia, nisi praemittenda, saltem jungenda sint.

Cura encephalitidis typhodis.

8. Encephalitide *naturam typhodem* jam induente, atque hac de re praecipue ex detri-

mento methodi antiphlogisticae edocti, praeter *sinapismos*, et *vesicatoria* ad varia pharmaca deveniendum, quae cum et in aliis, iisque rebellibus hujus morbi speciebus usurpari queant, sequentes speciales agnoscunt indicationes (*).

Calomel.

9. Praemissa methodo antiphlogistica, si encephalitis in longum traheretur, potissimum vero si extravasati signa (55), inprimis lethargus in conspectum veniant, nequaquam autem prius, et non in omni casu, uti hodiedum abusus fert, *muriati hydrargyri miti* locus est.

Digitalis.

10. Sub eadem rerum positione, sub qua calomel, et *foliis digitalis purpureae* modo infra indicando (56) majori longe successu in adultis, quam infantibus utimur.

Arnica. Polygala.

11. Decrescentibus adhuc magis viribus, infuso *florum arnicae montanae*, aut decocto *radicis polygalae senegae* (57) aditus patet.

(*) Vide in Cap. V. §. XXVIII. 3. (67) casum encephalitidis typhodis.

(55) Cap. IV. §. XXII. N. 13. (13).

(56) Ibid. (14).

(57) Hoc remedium plerumque adversus solas peripneumonias usitatum, mihi et in aliis inflammationibus, praemissis evacuationibus sanguinis, in usu est.

Arnica aliquando et citius uti licet (nunquam tamen sine certitudine ablati stadii inflammatorii), si encephalitis traumatica, arthritica, aut typhodes fuerit, ac potissimum in aegro aetate provecto a plethora alieno, pulsu molli, debili, et alvinis excretionibus debitis instructo locum invenerit.

Camphora.

12. Sub rerum positione vix indicata, praecipue si facies simul pallida esset (excepta E. traumatica), *camphorae* minimae doses cum *nitrate potassae*, et *cinnabari* (58), praesertim in puerperis, et arthriticis aliquando cum successu tentantur.

Opium.

13. Praemissa methodo antiphlogistica, eaque omni sub respectu exhausta, stabilita alvi libertate, devicta magna ex parte febre, neque viribus omnino fractis, si aeger, praecipue juvenis, potator, aut sexus sequioris, puerperis non exceptis, crudeli vigilia, aut delirio adhuc excrucietur, monentibus jam SYDENHAMO (59),

(58) R. Camphorae rasae grana duo, cinnabaris grana duodecim, nitri, sacchari albi aa drachmam unam. M. f. pulvis, divid. in sex partes aequales. S. omni secunda hora pulverem.

(59) L. c. p. 660.

BOERHAAVIO, et SWIETENIO (60), ad *narcotica* deveniendum. Exhibetur hora somni vel *emulsio seminum papaveris albi*, vel *pulvis ipecacuanhae* cum *opio*, vel extractum *laudani aquosum*. Tali pacto, somno plurimarum horarum concesso, saepe unius noctis spatio aeger ad perfectam ducitur convalescentiam.

Cura encephalitidis secundariae.

14. Cura *encephalitidis secundariae* maxime ab indole morbi primarii pendet. Cum praecepta huc spectantia regulis generalibus comprehendi nequeant, sufficiet meminisse, summam virium vitalium, constitutionis aegri, effectus pharmacorum adhibitorum rationem habendam esse, ne methodo antiphlogistica et hic vix unquam sub encephalitidis ingressu negligenda abutamur.

(60) L. c.

Caput IV.

DE HYDROCEPHALO.

§. XIX.

DEFINITIO. DIVISIO.

Definitio.

1. Collectio morbosa seri in cavitate cranii congenita, chronica, acuta, accessoria cerebrum sensim sensimque comprimendo spasmis, anaesthesiis, paralysibus pedetentim ansam porrigens, *hydrocephalus* (61) dicitur:

Divisio.

2. Qua ex definitione *divisio* hydrocephali in *congenitum*, *chronicum*, *acutum*, et *accessorium* sponte elucet.

(61) Ab Ὕδωρ, aqua et κεφαλὴ, caput. *Germ.* Hirnwassersucht, Wasserkopf. *Gall.* Hydropisie du cerveau. *Angl.* Dropsy of the brain. *Polon.* Woda w glowie.

§. XX.

DE HYDROCEPHALO CONGENITO.

Definitio.

1. *Hydrocephalus* cum cranii cavitate monstruose aucta in foetu per abortum, partum, vivo, demortuo excluso, nuncupatur *congenitus.*

Scriptores.

2. Exempla talis hydrocephali nobis pluries visa (62), retulerunt PECLINUS (63), BONETUS (64), SCHENKIUS (65), STALPARTUS VAN DER WIEL (66), FABRICIUS HILDANUS (67), RUYSCH (68), GAUDELIUS (69), HALLER (70),

(62) In museis pathologicis Italiae, Germaniae, Galliae, Angliae, et Rossiae.

(63) Observationes phys. medicae. Hamb. 1691. Lib. 1. obs. 61.

(64) Sepulchr. anatom. Lib. I. sect. XVI. app. 5.

(65) Obs. Lib. I. obs. XXX. p. 28.

(66) Obs. med. chirur. rarior. Cent. II. obs. XIV. Tab. 2.

(67) Obs. cent. IV. obs. 10.

(68) Thesaur. anat. II. obs. 52.

(69) Diss. de hydrocephalo. Goett. 1763.

(70) Disputat. anatom. T. VI. p. 320.

MORGAGNI (71), LIEUTAUD (72), ROEDERER (73), KLINKOSCH (74), MOHRENHEIM (75), BUTTNER (76), BORDENAVE (77), HEBENSTREIT 78), WRISBERG (79), OSIANDER (80), VOIGTEL (81), MURRAY (82), MECKEL (83), aliique (84).

Descriptio.

3. Foetus hydrocephalicus formam capitis irregularem, ampliorem quam par est, interdum obliquam (85) exhibet. Cranii enormis magni-

(71) Op. c. epist. XII.

(72) Hist. anat. med. Lib. III. sect. V.

(73) De monstro foemineo cum hydrocephalo insignis magnitudinis. In Comment. Soc. R. Goett. T. IV. p. 136.

(74) Progr. quo hydrocephalum foetus rariorem, ejusque caussam proponit. Prag. 1773. In WAIZ *N. Auszug.* 2. *B.*

(75) *Beobachtungen verschied. chir. Vorfalle.* 2. *B. p.* 202.

(76) *Beschreibung des innern Wasserkopfs und des Beinkorpers einer von ihrer Geburt an bis in das* 31 *ste Jahr krank gewesenen Person. Konigsb.* 1773.

(77) *Mémoires présent. à l'acad. des scienc. T. IV.*

(78) Diss. de capitonibus. Lips. 1751.

(79) De hydrocephalis. Vid. *Gott. gelehrt. Anz.* 1804. *N.* 204.

(80) *Annalen der Entbindungslehranstalt zu Gott.* 1. *B.* 2. *St.*

(81) Fragment. semiolog. obstetr. p. 65.

(82) Foetus hydroceph. intern. corrept. descript. Upsal. 1797.

(83) Op. c. I. Th. p. 260.

(84) *Breslauer Samml.* 1721. *I. B. p.* 541. Commer. litter. Norimberg. 1732. p. 195. 1731. p. 134. 1736. p. 364.

(85) MECKEL l. c. p. 283.

tudo nequaquam reliquo corpori, inprimis faciei exiguae, ac triangulari respondet (86). Ita et pondus (87). Ossa parietalia, frontis, et occipitis, quandoque dimidiata (88) in centro prominent, ac dura sunt. Quo magis autem ad peripheriam perveniunt, eo minor ossificationis invenitur ratio, ita ut haec ossa valde tenuia (89), hinc inde membranacea (90), punctis solum osseis, iisque radiatis, vel locis cartilagineis (91) notata, obveniant. Praeterea suturae plane desiderantur. Spatia nonnullorum aliquando pollicum (92) inde relicta, membranarum saepe puncta ossificata referentium ope, cooperiuntur. Hisce spatiis potissimum amplitudo enormis capitis tribuenda. Eorum maximum ad fontanellam, ut dicunt, anteriorem cernitur. Laminae

(86) Wrisberg *Salzb. med. chirurg. Zeitung.* 1805. 3. B. p. 92. Longitudo foetus erat 23 pollicum, ea capitis 10. Eadem fere conspiciebatur latitudo. Meckel l. c. p. 278.

(87) Wrisbergii in exemplo universi infantis pondus 9 libras 7 uncias adaequabat. Capitis pondus, eductis jam 7. libris aquae, adhuc libr. 6. unc. 4. erat.

(88) Meckel l. c. p. 282.

(89) Buttner l. c. p. 17. Wrisberg l. c. p. 92. Meckel l. c. p. 285.

(90) Buttner, Bordenave l. c.

(91) Meckel l. c. p. 286.

(92) Meckel l. c. p. 291.

orbitales propter nimiam extensionem angulos, quos alias cum osse frontis agnoscere solent, amittunt. Orbitarum hinc cavitatibus deletis, atque ex concavis convexis redditis, oculi foras, et deorsum ita propelluntur, ut palpebrae inferiores pupillas ad centrum usque cooperiant. Et meatus auditorii externi complanantur, ac latitudine altitudinem excedunt (93). Crines saepe praeter modum longi. De copia, et sede aquarum infra (94). Haud raro inter ossa cranii *tumores* conspiciuntur (95), serum (96) aliquando, et cerebrum (97) includentes. Spina vertebralis saepe fissa (98). Vidimus hic et hydropem asci-

(93) Meckel l. c. p. 289.

(94) §. XXI. N. 4.

(95) E. c. ad radicem nasi (Alex. Monro *Sammtliche prakt. Werke.* Richter *chirurg. bibliothek.* 6. B. p. 664), ad frontem (Taxe in act. acad. Suecicae 1778), ad occiput (Wepfer obs med. pract. de affect. capit. N. 23. p. 46. Gallmann Ephem. nat. cur. Cent. VII. obs. 92), a fontanella magna usque ad occiput (Voigtel Op. c. 2. B. p. 9).

(96) Bonet Op. c. obs. 1. Gooch *cases and practical remarks in Surgery.* Vol. 2. p. 39. *Hydrocephalus meningo-cysticus.* J. P Frank Epitome lib. VI. Pars I. p. 163.

(97) *Hydroëncephalocele* J. P. Frank l. c.

(98) Lancisius de morte subitan. Lib. I. cap. 4. §. 738. Mourenheim l. c. Greeve in *Samml. auserl. Abh. f. pr. Aerzte.* 8. B. 3. St. p. 584.

tem (99). Frequentissime vero obveniunt foetus hydrocephalici labio leporino (100), aliisque deformitatibus stipati, ut oculorum (1) et renum defectu, renibus succenturiatis maximis (2), fissura abdominis, brevitateque extremitatum inferiorum (3), ossibus, exceptis vertebris, cartilagineis (4), renibus in massam deformem commutatis, deficiente ano (5) etc.

Caussae.

4. Hydrocephali congeniti *caussae* ab eadem fere caligine, quae ortum monstrorum circumdat, involvuntur. Hoc solum compertum est, vitium, de quo agitur, secundo jam graviditatis mense (6), nec non quocumque alio posteriori evolvi posse. Forte hîc vicissim incusare liceret aut ipsum, cui vita humana originem debere videtur, processum inflammatorium (7), si limites excedat, aut inflammationem encephali

(99) In casu infra (14) recensendo.

(100) Meckel l. c. p. 261.

(1) Nessi *Instituzioni di chirurgia. T. I.* §. 561.

(2) Murray l. c.

(3) Burchard Eph. nat. cur. Dec. I. a. 3. obs. 13. p. 17.

(4) Bordenave l. c. p. 545.

(5) Deslandes in *Journal de médecine de Mr.* Roux. *T. XXVI. p* 74 -- 79.

(6) Osiander l. c. p. 58.

(7) Sprengel Institut. Physiolog. V. II. §. 530.

embryonis excitatam a venere nimia tempore graviditatis (8), a violentiis externis, foetui in utero delitescenti minime parcentibus (9), ab animi pathematibus (10) etc., aut vitium nisus formativi, scrophulae, rhachitidi parentum, aut caussis adhuc magis reconditis tribuendum. Praeterea in caussis hydrocephali indagandis etiam ad hydatides placentae (11), funiculi umbilicalis (12), ad alios foetuum hydropes (13), nec non

(8) Klinkosch l. c.

(9) Reichard uterus gravidus una cum foetu vulneratus. Lips. 1735. Ploucquet de laesionibus mechanicis, simulacrisque laesionum foetui in utero contento accidentibus ad illustrandas caussas infanticidii. Tubing. 1794. Loder's *Journal.* 2. *B. p.* 782.

(10) Greeve l. c.

(11) Blancard anat. pract. rar. cent. I. obs. 80. Bidloo exercitationes anat. chirurg. II. p. 18. Elsner misc. nat. cur. Dec. I. an. 1. obs. 39. Haller Elem. physiol. T. VIII. p. 228. *Beobachtungen der K. K. med. chir. Josephinischen. Academie. I. B. p.* 89. Wrisberg Nov. Comment. Soc. Goett. T. IV. p. 73. Burdach de laesione partium foetus nutritioni inserventium, abortus caussa. Lips. 1768.

(12) Ruysch Op. Vol. I. obs. 24. p. 15. Sandifort museum anatom. Vol. I. Sect. 5. No. 65. p. 273. No. 66 -- 80.

(13) Blancard l. c. obs. 93. Cent. II. obs. 15. Seger Misc. nat. curios. Dec. I. an. I. obs. 42. Dorsten ibid. Dec. II. an. III. obs. 153. Socin dissert. de foetu hydropico. Basil. 1751. Gehler diss. de partu difficili ex hydrope foetus. Lips. 1762.

ad urinae secretionem in matre respiciendum est (14).

(14) Matrona judaea propriam ad me duxit filiam enarrando, eam jam sexies mense graviditatis septimo infantes monstrosos peperisse, quorum descriptio de hydrocephalo nullum relinquit dubium. Cum tertio nunc iterum mense gravida esset, auxilium ad habituale infortunium praepediendum exposcebat. Instituto examine neque in conjugibus, neque in eorum familiis, neque in curriculo graviditatis caussam tanti mali detegere potui. Solum interrogata gravida circa *urinae copiam* fassa est, se utero gerendo vix tertiam lotii consueti reddere quantitatem. Venae sectiones sub praegressis graviditatibus nunc institutae, nunc omissae fuere. Practerea varia ignota sibi pharmaca adhibuerat. Statui aegram, ac si ipsa hydrocephalo laboraret, pertractare. Quare (prohibito simul coitu), *digitalem purpuream* cum *calomel*, nec non *species diureticas* exhibui. Illico inde mirum in modum augebatur urinarum copia, ac gravida se leviorem quam unquam persentire asseruit. Debito tempore (quod et antea contigerat) foetus motum persensit. Cessavit autem, uti pridem, iste motus, septimo graviditatis ingruente mense, ac brevi post, more solito, partum infantis, mortui quidem, ast omnino formosi enixa est. Tota nunc familia triumphans exclamavit: si unus Universitatis Vilnensis professor tantum operari potuit miraculum, quid ab omnibus professoribus medicis simul sumtis expectandum erit! Convocato hinc brevi post solemni consilio decretum fuit languentem jam jam, ac semiexhaustam foeminam martialibus, aliisque tonicis refocillandam esse. Qua sub methodo cum iterum concepisset, cumque nulla tum urinae excretionis ratio esset habita, septimo

Partus.

5. Foetu hydrocephalico maturitatem attingente, capitis volumen partum adeo difficilem reddere solet, ut uterus inde rumpi possit (15), utque terebratio cranii, aut saltem instrumentorum applicatio requiratur. Vitae conservandae tunc quaedam hinc inde spes (16).

Diagnosis.

6. Cavendum est, ne *monstra acephalica* (17),

accedente mense non solum infantem cum hydrocephalo, sed et cum ascite in lucem edidit. Desperabunda familia tunc Dei auxilium Jerusalemi implorare decrevit, quo sub itinere, ut fertur, singula ejusdem individua a peste correpta interiere.

(15) *Frankische Samml.* 3. *B. p.* 431.

(16) Vid. §. seq. No. 7.

(17) Mappus de acephalis. Argent. 1687. Gouraigne *mém. de l' acad. des scienc.* 1741. *p.* 665. Winslow ibid. 1740. p. 811. Sue *physiolog. Untersuchung. über die Vitalitat. A. d. Fr. übers. von* Harless 1796. p. 9. Meckel *Beytr. zur menschel. und vergleichend. Anatomie.* 2. *St. p.* 136. 143. 145. et l. c. Monro *transact. of Edinb. T.* 3. *S.* 1. *p.* 216. Mery *mém. de l'acad des Scienc.* 1720. *p.* 10. 13. Gilibert advers. med. pract. p. 122. Klein specim. inaug. sistens monstr. descript. Stuttg. 1795. Isenflamm *Beytr. zur Zergliederungsk.* 2. *B.* 2. *Heft. p.* 281. Clarke *philos. trans. Vol.* 65. Henkel *neue Bemerkungen. I. Samml. p.* 60. Superville *philos. trans. No.* 456 *p.* 304. Le-Cat ibid. Vol. 57. P. I. p. 5. Odhelius *neue Schwedische Abhandl.* 1785.

ne *acrania* (18), ne *defectum calvariae* cum

p. 172-78. Zagorsky *N. A. Petropol. T.* 15. 1806. *p.* 45. Cooper *philos. transact. Vol.* 65. *p.* 3. Buttner *anat. Wahrnehmungen. p.* 190. 195. 196. Curtius de monstro humano. Lugd. Bat. 1762. Fried. Tiedemann's *Anatomie der kopflosen Missgeburten. Landshut* 1813. Kelch *Beytr. zur path. Anat. Berlin* 1813. Béclard in *Journ. de médecine, chirurg. et pharmac. par Leroux. Paris* 1815. *Dec. et* 1816. *Janv.*

(18) Haller de foetu humano septim. sine cerebro edit. in op. anat. Goett. 1751 p. 281. Sandifort anat. infantis cerebro destituti. Lugd. Bat. 1784. Soemmering *Abh. und Beschreib. einiger Missgeburten. Cassel* 1791. p. 9. Meckel Op. c. 4. *Absch.* Van--doveren obs. acad. cap. 2. 1791. Linck act. nat. cur. I. p. 128. Robin de Kyavalle *Journ. de méd.* T. 33. p. 151. Penada *saggio d'osservazioni e memorie sopra alcuni casi memorabili riscontrati nell'esercizio della medicina. Padova* 1795. T. I. N. 4. Bussiere *philos. trans.* N. 251. Harder Eph. nat. cur. Dec. I. an. 3. p. 324. Rossi *mém. de Turin.* Tom. VI. 1800. p. 18. Monton *Journ. des savans. Août.* 1722. p. 186. Morgagni op. c. epist. 48. Stalp. v. d. Wiel cent. obs. post. obs. 2. Prochaska ann. academ. f. 3. Caldani *memorie. Padova.* 1804. p. 87. Dolignon *Journ. de méd.* 1786 *Janv.* p. 91. Romberg Eph. nat. cur. Dec. III. an. 9. p. 197. Rayger ibid. Dec. II. an. 8. p. 107. Zwinger ibid. cent. VII. obs. 73. Marrigues *Journ. de méd.* T. 34. p. 57. Penchienati *mém. de Turin.* T. 4. p. 118. Hull *mém. of the Societ. of Manchester.* Vol. 5. 1802. p. 495. Tyson *philos. trans.* N. 228. Malacarne *mem. della Società Italiana.* T. 12. p. 164. Feiler *Paediatrik. oder Anleitung zur Erkennung*

prolapsu meningum, et *cerebri herniis* (19),

und Heilung. der Kinderkrankh. Sulzbach 1814. *Kap. vom angebohrnen. Hirnbrauh.* LAWRENCE in *medico-chirurgical transactions.* Vol. V. 1814. *London.* Recentiores inter acephalos, et acrania, *hemicephaliam*, ut vitium medium quasi tenens, ponunt. Cfr. *Deutsches Archiv fur die Physiologie, herausgegeben von* J. F. MECKEL 1. B. 1. *Heft.* p. 1. 109. *Medical and physical Journal*, *by* S. FOTHERGILL *and* J. WANT. Lond. 1815. August.

(19) HEBENSTREIT l. c. PENADA l. c. oss. I. *Ernia del cervello e cervelletto prodotte in un feto della preternaturale deficienza delle parti ossee posteriori della testa.* Et infra p. 15. 33. *Idrocefalo con appendice singolarissima.* CORVINUS in HALLERI coll. disp. chir. T. 2. Diss. 46. §. III. SIEBOLD coll. obs. med. chir Fasc. I. 1769. Art. I. VAN DER LAAR obs. chir. obstetr. anat. med. Lugd. Bat. 1794. N. 3. Memorabile est, prolapsum meningum, herniasque cerebri plerumque ad lineam mediam occipitis, atque ad prominentiam hujus ossis contingere, uti elucet ex observationibus GARDNERI (*Medical Comment. Lond.* Vol. 5. p. 306). TAGHILII (*Mém. de Turin.* T. V. p. 187). et LECHELII (Eph. N. C. Dec. II. an. 2. p 363). Interea eadem vitia quoque visa sunt ad fontanellam majorem (HELD diss. de hernia cerebri. Giessae 1777), inter os temporale dextrum, et occipitale (MECKEL l. c. p. 311), ad nasi regionem (SAXTORPH Coll. Hafn. T. II. p. 280. Tab. V), deficiente osse bregmatis dextri (SCHAEFFER in HUFELANDS *Journ. der pr. Heilkunde.* 1816. Junius. p. 32. 33). Hernia cerebri ocyus serius praeviis convulsionibus morte terminatur. Casus felices a LE--DRAN (obs. de chirurg. T. I. obs. 1), et TREW descripti de diagnosi dubium relinquunt.

nisi forte hydrocephalo junctis (20), et ne *tumores capitis* a violentiis sub partu excitatos (21) cum hydrocephalo congenito, qui ceterum monstris illis pluries ansam praebere videtur (22), confundamus.

§. XXI.

DE HYDROCEPHALO CHRONICO.

Definitio.

1. *Hydrocephalus*, praevia dispositione congenita plus minusve evidente, primis a nativitate temporibus, capite simul volumine aucto, evolutus, nobis est *chronicus*.

Scriptores.

2. De hoc hydrocephalo egerunt CELSUS

(20) 3. (1).

(21) SWIETEN Comment. Vol. IV. §. 1217.

(22) Jactatam de *origine monstrorum acephalorum* litem, cujus acta egregius MECKEL pulcherrime exposuit (l. c. p. 244. 260), ita dirimendam esse censeo, ut variae pro re nata explicationes admittantur. Quas inter explicatio ex praevio hydrocephalo saepissime locum habere videtur: 1. quoniam ossa cranii utplurimum extrorsum, eaque faciei deorsum quasi a vi interna sese extus expandente divertunt: 2. quoniam idem phaenomenon ad vertebras saepe serum includentes observatur: et 3. quoniam medulla spinalis, atque nervi acephalorum illis hydrocephalicorum similes sunt.

(23), Aetius (24), Paulus Aegineta (25), Stalpartus van der Wiel (26), Tulpius (27), Riedlinus (28), Ruyschius (29), Piso (30), Tylkowski (31), Littre (32), Wepfer (33), Pitschel (34), Betbeder (35), Aurivillius (36), Klinkosch (37), Buttner (38), Camper (39),

(23) De medicina. L. IV. cap. 2.

(24) Lib. IV. cap. I. p. 99.

(25) De medica materia. Lib. VI. c. 3.

(26) Observ. rarior. T. II. p. 123.

(27) Observ. medic. Lib. I.

(28) Eph. nat. cur. Cent. I. c. 2. obs. 29.

(29) Observ. anatom. chirurg. N. 52.

(30) Op. c.

(31) Disquisitio physica duorum puerorum, quorum alter capite gigantis Vilnae est spectatus. 1674.

(32) *Mém. de l'acad. des sciences, année* 1705.

(33) Hist. apoplect. p. 64. 370. Obs. med. pract. de affect. capitis. N. 23.

(34) Epistola ad Culmum de hydrocephalo. Lips. 1741, et Haller collect. diss. P. I. N. 12. p. 190.

(35) *Sur un hydrocéphale accompagné de la transparence et de l'amollissement des os du crâne. Journ. de méd.* 1755. T. III.

(36) Diss. hydrocephalum internum annorum 45 exhib. Upsal. 1763. Rec. in Sandifort Thes. dissert. Vol. 2. p. 330.

(37) Op. c.

(38) Op. c.

(39) De hydropum variorum indole, causis, et medicina. Op. T. II.

Alex. Monro (40), Morgagni (41), Pohlius (42), Wrisberg (43), Murray (44), Baillie (45), Soemmerring (46), Hopfengaertner (47), Wenzel (48), J. P. Frank (49), Meckel (50), aliique (*).

Symptomata.

3. Infantes cum hydrocephalo nati, ac vitam nihilominus protrahentes symptomata hydrocephalo chronico communia exhibent. Qui solum cum dispositione ad hunc morbum in lucem editi fuere, hi caput pro aetate majus, et ponderosius, oculos prominentes, arcus superciliares elevatos, carunculas lacrymales invisibiles, venas frontis, temporum diametro auctas, fontanellas, ut di-

(40) *On the brain, the eye and ear. Edinb.* 1797. Et *Samml. auserl. Abh. f. pr. Aerzte.* 17. B. p. 394.

(41) Op. c.

(42) Diss. de hydrocephalo infantis recens nati. Lips. 1777.

(43) L. c.

(44) L. c.

(45) *A series of engravings etc.* Fasc. 10. Tab. 3.

(46) Adnot. ad opus Baillie vers. germ.

(47) *Untersuchungen uber die Natur und Behandlung der verschiedenen Arten der Gehirnwassersucht. Stuttg.* 1802.

(48) *Bemerkungen uber die Hirnwassersucht.* Tubing. 1806.

(49) Epitome l. c. 176.

(50) L. c.

(*) Yeats in *medical and physical journal by* Fothergill *and* Want 1815. *Septembr.*

cunt, diu apertas, tarditatem ingenii, loquelae, et incessus, spinam incurvatam (51), somnolentiam, segnitiem, et lassitudinem prae se ferre solent. Etiam aetate provectiores gressus tamen aegre instituunt, facile cadunt, ac crura circulum describendo elevant. Sunt qui sub erecta corporis positione tussim, et respirandi difficultatem experiantur (52). Crescente, vel evoluto morbo, caput, aliquando ex uno tantum latere (53), volumine enormiter increscit (54), quod

(51) Camper l. c. p. 405.

(52) Zwinger (Acta Helvet. Vol. I. p. 1) ad hanc Fallopii observationem provocat, ex observationibus quoque Fr. Michini apud Schenkium obs. XXX. p. 30.

(53) *Hydrops encephalodes dimidiatus.* Ludwigii, et Frankii (l. c. p. 165). Vide Tulpium l. c. cap. XXV. et Wepfer hist. apopl. p. 63.

(54) Apud Dixon (Duncan med. comm. Dec. I. Vol. X. p. 313), Willan (ibid. Dec. I. Vol. VIII. p. 322). Freind (*Phil. transact.* N. 256). Malacarne (*Idrocefalo saluzzese*), et Buttner aegrotantes 3, 20 mensium, 2. 15. 31 annorum capitis ambitum ad 18 pollices, ad pedem cum dimidio, ad 26, 28, et 30 pollices exhibebant. Similia inveniuntur apud Pitschelium, Camperum, et Michaelis (*Medical communicat.* Vol. I. N. 25), qui in viro 29 annorum capitis ambitum ad 32 pollices vidit. In maximo, quem conspexi (in museo Cruikshankii) hydrocephalo octavo a nativitate mense evoluto, demortuo infante mense decimo sexto, capitis ambitus 52 erat pollicum (J. Frank *Reise nach Paris*, *London* etc. 2. Th. p. 73). Memoratu dignam

et de spatiis inter ossa illius valet (55). In rarissimo exemplo cranium pellucidum erat, ac percussum fluctuationem exhibebat (56). Et sinus translucebant (57). Forma tum cranii, tum vultus, ut supra descripsimus (58). Paucis concessis exceptionibus (59), evolutio reliqui corporis, inprimis extremitatum inferiorum (60), aliquando deformium (61), laesa cernitur. Praeterea sensus unius alteriusve officium deletur. Enimvero, quamvis hydrocephali chronici exempla, perstantibus visu (62), au-

comparationem inter caput hydrocephalicum, et sanum infantum sex mensium YEATS tradit. V. et *Salzburger medicinisch-chirurgische Zeitung*. 1816. N. 90. p. 181.

(55) Apud PITSCHEL in infante anni unius cum dimidio spatium inter frontis, et bregmatis ossa relictum trium erat pollicum, spatium vero suturae sagittali intermedium novem adaequabat pollices. Similia exempla a MECKELIO recensentur. L. c. p. 292.

(56) BETEEDER l. c.

(57) LUDWIG l. c.

(58) §. XX. No. 3.

(59) CAMPER pueri hydrocephalici proceri meminit l. c. p. 405. Et infans, cujus sceleton museo pathologico Vilnensi commisi, cum mediocri hydrocephalo reliquum corpus optime constitutum exhibuit.

(60) MICHAELIS l. c.

(61) WRISBERG l. c.

(62) SCHEIDER l. c.

ditu (63), gustu (*), reliquisque sensibus (64), nec non loquela (65), et gressu (66) obvenerint; plerumque tamen coecitas (67), surditas (68), deletio odoratus (69), gustus, sermonis, et motus (70) praesto sunt. Admirabile autem est, atque a fautoribus materialismi probe considerandum, quod animi facultates (71), potissimum memoria (72), judicium (73), conscientia (74), et imaginatio (*), cerebro undique

(63) Michaelis l. c. immo auditus acutior fuit.

(*) E. Home l. c. p. 51.

(64) Aurivillius l. c.

(65) Duncan enormis hydrocephali meminit, aegro loquaci (*Medical cases and observations. p.* 239).

(66) Donaldus Monro de infante fere octenni refert, cujus caput ambitum duorum pedum, quatuorque pollicum exhibebat, quique gressus sat firmos facere incipiebat.

(67) Constantissimum ea symptoma sistit.

(68) Littre l. c. deerat simul gustus.

(69) Custet in *Journal de médecine. T. IV. a.* 1756. *Janvier p.* 89.

(70) Buttner l. c. Camper l. c. p. 405.

(71) Reed in *the Edinb. medical and surgical Journal. Octob.* 1815.

(72) Michaelis. Monro l. c.

(73) Gall l. c.

(74) Scheider. Pitschek. Camper l. c.

(*) Poësi delectabatur aeger Homii (l. c. p. 52).

ab aquis obruto, haud raro perstant (75). Aliquando solum compresso cranio sopor, et convulsiones, cessante compressione iterum evanescentes, obveniunt (76). Variant etiam symptomata, prout aeger stat, vel decumbit (**), Ceterum ad constantiora hydrocephali chronici symptomata creber vomitus, pertinax alvi obstructio, convulsiones periodicae, urina pauca spectant. Menstruatio (77), et veneris desiderium (78) sub tanto morbo observata sunt.

Autopsiae cadaverum.

4. Autopsiae cadaverum hic patefecerunt musculos faciei extenuatos (79), ossa cranii cartilaginea (80), normalia (81), crassiora (82),

(75) Jam Wepfer monuit: aquam inter ventriculos cerebri copiosissime etiam collectam, nullam sensuum abolitionem, nullam paralysin, nullum tremorem, nec epilepsiam, multo minus coma, aut apoplexiam produxisse (l. c. p. 57). Addam cum E. Home (l. c. p. 250.) conditionem: dum ossificatio cranii necdum absoluta est; alias enim paucae seri unciae ad sensibilitatem delendam sufficiunt (ibid. p. 254).

(76) Sauvages tract. de morbis puerorum. p. 20.

(**) E. Home l. c. p. 51.

(77) Buttner, Aurivillius l. c.

(78) Scheider, Michaelis l. c.

(79) Wrisberg l. c.

(80) Bordenave.

(81) Aurivillius l. c. p. 331.

(82) Riedlinus l. c. Scheider *Beschreibung eines Wasserkopfs*

parietalia transversim bipartita (83), suturas in adultis coalescentes (84), deletas (85), ossa sessamoidea (86), inprimis ad suturam lamboideam (87), ejusque angulum (88), interdum ad fontanellam (89), membranam arachnoideam firmam, uti alias circa medullam spinalem esse solet (90), piam matrem cum vasis cruore turgidis (91), cerebri loco vesicam libras quinquaginta aquae includentem (92), cerebrum

in den Annalen der Weteranischen Gesellschaft. I. B. p. 262. J. P. Frank. l. c. p. 174.

(83) Murray l. c.

(84) Aurivillius l. c. Hartell *Salzb. med. chir. Zeitung.* 1805. *I. B.*

(85) Hildanus obs. chirurg. cent. III. obs. 19. Malacarne, Sandifort, Meckel l. c. p. 293. 332.

(86) Haec ossa cum hydrocephalo nexum alere Sandifort (Museum anatom. Lib. II. Cap. I.) Blumenbach (*Geschichte der Knochen. p.* 180.) et Meckel (l. c. p. 293.) suspicantur.

(87) Blumenbach l. c. p. 175. Soemmerring *Knochenlehre p.* 230.

(88) Meckel l. c. p. 318.

(89) Sandifort l. c. Tab. 7.

(90) Wrisberg l. c.

(91) Malacarne l. c.

(92) Lechel apud Meckel l. c. et Haller ex Spoerlino in opusc. anat. not. 8.

parvum (93), in membranam resolutum (94); in spatium arctum compressum (95) (haemisphaeriis ex convexis planis redditis), consistentiae normalis (96), mollioris (97), durioris (98), tuberculis refertum (99), leve (100), cum membranis tamen ventriculos anteriores obducentibus solito crassioribus (1), gyris, et sulcis saepe deletis (2), et parietibus tenuibus (3), rarissime

(93) Billot Zodiacus gallicus medic. an. I. mens. decem. obs. 3. Buttner l. c.

(94) Gall l. c. Neygenfield *Beobachtung eines innern Wasserkopfs mit deutlicher Entfaltung des Hirns in* Hufeland's *Journal der pr. Heilkund.* 24. *B.* 1. *St. p.* 152. Rasori *Giornale della Società médica di Parma.* 2. *Vol. No.* 4.

(95) Velsk diss. de mutuo intestinorum ingressu.

(96) Buttner l. c.

(97) Monro l. c. p. 37.

(98) Wrisberg l. c.

(99) Jadelot, et Montgenot teste Laenec (l. in §. sequente citando. p. 206.).

(100) Wrisberg l. c. p. 90. Monro l. c. cum membranis unciam cum dimidia solum ponderabat.

(1) Willan, Malacarne, Meckel l. c. p. 272. et Home (l. c. p. 52). Haec crassities membranae demonstrare videtur, cerebrum ab aquis non solvi.

(2) Willan apud Duncan Op. cit. Vol. 3. p. 322. Malacarne l. c. Gilg diss. de spina bifida. Continentur in Wassergi fascic. T. III. Op. med. §. XVI. Home l. c.

(3) Malacarne, ad lineam solum Aurivillius.

tamen ita, ut distinctio inter substantiam corticalem, et medullarem deleatur, quo in casu universum cerebrum sub forma massae albae comparuit (4), corpus callosum ad cranium usque elevatum, deleta fere falce durae matris (*), corpora striata depressa (5), thalamos nervorum opticorum fere invisibiles (6), ventriculos cerebri lateres dilatatos (7), septum lucidum perforatum (**), glandulam pinealem, et pituitariam volumine auctam, duramque (8), complanatam (***), cerebellum, paucis concessis exceptionibus (9), normale, nervos veluti cavos (10), olfactorios minimos (11), opticos maximos (12) pulpa medullari orbatos

(4) Wrisberg l. c. p. 90.
(*) Home l. c. p. 253.
(5) Aurivillius l. c. p. 330.
(6) Buttner l. c. p. 12.
(7) Friend l. c.
(**) Home ibid.
(8) Wrisberg l. c. p. 91. Svenska Lakare, Sallskapets Handlingar. Vol. I. 1812, 1813.
(***) Home ibidem.
(9) Dixon l. c. Warner *observat. in Surgery. Lond.* 1784. *p.* 137.
(10) Osiander, et Meckel l. c. p. 274. Facile hujusmodi nervi injectionem ope mercurii admittunt.
(11) Friend l. c. Home l. c.
(12) Hartell l. c.

(*), vasa sanguinea, exceptis iis piae matris, cruore parum, et potius sero repleta (13), carotides, et vertebrales solito tenuiores, debiliores (14), arterias duplicatas venis simplicibus (15), vasaque lymphatica ampliora (16). Ad sedem seri enormis aliquando ponderis (17) quod spectat, detectum est inter cranium, et duram matrem (18), inter duplicaturam durae

(*) Home l. c. p. 253.

(13) Wrisberg l. c.

(14) Buttner l. c.

(15) Friend l. c.

(16) VVrisberg l. c.

(17) Ad libras 7. Dixon. -- Ad libras novem cum unciis duabus, et semis, Hartell, ad libras 18. 20. Aurivillius, et Buttner. Hydrocephalus musei Cruikshankii, de quo supra (not. 54.), circiter 27 libr. seri continebat. Serum in ventriculis solum ortum ducere, ac, dum pondus quinque librarum excedit, per fissuras sibi viam alias ad partes parare, opinio est Monroi (l. c. p. 38.) ab observationibus Freindii (*Philos. transact. No.* 256.), Aurivillii, et Buttneri (l. c. p. 10.) abunde refutata.

(18) Bonet (Sepulchr. T. 1. Lib. I. sect. 2. c. 45. p. 111.) ad libras 5. seri. Trew in act. phys. med. N. C. Vol. IV. obs. 135. Klinkosch l. c. Lieutaud hist. anat. med. T. II. p. 229. Ludwig l. c. -- Jure hinc miratur Voigtel (Op. c. 2. B. p. 4.), Baillie hanc hydropis speciem pro rarissima habere, ac Soemmerringium (in notis ad Baillie No. 554.) eam pro impossibili declarare.

matris (19), inter istam, et piam matrem (20), inter hanc, et cerebrum (21), in ventriculis cerebri (22), in cavitatibus abnormibus (23), et in hydatidibus (24).

Caussae.

5. Caussae hydrocephali congeniti (25) chronico ut praedisponentes inserviunt. Ita ut excitantes, caussae hydrocephali acuti (26) mi-

(19) Zacutus Lusitanus Prax. admirab. Lib. I. obs. 5.

(20) In foetu septimestri libras duas aquae inter duram, et piam matrem, praeter vesicam 30 libras seri continentem extitisse monet Blancardus Op· Vol. II. p. 135. Immerito hinc collectionem seri inter meninges negarunt Morgagni. (l. c. §. 13 et 94.) et Camper (l. c. Op. p. 403.).

(21) Kaltschmidt l. c.

(22) Libras 9. in puella bienni Vesalius (anat. lib. I. c. 5.) Libras 18. cum cerebro in saccum resoluto Fabr. Hildanus (obs., et curat. chir. cent. obs. 10.). Libras circiter 8. in infante sex mensium D. Monro (*On the dropsy. p.* 154).

(23) Metzger in Morgeni diss. exhibente observationum anatomico-pathologicarum bigam cum epicrisi. Regiom. 1792. 4. Squario in *Raccolta d' opuscoli scientifici e filologici. Vol.* 4. *p.* 1230.

(24) In cerebri ipsius substantia Bergius (Haller disputat. anat. Vol. II.) ad plexus choroideos (*Medical Essays. Vol.* 3. *art.* 23.), in substantia corticali Lancisi (De mort. subitan. Lib. I. c. 2.) et Zwinger (Act. Helvet. T. I. C. 1.).

(25) §. XX. 4.

(26) §. XXII. 6.

tius, et lentius agentes. Generatim vitium scrophulosum, et rachiticum (27), nec non violentiae externae (*) accusandae videntur.

Diagnosis.

6. Cavendum, ne ex sola capitis infantilis magnitudine abnormi, aut ex serotina fontanellae ossificatione ad certam pro hydrocephalo dispositionem concludamus; utrumque enim phaenomenon nulla subsequente serosa in cranio collectione visum est (28). Ceterum hydrocephali chronici diagnosis vix ardua. Excipi tamen meretur casus, ubi *cerebrum praegrande* (29), aut collectio adipis in encephalo (**) illius morbi symptomata exhibebat (30). Ut ca-

(27) Percival in *medical facts and observations. Vol. I. p.* 646.

(*) Violentias externas et in adultis hydrocephalo chronico ansam porrigere posse, casus memorabilis a Thunberg recensitus docet (*Reisen in Afrika und Asien; übersetzt in dem Magazin von merkwürdigen neuen Reisebeschreibungen. Berlin* 1792. 4. *B. p.* 250.).

(28) Ad octavum annum fontanella aperta mansit apud Swietenium l. c. §. 1217.

(29) Boneti sepulchr. anat. Lib. I. Sect. 8. obs. 2. Willisii anatom. cerebri in op. Amst. 1732. p. 14. fig. V. Halleri de corporis humani fabrica. T. VIII. p. 15.

(**) Chapman in *the London medical, surgical and pharmaceutical Journal.* 1814. *Novembr.*

(30) Nolde apud Meckel l. c. p. 298.

put hydrocephali congeniti, aut chronici ab eo *gigantis* distinguere liceat (31), ad proportionem inter cranium, et faciem illis in morbis, ut diximus, deletam respiciendum est (32). Tamen et in hydrocephalo ossa faciei maxima obvenerunt (33). *Divisionem* hydrocephali in *externum*, et *internum* non admittimus. Ille nempe ad *oedema* spectat (34). Potest interea utrumque malum complicari (35). Quam ad complicationem tamen *procidentiam* durae matris sub forma sacci sero repleti per vacuum in cranii ossibus ad verticem relictum (36), aliquando hydrocephali sociam, minime revocandam esse censemus.

Prognosis.

7. Aegri hydrocepali rarissime provectam attingunt aetatem. Visi tamen sunt annorum septemdecim (37), viginti duo (38), viginti qua-

(31) Monente SANDIFORT (Exerc. acad. Lib. I. c. 4.), MOLINEUX (*Phil. trans. No.* 68. *p.* 880.) ossa hydrocephalicorum pro giganteis habuit.

(32) SOEMMERING *Knochenlehre.* §. 255.

(33) HARTEL l. c. p. 95.

(34) P. I Vol. II. cap. XLI. §. CLXVIII. 2.

(35) WRISBERG *Salzb. med. chirurg. Zeitung.* 1805. 1. B. p. 89.

(36) LOSTIE *med. observ. and inquir.* Vol. II. N. 13. p. 121.

(37) MALACARNE. HARTEL l. c.

(38) LODER in adnot. ad ROSENSTEINII opus: *Kinderkrankh.* p. 616.

tuor (39), triginta (40), triginta unius (41), quadraginta trium (42), quadraginta quinque (43), quadraginta octo (44), et quinquaginta quatuor (45). Ex tumorum serum continentium, variaque ad cranii loca obvenientium (46), sive ruptura, sive apertura, extemplo mors sequi solet. Spes sanationis, si hydropis natura vaga sit (47), si hydrocephalus in hydrorrhachiam transeat (48), sique anasarca, quod hydrocephalum chronicum praecedebat, eo praesente profligatum iterum nunc redeat (49). Et scrophularum externa evolutio aliquando hydrocephalum chronicum profligavit (50). Mors a sopore, convulsionibus, respiratione difficili, paralysi praecedi solet.

(39) Talem aegrum, a SCHMIDT descriptum (*Salzb. med. chir. Zeitung.* 1800. N. 90) Viennae vidi.

(40) MICHAELIS l. c.

(41) BUTTNER l. c.

(42) SCHEIDER l. c.

(43) AURIVILLIUS l. c.

(44) SCHOMBERT de hydrope ventriculorum cerebri.

(45) GALL *Anat und Physiolog. des Nervensystems*. Paris 1800.

(46) §. XX. 3.

(47) Memorabilis hic legi meretur morbi historia filii Principis D. in Epitom. J. P. FRANKII l. c. p. 178, et 179 enarrata.

(48) Epist. l. c. p. 374.

(49) ODIER l. c. p. 105. 114.

(50) CHEYNE in op. citando vers. germ. p. 29.

Cura.

8. *Hydrocephalum chronicum* sanare neminem docebimus. Ad morbum in dispositis praepediendum, aut eo jam evoluto ad vitam protrahendam (51) studendum est: 1.° ut urinam vicissim foliis *digitalis purpureae* (52), radicibus *scillae marinae* (53), *ononidis spinosae*, *asparagi officinalis*, et *apii petroselini* promoveamus; 2.° ut alvum *radicibus rhei palmati*, *convolvuli jalappae*, et *muriate hydrargyri* apertam teneamus; 3.° ut hoc ipso medicamine resorptionem liquoris extravasati obtineamus (54), salivaeque majorem secretio-

(51) Camper, « ne misellorum sortem pejorem vel vitam breviorem reddamus » curam radicalem perficiendam nequaquam tentat; sic et ego, subintelligitur in hydrocephalo chronico.

(52) Potissimum in hydrocephalo acuto commendata es, sed et in chronico laudabile evadit diureticum.

(53) E. c. Acetum scilliticum q. s. ut saturetur scrupulus subcarbonatis potassae, additis tribus unciis aquae apii petroselini, guttis nonnullis aetheris nitrici alcoholisati, ac uncia una syrupi radicis ononidis spinosae. M. cap. cochlear majus quater de die, si infans fuerit trium, et ultra annorum.

(54) Dobson (Edinb. med. Comment. Vol. 6). Percival (ibid. et Vol. 5). Al. Monro l. c. Adhibetur calomel interne, et unguentum mercuriale forte ad crura ad salivationem usque. Loco mercurii nuper *hepar sulphuris* com-

nem eliciamus; 4.° ut transpirationis opus, et sternutationem (55) excitemus; 5.° ut vires debito regimine diaetetico, et *decocto glandum quercus roboris tostarum* (56), infusione frigida corticis *cinchonae officinalis* (57), vino (58), lenibusque martialibus sustineamus; 6.° ut simul vitio scrophuloso, et rhachitico *muriate baryte* (59), *muriate calcis*, et praecipue *radice rubiae tinctorum* occurramus; 7.° ut *vesicatoriis* (60), *setaceis, fonticulis* (61), *ustione* (62) secretionem artificialem in superficie cranii producamus, cui scopo et frictiones (63), et balnea vaporis (64) adhibita fuere; 8.° ut majorem affluxum sanguinis ad caput ope hi-

mendatum est (Senff *uber die Wirkung der Schwefelleber u. s. w. Halle* 1816).

(55) Heister instit. chirurg. p. 496. Forestus obs. chir. L. III. ad obs. 6. Malachi-foot in *Hufelands Journal. d. pr. Heilkunde.* 1809. Oct. p. 97.

(56) J. P. Frank l. c.

(57) Hopfengaertner l. c. p. 98.

(58) Odier l. c p. 194.

(59) Autenrieth diss. observationes veritatem methodi revulsoriae spectantes. Tubing. 1802.

(60) Swieten l. c.

(61) Heister instit. chirurg. p. 496.

(62) Auctores citati in §. XII. 3. (90).

(63) Swieten l. c.

(64) Dr. Hunter in *London medical Journal* 1781. p. 428.

rudinum ad collum, pediluviis, erecta corporis positione avertamus; et 9.° ut cranium ab injuriis externis tueamur. *Fasciis* (65), *cucuphis* (66), *fomentationibus* (67), *unctionibus* (68), *emplastris* (69), vix aut ne vix quidem favemus. An *capitis paracentesis*, aut *perforatio* locum obtinere possit nec ne? ardua est quaestio. HIPPOCRATES (70) quidem hanc operationem commendasse fertur; at certe non in infantibus valetudinariis, sed in *adultis secus*

(65) RIVERIUS (Observationes communicatae obs. 6. p. m. 571). Hydrocephalum in recenter nato sola fascia GUIDONIS in formam cucuphae concinnata, qua totum caput obvolvebatur, viginti dierum spatio sanasse contendit. Fueritne oedema capitis? Ceterum et SWIETEN pileolum ex corio suadet sic, ut firmentur potius partes, quam constringantur; ast in recenti solum malo.

(66) DE CABALLIS phaenomena medica.

(67) Ex calce viva, et sale tosto in sacculis MONDSCHEIN (*von der Wassersucht. p.* 88.), ex solutione salina, aqua calcis FABRICIUS *ab Aquapendente* (opera chirurgica. Patav. 1647. p. 179.) species cephalicae SWIETEN l. c. § 1218.

(68) Cum oleo hyperici, et pulvere myrtilli BURNET (Thes. med. pract. II. p. 84.), cum oleo rosato myrrhino FALLOPIUS (Vol. II. p. 299.).

(69) Ex pistis limacibus HARTMANN (Officina sanitatis. p. 944.) a labdano, meliloto SWIETEN (l. c.), ex mercurio FALK (*vom Quecksilber. p.* 34.).

(70) De morbis. Edit. Charter. T. VII. p. 556.

sanis. AETIUS (71), et CELSUS (72) quoque dissectioni, et scalpello favent. Consilio eorum innixi REMMET (73), LE-CAT (74), MONRO (75) paracentesin cranii tricuspidis, vel lanceolae ope instituerunt, vel institui curarunt, at infelici cum successu. Idem apud TULPIUM (76), FABRICIUM HILDANUM (77), DE LA MOTTE (78), PETITUM (79), WEPFERUM (80), EP. FERDINANDUM (81), G. FABRICIUM (82), D. PANAROLIUM (83) accidit. Ac re quidem vera, incertitudo diagnoseos quoad sedem extravasati, periculum accessus aëris, laesionis cerebri, su-

(71) Tetrabibl. II. Serm. 4. C. I.

(72) De medicina. Lib. IV. cap. 2.

(73) *Medical commentaries. Vol. I.*

(74) *Philosoph. transact. Vol.* 47. *p.* 267. vid. LESKE *auserl. Abh.* 4. *B. p.* 73.

(75) L. c.

(76) Lib. I. obs. 25.

(77) Cent. III. obs. 17.

(78) *Traité complet de chirurgie. T.* 2. *p.* 131.

(79) *Acad. des sciences l'an.* 17.

(80) Obs. med. pract. de cap. affect. obs. 49., hydrocephalus in puella 5. annorum infeliciter sectus.

(81) Hist. 1611 hydrocephalum infantis incidit funesto eventu.

(82) Art. 3. obs. 6. Ab hydrocephalo inciso aperto bregmate mors.

(83) Jatrologia. In hydrocephalo a perforatione cerebri mors.

bitaneae depletionis, et regerminationis aquae tot argumenta contra operationem, de qua loquimur sistunt. Neque illi indistincte subscripsit antiquitas, teste PAULO AEGINETA (84). Rejicitur etiam a MORGAGNIO (85), MONROO (86), CAMPERO (87), et a recentioribus quot quot sunt. Nil enim eam sustinet quodammodo, quam analogia ex arte veterinaria (88) depromta.

(84) De medica materia. Lib. VI. c. III. p. m. 235.

(85) Op. c. epist. XII. art. 13.

(86) L. c. p. 416.

(87) L. c. p. 57.

(88) BLOCH *Beytrag zur Naturgeschichte der Blasenwurmer in den Schriften der Berliner Gesellschaft Naturforsch. Freunde I.* EV. HOME *on muscular motion in Philos. transact.* 1795. K. ASM. RUDOLPHI *uber die Hydatiden thierischer Korper, in den anatom. physiol. Abhandl.* Berlin 1802. *Ejusdem* Entozoorum s. vermium intestinalium hist. nat. Amstelod. 1808. SANDERS *Beobachtungen von den Blasenwurmern des Rindviches*, in BECKMANN's *Beytragen*. T. V. J. G. LESKE *vom Drehen der Schaafe und dem Blasenbandwurm im Gehirn derselben, als Ursache dieser Krankheit.* Leipzig. 1780. RIEMISCH-REUTERISCHE *ausfuhrliche Praktik des Veterinar Troikarirens irrgehender Drehschaafe. Dresd. und Leipzig* 1791. MOORCROFT in *Medical facts and obs.* Vol. III. 1792. (de hydatide trepanationis ope e cranio vaccae educta). GERICKE *Anweisung, wie man die schadliche Drehekrankheit oder das Segeln der Schaafe heilen kann.* Berlin 1803. VALOIS *mémoires et observations sur le tournis des moutons, à Paris* 1809.

§. XXII.

DE HYDROCEPHALO ACUTO.

Definitio.

1. *Hydrocephalus* encephalitidis primariae, aut febrium affinium effectus citissime curriculum suum absolvens, *acutus* dicitur.

Scriptores.

3. Hunc morbum jam HIPPOCRATES (89) pulchre descripsit, quod et ex AETIO (90) apparet. Interea illius notio exacta SCHENKIO, A GRAFFENBERG (91), et VESALIO (92), exactior PETITO (93), et exactissima PAYSLEY (94), ROBERTO WHYTT (95) tribuenda est. Cum laude

J. HOGG in *Farmers Magazin*. Cfr. Bibl. britan. 1813. N. 422. (De temulentia ovium a taenia hydatigena proveniente, ejusque cura). H. WATSON in *the London medical repository*. 4. Vol. *Novembr.*

(89) De morbis lib. II. cap. 6. edit. Charter. Tom. VII. p. 556.

(90) Tetrab. II. Serm. 2. cap. 1.

(91) Observationum medicarum. Lib. I. Casus 9.

(92) Lib. I. de humani corporis fabrica. cap. 5. p. 17.

(93) *Mémoires de l'acad. des sciences pour l'an.* 1718. p. 118.

(94) *Essays of Edinburgh.* Vol. III.

(95) *Observations on the dropsy in the brain. Edinburgh.* 1768. Vid. WORKS.

secuti sunt LUDWIG (96), SAXTORPH (97), WARREN (98), AEREY, (99), MIER (100), WATSON (1), LETTSOM (2), QUIN (3), ZWINGER (4), ODIER (5), WICMANN (6), BUCHOLZ (7), DE-CARRO (8), BADER (9), FOTHERGILL (10), KREY-

(96) De hydrope cerebri puerorum. Lips. 1777. vid. BALDINGER sylloge opusc. Vol. V.

(97) Diss. de febre hydrocephalica. Hafn. 1786.

(98) *Winke uber den innern Wasserkof, in Sammlung der neuesten Beobachtungen Engl. Aerzte, f. das Jahr* 1788. *von* FOART SIMMONS.

(99) *London medical Journal* 1781. *June.* p. 424. *Samml. auserl. Abh. f. pr. Aerzte.* 7. B. p. 196.

(100) *Lond. nedical Journal.* Vol. 4. p. 393. *Samml. auserl. Abh. f. pr. Aerzte.* 10. B. p. 224.

(1) *London medical. inquiries.* T. IV.

(2) *Memoirs of the medical Society of London.* Vol. I. p. 173.

(3) *Treatise on the dropsy of the brain. Lond.* 1790. *vers. germ.* Leipzig. 1792.

(4) Act. Helvet. Vol. I.

(5) *Mémoir. de la Soc. royale de médecine.* a. 1779. p. 204.

(6) *Ideen zur Diagnostik.* 3. Th. p. 48.

(7) In BALDINGERS *neuen Magazin f. Aerzte.* 1. B. 6. St.

(8) Dissertatio de hydrocephalo. Edinb. 1793.

(9) *Geschichte der Wassersucht der Gehirnhohlen, oder des Schlagflusses der Kinder. Frankf.* 1794.

(10) *Medical observations and inquiries. Vol. 4. p. 40. Works. edit. Lond.* 1784. *p. m.* 269. Versio gallica auctore BIDAULT DE VILLIERS cum notis. Parisiis 1813. edita, habetur.

sio (11), HOOPER (12), MATHEY (13), LAENNEC (14), DUCASSE (15), HOPFENGAERTNER (16), FORMEY (17), CHEINE (18), J. P. FRANK (19), PORTENSCHLAG (20), J. C. SMYTH (21), MILMANN COLEY (22), GOLIS (23), RICHETEAU (*), TRAFVENFELT (**), et HENNE (***).

(11) Diss. de hydrocephali inflammatorii pathologia. Vitenb. 1800.

(12) *Memoirs of the medical Society of London. 1. Vol.*

(13) *Journal de médecine de* CORVISART 1806. *Juin. p.* 65 F. *Samml. auserl. Ahhandl. f. pr. Aerzte.* 24. *B. p.* 180.

(14) Ibid.

(15) *Journal général de médecine.* 1809. *Août.*

(16) Op. c.

(17 *Von der VVassersucht der Gehirnhohlen.* 1810. *Berlin.*

(18 *Essay on the hydrocephalus acutus. Edinb.* 1809.

(19) L. c. p. 180.

(20) *Vom VVasserkopf, ein Beytrag. zur Monographie dieser Krankheit. VVien* 1812.

(21) *Treatise on Hydrencephalus. Lond.* 1813.

(22) *A practical treatise on the remittent fever of infants, with remarks on hydrocephalus internus. Lond.* 1814.

(23) *Praktische Abhandlungen über die vorzüglichsten Krankheiten des kindlichen Alters. I. B. von der hitzigen Gehirnholen - VVassersucht. VVien* 1815.

(*) *Dissertation sur l'hydropisie aigue des ventricules du cerveau. Paris* 1814.

(**) *Svenska Lakare - Sallskapetes Handlingar.* 2. *B.* 2. 3 *H. Stockholm* 1815.

(***) *Ein Beytrag zur acuten Gehirnwassersucht* in HUFE-

Doctrinae difficultas.

3. Cum hydrocephalus acutus aliorum morborum sit effectus (24), eorumque nunc acmen, nunc finem comitetur, temporis punctum, a quo descriptio illius inchoanda est, difficulter determinatur. Hoc solum constat, horum morborum initia ad hydrocephalum nequaquam pertinere. Patet hinc, auctores, qui hydrocephalum acutum in *tria* (25), vel *quatuor* (26) *stadia* dividunt, ac sub primo eorum encephalitidem describunt, eundem errorem committere, quem committeremus, si disserendo de hydrothorace acuto, pleuritidem, sub cujus curriculo extravasatum in pectore contingere solet, pro primo hydrothoracis stadio declarare vellemus (27). Qui de pro-

LAND's *und* HARLES's *Journal der pr. Heilkunde.* 1816. *Junius. p* 64.

(24) Definitio.

(25) WHYTT. J. P. FRANK. CHEYNE, aliique multi.

(26) GOLIS l. c.

(27) Non equidem vel minime dubito, extravasatum in capite graviora, quam in pectore excitare symptomata, sed hoc comparationem encephalitidem inter et pleuritidem non infringit, atque debito loco ostendam, in hoc non minus, quam in illo morbo saepe subintrantis hydropis acuti summam rationem habendam esse, quo de argumento nonnulla jam in actis meis clinicis Vol. II. p. 57. 58. in medium attuli.

dromis adeo hydrocephali acuti loquuntur (28), hi nil nisi symptomata morbos febriles in genere annunciantia afferunt. Haec cum ita sint, sufficiat meminisse, ad summum perducta encephalitide vel aliis morbis acutis (apoplexia non excepta (*)), et quidem non semper evidenter febrilibus (29), sed encephalo peculiariter infensis, extravasatum serosum, certe, ut constabit (30), non in solis ventriculis anterioribus cerebri (31) gigni, quo facto signa generalia hydrocephali (32) modo mox describendo evolvi solent.

Symptomata.

4. Ingruentem hydrocephalum acutum sub encephalitidis, vel febrium cephalicarum curri-

(28) Miror Wichmannum asseruisse (l. c. p. 60.) hydrocephalum acutum annunciari per id, qnod infantes pedes post se trahant, ac facile humum cadant!

(*) Cap. V. §. XXVIII. 2. (54).

(29) Ex dolore capitis rheumatico vix febrili hydrocephalus aliquando evolvitur, uti memorabilis morbi historia in Hufelandii diaro medico (15. Vol. p. 133.) docet.

(30) Vid. cadaverum autopsiam.

(31) Distinctionem a Smyth (l. c.) stabilitam in hydropem cerebri, sive *hydrencephalum*, et in hydropem cavitatis cranii, sive *hydrocephalum*, ut omni practica utilitate destitutam rejicio.

(32) §. XIX. 1.

culo arguimus: si secundo, quarto, septimo, decimo morbi die, perducto ad acmen malo, aeger, cum facie, inprimis oculis a statu sano admodum aberrantibus, sub magna licet inquietudine, immo aucta extremitatum jactatione, minus sive querulus, sive delirans evadit: si praevio vomitu (33) febris, aut saltem pulsuum frequentia remittit, vel arteriarum ictus creberrimi, inconstantes, ac irregulares obveniunt: si inanis, isque roridus sudor praecipue ad caput (34) in conspectum venit, sique brachia torpent, vel motu convulsivo agitantur. Hydrocephalo jam omnibus numeris absoluto, plura ex sequentibus signis citius tardius sine tanto ordine, ut morbus necessario in stadia dividendus foret, animadvertuntur: pulsus nunc lentus irregularis (35), nunc innumerabilis: corpus

(33) Vomitum defuisse viderunt Macbride, et Ludwig, ego nunquam. Teste Odier, aliquando hoc symptoma solum occurrit, dum corpus erigitur, vel contra tunc cessat.

(34) Nonne ex simili *interno sudore* hydrocephali acuti origo explicanda?

(35) Whytt secundum morbi stadium a pulsu lento irregulari desumit, quod symptoma cum Wichmanno pro certissimo hydrocephali acuti teste habeo. Ad 42 tantum pulsationes in sexagesima horae parte hic numeravi. Interea idem morbus cum pulsu celerrimo mihi obvenit, unde Withering (*An account on foxglove*) jure Whyttio objicit, pulsuum

vel immobile, vel automaticum, vel uno praecipue in latere (36) convulsum (37), vel supine commodissimam positionem inveniens (38) vertiginosum: caput rigidum, reclinatum (39), pendulum, agitatum, ex uno in aliud latus contortum (40), ac, si fontanella adhuc aperta fuerit, versus finem vergente morbo, aliquando volumine auctum (41), alias cum fontanella collapsa (42), facies ita composita, ac si aeger

lentorem non esse symptoma tam certum hydrocephali acuti, uti iste docuerat.

(36) Cheyne monet, convulsiones, quae ex hydrocephalo oriuntur, ob id, quod unum tantum latus occupare soleant, ab aliis convulsionibus distingui. Interea plus vice simplici in hydrocephalo universum corpus, et aliis in morbis unum tantum latus convulsum vidi.

(37) Excepto, ni fallor, solo Wichmanno (l. c. p. 63) omnes convulsiones pro symptomate secundi, vel tertii hydrocephali acuti stadii declarant. Cum eas vero mature, et cum febre ingruentes vidissem, ad ipsa encephalitidis signa revocavi (Cap. III § XIV. 3.).

(38) Fothergill l. c. Thompson in *medical consultations.*

(39) Aegroti occiput pulvinari intrudunt, rite animadvertentibus Schlegel (*Materialien zur Staats Arzney und pr. Heilkunde. 4. Samml. No.* 3.), et Portenschlag (l. c. p. 2.).

(40) Watson l. c.

(41) Parum fidei observationibus de volumine capitis aucto tribui, donec hoc phaenomenon nuper in infante anni unius ipse viderim.

(42) Ad infantem circiter unius anni vocatus sum in agone

placidissimo somno frueretur, alias motibus abnormibus risum nonnunquam simulantibus agitata (43), mox pallescens, inprimis ad latera nasi, et circa os, nunc praesertim ad genas rubore suffusa (44), saepe tumidula: palpebrae nictitantes, spasmodicae, contractae, semiclausae paralyticae (45): oculi in orbitam retracti (46), fixi, oscillantes, strabi (47), truces, subrubri, collapsi (48), turgidi (*), lympha coagulabili

constitutum. Medicus, qui eum pertractaverat, morbum pro hydrocephalo acuto declaravit. Dubito quodammodo de diagnosi, sed mirum in modum fontanella collapsa, ita ut digitorum apices sat profunde in spatium inter ossa cranii relictum introducere potuerim, conspiciebatur. Infans paullulum ante unciam syrupi diacodii acceperat, qui in quibusdam pharmacopaeis cum opii grano uno paratur. Quare forte *cerebri collapsus* solo narcotico tribuendus. Sectionem cadaveris obtinere haud potui.

(43) Acta mea clinica. Vol. III. p. 49.

(44) Vultus a sanguine suffusio a VESALIO (l. c.) adnotata invenitur.

(45) Inde oculus oculo saepe minor.

(46) GOLIS l. c.

(47) Strabismus aliquando in uno tantum latere observatur. Quocunque in casu oculi frequentius intus, sursum, et deorsum, quam extrorsum convertuntur.

(48) Cameras anteriores oculi nuper in puella judaea, quae ex lapsu, et terrore hydrocephalum acutum acquisivit ita collapsas vidi, sicuti educta sub cataractae operatione aqua conspici solent.

(*) Oculos ita turgidos vidi, ut cornea clare promineret quod

conspurcati, crystallini, lacrymis, ac si fletus immineret, innatantes (49), interdum super genas defluentibus (50): pupilla saepissime dilatata (51), vix contractilis (52), rarius angustior, aliquando cum motu tremulo iridis (53): visus duplex (54), amaurosis (55), lucis into-

procul dubio ab aucta humoris aquei in cavitatibus oculi copia derivari debet.

(49) Et hoc symptoma a Vesalio animadversum est. Vidi id evidentissime binis vicibus, semel in filia Gubernatoris Vilnensis, semel in clinico nostro. Praecedebat lacrymis rubor faciem suffundens.

(50) Acta mea clinica. l. c. p. 47.

(51) De inconstantia hujus symptomatis omni jure praeter Armstrong et Unterwood (*Traité des maladies des enfants. p.* 240.) loquitur.

(52) Pupillas, quamvis serum in ventriculis anterioribus cerebri latitaverit, se nihilominus contraxisse cum Mattey vidi. Interea animadvertente et Hooper (l. c. p. 166.) plerumque contrarium accidit. Memorabilis Portenschlagii est observatio, utpote ostendens pupillam aliquando admota candela dilatari (l. c. p. 3.).

(53) Hoc symptoma, quod in adultis hydrocephalo acuto correptis aliquoties observavi, et inter infantes a cl. Odier pro morbi signo, de quo agitur, exclusive proprio declaratur.

(54) Hippocrates jam dixerat: « et ex uno duo sibi cernere videntur ». Idem Afrey affirmat (l. c.). Et femina Vilnensis ab hydrocephalo acuto necata, referente amico, et collega Sniadecki, de visu duplici conquerebatur. Quo scribo tem-

lerantia (56): auditus acutus, rarius surditas: narium siccitas: dentium stridor: morsus labiorum: desiderium adstantes mordendi (57):

pore pro uxore centurionis militum quadraginta annorum in consilium ab auditore quondam meo Dr. Herberski vocatus sum, quae praevia febre cum summo capitis dolore, primum de *memoriae imbecillitate*, dein de *visu duplici* conquerebatur, ac tandem cum plurimis hydrocephali acuti signis demortua est, quin cadaver aperire licuisset.

(55) Quamvis hoc symptoma versus finem morbi, rite monente Whytt, plerumque observetur, occurrit tamen et citius, teste Ludwig. Immo in infante gemello octo mensium morbus primum per amaurosin se exhibuit.

(56) Symptoma istud in encephalitide tam commune in hydrocephalo defuisse saepius cum Buchholzio vidi.

(57) Tale phaenomenon anno 1814 in puero octo annorum conditoris filio, quem cum auditore quondam meo Dr. Keykowski ab hydrocephalo acuto ex orci faucibus traximus, conspexi. Morbus instar febris verminosae inceperat. Dein peritonitidis formam induit. Octavo morbi die capitis dolor maxime urgebat, ac, irritis hirudinibus, aliisque auxiliis, secunda morbi hebdomade praecipua hydrocephali symptomata conspiciebantur. Aeger praeviis jactationibus statuae instar reclinato capite jacebat. Elevato trunco, caput pendulum observabatur. Siscitatus aeger, ut linguam ostenderet, oculos truces, subluscos aperiebat adstantes, propriasque manus mordens. Dentibus terribiliter stridebat. Pupilla erat dilatata. Manus saepe capiti admovebantur. Urina pauca involuntaria secedebat. Ita et faeces. Pulsus 150. Sudores copiosi ad caput. Vitam calomel, digitali, et praecipue amplo vesicatorio universo capiti deraso ap-

effluxus liquidi diaphani ex ore (58): screatio valida (59): trismus, aut maxilla depressa: lingua immobilis, obliqua, normalis, rubedine aphthosa notata (60): vox acuta, profunda, rauca, deficiens: ejulatus frequentes (62): mens vix compos, ac suscitatus aeger (61) aut nil, aut verba intersecta, incongrua defectum aliquando memoriae indicantia (63) profert: deglutitio saepe impedita, impossibilis: respiratio placida, lenta (64), interrupta, difficilis, anhelans (65), cum suspiriis, oscitatione (66), et halitu, ut ferunt (67), specifice foetente; nonnunquam

posito debet. Convalescentia post mensem tantum sequebatur. Adhuc sanam ducit vitam puer.

(58) Ringeis in Horns *Archiv f. med. Erfahr.* 1815. 2. *Heft.* p. 331.

(59) Acta mea clinica. Vol. 3 p. 46.

(60) Whytt l. c.

(61) Aegri praesertim adulti sub ejulatu vocem A in longum trahunt.

(62) Optimus aegrum suscitandi, ac illius attentionem capessendi modus, jam animadvertente Fothergill, est, si corporis positio mutetur.

(63) Vid. supra not. 54.

(64) Ad viginti in sexagesima horae parte numeravi.

(65) Ad 28 36. Vide acta mea clinica l. c.

(66) Hoc symptoma continuo in infante octo mensium hydrocephalo acuto defuncto vidi.

(67) Golis l. c. Non recordor, me hoc symptoma observàsse,

tussicula: hypochondrium dextrum tensum cum doloris sub attactu rudiori indiciis: meteorismus: singultus (68): faecum viridescentium involuntaria depositio, vel pertinax alvi obstructio: vesicae urinariae paresis mox incontinentiam, mox retentionem (69) lotii, mox connubium horum malorum generans: urina acris, odoris specifici cum sedimento albo, innatantibus interdum punctis crystallinis ad superficiem (*): crura inverecunde divaricata, saepe retracta, devoluto ad pedes corpore: brachium alterutrum arcte thoraci admotum (70), alias vi elevatum proprio pondere cadens: manus in narium, aurium, oculorum perfricatione occupatae, saepe ori intrusae, utplurimum circa genitalia locatae (71), tremulae cum tendinum subsultibus: paralysis, hemiplegia, opisthotonus, ac tandem praeviis sudoribus viscidis, miliari-

nisi apud infantes, quibus ex usu mercurii salivatio imminebat.

(68) Acta mea clinica l. c.

(69) Ad tertium stadium hoc symptoma a Ludwicio revocatur (l. c. p. 141).

(*) Observatio Odieri, a Vieusseux confirmata. Ejusdem opus: *De la Saignée*. Paris 1815.

(70) Sauvagesius istud sat constans symptoma primus, ni fallor, descripsit.

(71) Tale symptoma cunctis fere morbis cerebri commune vel in infante unius anni observavi.

bus (72), extremitatum livore, frigore, pulsu frequentissimo (73), et apparente rerum in melius conversione (74) septimo, decimo quarto, vigesimo primo, a quo signa extravasati comparuere (75), die, paucis casibus exceptis, mors.

Autopsia cadaverum.

5. *Cadavera* ex hydrocephalo acuto defunctorum exhibere solent maculas ceruleas, livores ad caput, dorsum, pectus, et brachia (76): suturas coloratas (77): integumenta capitis incisa plus solito cruore manantia: copiosum saepe serum mox adaperto cranio prosiliens (78): tale

(72) Wichmann l. c. p. 677. Portenschlag l. c. p. 103.

(73) Etiamsi pulsus prius lentus fuerit, huc perducto morbo, frequentissimus evadit: ad 280 numuravit Whytt.

(74) Golis l. c. Interea fateor, me praesenti in morbo rarius, quam in aliis multis tale temporarium, ac fallax levamen observasse.

(75) Curriculum hydrocephali acuti statuerunt sex hebdomadum Whytt, quatuordecim autem dierum Fothergill, et Ludwig. Cum encephalitidem simul calculo includant, terminus medius videtur ad tres hebdomadas statuendus. Inter 13, et 17 numerat Golis l. c.

(76) Ludwig l. c. p. 142. accidentales videntur.

(77) Golis l. c.

(78) Infans comit. Ch., quem ex febre maligna demortuum dicebant medici P., quum pollingi deberet, adaperto cranio, conspicuam prosilientium aquarum copiam largiebatur, veram morbi indolem, medicorumque ignorantiam patefacientem.

extravasatum sub arachnoidea, circa tentorium, et foramen occipitale, quin etiam ad ipsum columnae vertebralis initium: piam matrem cum vasis sanguiferis, ac si arte injecta essent: nonnunquam meninges crassiores, inter se cohaerentes, cum lympha coagulabili (79), aliisque praegressae inflammationis notis, alias, praeter vasorum sanguiferorum turgorem, ac extravasatum, nil quod de praevio processu inflammatorio testaretur: cerebri substantiam mollem, flaviusculam, punctis rubris insignitam: sinus plerumque vacuos: ventriculos cerebri anteriores saepe volumine quammaxime auctos, sero ad plures uncias repletos: aliquando serum in alterutro solum horum ventriculorum, rarius in ventriculo tertio, et quarto (80): plexus choroideos pallidos, granosos, extenuatos, turgidos, saepe cum hydatidibus: pulmonem dextrum ab hepate volumine aucto in angustum spatium pulsum (81): hocce viscus coloris rosei, tuberculis albidis refertum (82), et intestina aliquando subinflammata (83). Ad humorem in cranio extravasatum

(79) In 180 cadaveribus Golis cerebrum lympha coagulabili obductum vidit (l. c.).

(80) Wenzel. Reperimus tamen Odier (l. c. p. 203), et ego.

(81) Observatio Dr. Herberski.

(82) Affectio hepatis in hydrocephalo acuto primum a cl. Cheyne (op. c.) observata est.

(83) Cheyne ibid.

quod spectat, eum indole a sero aliis in hydropibus collecto differre mox asseritur (84), mox negatur (85). Exactissimam illius analysin egregio MARCET (86), et BERZELIO (*) debemus.

Caussae.

6. Caussae hydrocephali acuti sunt eae encephalitidis, aut febrium cephalicarum inprimis indolis rheumaticae. Morbi istiusmodi praeprimis ad extravasatum proclives cernuntur ob di-

(84) HALDAT in *Bulletin de la Faculté de médecine de Paris.* 1814. *Juin.*

(85) BAILLIE *Anatom. des krankesnbaues.* p. 257. SOEMMERING ibid.

(86) *Medico-chirurgical transactions.* 2 Vol. 1813: Continet: aquae 990, 80, materiae animalis 1, 12, muriatis sodae 6, 64, carbonatis sodae 1, 24, phosphatis calcis, magnesiae, et ferri 0, 20.

(*) Secundum illius experimenta humor ex ventriculis cerebri post hydrocephalum acutum collectus quasi purum *sanguinis serum* considerari potest, quod maxima albuminis sui parte, nempe a 2|3 ad 4|5 privatum sit, ut vix fortissimo igne massa quaedam coagulata ex illo sensim separetur. Reliquum fluidum evaporando subsidunt crystalli salis culinaris, inter quas colligitur materies brunnea extractiva, quae ex soda pura, lactatae sodae, et peculiari principio animali extractivo sal istud per omnes humores animales constanter comitante componitur. (SCHWEIGER *neues Journal fur Chemie und Physik.* Nurnberg 1814. X. B. 4. *Heft.* p. 503. XII. B. 3. *Heft.* p. 337).

spositionem haereditariam (87), congenitam (88), sine sexus discrimine (89), ob scrophulas (90), obque pravam, aut neglectam medendi methodum (91). Aetas qualiscunque supra quartum mensem (92) hydrocephalo acuto obnoxia.

(87) Familias nosco duas, quarum una sex, altera quatuor infantes annum vix superantes ex hydrocephalo acuto amiserunt.

(88) Licet quaevis corporis constitutio hydrocephalo acuto subjecta sit (Wichmann l. c. p. 60. Portenschlag l. c. p. 68), et infantes tardi ingenii, et debiles in hunc morbum inciderint (Ludwig l. c. p. 134); attamen maxime illi obnoxii sunt, qui ingenio acuto, ac corpore forti, *colloque brevi* instruuntur.

(89) Ludwig l. c.

(90) Inflammationes viscerum quotquot sunt in scrophulosis ad extravasata magis pronae sunt. Hinc non mirum est, idem relate ad encephalitidem contingere.

(91) In illa familia (87), in qua sex proles ex hydrocephalo acuto periere, septimam omnia signa encephalitidis incipientis jam prae se ferentem salvare potui.

(92) Nisi caussae locales praegressae sint, raro infantes sub quinto mense in hydrocephalum acutum incidunt. Sic et Wichmann (l. c. p. 58.) contendit. Fothergill se sub tertio anno hunc morbum non vidisse asserit, quod miror. Ceterum hydrocephalum acutum non solum esse morbum infantilem, sed adultorum quoque praeter nostras observationes eae Watsonii, Lettsomii, Fothergilii, Odieri, aliorumque docent. Interea cavendum est, ne hydrocephalum *accessorium*, de quo mox infra, cum *acuto* primario, de quo nunc sermo est, confundamus.

Diagnosis.

7. Symptomata hydrocephali nil aliud, quam irritationem, aut compressionem encephali, praeter serum, a quacunque alia caussa indagationem anatomicam interdum fugiente (93) productas indicant; unde, nisi ex anamnesticis, et ex urinae imminuta copia lux affulgeat, diagnosis perardua evadit. Accedit multiplicitas horum symptomatum a diverso encephali affecto loco repetenda. Verum ex altera parte haec ipsa symptomatum multiplicitas medico facultatem saepe impertit iis in casibus, ubi hydrocephali acuti praesentiam divinare licuerit, et *sedem peculiarem extravasati* in diversis encephali locis sat tuto determinandi. Docent nempe observationes nostrae: quod ubi hydrocephalus profundissimo lethargo, et brachiorum ad thoracem adductione stipatus est, serum copiosum inter cranii partem superiorem, cerebrique superficiem externam invenitur: quod, obvenientibus prius vomitu, singultu, pupillae dilatatione, strabismo, palpebrarum spasmis, et pa-

(93) Mathey (l. c. p. 193.) puellae quinque annorum meminit, quae omnibus hydrocephali acuti symptomatibus affecta erat, cum tamen cadaver encephalon plane normale exhibuerit. Portenschlag (l. c. p. 131.) binas similes refert observationes.

ralysi, ventriculi dein anteriores cerebri extravasatum exhibent: quod ubi haec ipsa palpebrarum, et oculorum vitia in uno tantum latere prodeunt, ibi extravasatum oppositum cerebri ventriculum detinet: quod, praegressis stridore dentium, motu convulsivo musculorum faciei, et colli, serosa colluvies circa cerebellum sedem figit: quod, observatis aphonia, deglutitione impedita, paralysi brachiorum, liquor extravasatus medullam oblongatam amplectitur: quodque praeviis convulsionibus universi corporis hic liquor specum vertebralem attingit (94). Observat praeterea illustris E. Home (95), quod, circumscripta sede extravasati, e. c. in cellulis, ad cornua anteriora, et posteriora ventriculorum lateralium, aeger alvi tarditatem, et dolores imi ventris accusat: quod, sero exclusive ventriculum tertium detinente, intensam cephalaeam, et aphoniam, patitur: quod, accumulato seroso latice in ventriculis cerebri, et sub tuberculo annulari, dolor ventriculi, intestinorum, et crurum obvenit: quod, illo locum obtinente inter arachnoideam, et piam ma-

(94) Hanc observationem jam Custet (l. c.) relate ad hydrocephalum chronicum instituit.

(95) *Philosophical transactions*; quae continet Everardi Home: *observations on the fonctions of brain, Read the* 26 mai 1814. p. 255. 257.

trem, nec non super tubercula quadrigemina, dolor occipitis, et delirium occurrunt: quod, extravasato simul, et duram matrem attingente, melancholica imbecillitas, apoplexia, et hemiplegia praesto sunt: quod, dum hydrops ventriculorum cerebri dilatationem systematis vasorum sanguiferorum durae matris sociam habet, proclivitas ad suicidium observatur, quodque collectio seri inter meninges melancholiam, et amentiam generat. Cum vero serum hydrocephalum constituens pro varia positione, in qua cadaver manserat, varias sibi eligere, et parare possit vias (96), cumque portio quaedam seri forte ultimis tantum vitae momentis exsudaverit (*), comparatio symptomatum cum phaenomenis in cadaveribus eo cautior esse oportet, cum plurima illorum cum hoc, sed non propter hoc existere possint.

(96) In ipso adeo aegro ex varia corporis positione varia symptomata oriri videmus, sic ut aliquando varios ita partium motus, ad libitum excitare liceat.

(*) Serum in cranii cavitate extravasatum, quod copiam excedit, quae a condensatione vaporis cavitates cerebri in vivente homine lubricantis expectari potest, productum morbi esse ex MARSHALI experimentis elucere videtur. (*The morbid anatomy of the brain in mania et hydrophobia. Lond.* 1815.).

Continuatio.

8. Cum *hydrocephalo acuto* confundi possunt in infantibus *febris intermittens lethargica*, *febris verminosa*, *dentitio difficilis*, *peripneumonia* (97), et *convulsiones*: in adultis *apoplexia* praecipue sic dicta *serosa*, et *cataphora*.

Distinctio a febre lethargica.

9. Apyrexiae, quibus *febris intermittens lethargica* insignitur, pulsuumque sub paroxysmo frequentia, eam ab *hydrocephalo acuto* vix lucida intervalla, ac pulsum saepe lentum habente distinguunt (*), ne de aliis intermittentium notis (98) dicamus. Ceterum major forte inter hos

(97) Ne haec confusio mira videatur, proprio eam confirmabo errore. Pro infante anni unius in consilium a Dr. Herberski, nunc medico assistente clinici nostri instituti, vocatus, aegrotulum cum febre ardente, tussi, respiratione laboriosa, a decubitu in latus dextrum aucta, absentibus in recenti adhuc morbo signis hydrocephali acuti inveni, unde aegritudinem pro *peripneumonia* declaravi. Cum autem infans post hebdomadam mortuus esset, pulmo omnino sanus, ast ut dixi (§. XXII. 5. (81.)) dextro in latere ab hepate mole solummodo aucto in angustum spatium compressus, nec non conspicuum extravasatum in ventriculis anterioribus cerebri detegebatur.

(*) Hopfengaertner l. c. p. VII. et 169.

(98) P. I. Vol. I. §. XXVIII.

morbos affinitas extat (99), quam vulgo creditur.

Distinctio a febre verminosa.

10. Concedimus quidem, *vermes intestinales* posse turbas *transitorias* cerebri excitare, attamen nunquam talem seriem symptomatum *constantium*, qualem descripsimus (100). Nec vermes fortuito sub ipso hydrocephali acuti curriculo evacuati diagnosin subvertunt (1). Quae singula si comparaveris cum observationibus nostris, cum encephalitidis, et febris verminosae diagnosi (2), atque cum doctrina, quam hoc de argumento tradiderunt WICHMANN (3), et HOOPER (4), vix in praxi difficultates hac in re tibi obvenient.

Prognosis.

11. Nisi transitum encephalitidis, aliorumque morborum affinium in hydrocephalum impedire

(99) Cap. III. §. XVI. 13.

(100) §. 4.

(1) Pluries mihi accidit medicos immerito morbos a vermibus intestinalibus repetentes triumphasse, dum unus alterve eorum in conspectum venerat: verum breve semper fuit illorum gaudium, confirmataque mea sive de *hydrocephalo* sive de *mesenteritide* diagnosis.

(2) Cap. III. §. XVI. 5.

(3) L. 4. p. 87. 88.

(4) *Memoirs of the medical Society of London. Vol. I. p.* 16(.

licuerit, eo minor spes sanationis affulget, quo celerior iste transitus, quo magis praeceps signorum extravasatum indicantium evolutio (5), quo junior aeger, quo provectior morbus, quo major probabilitas extravasati in ventriculis anterioribus cerebri, vel circa medullam oblongatam latitantis, quo evidentius facies, et inprimis oculi a statu normali aberrant, quod fortiora signa anaesthesiae, et paralysis, quoque segniores evacuationes lotii cum punctis crystallinis super illud natantibus (6), alvi, et transpirationis. Interea et hic natura aliquando praeter omnem expectationem miracula operatur, ad quae potissimum revocamus eliminationem seri per nares (*), oculos (**), et aures (***).

(5) Cerebrum compressionem a sero extravasato eo facilius ferre, quo lentius id evolvitur, rite animadvertente Ducasse (l. c.), hydrocephali chronici historia docet.

(6) Vissieux l. c.

(*) Retulit mihi chirurgiae noster quondam professor Niszkowski, se infantem omnia symptomata hydrocephali exhibentem curasse, cui inopinate enormis copia seri e *naribus* effluxit, quo facto aeger perfectae sanitati restitutus est.

(**) Adolescens 17 annorum anno 1815 in clinico meo decubuit, qui postquam grave pondus capiti imposuisset, a summo dolore ad regionem ossis parietalis *sinistri* cum febre, et vomitu correptus est. His cessantibus cruciatus per-

Prophylaxis.

12. *Prophylactica* hydrocephali acuti in eo consistit, ut caussae encephalitidis, morborum-

stabat, ac pulsus in sexagesima horae parte solum 40 ictus exhibebat. Accessit eodem in latere tumor insignis palpebrarum, ac albugineae, quae super corneam elevata eam fere omnino cooperiebat. Morbum pro effectu extravasati a praevia encephalitide habens praeter hirudines, calomel, polygalam, digitalem purpuream, et vesicatoria, *scarificationes conjunctivae affectae* institui jussi, quarum ope *larga seri cruenti copia effluxit*, subsidente partium affectarum tumore, evanescente capitis dolore, pulsu ad normam redeunte, verbo aegro perfectae sanitati restituto. Cfr. casus quodammodo similis a BURSERIO (l. c. §. IX. in nota) enarratus.

(***) Femina viginti duos annos nata, constitutionis corporis mediocris, postquam ob mortem alieni licet infantis (quam veluti mater per plures hebdomadas diu, noctuque curavit) a gravi moerore detenta fuerat, mense martii anni 1816 sub continuo fletu in diram cephalaeam cum febre, vomitu, dolore hypochondrii dextri, pupillis dilatatis, visus imbecillitate incidit. Subsequitur delirium, sub quo nunc velociter gressus faciens cantat, nunc moesta sedens umbram defuncti alloquitur. Fugit hominum consortium, respuit nutrimentum, ac quaestionibus cum ferocia respondet, asserens se plane sanam esse. Medicus advocatus morbum per sex dies neglectum pro encephalitide declarat, ac congruam adhibet medelam. Remittitur inde febris, vomitus, aliaque symptomata, excepto delirio. Die 20 *aprilis* in clinicum suscepta aegra exhibet lucis intolerantiam,

que affinium evitentur. Inter has affluxus major sanguinis ad caput, transpiratio suppressa,

pupillas admodum dilatatas, palpebras semiclausas, faciem alternatim rubentem, pallescentem, linguam aridam, tremulam, labia nigrescentia sanguinem fudentia, halitum foeditissimum, dentes muco atro obductos, nasum acuminatum, deglutitionem impeditam cum sono ac si potus in dolium vacuum caderet, respirationem anhelantem ad 100 in sexagesima horae parte, tussim sonoram, quin immo latrantem, sive potius singultuosam ad tertium usque cubiculum perceptibilem, extremitates lividas frigore marmoreo detentas, manus saepe capiti admotas, pulsum inter 120 et 130 filiformem, myurum, irregularem, alvum clausam, pervigilium, jactationem, impotentiam pedibus insistendi, delirium, desperationem, et iracundiam exprimens. Adversabatur cubitum, ac a vestibus, et ornatu sese spoliari haud concedebat. Dilutis dubiis de praesentia typhi, vel febris nervosae lentae, morbum pro encephalitide chronica forte socio extravasato encephali, aut suppuratioue cerebri declaravi. Prognosi fere lethali instituta, quid adhuc praestare possent vésicatorium ad nucham, calomel, assa foetida, arnica, alcali volatile, moschus, et similia sensim sensimque experiri proposui. Hisce remediis alternatim spatio decem dierum exhibitis, saltem aegra inter vivos servabatur. Die 30 *aprilis* en somnum aliquot horarum, quo absoluto delirare cessavit, si excipias, quod se bene valere contenderit, cum tamen graves querelas de capitis dolore praecipue ad os parietale sinistrum ageret. Praeterea singultus formalis spatio nychthemeri ter quaterve per horam, et ultra saeviens in conspectum venit, cui flores zinci frenum injecerunt. *Die* 4 *maii* improviso pneumonorrhagiam

retropulsio morborum cutaneorum, praepostera sanatio alvi profluvii, ulcerum, pharmaca nar-

patiebatur, respiratione mox abdominali reddita, ac corpore odorem cadaverosum spirante. Aegrotae jam jam in agone constitutae simplex porrigitur emulsio. Die 25. *maii* Magna mutatio in melius. Aegra omnino conscia de malis suis ita rationem reddit, uti homines sub somno magnetico constituti facere solent. Accusat potissimum sussurrum auris sinistrae, expetitque balneum tepidum, quod, irrita virium summa jactura, conceditur, et quidem cum emolumento. *Die* 28 *maii* mene aegra refert *se percipere sensum fluidi ex latere sinistro cranii ad aurem depluentis*, auditu graviori reddito, capitis autem dolore admodum sublevato. Examinata aure aliquot seri guttas inde emanare conspeximus. Vespere ejusdem diei, praevia obnubilatione, qua vigente objecta flavo colore tincta cernebantur, *integra drachma seri ex eadem aure prorupit.* Maximum subsequitur levamen; enimvero physionomia, inprimis oculi ad statum sanum redeunt, pulsusque normalis evadit simul cum calore cutis. Ipsa respiratio, saltem decumbente aegra, sine difficultate absolvitur. *Die* 1 *junii* aegra *sensum aquae ad aurem dextram depluentis percipit*, ac effluxum illius, sicuti in altera aure praedicit. Eventus confirmat praesagium, *drachmá uná et semis seri cruenti illico effluente*, ac supposito vasculo collecta. Est autem serum istud sine odore, et sapore, ab alcohol non coagulatur, et succum vegetabilem caeruleum rubro colore tingit. *Die* 13 *junii* res quotidie in melius procedit, ac menstrua pro prima vice in morbo apparent. *Die* 14 *junii.* Sub narium violenta emunctione aegra derepente summum capitis dolorem experitur: mox bulbi oculorum sursum trahun-

cotica prima occupant loca, unde capitis debita cura, positio illius altior, custodia a violentiis externis, cunarum motus prohibitus, fuga rerum suaveolentium, fumi carbonum, et nicotianae in cubiculis infantum, temperatura eorum modica, et constans, lucis ibi moderamen, aversio radiorum solarium, sobrietas nutricis, alvi libertas, pedum custodia, repetita tempore dentitionis sub faciei rubore, capitisque calore retro aures sine mora hirudinum applicatio, non neglectis sinapismis ad suras, balnea non nimis calida, cauta morborum cutaneorum, aut evacuationum plerumque salubrium medela, abstinentia a pharmacis narcoticis, nisi absolute necessariis, potiora prophylacticae sistunt momenta. Ubi hydrocephalus acutus familiae cujusdam flagellum sistit, infantibus circa tempus suspectum corticem daphnes mezerei brachiis ad lenem exulcerationem us-

tur, respiratio anhelans fit, ac terribiles superveniunt totius corporis convulsiones. Praescribitur assa foetida, quo facto convulsiones quidem cessant, ast aegra cadaveri similis per tres dies relinquitur. *Die 17 junii* nova affulget spes, immo ab ea die omnia sensim sensimque in melius mutantur. Mense septembri praeter tussim, et pectoris dolorem, nec non debilitatem aegra de nihilo conqueritur. Mense decembri adspectu saltem sana rus petit, rediitque valetudinaria adhuc mense maii a. 1817.

que repetitis vicibus apponimus, vel partibus istis unguentum cum tartritide stibii, et potassae illinimus, ac urinam, si parcius solito fluat, infuso herbae, et radicum apii petroselini, vel foliorum violae tricoloris promovemus.

Cura.

13. *Methodus medendi* cum spe eventus adversus hydrocephalum acutum commendanda potius encephalitidem, et morbos affines respicit. Interea et sub ingressione, ut videbatur, extravasati, ab *hirudinibus* retro aures, ad tempora, et collum, nec non ab *affusione frigida capitis*, a *sinapismis* ad crura, et a *muriate hydrargyri dulci* tale saltem obtinuimus levamen, ut parentes lateri adacti fuerint, quod methodus ista citius adhibita vitam prolium salvare potuisset. Quo provectior autem morbus, eo major *calomel* exposcitur dosis (7). Jungitur *foliis digitalis purpureae* (8), in in-

(7) Dosim generatim determinare non audeo. Nychthemeri spatio haud raro infantibus anni unius, alteriusve a scrupulo usque ad drachmam dimidiam calomel exhibitus. Et sic habita ratione aetatis ultro.

(8) A drachma una ad colaturam infusionis unciarum sex omni hora cochlear majus pro adultis. Minor in junioribus requiritur dosis. Inservit mihi digitalis infusum pro vehiculo ad pulveres ex calomel porrigendos. Bis jam pulsum lentum hydrocephalo acuto proprium sub usu hujus

fantibus parum, plus autem in provectioribus aetate praestantibus. Si, quod raro contingit, usus internus mercurii alvum nimis moveret, absente vix unquam a nobis hic conspecta fortiori salivatione, et *unguentum hydrargyri griseum* (9) collo, pectori, cruribus inungi potest. Libenter illi pulverem *foliorum digitalis purpureae* jungimus (10). Decrescentibus jam jam viribus *infusum florum arnicae* haud spernendum sistit pharmacum. Quibus remediis incassum tentatis, nil superest, quam ut derasis capillis universa cranii superficies, *vesicatorio* cooperiatur. Enormem inde seri copiam mirabili cum effectu depluisse vidimus. Conclamato morbo, *moschus*, *subsuccinas ammoniae empyreumaticae* (11), et clysteres cum *gummi resina assae-foetidae* vitae extinctionem procrastinant. Balnea tepida in toto morbi curriculo vix locum inveniunt.

remedii, accedente copiose urinarum effluxu, frequentiorem evasisse conspexi.

(9) Ad drachmas duas, ad unciam semis spatio nychthemeri; praesenti enim in morbo neque a natura, nec a modica pharmacorum dosi quidquam exspectandum.

(10) E. c. ad drachmas duas unguenti mercurialis drachmam unam pulveris digitalis.

(11) Spiritus cornu cervi succinatus.

§. XXXIII.

DE HYDROCEPHALO ACCESSORIO.

Definitio.

1. *Hydrocephalus* encephalitidis secundariae, aut morborum chronicorum effectus nunc celeriter, nunc lente decurrens, nobis est *accessorius*.

Scriptores.

2. Apud singulos fere de hydrocephalo scriptores facta ad *accessorium* spectantia obveniunt, maxime autem apud Hopfengaertner (12), et Yeats (*).

Symptomata.

3. Hydrocephalus *encephalitidis secundariae* effectus indicatis in morbis (13) evolvi potest. Pro varia aegritudinis primariae natura variam induit formam. Generatim sub illius curriculo praeviis saepe urina pauca cum sedimento lateritio, ac alvo obstructa, capitis dolor accedit,

(12) Op. c. p. 135 sq.

(*) *A statement of the early symptoms which lead to the disease termed water in the brain etc.* London 1814.

(13) Cap. III. §. XVI. 15.

aut praesens augetur, physionomia aegri derepente in pejus ruit, somnus haud reficiens pro tempore levamen afferre videtur, ast en brevi post vomitum a sopore secutum, cui profusus sudor cum symptomatum remissione, ac si malum intermittentem induere vellet naturam, pro tempore finem imponit, donec lethargus cum frequenti ejulatu, pulsu lento, irregulari, aut frequenti, sphyncterumque officium deletum; proximum annuncient interitum. Alias hydrocephalus *chronico* magis *modo* ingruit; post graves scilicet haemorrhagias, vel repentinam eorum suppressionem, vigente oedemate pedum, vel alio hydrope praesertim cavitatis pectoris, post dysenterias, diarrhoeas diuturnas etc., somnolentia, oblivio rerum, imbecillitas sensuum, motuumque hostem adventantem annunciant, ac convulsiones, anaesthesiae, et paralyses de illius testantur praesentia.

Caussae.

4. Caussae encephalitidis secundariae, et de hydrocephalo subsequente rationem reddunt. Qui chronice evolvitur, dispositioni universali ad hydropes, constitutioni potissimum scrophulosae, morbisque praeviis encephali (14) originem debet.

(14) E. c: tumoris in cerebro. v. Zetterström in Svenska

Autopsiae cadaverum.

5. Ut doctrina, cujus rudimenta hic exponimus, perficiatur, post singulos morbos, qui gravi capitis, eaque lethali affectione stipati fuere, cranii sectio instituenda est.

Diagnosis.

6. Absit interea, ut omne extravasatum, saepe mortis magis, quam morbi productum definitionis generalis (15) immemores pro *hydrocephalo accessorio* declaremus.

Prognosis, et therapia.

7. Hydrocephalus accessorius acute evolutus, nisi per rectam encephalitidis secundariae curam anteverti possit, prognosin adhuc pejorem, quam ille, qui chronice ingruit, et cui interdum *diuretica*, *purgantia* simul cum *tonicis*, et *ulceribus artificialibus* ad caput medentur agnoscit.

Lakare-Sallskapets *Handlingar*. 2. B. 2. 3. H. Stockholm 1815.

(15) §. XIX. 1.

Caput V.

DE APOPLEXIA.

§. XXIV.

DEFINITIO. SCRIPTORES.

Definitio.

1. Repentina sensuum, facultatum animi, motuumque voluntariorum imminutio, interruptio, abolitio, vigentibus plerumque respiratione, et cordis actione, *apoplexia* (16) dicitur.

(16) Ab ἀποπλήσσω, percutio. *Aphonia* Hippocratis, qui sub nomine apoplexiae saepe paralysin designaverat (Vide aphor. 40. Sect. VII. Charter. T. IX. p. 312. Prorrheticor. Lib. II. Cap. X. Charter. T. VIII. p. 819. Coacar. praenotion. N. 359. ibid. p. 872. et N. 477. ibid. p. 879). *Nervorum resolutio* Celsi. Quem enim iste auctor ut speciem apoplexiae descripserat (Medicin. Lib. III. Cap. XXVI) *morbum attonitum*; hunc ad catalepsin revoco. *Morbus attonitus* Lommii (Obs. med. Lib. II. p. 81). *Sideratio*, *percussio* Molinarii (De apoplexia. Sect. I. §. I). *Germ.* Schlagfluss. *Gall.* Apoplexie. *Angl.* Apoplexy. *Ital.* Accidente, colpo, gocciola. *Polon.* Apoplexya.

Scriptores.

2. Doctrina apoplexiae jam HIPPOCRATI (17), CELSO (18), CAELIO AURELIANO (19), ARETAEO (20), GALENO (21), AETIO (22), AEGINETAE (23), nota, magis magisque inclaruit opera DODONAEI (24), PISONIS (25), WEPFERI (26), SENNERTI (27), PECHLINI (28), BAYLEI (29), BONETI (30), MITSCHELII (31), BAGLIVII (32), LANCISII (33), FRA-

(17) L. et citandis.

(18) L. c.

(19) Acut. morb. Lib. III. cap. V.

(20) De caussis, et signis morbor. diuturn. Lib. I. Cap. VII.

(21) Definit. medicin. N. 244. Chart. T. II. p. 261. De locis affect. Cap. X.

(22) Tetrab. II. serm. 2. c. 27.

(23) Lib. III. cap. XVIII.

(24) Prax. med. Amstel. 1516. Lib. II. cap. XV.

(25) De morbis e colluvie serosa. Sect. II. Part. II. cap. 5.

(26) Observat. anatom. ex cadaveribus eorum, quos apoplexia sustulit. Scaphus. 1657.

(27) Diss. de apoplexia. Wittemb. 1611. 1654.

(28) Diss. de apoplexia. Lugd. Bat. 1667. v. HALLERI disp. med. T. I. N. 1.

(29) Tractatus de apoplexia. Tolos. 1677.

(30) Sepulchr. anat. Lib. I. Sect. 2.

(31) *Trattato dell'apoplessia. Roma* 1709.

(32) Prax. med. cap. IX.

(33) De subitaneis mortibus. Op. Genev. 1718.

CASSATI (34), DE LA MOTTE (35), VALLISNERII (36), FR. HOFFMANNI (37) WEITBRECHTII (38), CARDANI (39), SWIETENII (40), HEISTERI (41), BÜCHNERI (42), MORGAGNII (43), ADAMI (44), LIEUTAUDII (45), MARQUETI (46), PONSARTI (47), WALTERI (48), QUARINI (49), STOLII (50), TIS-

(34) Historia apoplecticorum. Amstel. 1724.

(35) *Traité complet de chirurgie.* T. I.

(36) *Dell' uso ed abuso delle bevande, e bagnature calde, e fredde. Modena* 1725.

(37) Med. rat. syst. Pars II. Cap. VII. De haemorrhagia cerebri. Pars IV. Cap. I. De nervorum resolutionibus. Diss. de apoplexia. Hal. 1728.

(38) Commerc. liter. a. 1734. Hebd. 9. N. 2.

(39) De apoplexia. v. HALLER Biblioth. med. P. II. p. 24.

(40) Comment. T. III. §. 1007. sq.

(41) De apoplexia mag. chirurg., quam medicamentis curanda Helmst. 1752.

(42) Diss. de caussis quibusdam specialibus apoplexiae observationibus anatomicis rarioribus confirmatis. Hal. 1764.

(43) Op. c. epist. II. III. IV, et V.

(44) De caussis quibusdam specialibus apoplexiae observ. rarioribus illustrat. Hal. 1764.

(45) *Précis de médecine. L. I. Des maladies de la tête.* p. 181. Historia anatom. med. T. II. L. 3.

(46) *Traité de l'apoplexie. Paris* 1770.

(47) *Traité de l'apoplexie, et de ses différentes espèces.* Paris 1782.

(48) De morb. peritonaei, et de apoplexia. *Mémoires de l'ac. R. de Berlin.* 1782. p. 76.

(49) Animadversiones pract. in divers. morb.

(50) Praelectiones. p. 346.

SOTI (51), BORSIERII (52), ZULIANI (53), KIRKLANDI (54), REILII (55), GAYI (56), FODEREI (57), G. BLANII (58), MONTAINI (59), PORTALII (60), E. HOMII (61), RICHELMEI (62), CHEYNII (63), ROCHOUXI (64), et RIOBEI (65).

(51) Op.

(52) Op. c. Vol. III. cap. 4.

(53) De apoplexia praesertim nervea commentarius. Brixae 1789.

(54) *Commentary on apoplectic and paralytic affections, Lond.* 1792.

(55) Diss. de locis in apoplexia affectis. Hal. 1795.

(56) *Vues sur le caractère, et le traitement de l'apoplexie. Paris* 1807.

(57) De apoplexia disquisitio theoretico pract. Aven. 1808.

(58) *Transactions of a society for the improvement of medical and surgical knowledge. Vol. II. p.* 192. *v. Samml. auserl. Abhandl f. pr. Aerzte.* 20. *B. p.* 572.

(59) *Traité de l'apoplexie. Paris* 1811.

(60) *Observations sur la nature, et le traitement de l'apoplexie, et sur les moyens de la prévenir. Paris.* 1811.

(61) L. c. Cap. I.

(62) *Essay sur l'apoplexie. Paris* 1812.

(63) *Cases of apoplexy and lethargy with observations upon the comatoses diseases. Lond.* 1812.

(64) *Recherches sur l'apoplexie. Paris.*

(65) *Observations propres à résoudre cette question: l'apoplexie, dans laquelle il se fait un épanchement dans le cerveau, est-elle susceptible de guérison? Paris* 1814.

§. XXV.

SYMPTOMATA. AUTOPSIA CADAVERUM.

Symptomata prodroma.

1. Apoplexia variis signis (*molimina apoplectica* in dispositis hunc ad morbum (66), haud ambiguis, respectu prophylaxeos admodum memorabilibus (67), HIPPOCRATI (68) minime ignotis, annunciari solet. Huc spectant somnus solito major horis inconsuetis cum respiratione profunda, stertore, stridore dentium, incubo, concussionibus, vigiliae, venae capitis praecipue frontis turgidae, nisus ad epistaxin (69), rubor, livor faciei a statu sano alienae, pinnis narium collapsis (70), memoriae imminutio

(66) §. XXVI. No. I.

(67) BORSIERI l. c. §. 98.

(68) Aphor. 31. Sect. III. Charter. T. IX. p. 128.

(69) Homines aetate provecti, nisi epistaxin vitii scorbutici, aut morbi cordis culpa patiantur, certissime per illam proclivitatem ad apoplexiam patefaciunt, quod PORTALIUM minime latuit. Vid. *Samml. auserl. Abhandl.* 20. *B. p.* 82.

(70) SWIETEN l. c. §. 1020. Physionomia apoplexiam praesagiens conditioni musculorum faciei paralysi affini debetur Ex hac physionomia SWIETEN quondam apoplexiam imminentem in homine, ut videbatur, sano jure praedixit.

(71), animi irritabilitas, aut serenitas inconsueta (72), dispositio ad fletum (73), albuginea sanguine suffusa, maculae muscarum instar, aut scintillae, aut splendor subinde noctu ante oculos (74), aberratio a linea inter legendum, visus duplex (75), acutior solito (*), amaurosis (76), aurium tinnitus, sussurrus, bombus, auditus gravis, perceptio foetoris (77), siccitas narium, sternutatio effrenis (78), osci-

(71) Thoner observ. p. 81, et consilior. p. 224. Swieten l. c. §. 1010.

(72) Saepe consanguineos eorum, qui ab apoplexia fulminati sunt, exclamare audivi: « et tam bene se habebat! nunquam serenior, nunquam lepidior erat hodierna die ».

(73) Senem alias crudelem novi, qui parum ante apoplexiae insultum, minima porrecta occasione, crocodili lacrymas fundebat.

(74) Lancisi l. c. p 69.

(75) Ex hoc symptomate apoplexiam brevi post subsecutam praedixit amicus, et collega A. Sniadecki in parocho quodam.

(*) Sine conspicilli auxilio brevi ante apoplexiae levioris accessum legere potuerat vir nobilis Vilnensis, cui a decem jam annis absque optico illo adminiculo literas discernere non licuerat.

(76) Morgagni l. c. epist. III. art. 8. ex Ramazzinio. In magistro aeternum venerando Scopoli subitanea amaurosis subsequentem apoplexiam annunciabat.

(77) Cap. II. §. X. (56.).

(78) Ut caussa saepe habita. Vide infra §. XXVI. No. 2.

tationes crebrae (79), singultus (80), lingua balbutiens, responsa implicita, verbum unum pro altero prolatum, deglutiendi difficultas, aut sub deglutitione tussis, animi deliquia, manus minus prompta scribendo, torpor, formicatio, motus abnormes extremitatum (81), pruritus totius corporis (82), coloris cutis mutatio (*),

(79) Oscitationes post grave animi pathema quavis nocte redeuntes apoplexiam cum hemiplegia in vidua quadragenaria Vilnensi praecedebant, eamque continuo dein comitabantur. A tam terribili morbo omnino liberata ab oscitationibus nocturnis quoque immunis evasit. Pluries idem symptoma apud recens natos apoplexiam annunciasse vidi.

(80) Ipsa, de qua mox locutus sum, vidua praeter oscitationes et frequentem experiebatur singultum.

(81) Infantem octo mensium judaeum nuper spatio nychthemeri ab apoplexia e medio ablatum vidi, qui, psora excepta, optima gaudere videbatur sanitate, praeterquam quod saepe *motum peculiarem rotatorium* cum brachio dextro perficiebat, a parentibus pro effectu pruriginis ab impetigine, a me pro indicio latentis gravioris morbi habitum. Judaeus sexaginta annorum inter molimina varia apoplectica, ut vertiginem, linguam balbutientem etc., *subsultus pollicis*, et *digiti indicis*, qui admodum elevabantur, exhibuit. Prius nicotiana illi sponte e digitis cadebat. Secuta est lethalis hemiplegia lateris dextri.

(82) Pruritum senilem saltem apoplexiam praecessisse observavi.

(*) Manus candidas viri nobilis paucos ante apoplexiae insultum dies rusticorum instar brunneas redditas vidi.

dolores articulorum, brachii (83), cita defatigatio, incessus vacillans, ac si pedes rependo traherentur, difficultates urinae.

Symptomata constitutiva.

2. Praeviis istis prodromis, vel etiam extemplo apoplexia pro vario gradu, variaque sede (84), diversis aggreditur symptomatibus; nunc enim derepente cum spuma circa os, facie livida, faecum, urinarumque depositione mortuus prosternitur, aut saltem, praegressis rhonchis nonnullis, respiratione, et pulsu interceptis, facie cadaverica, sudore frigido, extremitatibus lividis, resolutis, gelidis, post pauca momenta vitam cum morte commutat (*apoplexia fulminans*); nunc aegrotans profundo sopore detentus, oculis clausis, apertis, defixis, ore alterutram in partem retracto cum respiratione tarda, profunda, sonora, pulsu lento, pleno, duro, aliquando irregulari, paraplegia, hemiplegia, saepissime paralysi vesicae urinariae pro re

(83) Eph. nat. cur. Dec. III. An. III. obs. 157.

(84) A Galeno (Comment. in coac. praenot. text. 476.) usque ad nos *varii apoplexiae gradus* stabiliti sunt. Quod non sine controversiis accidisse ex Morgagnio (l. c. epist. II. 13. 14.), et Borsierio (l. c. §. 97.) elucet. Evitari tamen illae potuissent, si magis *loci affecti* ratio habita fuisset, ab isto enim potius, quam a gradu varium morbi adspectum derivandum esse existimo.

nata ischuriam, enuresin, vel eorum complicationem generante, brachiis partibus genitalibus, vel thoraci arcte admotis decumbit (*apoplexia exquisita*); nunc aeger prius vertigine caduca, lipothymia, vigiliis, lethargo (85), sensu flammae coram oculis, saepe cum nausea, et vomitu prehenditur, ac dein, illaesis fere functionibus universi corporis, aut uno tantum sensu, aut facultate quadam animi, aut instrumento aliquo motus orbatur (*apoplexia imperfecta, parapoplexia* (86)). Frequentissime inde laedi solent visus, et auditus (87),

(85) Praefectus militum Polonus a novitatibus politicis, quas bono patriae adversas crediderat, mense aprilis 1813 adeo perculsus fuit, ut in *lethargum septem nychthemerorum* incideret, a quo expergefactus plane imbecillis evasit. Vultu sereno, ac lepido, depluente saliva ex ore, pauca, eaque incongrua verba proferebat sese continuo, ac si aliquid amissum quaereret, circumagendo. Solum a conspectu rerum militarium animus quodammodo colligebatur.

(86) Huc revocamus et transitoriam aeque, ac imperfectam apoplexiam, quae a Gallis *coup de sang* nuncupatur, quamque Rochou immerito ex genere apoplexiae plane expellit l. c.

(87) Patet inde, amaurosin, et surditatem improvise contingentes, ut lubet, vel pro moliminibus apoplecticis, vel pro apoplexia imperfecta haberi posse. Observante E. Home apoplexia aliquando facultatem objecta propinqua videndi delet,

memoria tum rerum (88), tum verborum (89), (quorum aegri saepe unum alteri, aliquando ex idiomate minus noto (90) substituunt (91),

concesso visu ad distantiam decem pedum (*The Journal of science and the arts. Lond.* 1816.).

(88) In mercatore judaeo quinquaginta et ultra annos nato mense novembris 1815 per lapsum ab apoplexia correpto memoriae imbecillitatem relictam vidi, quae non verba ab aegro cum eloquentia adeo electa, sed ideas, quarum filum sub ipso sermonis curriculo solebat amittere, respiciebat.

(89) Collega quondam Briotet senex, praevia cephalalgia, et sensu ac si derepente a flamma circumdaretur, memoriam verborum illico ita amisit, ut ceterum mentis sat compos nec proprii quidem nominis recordaretur. Paucis, iisque incongruis verbis in infinitivo, e c. *occasioner*, *faire*, singulas designare solebat res. Apoplecticam in nosocomio Vindobonensi curavi, quae mente omnino compos quaestionibus semper *Joseph* respondebat, ac aliud verbum pronunciare haud poterat. Simile exemplum apud Baillie lego (*Medical transact. published by the college of physicians en London. Vol. IV.* 1813 *No.2.*).

(90) Idem Briotet primis morbi mensibus linguam suam gallicam cum idiomate polonico vix illi noto commutavit.

(91) Ornatissima femina quadraginta annorum, praeviis capitis summo dolore, ac apoplexia, perstantibus omnibus animi facultatibus, invite sibimet ipsi irridens incongruis saepe utitur verbis. Sic amicae gratias agendo edixit: *jaka durna* (quam stupida), loco *jaka dobra* (quam bona)! Alia occasione loco *bonjour*, obscoenum germanicum verbum

aut ex interrogatione veluti echo desumunt (92), nec non vox, et deglutitio (93). Qualiscunque fuerit vis apoplexiae, *convalescens* imbecillitatem functionum mentalium cum proclivitate ad fletum retinere solet, a quibus nunquam, aut lente tantum liberatur (94).

H..f..t erubescens prodidit. Ceterum germanico sermone horis matutinis, gallico vespertinis, et polonico indiscriminatim utitur. Literam *S.* ut *T* pronunciat: e. c. *la toupe* loco *la soupe.* Omnia scribere potest, excepto famulae addictissimae nomine, cujus plane recordari nequit.

(92) In monacho nuper imperfecta apoplexia mulctato sequentem respondendi modum observavi: e. c. quomodo vales? Vales. Quid tibi dolet? dolet etc.

(93) Nobilissima femina a. 1812 ab adspectu domus suae combustae humi inconscia ceciderat. Paulo post surgens nil, nisi quandam difficultatem in verbis articulandis, et in deglutitione experta est. Sequenti anno, novo accedente animi pathemate, completa accessit dysphagia. Paucae jam aquae guttae ad fauces perductae suffocationis periculum minabantur. Hoc excepto aegra, instar sanae vestita, et ornata, deambulabat. Evacuationibus sanguinis, et alvi, calomel, vesicatoriis, antispasmodicis etc. tractata post triduum obiit. Cadaveris sectionem affines nullo pacto permiserunt. Cfr. Ephemer. nat. cur. Dec. I. ann. VI. VII. obs. 40. et Dec. III. an VII. VIII. append. p. 129. *Bulletin de la faculté de méd.* in *Journal de méd. chir. et pharm. T.* 32. 1815. Fevrier p. 260. et Home l. c. p. 267.

(94) Bochoux l. c.

Autopsia cadaverum.

3. Cadavera hominum apoplexia peremptorum exhibere solent: *sanguinem*, et *serum* aliquando per viginti quatuor et longius horas *e naribus manantia* (95), *sugillationes* in cellulosa subcutanea capitis (96), *cranium* angustum (97), suturis orbatum (98), exostosi (99), carie (100), vel ad ipsos sinus frontales (1) detentum, humorem purulentum sub cranio (2), cruentum inter os occipitis, et duram matrem (3) effusum, dilatationem vasorum sanguiferorum *durae matris* (4), illius callosi-

(95) Fr. Hoffmann Op. c. P. II. Sect. I. cap. VII. obs. I.

(96) Atque ita non solum in apoplexia traumatica, sed et in aliis apoplexiis ex caussis internis, praecipue, ut pluries vidi, ad locum, cui vesicatorium admotum erat, accidit. Legatur de hoc argumento in medicina forensi magni momenti Ploucquet commentatio med. in processus criminalis super homicidio, infanticidio et embryoctonia p. 22.

(97) Stoll rat. med. P. VII. p. 175.

(98) Arend diss. de cephalalgia. Lug. Bat. 1675.

(99) Ephem. nat. cur. Dec. III. Ann. IX. X. obs. 253. Hufeland's *Journ. d. pr. Heilk.* 18. *B.* 1. *St. p* 116.

(100) Act. nat. cur. Vol. VIII. obs. 33. Leveque Lasourge in *Journal de med. continué.* 1810 *juin. p.* 419.

(1) Richter obs. chirurg. L. I.

(2) Wepfer l. c. p. 433.

(3) Bang in act. Reg. Soc. med. Havn. Vol. I. p. 118. 251. Bis ipse vidi.

(4) Ut calami scriptorii adaequarent magnitudinem, nunquam

tatem (5), cum cranio adhaesionem morbosam (6), concrementa ossea in ea (7), in falce magna (8), *piae matris* venas sanguine coccineo refertas (9), tumorem (10), inflammationem (11), crassitiem (12), sanguinem (13), ulcus (14) inter meninges, earum degenerationem (15), opacitatem (16), saniem (17), serum (18),

vidi, quod referunt BALLONIUS (Consilior. med. Lib. III. Paris 1630), BONET (l. c. sect. I. obs. I), et MORGAGNI (l. c. Epist. I. 17).

(5) BANG l. c. p. 1.

(6) CHEYNE l. c. WENZEL op. c.

(7) GOHL in act. med Berolin Dec. I. Vol. IX. p. 56. CONRADI *Handb. d. pathol. Anatom.* p. 532.

(8) MORGAGNI l. c. epist. III. 20. BADER obs. 26.

(9) CHEYNE l. c.

(10) CHAMBON DE MONTAUX obs. clin. cur. morbor. pericul., et rar., aut phaenom. ipsor. in cadav. indagat. referentes. Paris 1789.

(11) CHEYNE l. c. Inveni aliquoties.

(12) Pluries mihi obvenit.

(13) MORGAGNI Epist. III. 20. Haud rarum phaenomenon.

(14) VIEUSSEUX *histoires des maladies internes*.

(15) Eph. nat. cur. Dec. III. An. IX. X. obs. 253.

(16) CHEYNE l. c.

(17) MORGAGNI Ep. V. 11.

(18) Idem. Epist. XIV. 35. Serum in cavitate encephali contentum caloris ope *non* coagulari, sed nullo relicto residuo evaporari praeter HUNTERUM (*A treatise on the blood*), ODIER affirm. v. *Bibliotheque univers.* 1816. *Juin.* ex *Me-*

cruorem (19) in superficie cerebri, *cerebrum* (20), normale (21), molle (22), induratum (23), fere callosum (24), lacerum (25), corruptum (26), ad latus thalami sinistri permolle, liquatum, humore cruento permixtum (27), spha-

dical. chir. transact. Vol. 7. 1816. Cfr. Cap. IV. §. XXII 5. (*).

(19) Plurima tum cruoris, tum seri, tum utriusque humoris simul super cerebrum effusi numero exempla. Quo scribo tempore universam cerebri superficiem, praesertim inferiorem a sanguine, veluti a glutine circumdatam inveni in cadavere magistri artis delinatoriae gymnasii Vilnensis, qui apoplexia fulminante sub actu alvum deponendi perierat.

(20) Notandum est, vitia cerebri apoplectica aequali circiter ratione in haemisphaerio alterutro, longe autem rarius in ambobus simul locum habere, de quo argumento legatur Rochoux l. c.

(21) Vallisnieri l. c. p. 57. Vieussens l. c. Cheyne testimonio Tyffe innixus. Fateor, me nunquam cerebrum normale invenisse, nisi aliquando post asphyxias probe ab apoplexia distinguendas.

(22) Lancisius l. c. p. 120. Rochoux l. c.

(23) *Hist. de la Soc. de Montpellier* T. I. p. 334. Isenflam *prakt. Anmerk. ub. d. Nerven.* p. 356. Cheyne l. c.

(24) Rudolphi *Resultate d. Obduction eines, am Schlagfluss verstorb. Epileptischen.* in Horns *Archiv.*

(25) Stoll l. c. p. 202.

(26) Bonet l. c. Lib. II. Sect. II. obs. 30. Reil memorab. clinica. Fasc. IV. N. 4.

(27) Morgagni Epist. V. 6.

celosum (28) cum substantia medullari rubra (29), abscessu (30), exulceratione (31), tuberculis in corpore striato (32), *cavitates morbosas* in substantia medullari hemisphaeriorum serum (33), sanguinem (34) continentes, interdum vicinos cerebri ventriculos comprimentes, angustantes (35), ipsos *cerebri ventriculos* materia puriformi (36), lactea (37), sero (38),

(28) Lyser de sphacelo cerebri. Lips. 1656.

(29) Autenrieth *Physiologie.* §. 1048. Cheyne l. c. Conditio ista inflammatoria cerebri saepe in cadaveribus a me reperta est.

(30) Wepfer l. c. p. 398. Laube Eph. nat. cur. Cent. II. obs. 39. Nebel Program. de apoplexia, et abscessu cerebri lethali. Heidelberg. 1791. Cavendum, ne cavitates morbosas cerebri (de quibus mox infra) a sanguine in substantiam hujus visceris irruente productas pro abscessu habeamus.

(31) Morgagni epis. XI. 2. Caldani *Saggi scientif. di Padova.* 1786. Bang l. c. et Vol. II. p. 92. Cfr. Kuhn *u.* Weigels *Ital. med. chir. Bibl.* I. St. p. 172.

(32) Morgagni Epist. XI. 2. Rochoux l. c.

(33) Baillie *neue Bemerk. ub. d. Anatomie d. krankhaften Baues* in *Samml. auserl. Abh. f. pr. Aerzte.* 20. B. p. 470.

(34) Morgagni Epist. III. 6. 8. Epist. IX. 20. Cheyne l. c. Rochoux l. c.

(35) Stoll *Heilungsmethode.* 8. B. p. 179.

(36) Morgagni Epist. V. 4. Kuhn et Weigel l. c. 2. St. p. 173.

(37) Van Royen diss. de apoplexia lactea. Lugd. Bat. 1771.

aut cruore (39) repletos, laceratos (40), *plexus choroideos* profunde rubros veluti inflammatos, sanguine turgescentes, varicosos (41), erosos (42), ruptos (43), ad *corpus callosum* praecipue (44), aliisque cerebri in locis ossa (45), calculos (46), pilos (47), tumores (48),

Pezos in *Samml. auserl. Abhandl.* I. B. p. 85. Levret *l'art des accouchements.* §. 874.

(38) Morgagni Epist. LX. 8. Lieutaud L. III. obs. 156. Bang l. c. Bell de apoplexia hydrocephalica. Edimb. 1796. Observationes meae quodammodo eas Autenriethi confirmant, *serum* potius in ventriculo cerebri *sinistro*, *cruorem* in dextro reperiri.

(39) Act. nat. cur. Vol. III. obs. 7. Lieutaud Lib. I. obs. 1242. L. III. obs. 234. 294. 296. Portal *mémoires de Paris.* 1781.

(40) Wepfer l. c. p. 7. Morgagni Epist. III. 2. 4. 6. 9. 11. 16. 18. Epist. LX. 2. 4. 6. Epist. LXVII. 14. Stoll rat. med. P. VII p. 202. Cheyne l. c.

(41) Morgagni Ep. II. 19. Ep. III. 14.

(42) Ibid. epist. II. 15. 16.

(43) Hufeland's *Journ. d. pr. Heilk.* 18. B. 1. St. p. 116. Plurima exempla rupturae plexus choroidei mihi obvenerunt.

(44) *Samml. auserl. Wahrnehmung. aus d. Arzneywiss. A. d. Franzos.* Frankf. 1757. 1. B. 5. St. p. 343.

(45) Scheid diss. de duob. ossiculis in cerebro mulieris apoplexia extinctae repertis. Argent. 1687. In Halleri coll. disp. pract. Vol. I. N. 14.

(46) Meckel vid. Adami l. c. et *Histoire de l'academie des sciences de Berlin.* 1754.

excrescentias (49), steatomata (50), hydatides (51), *cerebellum* liquatum (52), a cruore in illud effuso (53), ab abscessu (54) detentum turgorem *arteriae*, et *venae*, quae ramos nervorum paris octavi, glossopharingeum scilicet a vago separant, vel extravasatum cruentum hoc in loco *medullam oblongatam* circumdans (55), *glandulam pinealem* ad magnitudinem nucis

(47) J. Veratti obs. pilos in cerebro mulieris apoplexia mortuae in comment. Bononiens. T. II. P. I. C. p. 184.

(48) Blane l. c.

(49) Act. med. Berolin. Dec. I. Vol. I. p. 40. Sandifort exercitat. academ. L. II. cap. 3.

(50) Bonet L. I. Sect. II. obs. 53. Stoll rat. med. P. VII. p. 163. Engel in Schmuchers *vermischten Schriften*. I. B. p. 274. Schaeffer in Hufeland's *u.* Himlys *Journ. d. pr. Heilk.* 1809. Decemb. p. 114. Cap. nostr. II. §. X. 12. (56).

(51) Bonet l. c. obs. 51. Lancisi l. c. p. 36. Morgagni Epist. III. 18. Epist. IV. 2. 11. 19. 24. Epist. V. 6. Epist. XI. 6. Epist. LX. 8. Monteggia Fasc. patholog.

(52) Delamare in *Journal de médecine*. T. 32. v. *Samml. auserl. Abh. f. pr. Aerzte*. I. B. 3. St. p. 127.

(53) Morgagni Epist. II. 20. 22. Epist. III. 24.

(54) Stoll rat. med. P. I.

(55) Saepe hoc phaenomenon in cadaveribus praecipue eorum, qui ab apoplexia fulminante perierunt, inveni, atque me id inventurum fore praedixi. Videtur mors tam repentina a paralysi pulmonum, compresso pari vago, oriri. A compressione hujus nervi et colorem lividum faciei extremitatumque apoplecticorum explicare liceret cum cl. Dupuytren (*Nouveau bulletin des sciences méd.* T. I. N. 2. p. 28).

juglandis, compactam (56), purulentam (57) *carotidum* obstructionem (58), ossificationem (59), aneurysma (60), inanitionem vasorum cerebri (61), aërem in iis (62), eorum rupturam (63), sinus per congrumatum sanguinem obstructos (64), *vertebras* colli modo sex (65), sangui-

(56) LIEUTAUD Lib. III. Sect. II. obs. 177.

(57) Ibid.

(58) GAURIONIUS consil. N 452.

(59) BONET l. c. L. I. Sect. II. add. obs. 8.

(60) Cum arteriae cerebri membrana externa cellulosa reliquis arteriis (excepta aorta ad suam originem), communi destitutae sint, anevrysmata encephali valdopere ab anevrysmatibus plurimarum aliarum partium differre debent, ac revera differunt. Sistunt enim meras *dilatationes arteriarum*, quarum ad *carotides internas* descriptionem exposuerunt BLANE (*Samml. auserl. Abh. f pr. Aerzte.* 20. B. p. 563), et BAILLIE (ibid. p. 451). Fit inde, ut arteriis istis dilatatis ruptis, cruor derepente ita in cerebrum irruat, uti, lacessita aorta ad suam originem, sanguis in pericardium depluit (HODOSON: *A treatise on the deseases of arten and veins.* Lond. 1815).

(61) PEZOLD diss. de inanitione vasorum cerebri. Goett. 1783.

(62) MORGAGNI Epist. V. 17. 19. Epist. XIV. p. 35.

(63) LANCISI l. c. p. 20. FERRO med ephemer. p. 126. Miror rupturam vasorum majorum cerebri in dubium vocari ab egregio CHEYNE (l. c.).

(64) MORGAGNI Epist. IV. 23.

(65) SWIETEN l. c. §. 1010.

nem extravasatum in *cavo spinae* (66), vitia *aortae* (67), venam cavam a tumoribus in pectore compressam (68), *morbos* cordis (69), pulmonum (70), hepatis (71), et renum (72).

(66) Morgagni Epist. III. 2. 3. Epist. LX 4. Cfr. observationem meam §. seq.

(67) Act. nat. cur. Vol. II. obs. 109.

(68) De la Motte l. c. p. 186.

(69) Bonet l. c. Lib. I. Sect. II. obs. 37. add. obs. 10. Bader obs. I. Imperium morborum cordis in cerebrum alio loco (P. II. Vol. II.) illustrabitur: interea conferatur opus cl. Kreyssig (*d. Krankh. d. Herzens, systemat. barbeit. I. Th. p.* 348.), qui et antecessorum suorum, Corvisarti scilicet, Testae, aliorumque observationes sagaciter collegit. Et historia morbi, quo nostro aevo Princeps Augustenburg periit, memorabilis est (Rossi in Horns *Arch.* 1812. 2. B. *p.* 27.).

(70) Bonet l. c. obs. 57. Cfr. Cap. II. §. X. 9. (40), ex quo imperium vasorum pulmonis in cerebrum abunde elucet.

(71) Cfr. §. XXVI. No. 5. (91.).

(72) Bonet l. c. obs. 61. Littre in *histoire de l' ac. Roy. des Sciences à Paris* 1702. *p.* 34. Morgagni Epist. III. 18. Cfr. §. seq.

§. XXVI.

CAUSSAE.

Caussae praedisponentes.

1. Ad *caussas praedisponentes* apoplexiae spectant vitium haereditarium (73), sexus masculinus (74), cessatio menstruorum antea copiose fluentium (75), corpus robustum, torosum, plethoricum, obesum capite praemagno, colloque brevi instructum (76), nec exceptis tamen aliis constitutionibus (77), aetas infantilis

(73) Apoplexiae hereditariae luculentissimum exemplum Blane (l. c.) refert.

(74) Inter decem apoplecticos unam numerare soleo feminam.

(75) Fr. Hoffmann. l. c. Obs. II. in epicrisi.

(76) Potius ex vitio rhachitico circulo sanguinis aliunde plurima obstacula ponente, quam ex propinquitate majori capitis cum corde (Swieten l. c. §. 1010.) hoc phaenomenon repeterem.

(77) Rochaux (l. c.) rite monet, apoplexiam in quavis corporis constitutione nidulari posse, atque adducto calculo aegrorum 63 confirmat. Attamen cl. vir non demonstrat, homines corpore robusto, obeso, capite magno, collo brevi instructos alia morte, quam apoplectica perire solitos esse: unde *constitutio* ista *apoplectica* semper admittenda erit.

(78), annis quadraginta, et sexaginta intermedia (79), nec non senilis (80), victus lautus, aulicus, potus liquorum fermentatorum, vita sedentaria, studia (81), curae, moeror, inprimis spes delusa, haemorrhagiae consuetae, suppressae, ut epistaxis (82), haemorrhoides (83), menstrua (84), venae sectio habitualis omissa, morbi alii capitis, hepatis (85), et renum (86),

(78) Bader. Golis l. c. in capite nostro praecedente §. XXII. 2. (14.) (28.).

(79) Swieten l. c.

(80) Hippocrates Aphor. 31. Sect. III Charter. T. IX p. 128 Inter 63 aegros solum 17 annorum erant 40-60; 35 autem annorum 60-80, Rochoux l. c.

(81) Alberti diss. de majori frequentia apoplexiae in eruditis. Hal. 1755.

(82) Commerc. liter. Norimb. Vol. I. 1732. p. 324. Ephem. nat. cur. Dec. III. an. V. VI. obs. 248. Fabr. Hildan. Cent. III. obs. 11. Morgagni Epist. III. 30.

(83) Baglivi Op. p. 339. Schmid diss. sistens virum apoplexia extinctum ab haemorrhoidibus suppressis Altdorf 1723. Maxima pars apoplecticorum in Lithuania haemorrhoidarii sunt.

(84) Fabricius Hildanus Cent. III. obs. 12. In vetulis, quibus menstrua valedicunt, apoplexiam aliquoties a temere cohibitis haemorrhagiis uteri tunc temporis solitis observavi. Cfr. §. III. 10.

(85) Cfr. §. XXV. 3. (77.). Veteres *atram bilem* ut caussam praedisponentem ad apoplexias accusantes (De melancholia liber ex Galeno, Rufo etc. Cap. I. Chart. X. p. 496 Vvest-

constitutio endemica (87), annua (88), atmosphaerae pressio imminuta (89), tempus pluviosum, frigidum (90), aequinoctium (91), calores aestivi summi (92), maxime repentinae temperiei mutationes (93).

PHAL de apoplexia atrabiliari. Grypiswald 1767.) imperium hepatis hunc in morbum minime ignorarunt.

(86) Homines calculo renali, et ischuria inde laborantes pluries apoplexia demortuos vidi.

(87) PAJOMA mihi pluries retulit, apoplexias Venetiis morbum communissimum sistere.

(88) MISTICHELLI l. c. FORMEY *Ephemeriden v. Berlin.* I. B. 2. *Heft.* p. 16. SCHAEFFER *Versuche.* 2. B. p. 159. TRAUTMANN diss. de apoplexia epidem. Goett. 1791.

(89) REZILS *météorologie appliquée à la médecine.* WIDMANN in HUFELAND's *Journ. d. pr. Heilk.* 1809. Pressionem quidem atmosphaerae *auctam* ut caussam apoplexiae accusant PISO (l. c.), et HORNS (*Archiv fur med. Erfahr.* 1813. Decemb. p. 387), at plane id meis adversatur observationibus. Nec morbos, qui memorabili anno 1812 Berolini contigerunt, ubi tot animi pathemata cives angebant, indiscriminatim a barometri statu repetere consultum est.

(90) HIPPOCRATES Sect. III. Aphor. 23. LANCISIUS l. c. p. 69. 90. MORGAGNI Epist. II. 3.

(91) Sic uno ore fatentur medici, et ego cum illis.

(92) Frequenter apoplexiam in regionibus septentrionalibus summa aestate, qua radii solares horizontem vix derelinquunt, contingere Pater meus Petropoli, et ego Vilnae observavimus.

(93) FR. HOFFMANN l. c. §. 13. MORGAGNI Epist. III. 13.

Caussae excitantes.

2. Caussae excitantes apoplexiae sunt violentiae externae, ut mora diuturna foetus in ima pelvi, rudis applicatio forcipum, lapsus (94), contusio (95), alapae (96), aliaeque ludimagistrorum punitiones (97), nisus fortis qualiscumque (98), praesertim sub coitu (99), partu (100), alvi depositione (1), et vomitu (2), mala corporis positio, praecipue inclinato capite, vestes arctae, potissimum colli constrictio (3),

(94) Camerarius memorabilia. Cent. XX. N. 84.

(95) Scultetus obs. 11, et quotidiana experientia.

(96) Acta med. Berolin Dec. II. Vol. III. 50. Schediasma de alapis, auctore G. Franci. Hal. 1743. p. 15.

(97) Morgagni Epist. III. 30.

(98) Darwin Zoonomia. Vol. I. § XXXIV. p. 433.

(99) Forestus Lib. XXVI. obs 20 Fr Hoffmann de morb. ex nimio vener. usu. §. 17. Vir conspicuus sexagenarius, quo tempore a. 1812 Viennae degebam, post lautum prandium coitum exercens sub ipso hoc opere ab apoplexia correptus est.

(100) Adulphus act. nat. cur. T. I. obs. 241. Coquereau in *histoire de la Société R. de médecine. A.* 1776 *p.* 268 Vide et §. XXVII.

(1) Morgagni Epist. anat. med. III. 19. Cfr. §. XXV. (25.)

(2) Sydenham opusc. p. 65. Morgagni l. c. No. 11. Borsieri l. c. §. 84. (**).

(3) *Abhandl. d. Schwed. Acad. d. Wissensch.* 19. *B. p.* 136.

contortio (4), struma (5), sternutatio (6), tussis (7), motus nimius (8), saltatio (9), decubitus pleno ventriculo (10), praecipue capite declivi, vel fornaci admoto (11), insolatio (12), calor balnei (13), lapsus in aquam frigidam,

(4) Fothergill in *medical observat. and inquir. Vol. VII. No.* 9.

(5) Nov. act. nat. cur. Vol. V. obs. 64.

(6) Fab. Hildan. Cent. IV. obs. 12. Morgagni Epist. III. 12. Cfr. §. XXV. 1. (84).

(7) Fr. Hoffmann l. c. Sect. I. cap. VII. §. 11. Bang l. c. Vol. I. p. 96.

(8) Wepfer l. c. p. 262 *The London medical repository. Vol. V.* 1816 *Authenticated cases. No.* 1.

(9) De apoplexia ex choreis vid. Darwin l. c. p. 433.

(10) Morgagni Epist. III. 28.

(11) Piso l. c. Plebs Polonica, et adhuc magis Rossica, repleto ventriculo cibis rudioribus, cubitum *super fornacem calefactam* petit, unde pluries apoplexia animadvertitur. Mense februario 1816 duo similia mihi obvenerunt exempla, et quidem solum ob cubitum *prope fornacem*, unum scilicet in monacho 55 annorum, alterum in juvene 30 annorum: ille obiit, iste evasit. In illo cerebrum notas inflammatorias exhibens copioso sero inundatum erat.

(12) Piso l. c. p. 105. Pluries milites, rustici tempore messis, et itineratores inde apoplectici fiunt.

(13) Ritter in Hufeland's *Journ. d. pr Heilk.* 7. *B.* 3. *St. p.* 65. Ex balneo vaporis apoplexia non rara inter nostrates; miror non saepius adhuc accidere.

et natatio (14), potus aquarum mineralium fortiorum, e. c. Carolinarum, sine debita corporis praeparatione (15), drastica (16), transpiratio suppressa (17), crapula (18), ebrietas (19), maxime ex vino sulphure imbuto (20), et ex ce-

(14) DARWIN l. c. p. 434.

(15) FR. HOFFMANN P. II. Sect. II. Enarrationes morborum, Obs. I.

(16) FR. HOFFMANN l. c. obs. II. apoplexiam ex spasmo abdominali per drastica praesertim in feminis inducto derivat.

(17) Homines a liquoribus fermentatis, vel a balneo vaporis excalefacti, qui se aurae frigidae dein exponunt, saepius in apoplexiam incidunt. Nec Rossicorum mos sese post balneum vaporis illico in nivem conjiciendi semper ab apoplexiae periculo immunis observatur. Cfr. AMATUM LUSITANUM Cent. I. Curat. 36.

(18) SCHENCK L. III. obs. 24. SCHROEDER diss. de apoplexia ex praecord. vitiis. Goett. 1768. Opusc. Vol. II. FOTHERGILL l. c. Vol. VI. MURSINNA *Journ. f. d. Chir.* 2. B. 1. St. p. 26. Saepius Parisiis, et Viennae apoplexia hac ex caussa obvenit, uti ex observationibus PORTALII, et meis apparet. Rarius inter Polonos respectu ciborum sat sobrios.

(19) SCHENCK Lib. I. obs. 149. PLATER obs. Lib. I. p. 17, et quotidiana inter nostrates experientia: « unde merito, » ajente FR. HOFFMANNO (l. c.), hinc caussam repetit HENRICUS AB HEER, quod septentrionalibus populis adeo frequens sit hic morbus. »

(20) FR. HOFFMANNUS §. XV.

revisia cum multo lupulo (21), aut cum narcoticis praeparata (22), opium (23), nicotiana (24), carbonum vapor (25), odores fortes (26),

(21) Idem. Potum cerevisiae anglicanae, vulgo *porter* dictae, ad apoplexiam excitandam conferre GAITSKELL docuit (*The London medical repository*. Vol. V. 1816. Febr.).

(22) COLLENBUSCH *Rathgeber f. alle Stande.* 1800. N. 8.

(23) PLATER l. c. p. 16. 17. LETTSOM *med. Nachrichten.* Plures inter infantes Vilnenses apoplexiam ex syrupo diacodii cum opio parato vidi.

(24) Eph. nat. cur. Dec. II. an. 10. obs. 3. Hist. morb. Wratislaw. p. 203. DIDELOT *avis aux gens de la campagne. chap.* 17. p. 119. MURRAY apparat. med. Vol. I. p. 464. De vi *fumi nicotianae* apoplexiam producendi historia duorum fratrum Silesiorum (de qua et BORSIERI l. c. § 85. (**) narrat), ac recentior a Dr. MARSHALL HALL tradita (*The Edinburgh med. and surg. Journ.* 1816. *January*), testantur. Et Pater meus quondam ad amicum suum vocatus erat, quem famulus domum revertens apoplecticum invenit. Cum autem primus ille odorem fumi nicotianae in cubiculo percepisset, atque scivisset, aegrum tali nunquam uti fumo, exactius inde inquirens accepit, amicum doloris dentium caussa ad nicotianam confugisse. Similem casum ex fumo *herbae hyoscyami nigri* adversus odontalgiam adhibito, ast letalem, in nosocomio Vindobonensi observavi. Ad *pulverem nicotianae naribus attractum* quod spectat, notandum est, quod si homines tali consuetudini praeter modum addicti aliquando apoplexia perierint, hoc minime nicotianae directe adscribi posse, cum desiderium tabaci familiare sit morborum cerebri sym-

cubicula calce recenter illita (27), animi pathemata (28), ut gaudium (29), terror (30), ira (31), potissimum indignatio (32), animi

ptoma, quod non solum in vesaniis, sed et in ipsis apoplexiis vidi.

(25) Vide P. II. Vol. II. Cap. de Asphyxia. SCHENCK lib. de apoplexia ex fumo carbon.

(26) HEISTER *Wahrnehmungen*. I. B. p. 792.

(27) Ephem. nat. cur. Dec. III. Ann. II. obs. 162. Ann. IX. X. obs. 74.

(28) ZIMMERMANN *v. d. Erfahrung*. 2. B. p. 440.

(29) LANGIUS diss. de morb. ex animi contentionib. v. Op. T. II.

(30) JOSEPH FRANK *discours de l'infl. de la révol. franç. sur des objets relatifs à la méd. prat.* p. 23.

(31) WOLFF obs. med. chir. L. II. N. 5. Cfr. cap. nostrum de irae morbo. §. LXXXI. N. 2.

(32) Sic avia mea apoplectica humum cecidit, cum iniquus vir, cui debitum quondam contractum jam dudum ea reddidit, coram judice se id nunquam accepisse jurejurando affirmasset. Et triste hujus generis exuemplum die 6 novembris 1814 in parturiente caelibe mihi obvenit, quae vix excluso foetu, de perfidia amasii certior reddita, praevio vomitu, et delirio (*sub quo infantem sine adstantium cura trucidasset*), nec non convulsionibus in apoplexiam sex dierum spatio lethalem incidit. Secto cadavere vasa meningum cruore turgida, et cerebri superficies, inprimis circa gyros, coccinea conspiciebantur. Largum extravasatum cruento-serosum circa medullam oblongatam, et ad initium specus vertebralis obveniebat. Reliqua in cerebro, et cerebello normalia erant. Potiora morbi sym-

contentio (33), ac tandem cohibita epistaxis (34), retrocessio, aut metastasis exanthematum (35), herpetis (36), podagrae (37), tineae (38), sanatio ulcerum antiquiorum (39), ac resectio plicae (40).

Caussa proxima.

3. *Caussa proxima* apoplexiae sat secure a

ptomata fuere: lethargus, paralysis palpebrae sinistrae, lingua dextrorsum retracta, paraplegia, oscitationes, pulsus ad 127, lochia suppressa, alvus clausa etc.

(33) Nonnemann diss. observat. apoplexiae ex nim. animi contentionibus ortae. Argent. 1771.

(34) Acta Londinensia. No. 173. p. 1. c. 68. *Abridgement. T.* 3 *p* 29. 30.

(35) Golis l. c.

(36) Lancisius l. c. p. 67 Gilibert adversar. pract. prima p. 26. Monachus, de quo supra §. XXV. 2. (92.) ex herpete regionis epigastricae a refrigerio fere retropulso apoplecticus evasisse videtur.

(37) Junhken diss. aeger apoplexia ex podagra retrocedente laborans. Giess. 1733. Tode in collect. Soc. med. Havn. Vol II. No. 10. Conradi in Hufeland's *Journ. d. pr. Heilk.* 6. *B. p.* 468.

(38) Act. med Berolin. Dec. I. Vol. II. p. 20. Post illinitionem capitis tinea effecti ope olei olivarum in infantibus anni circiter unius bis apoplexiam observavi.

(39) Bang l. c. Vol. II. p. 92. Frank Epitom. L. IV. p. 59.

(40) De la Fontaine op. c. (in P. I. Vol. II. §. CXLIII. 2. (12.) p. 55. Ipse tamen necdum apoplexiam hac ex caussa vidi.

compressione morbosa cerebri, cerebelli, medullae oblongatae a sanguine arterioso, venoso (41), ab ossibus, a concretionibus, a tumoribus varii generis, a sero etc. derivari potest. At, sicuti extrema ubique se tangunt, ita et hic: unde vel cerebri inanitio (42), forte collapsus, et morbosa contractio (43) inter caussas proximas apoplexiae recipienda videntur.

§. XXVII.

DIAGNOSIS.

Symptomatum prodromorum interpretatio.

1. In dijudicandis *moliminibus apoplecticis* aeque cavendum, ne realia vilipendamus, et apparentia extollamus. Ultimo sub respectu errandi occasio praecipue quoad somnum cum respiratione profunda (44), aut horis inconsuetis

(41) Apoplexiam in *arteriosam*, et *venosam* dividere conatur MONTAIN.

(42) *Je suis tenté de croire qu' un certain degré de pression uniforme est nécessaire à l' exercice concernant les fonctions du cerveau, et que toute augmentation, ou diminution de cette pression les suspend* (EVERARD HOME. l. c. p. 249.).

(43) GAVI hypothesis.

(44) Eloquentiae quondam professor in R. universitate Tici-

ingruentem (45), oculorum imbecillitatem (46), aliasque sensuum affectiones saepe coryzae simplici tribuendas (47), praesto est.

Morbi ipsius dijudicatio.

2. Nisi verbivelitatione ducti mortem in genere a statu apoplectico repetere vellemus (48),

nensi, nomine Villa, aetate jam provecta, valdeque obesus Mediolani vacationes in domo amici sui transigens, lauto absoluto prandio, Italorum more somno consueto pomeridianis horis indulgebat. Accidit interea, quod in superiori contignatione ejusdem domus aegrotans jacuerat, pro quo sacerdos cum sacris advocabatur. Fortuito processio cubiculum professoris intravit, qui, utpote facie rubra decumbens, ac sub profundo somno cum stertore constitutus indubitate pro apoplectico habitus est. Jam exhortationes, et cantus inceperunt, cum dormiens expergefactus, ac summo terrore percussus, se omnino valere, quietemque exposcere asseruerit. Delirium soporis locum occupasse existimarunt adstantes, donec propinqui errorem patefecerint.

(45) Plurimos homines novi, qui clandestine noctes choreis, ac vita luxuriosa transigentes ob continuam dein diurnam somnolentiam propinquis bonis inanem imminentis apoplexiae timorem incutiebant.

(46) Vetula elegantissima inter legendum a linea aberrabat. Ad periculum apoplexiae inde conclusit juvenis medicus. Alter senior in consilium vocatus *ocularia* proposuit, quibus adhibitis visus emendatus est.

(47) Cfr. infra 5.

(48) Ploucquet diss. de unica mort. caussa. Tubing. 1786.

cavendum est, ne casus interitus improvisi saepe nimis *homicidiis*, *rupturis aneurysmatum* in cavitates pectoris, abdominis, et pelvis, nec non *herniis incarceratis* (49) tribuendos, apoplexiae adscribamus; quem porro morbum sedulo ab *encephalitide lethargica*, ab *hydrocephalo acuto*, a *cataphora*, ab *ebrietate*, et ab *asphyxiis* distinguere oportet.

Apoplexia ab encephalitide lethargica.

3. Febris morbi initium comitans, lethargus sensim sensimque ingruens, motuumque voluntariorum perseveratio *encephalitidem lethargicam* ab *apoplexia* distinguunt. Ceterum magna inter hos morbos, sicuti in genere inter inflammationes, et haemorrhagias (50), ali-

(49) Quatuordecim circiter abhinc annis bajulus in suburbio quodam Viennensi instar apoplectici humum cecidit Chirurgus expertus cl. Rudolfer in transitu hunc hominem, quem adstantes pro apoplectico habebant, exactius examinans, veram mali caussam in *hernia incarcerata* detexit, qua reposita aeger extemplo mentis compos, ac sanus evasit. Sic Pater meus quondam cum Principe Spirensi iter in curru a sex equis admissariis tracto instituens unum ex illis cum terribili ejulatu derepente humi prostratum, atque mortuum vidit. Alii apoplexiam, alii rupturam vasis sanguinei arguebant, donec sectio cadaveris veram mortis caussam iu hernia incarcerata patefecerit.

(50) P. II. Vol. II. Cap. de haemorrhagiis ia genere.

quando extat affinitas, quae Boerhaavium non latuit (51).

Apoplexia ab hydrocephalo acuto.

4. *Apoplexia* ex sero cerebrum comprimente orta multum cum *hydrocephalo acuto* convenit. Immo *apoplexia infantum* utplurimum nil aliud est, quam hydrocephalus acutissimus. Qua de caussa etiam Cullenius (52) hydropem ventriculorum cerebri ad apoplexiam, quam appellat *cephalicam*, revocat. Interea cum in hydrocephalo, quamvis acuto, cerebrum *sensim sensimque* comprimatur, ac mala inde emergentia *pedetentim* evolvantur (53), in apoplexia autem caussa, et effectus *derepente* (54) aggrediantur, differentia utrumque inter morbum sponte elucet.

Apoplexiae varia indoles.

5. Apoplexiae varia *indoles* non ex natura fluidi extravasati (a qua hucusque pathologi divisionem hujus morbi depromserant), sed ex regulis nostris generalibus (55), habita simul ratione

(51) Apoplexiam *nexum saepe cum inflammatione habere* asserit summus vir. (Swieten l. c. §. 1007.).

(52) *Nosologia* Edit. 4. Ticinensis p. 136.

(53) Cap. IV. §. XIX. 1.

(54) De effectu compressionis subitaneae cerebri quacunque ex caussa vid. Home l. c. p. 248.

(55) Cap. I. §. IV. N.o 13.

constitutionis annuae (56), determinanda est. Stabiliuntur sic sequentes apoplexiae species, nempe:

Apoplexia traumatica.

6. I. *Apoplexia traumatica,* ea est quae in recens natis a violentiis sub partu, in adultis ab injuriis externis generatur. Qua in apoplexia dijudicanda lapsus morbi effectus, pròbe a lapsu ut caussa, distinguendus.

Apoplexia accessoria.

7. II. *Apoplexia accessoria,* quae nil aliud est, quam *eruptio subitanea* vitiorum antecedentium, plerumque chronicorum encephali, e. c. rupturae arteriarum, venarum jam dudum dilatatarum, exulceratarum, abscessuum, tumorum varii generis etc. In diagnosi hujus communissimae apoplexiae quammaxime ad stirpem, et constitutionem aegrorum, nec non ad morbos praegressos, etiamsi adspectu leves, e. c. obtusum capitis dolorem, vertiginem, vomitum matutinum etc. respiciendum est.

Apoplexia metastatica.

8. III. *Apoplexia metastatica,* quae caussis aliorum morborum, praecipue febrium inflammatoriarum, et rheumaticarum (57), inflam-

(56) Stoll rat. med. P. VII. p. 361.

(57) P. I. Vol. I. §. LXIV. 6. §. XII. 2.

mationum, suppurationum (58), exanthematum (59), impetiginum (60) ob peculiarem sive aegrorum, sive annuae constitutionis characterem cerebro derepente infensis tribuenda est, atque saepe inter infantes, vel ubera adhuc sugentes obvenit. Indoles apoplexiae metastaticae varia est. Utplurimum processu inflammatorio extravasatum cruentum, aut serosum largienti adscribi ea debet.

Apoplexia inflammatoria.

§. IV. *Apoplexia inflammatoria*, quae in robustis, plethoricis, vitam sedentariam ducentibus, liquoribus fermentatis deditis, haemorrhagiis habitualibus quondam obnoxiis, post violenta inprimis animi pathemata, insolationem cum notis inflammatoriis generalibus (61) occurrit. Faciei, oculorumque rubor, ac pulsus plenus, et fortis hanc apoplexiae speciem plerumque designant: at vidimus et faciem pallidam cum pulsu debili. Nec convulsiones, aliique spasmi, nec vomitus cum reliquis signis

(58) Inflammationes glandularum, febres hecticae saepius apoplexias, uti videtur, ibi per adsociationem ex similitudine structurae, hic per translationem puris excitant.

(59) P. I. Vol. II. §. V. 2. Golis l. c.

(60) Ibid. 4.

(61) Cap. I. §. IV. 14

gastricis ex mera encephali inflammatoria irritatione veniens huic apoplexiae extranea sunt. Ad *extravasati conditionem* quod spectat, est illud plerumque, at non semper, *cruentum*; in apoplexiis enim omnes notas inflammatorias prae se ferentibus cadavera nobis pluries *extravasatum serosum* exhibuerunt (62). Contra apoplexias vidimus certe non inflammatorias, cum tamen cadaveris sectio *extravasatum sanguineum* obtulerit (63). Patet hinc, apoplexiam sanguineam, et apoplexiam serosam sibi invicem nequaquam oppositas esse, quod frequens earum *complicatio* (64) jam dudum docere debuisset. Interea non negabimus, dari apoplexiam quasi accessoriam dicendam, quae in *hydropicis* ex sero in encephalo, sicuti in aliis cavitatibus, exsudato ortum ducit (65).

(62) Sic et illustris Cheyne l. c.

(63) Fr. Hoffmannus (post quem de apoplexia adhuc scribere fere pudet) apoplexiam sanguineam congruo nomine *haemorrhagiae cerebri* designat, hancque haemorrhagiam non solum ex plethora, sed et ex aliis caussis derivat. Cfr. infra 10. et Rochoux l. c.

(64) Baglivius (Op. omn. p. 681.) exemplum apoplexiae refert, libras duas *sanguinis* nigri in *ventriculo cerebri dextro*, sequi unciam autem *seri* flavi in *ventriculo sinistro* relinquentis. Pluries extravasatum *cruentum* in ventriculis cerebri anterioribus, et *serosum* super cerebrum effusum inveni.

(65) Curavi plurimos senes vitiis cordis, aut pulmonum la-

Apoplexia rheumatica.

10. V. *Apoplexia rheumatica*, quae obvenit in hominibus aliquando ad apoplexiam ne dispositis quidem, sed quorum cerebrum ab aliis morbis labefactatum erat (66), (infantibus non exceptis) nunc ut annuae constitutionis, nunc ut refrigerii aestuante corpore suscepti effectus, praeviis saepe coryza (67), doloribus artuum cum extravasato aliquando cruento (68), saepissime seroso, hinc inde mixto, vix unquam sine notis inflammatoriis (69).

borantes, in quibus primum hydrothorax, et oedema pedum se se manifestabat, dein tumor crurum, et ascites in conspectum venerunt, ac postremo, praevia somnolentia, extravasatum encephali apoplexiam sensu communiter accepto *serosam* inducens, ingruebat. Nulla hic sectio cadaveris exhibebat signa inflammatoria, ac cerebrum potius flaccidum comparebat.

(66) Cap. I. §. IV. 17.

(67) Coryzam, ut affectionem inflammatoriam membranae cavitates nasales cerebro adeo propinquas ambientis, non semper insontem esse, debito loco patebit.

(68) *Et cerebri haemorrhagiam indolem rheumaticam agnoscere posse*, nemo, qui meas de imperio rheumatis in arterias, et sanguinis inde profluvia observationes in P. II. Vol. II. Cap. de haemorrhag. tradend. perlegat, mirabitur.

(69) Magister linguae Rossicae in gymnasio Vilnensi corpore robusto ad apoplexiam disposito instructus, haemorrhoidarius, Baccho plus, quam Minervae indulgens, post in-

Apoplexia gastrica.

11. VI. *Apoplexia gastrica*, quae a ventriculo alimentis onusto aortam abdominalem comprimente (70), aut pulmones in angustum spa-

sultum apoplecticum, quem a. 1812 perpessus erat, quique venaesectionum ope profligatus fuit, usque ad diem 7 februarii 1815 sanus vixit. Hoc autem die, postquam pridie frigus aestuante corpore exceperat, iterum ab apoplexia, accedente hemiplegia lateris dextri, correptus est. Aegro lethargico die sequente in clinicum suscepto invenimus *faciem rubram*, tumidiusculam, oculos defixos, pupillas contractas, albugineam coccineam, trismi initium, deglutitionem tamen expeditam, vocis abolitionem; respirationem anhelosam, laboriosam, brachium dextrum arcte thoraci, sinistrum partibus genitalibus admotum, *pulsum plenum*, *durum*, regularem, sano haud frequentiorem, calorem cutis normalem, excepto latere hemiplegico frigidiusculo, urinam debita copia inscie depositam, alvumque clausam. Irritis omnibus auxiliis aeger, accedente paraplegia, die 16 ejusdem mensis obiit. *Sectio cadaveris*. Remoto cranio superiore, *seri limpidi* plurimae unciae mox obviam venerunt. Major etiam illius copia circa cerebellum, medullam oblongatam, et ad introitum specus vertebralis comparuit. Vasa sanguinea meningum, ac si arte essent injecta, *cruore turgescebant*. Sic et sinus cavernosi. Cerebri substantia medullaris innumerabilibus punctis rubellis notata. Reliqua tum in cerebro, tum in cerebello normalia.

(70) Helmontius in capite: a sede animae ad morb. p. 236. §. 12. Swieten l. c. §. 1017. Henr. Rahn de miro capitis et abdom. consensu.

tium pellente oritur. Qua in apoplexia dijudicanda semper fallaciae signorum gastricorum (71) memores esse juvat.

Apoplexia arthritica.

12. VII. *Apoplexia arthritica*, quae pulchre a MUSGRAVE (72), et BARTHEZ (73) descripta est, atque occurrere solet post cephalalgias (74), et vertigines indolis quoque arthriticae, praeeuntibus sussurro aurium, lipothymiis, nausea, vomitu, apud homines aetate provectos, praecipue dum vivendi modum lautum, cui diu adsueti erant, cum regimine egeno derepente commutant, interdum sub ipso podagrae habitualis paroxysmo, accedente forte vel levi licet animi pathemate, vel retrocessu affectionis pedis (75), sociisque haud raro calculis biliosis (76), urinariis (77). Apoplexia ista ar-

(71) Cap. I. §. IV. 7.

(72) De arthritide anomala. Amstel. 1710.

(73) *Abhandl. v. den Gichtkrankh. a. d. Franz. v.* BISCHOF. Berlin. 1803. 2. Th. p. 353.

(74) Cap. II. §. XI. 5.

(75) JUNCKEN l. c. CONRADI in HUFELAND's *Journal der pr. Heilkunde.* 6. B. p. 468.

(76) WEITBRECHT commerc. liter. an. 1734. hebd. 9. N. 2. MORGAGNI Epist. anat. med. III. N 5. IV. 13. V. 6. 19.

(77) §. XXV. 3. (72).

thritica saepe extravasato stipatur cruento: alias vasa solum sanguine distenta, ossificata inveniuntur.

Apoplexia periodica.

13. VIII. *Apoplexia periodica*, quae rite docente Barthez (78), magnam cum apoplexia arthritica alit affinitatem, atque sociis symptomatibus paralyticis nunc ut *febris intermittens larvata apoplectica* (79), nunc ut symptoma *accessorium* paroxysmorum febrium intermittentium evidentium *per se benignarum* occurrit. Quo ultimo in casu, praesertim in senibus, diagnosis a morte praevenitur (80).

(78) L. c. p. 363.

(79) P. I. Vol. I. §. XXII. 3.

(80) Mense augusto a. 1815 ad comitem H. Stroynowski sexagenarium, quondam Rectorem hujus Caesareae Universitatis, dein Episcopum Vilnensem, in aeternum venerandum, a medico ejus ordinario Dr. Kossowski adductus fui. Habitabat tunc temporis Episcopus ruri in distantia sex miliarium ab urbe. Afficiebatur gracilis aliunde vir ab hebdomade, et ultra febricula sat evidenter typum tertianae duplicis servante. Jam familiarium desiderio, ut medicum advocaret, pertinaciter obstiterat. Cum vero paroxysmus, qui pridie locum habuit, sopore stipatus esset, inscio aegrotante vocati fuimus. Circa meridiem advenientes Episcopum sedentem, ac prandium sumentem invenimus. Displicuit illi nostra apparitio, ac sine ambagibus, se crastina die Vilnam petiturum fore, hodie autem

cadavera plerumque nil morbosi exhibent (81).

Apoplexia scorbutica.

14. IX. *Apoplexia scorbutica*, quae non solum in genuino scorbutico, praeviis tremoribus, convulsionibus, et paralysi, sed etiam in malis scorbuto affinibus, e. c. in morbo maculoso haemorrhagico WERLHOFFII (82) ingruere solet, praeprimis si haemorrhagiae, et maxime quidem epistaxis, vi cohibeantur, aut ulcera habitualia incaute sanentur.

Apoplexia spasmodica.

15. X. *Apoplexia spasmodica*, quae, dum *sanguinea* est, ex imperio nervorum in vasa cruoris circulo dicata (83) facile explicatur:

adhuc rusticana frui velle solitudine, et tranquillitate declaravit. De sopore praegressi paroxysmi sciscitatus breviter respondit, se per totum vitae curriculum, accedente vel levi febre, soporosum fieri. Apyrexiae symptomata, excepta faucium ariditate, et in deglutiendo quodam obstaculo, nil, ex quo latentem perniciosam arguere liceret (P. I. Vol. I. §. XXVIII. 6), exhibuerunt. Aegrum nos vi renitentem hortati sumus, ut urbem, quo citius id fieri posset, peteret. Ast hanc necdum nos ipsi reduces attigimus, cum ingruens paroxysmus apoplexiae cum resolutione linguae, musculorumque deglutitionis operi inservientium junctus aegrum in agonem conjiceret.

(81) RAHN l. c. p. 78.

(82) Acta mea clinica. Vol. III. p. 40. 43.

(83) P. II. Vol. II. Cap. de haemorrhagiis in genere.

alias autem a conditione peculiari systematis nervosi cultro anatomico non semper demonstranda, repetenda videtur, quae saepe ut effectus inanitionis (84), dolorum, potissimum a calculis felleis, a partu (85), animi pathematum, odorum etc., maxime in hypochondriacis, hystericis, et infantibus comparet. Apoplexiae species, de qua loquimur, sub nomine nunc *convulsivae*, nunc *spasticae*, nunc *nervosae* optime descripta est a SYDENHAMO (86), FR. HOFFMANNO (87), HAENIO (88), BOUCHERIO (89), MOLINARIO (90), TISSOTO (91), BURSERIO (92), STOLLIO (93), KORTUMIO (94), ZULIANIO (95), WEIKARDO (96), et SCHELLERO (97). Confusio apoplexiae spasmodicae cum *asphyxia nervosa*

(84) PEZOLD l. c.

(85) §. XXIX.

(86) In dissert. epist.

(87) L. c.

(88) Ratio medendi. P. IV. p. 36.

(89) *Recueil d' observations de médecine. T. 47. p. 77.*

(90) L. c.

(91) Epist. varii argumenti. p. 88.

(92) L. c. §. 103.

(93) Rat. med. P. VII. p. 205.

(94) Diss de apoplexia nervosa. 1785.

(95) L. c.

(96) *Vermischte Schriften, 2. B. p. 24.*

(97) Diss. de apoplexia nervosa. Goett. 1799.

(98) evitari debet. Cavendum quoque, ne apoplexiam inflammatoriam, quae ob irritationem magnam, quam cerebro infert, multis symptomatibus nervosis stipatur, ob id pro spasmodica habeamus (99). Ad quos errores evitandos refert constitutionis, et temperamenti aegrorum, nec non morborum praegressorum memores esse.

Apoplexia complicata.

16. XI. *Apoplexia complicata*, quae quam frequens esse debeat, ex notionibus generalibus (100) quivis sponte intelliget.

§. XXVIII.

PROGNOSIS.

Generatim.

1. Apoplexia morbum periculo plenum sistit (1). Major minorve discriminis gradus ab aetate, fabrica aegri, vehementia symptomatum, caussa morbi, ejusque indole, sede, et reditu pendet.

Ab aetate, et fabrica corporis.

2. Apoplexia recens natorum, et infantum

(98) P. II. Vol. II. De asphyxia nervea.

(99) Cfr. §. XXV. 1. (85.).

(100) Cap. I. §. IV. No. 26.

(1) Hipp. Aphor. 42. Sect. II. T. IX. p. 81.

saepe nychthemeri spatio lethalis est. Alias formam hydrocephali acuti induens circa vigesimum diem protrahitur (2). Senum apoplexiae cum MORGAGNIO, contra SWIETENIUM (3), pro minus cito lethalibus, ast magis, quam juvenum in diuturnas resolutiones pronis declaramus. Obesi, capite magno, colloque brevi instructi periculosissime afficiuntur.

A symptomatibus.

3. Ex symptomatum vehementia, aut levitate dubium apoplexiae desumitur prognosticon, vidimusque plus vice simplici aegros ex apoplexia exquisita convaluisse, aliosque ex parapoplexia interiisse. Pessimi ominis habentur spuma circa os (4), facies livida, oblonga (5),

(2) De hydrocephalo acuto disserens (§. XII. 3.) monui, hunc morbum aliquando ex apoplexia oriri; vidi enim infantes capite magno, et collo brevi instructos, robustos, qui cum decimum mensem aetatis, quin dentes in conspectum prodirent, attigissent, inopinate ab apoplexia correpti fuere. Recta adhibita medela omnia in melius mutabantur: ast vana inde oriebatur sanationis spes; cum morbus postea hydrocephali acuti sub forma ad interitum decurreret.

(3) L. c. §. 1015.

(4) HIPP. Aphor. 43. Sect. II. Charter. T. IX. p. 82. Vidi tamen a. 1815 maniacum apoplexia correptum (de quo §. XXIX. 1. (36)), qui irrita spuma circa os convaluit.

(5) CAELIUS AURELIANUS l. c. p. 199. « Pejorante passione,

manus constanter uni capitis loco admota (6), deglutitionis difficultas (7), potulentorum per nares reditus, respiratio stertorosa (8), praecordiorum prominentia (9), paraplegia (10), decubitus (11), pulsus ex parvo magnus redditus (12), palpitatio cordis, sudores, et aër expiratus frigidi (13), evacuationes alvi, et urinae involuntariae. Pro bonis declarantur signis febris mature accedens (14), valida (15),

atque in exitium aegrorum crescente, vultus adductio ita ut longior nato videatur. »

(6) Quarin l. c.

(7) Pro pessimo signo habeo.

(8) Baglivi l. c. « Quo magis offenditur respiratio, eo fortior morbus. »

(9) Caelius Aurelianus l. c.

(10) Celsus l. c. « Qui per omnia membra resoluti sunt, solent celeriter rapi. »

(11) Nullum apoplecticum cum decubitu sanatum vidi.

(12) Baglivius l. c. Caveant hinc tyrones, ne hoc symptoma pro bono signo habeant, ut monet Swieten l. c. §. 1017.

(13) Hippocrates Coacar. praenot. N. 479. Chart. T. VIII. p. 880. Caelius Aurelianus l. c.

(14) Burserius l. c. §. 120.

(15) Hippocrates Lib. I. de morb. Cap. VII. Chart. T. VIII p. 558. Aretaeus de curat. morb. acut Lib. I. Cap. IV. p. 82. Juncker diss. de prognosi Hippocratis, quod febris solvat apoplexiam. Hal. 1734. Baillie (l. c. p. 470) jam diu docuerat, quod Riobé (l. c.) contendit, naturam febris ope cruorem extravasatum per liquidum ex vasis exha-

ephemera, encephalitis (16), sudores copiosi, calidi, aequales febrem, aliaque symptomata le-

lantibus manans attenuare, atque sic ad absorptionem magis idoneum reddere.

(16) Sicuti pneumonorrhagiam aliquando cum fructu peripneumonia sequitur, ita haemorrhagiam cerebri encephalitis. Vir 30 annorum, de quo supra (§. XXVI. z. (11)) quaestio erat, haemorrhoidarius, ac capite fornaci, ut dixi, admoto dormire solitus, die 30 januarii 1816 apoplecticus humi cecidit. Institutis venae sectionibus, liberatur a lethargo, respiratione stertorosa, facie livida, et trismo; at die 2 februarii sequentis, commisso errore in diaeta, illico a febre corripitur cum delirio. Illa continuante, et invalescente die 5 ejusdem mensis ad clinicum deportatur. Facies pallida, summa jactatio, respiratio anhelans gravem exprimebant morbum. Praesertim crura continuo attrahebat, denudabatque. Ceterum quamvis delirans quaestionibus firmiter institutis sat congrue respondere solebat. Pulsus debilis, inconstans, ad 120. Calor cutis normalis. Hypochondrium dextrum tensum attactum aegre ferens. Alvus clausa, urina copiosa. Interdum subsultus tendinum. Morbum pro *encephalitide indolis* potius *typhodis* declaravimus. Exhibetur calomel ad grana tria omni hora, injicitur clyster cum tartaro emetico, et assa foetida, et capiti deraso amplum applicatur vesicatorium. Die 6 aufugere tentat aeger continuo delirans, ac manibus oculos, et nares perfricans. Pulsus 104, inconstans, myurus. Facies livida. Calor cutis sanus, sitis inexplebilis. Jam sumsit 36 grana calomel. Alvus semel tantum mota. Habeat adhuc tria grana ejusdem remedii omni secunda hora alternatim cum granis decem salis cornu cervi, et

vantes, urina multa, crassa, haemorrhoidum fluxus (17), menstruorum restitutio, diarrhoea (18), levamen a venaesectionibus, et sugillationes extus ad faciem (19), aut ad brachium (*)

grano uno camphorae. Die 7 alvus nonies aperta, liquida, biliosa. Per duas horas obdormivit. Nunc coma vigil observatur. Aeger de proprio statu sciscitatus in fletum prorumpit. Pulsus 94, elevatior, extremitates subfrigidae, respiratio liberior, hypochondrium dextrum normale. Seponatur calomel, cujus 72 grana jam sumsit, et continuet in sale cornu cervi, cui assa foetida superadditur. Per duos dies status circiter idem, ac alvus ter, quater spatio nychthemeri aperta. Die 10 febr. somnus per totam noctem aegrum refocillabat nunc mente compotem cum pulsu ad 74. Praescribitur infusum florum arnicae, et seminum coriandri. Sic res de die in diem in melius mutabatur, continuata alvi libertate, urina sedimentosa reddita, ac sudore quaque nocte apparente. De fame continua conquerebatur convalescens, nil aliud nisi carnem vitulinam exposcens. Die 17 ejusdem mensis sanus domum remissus.

(17) Hippocrat. Coac. praenot. No. 478. Charter l. c. p. 880. Plurimae mearum observationum de apoplexia per haemorrhoides soluta testantur.

(18) Pluries effectus salutares alvi profluvii in affectionibus apoplecticis expertus sum.

(19) Honoré in *Gazette de santé.* 1814 *Août.*

(*) *Bulletin de la faculté de méd. de Paris. N. V.* in *Journ. de méd. chir. et pharm. de Leroux. Vol.* 36. *Juin* 1816. Observatio Dr. Hebread.

comparentes. Ex convulsionibus (20) nullum desumi potest prognosticon.

A caussa, et indole.

4. Apoplexiae ex vulneribus capitis gravioribus, ex ruptura arteriarum, venarum encephali vix aut ne vix quidem auxilium admittunt. Patet inde, apoplexias traumaticas, et accessorias quammaxime timendas esse, unde facessorias quammaxime timendas esse, unde fatales etiam esse solent apoplexiae, quibus capitis dolor (21), vertigo, epilepsia, mania praecesserant. E contra *apoplexiae inflammatoriae*, *rheumaticae*, *arthriticae*, et *periodicae*, sub recta, et potissimum matura medela sanitatis haud raro concedunt spem. Contrarium fere de *apoplexiis scorbuticis*, et *spasmodicis* dicendum est.

A sede, et reditu.

5. Periculum autem apoplexiae maxime e *sede* caussae cerebrum afficientis derivamus, ad quam veluti in hydrocephalo acuto (22), non neglectis ulterioribus observationibus E. Homei de effectibus a sanguine in encephalo extravasato productis (23), concludimus. Quo

(20) Cheyne convulsiones minime pro pessimo signo in apoplexia habet, quod et meae observationes confirmant.

(21) Cheyne l. c.

(22) §. XXII. 7.

(23) L. c. p. 260.

propius illa medullae oblongatae, eo periculosior morbus. Quoties enim extravasatum cruentum ad basin cranii, praecipue circa originem nervorum glossopharyngei, vagi, et hypoglossi reperi, toties apoplexia citissime interfecerat. Facile inde intelligitur, cur affectio deglutionis, respirationis, et sermonis tam mali in apoplexiis sint ominis. Ad *reditum* paroxysmorum apoplexiae quod spectat, neminem, qui a tertio, eoque exquisito insulto hujus morbi non fuerit trucidatus novimus.

Transitum in alios morbos.

5. Apoplexiae nec morte, nec sanitate terminatae paralysin, amnesiam, amentiam, epilepsiam relinquere solent.

§. XXIX.

CURA.

Prophylactica.

1. Quo pacto apoplexiae, et illius repetitis insultibus occurrendum est tum ex consideratione caussarum praedisponentium (24), tum ex regulis prophylaxeos intelligitur: quas regulas Celsus « quietem, et abstinentiam » suadendo

(24) §. XXVI. 1.

duobus verbis designavit. Praedispositis ad apoplexiam *venaesectionem* ex pede, *hirudines* ad caput, et *cucurbitulas scarificantes* ad nucham, circa aequinoctiale potissimum tempus cum Fr. Hoffmanno (25), et experientia suademus. Maxime libertati alvi studendum, qui scopus si cum *extracto aloës aquoso* (26) attingatur, haud raro spontaneus, ac salutaris haemorrhoidum fluxus artificiali illo ab hirudinibus excitato tutior (27) oboritur. Speciatim evitari

(25) L. c. §. VIII. Usus tempore vernali venaesectionem prophylacticam instituendi, in plethoricis saltem, et ad apoplexiam dispositis, nuper a Dr. Adams defenditur (v. *med. and phys. Journ. by* Fothergill *and* Want. 1815. *August*) cum, Heberdenio monente, mortes repentinas ab eo tempore, a quo tales venaesectiones in Anglia negligi incipiebant, duplo increvisse.

(26) ℞. extracti aloës aquosi drachmam unam: pulveris radicis rhei drachmas duas. m. f. c. s. q. syrupi rhei pilulae granorum trium. Obducantur folio aureo. cap. n. 6. ad noctem.

(27) In rebus medicis nil celandum. Millies haemorrhoides cum fructu, aut saltem sine damno aperiri jussi; at semel contrarium contigit. Aeger, de quo supra (§. XXVIII. 3. (12.) locutus sum, mania chimerâ non sine suspicione latentis vitii haemorrhoidalis laboravit. Suasi igitur applicationem hirudinum ad podicem. Maniacus autem se nunquam id permissurum fore declaravit. Interrogatus quare, respondit: nam illico corripiar apoplexiâ. Stulti verbis nil tribuens operationem nihilominus imperavi, cui dein aeger se ultro submisit. Libra circiter cruoris educebatur.

debent somnus, et motus immediate post pastum, decubitus capite nimis declivi, mora in conclavi calido, vina dulcia, cibi flatulenti, vestes arctae, violenta animi pathemata (28), sanatio ulcerum, et impetiginum antiquum.

Regulae generales.

2. In quavis apoplexia vestes aegri, atque omne id, quod libertati circuli cruoris obstare posset, quin tamen vel pedes refrigerentur, vel

Ast en altera die (aut cum hoc, aut propter hoc) apoplexiam fere fulminantem cum hemiplegia. Restitutus dein aeger non solum ab hisce morbis, sed et a mania antecedentium sat memor retulit, se apoplexiam ab applicatione hirudinum timuisse, cum in auriga suo quondam talem rerum successum observaverit. Verisimiliter in utrisque jam dispositio ad apoplexiam aderat, cujus forte evolutio a mutatione per hirudines in sanguinis motu operata accelerata fuit. Idem relate ad venae sectionem reperi. Cum enim aegroto, de quo supra locutus sum, §. XXV. 1. (87.), ob constitutionem corporis floridam, et pulsum plenum, durum phlebotomiam instituerim, illico vera paralysis linguae, et brachii affecti secuta est. Reiterata adhuc venae sectione, quae ab omnibns signis exposci videbatur, en et pedis paralysis, et brevi postea mors.

(28) Hic latet difficultas! Sic mercator 50 annorum, quem a binis, iisque terribilibus apoplexiae insultibus restitui, tribus abhinc annis me matutinis horis sanus, et vegetus adivit, ajens: timeo hodiernam diem. Cur? Ex aerario publico conspicua pecuniae summa exigenda mihi est, quo in negotio difficultates praevideo, quibus certe succumbam.

corpus ruditer commoveatur (29), sine mora abigendum, caput denudandum, pulvinaria cum plumis rejicienda, eorumque loco alia ex pelle, et crinibus in usum ducenda, in partes paralysi obnoxias, vesica urinaria non excepta, inquirendum, corpori non quidem plane erecta (30), sed neque declivis positio concilianda, nimius adstantium numerus imminuendus, quies imperanda, radii solares avertendi, et alvus parca saepe repetito clystere ex *decocto furfurum*, et *aceto*, nunquam vero *narcotico* (31), sollicitanda. Si clysteres non retinerentur, *supposi-*

Pro testimonio medico tale periculum declarante ultro me exhibui. Grato id quoque animo accepit; verum male nihilominus peractis negotiis, circa meridiem domum redux eo ipso momento, quo pallium muro appendere conabatur, ab apoplexia fulminante trucidatus est.

(29) Haec regula et sub totius morbi decursu essentialis est: vidi nempe pluries aegros post primum apoplexiae insultum jam multum sublevatos in alterum lethalem incidisse, dum trullam sine cautela petebant. Nec aliter consilium Riedlini (Lin. med. 1696. p. 607.), post insultum aegros esse circumducendos explicare possum, quam ex confusione apoplexiae cum reliquis morbis soporosis, quondam haud rara.

(30) Sicuti enim nimius affluxus sanguinis ad caput evitandus est, ita et defluxus liquorum in encephalo collectorum ad specum vertebralem.

(31) E. c. ut radix hellebori nigri, folia nicotianae tabaci etc.

torio locus est. Ligaturam artuum scopo venas, ut magis superficiales, quam arteriae comprimendi, quondam adhibitam (32), ob periculum circulum cruoris et in arteriis impediendi, cum Swietenio (33) rejicimus.

Apoplexia traumatica.

3. Curam *apoplexiae traumaticae*, haud multum recedentem ab ea encephalitidis traumaticae (34), ut chirurgiae objectum, quamvis non libenter (35), silentio praeterimus.

Apoplexia accessoria.

4. *Apoplexia accessoria* ita plerumque constituta est, ut, nisi methodus apoplexiae inflammatoriae accommodata (36) conducat, nil plane ab arte expectandum sit. Immo artis interdum conamina rem adhuc in pejus praecipitant, quare cum Celso (37) dicimus: « sanguinis detractio vel occidit, vel liberat (38) ».

(32) De la Motte Op. c. T. I. p. 122.

(33) L. c. §. 1025.

(34) Cap. II.

(35) Quantum a magnis auxiliis chirurgicis in cura apoplexiae ex caussa traumatica expectandum sit, et exemplum recens docet. Vide: *Transact. of a Society for the improvement of med. and surg. knowledge.* Vol. III.

(36) 6.

(37) Lib. III. Cap. XXVII. p. 178.

(38) Deploranda ob id apoplectici non minus quam meden-

Quod si apoplexia parturienti superaccederet, exclusio foetus promovenda foret (39).

Apoplexia metastatica.

5. *Apoplexia metastatica* secundum praecepta apoplexiam rheumaticam, et praecipue arthriticam tractandi (40) curatur. Praeterea in infantibus medendi ratio plane cum ea encephalitidis (41), et hydrocephali acuti (42) convenit.

Apoplexia inflammatoria.

6. *Apoplexia inflammatoria* neque aetas provecta (43), neque gracilis aegrorum constitutio, neque caussae debilitantes praegressae, neque pulsuum intermissiones *phlebotomiam magnam*

tis conditio fit: nam, ut Swietenii verbis utar, si venaesectione instituta morietur aeger, pronunciabitur, quod medicus eum interfecerit: si non secatur vena, moriente aegro culpatur medicus, quod non juvaverit.

(39) Hermeot an praegnanti apoplexia correptae partus manu promovendus? Par. 1732.

(40) N. 7. 9.

(41) Cap. II. §. XVIII.

(42) Cap. III. §. XXII. N. 13.

(43) Fr. Hoffmann l. c. §. II. J. P. Frank Ticini Marchionem B. senem 82 annorum per venae sectionem ab apoplexia in integrum liberavit.

(44) e vena jugulari (45), aut brachio contraindicant. Elapso a prima venaesectione nonnullarum horarum curriculo, nisi symptomata omnino remittant, altera e pede instituitur. Praesente hemiplegia, latus sanum pro hac operatione eligi solet. Sequuntur *hirudines* ad caput (46), nec non ad latera colli, quibus *cucurbitulae scarificantes* ad utrumque spinae latus (47), occipite (48), nucha (49), et lumbis (50) non exceptis, duodecim succedunt. Simul alvus *potione laxante antiphlogistica*, senescente morbo et drasticis (51) mo-

(44) P. I. Vol. I. §. LXXIII. 5. « Si minus detraxeris, quam caussa postulat, nil magni per magnum auxilium auferes. » Aretaeus l. c. Cap. V. p. 81.

(45) Tralles de vena jugulari frequentius secanda. Wratisl. 1735.

(46) Cap. I. §. VI. 3.

(47) Burserius cucurbitulas dorso admotas sine debita ratione reprobat (l. c. §. 127).

(48) Aretaeus l. c. Lib. I. Cap. IV. Frid. Walterus diss. de scarificatione occipitis plurium capitis morborum auxilio. Lips. 1741.

(49) Thilenius *med. chir. Bemerk.* p. 58.

(50) Aetius Lib. VI. Cap. XXVII. p. 108.

(51) Aretaeus (l. c. Cap. IV. p. 82) in apoplexiis fortissima alvi purgantia jam commendavit. Interea haec in recenti morbo aestum augent, unde serius ad ea confugien-

vetur. Ea aperta, aqua rubi idaei, fragariae vescae cum *nitrate potassae* praecipua constituunt pharmaca. Horis vespertinis vicissim brachiis, cruribus, et suris *leniora epispastica* applicentur. A *vesicatoriis* abstineatur oportet. Absente complicatione rheumatica, aut arthritica, epithemata frigida per aliquot horae momenta (52), vix unquam autem glacies capiti admoveri potest (53). Potus esto acidulus, et victus tenuis vegetabilis. Provectiori in morbo levamen ex parvis *tartratis stibii, et potassae* dosibus obtinuimus. Si deglutitionis opus deletum fuerit, sub forma clysterum idem exhibetur remedium. *Digitalis purpurea*, quam ex analogia aliarum haemorrhagiarum cum apoplexia, saltem sanguinea, pluries adhibuimus, nunquam bonos, aliquoties vero malos produxit effectus. Nec *murias hydrargyri mitis* multum hic praestat. Verbo, quid methodus antiphlogistica, inprimis evacuationes cruentae toties (saltem praesente medico, ut vena illico claudi possit, si videat vires vitales deficere) repetendae, quoties ca-

dum, praecipue ad *folia sennae*, *radicem jalappae*, *extractum colocynthidis* etc. Semper vero a subitis evacuationibus cavendum, ne viribus illico collapsis, aeger pereat.

(52) Cap. I. §. VI. N. 52. (15).

(53) Quarin (l. c.) omni jure monet, frigus capiti applicitum in apoplexia paralysin promovere.

put a sanguine obruitur, pulsus plenus est etc., quidque parvae tartratis *stibii*, *et potassae* doses non efficiunt, id incassum ab aliis expectatur remediis, *elixirio acido* HALLERI quodammodo excepto, quod praecipue in feminis, perstante arteriarum irritatione, vel absolutis evacuationibus sanguinis interdum cum magno fructu adhibetur. Ceterum et naturae tempus, ut salutares suas operationes peragere possit, concedendum. Hujus praecepti potissimum, si febris cum levamine ingruat, memores esse juvabit.

Apoplexia rheumatica.

7. *Apoplexiam rheumaticam venaesectionibus, hirudinibus, cucurbitulis scarificatis, epispasticis, eccoproticis*, et *nitrate potassae* veluti inflammatoriam aggredimur. Virtus *tartratis stibii*, et *potassae* ibi adhuc major, quam hic. Nec apoplexia rheumatica *vesicatorium* in leviori malo nuchae, in graviori capiti, non quidem deraso, sed, detonsis prius forfice crinibus, appositum, ac non facile ultra octo horas relinquendum excludit. Vere hujus medendi rationis effectus WEPFERUS (54) depinxit. Quocunque in casu morbus viarum urinalium simul

(54) Observ. med. pract. de affectionibus capitis. p. 71. 130. 229. 250. 255.

praesto esset, *setaceum* loco vesicatorii apponendum foret. Praeterea *murias hydrargyri mitis*, a Ghisio (55) jam commendatus, praesertim cum *foliis digitalis purpureae* non spernendus. Etiamsi alvus inde aliquoties moveatur, nil timendum; absente enim febre, praesertim in corporibus laxis, fortissima purgantia, *hydragoga* dicta congestiones seri in capite aliquando auferunt. In genere magna similitudo inter curam hujus apoplexiae speciei, et eam hydrocephali acuti intercedit.

Apoplexia gastrica.

8. *Apoplexiae gastricae* cura, nisi aeger fuerit admodum macilentus, et debilis, quoque *venaesectione* e pede, ac quocunque in casu *hirudinibus* ad caput inchoatur. Nisi enim prius cerebri plethorae occurratur, *emeticum* etiamsi indicatum vel effectum recusat, vel damnum infert (56). Indicatur autem emeticum solum tunc, ubi evidens crapula apoplexiam proxime antecesserat, aut ubi annua constitutio morbis biliosis favet (57), aut ubi venenum ingurgitatum est, et quidem ita solum, ut vomendi co-

(55) *Lettere mediche.*

(56) Portal l. c. Morgagni Epist. anat. III. N. 4. luculentissimis factis hanc animadversionem confirmavit.

(57) Lancisi l. c. Lib. II. Cap. V. §. 13.

natus solutione tartratis *stibii*, et *potassae* (58) faciliores reddantur. Omnino enim emeticum pro periculosissimo in apoplexiis habemus, quod BURSERIUS (59) pulcherrime demonstravit. Absoluto vomitu in dicto pharmaco, ut resolvente, continuatur. Si alvus segnis foret, ad fortiora purgantia, e. c. ad *infusum foliorum cassiae sennae*, *electuarium lenitivum* cum radice *convolvuli jalappae* deveniendum est.

Apoplexia arthritica.

9. *Apoplexiae arthriticae* primo impetui, ut *rheumaticae* (60) sanguinis detractionibus, habito praesertim respectu ad vitium haemorrhoidale, occurrendum. Simul *pediluvia acria* (61) repetitis vicibus in usum ducenda. Quo facto alvi libertati, ac evacuationi flatuum, si febris desit, cum *infusione radicis rhei palmati*, et *aqua destillata seminum* sive *pimpinellae anisi*, sive *anethi foeniculi*, alias *sulphate sodae* cum *infuso tenui seminum anisi stellati*, non neglectis *clysteribus* iisdem indicationibus

(58) Grana duo ad libram aquae destillatae, exhibendo quarta horae parte unciam unam.

(59) L. c. §. 131.

(60) 7.

(61) Cum sinapi, cineribus etc.

respondentibus (62), studendum. Praemissis sic sanguinis, et alvi debitis evacuationibus, ac sollicitata, si opus fuerit, ea lotii ope decocti *radicis ononidis spinosae*, impetum cruoris caput versus, ac virium, praesertim in senibus, decrementum impedire, ac simul transpirationis opus restituere solent *nitras potassae* cum exigua *camphorae* (63), vel si facies nimis accensa esset, *hydro-sulphureti antimonii aurantiaci* (64) dosi. Fr. Hoffmanno hac circiter sub rerum positione formula (65) a nobis modificata (*) pluries cum fructu adhibita in usu erat. Decrescentibus adhuc viribus, *infusum florum arnicae montanae*, *seminum-*

(62) R. Herbarum salviae, majoranae, seminum cumini, salis communis aa unciam semis. Infundatur c. s. q. aquae fontis fervidae ad colaturam unciarum novem, cui adde olei cocti chamomillae unciam unam. D. pro duobus clysteribus

(63) R. Nitratis potassae, sacchari àà drachmam unam: camphorae granum unum Divide in vj p. ae. cap. omni secunda hora pulverem unum.

(64) R. Nitri puri, sacchari aa drachmas duas, sulphuris aurati antimonii grana sex m. divid. in sex p. aequal. cap. omni tertia hora pulverem.

(65) L. c. §. VII.

(*) R. Aquae florum tiliae uncias sex, succinatis ammoniae empyreumatici scrupulos duos, lapidum cancrorum, cinnabaris àà drachmam semis, syrupi corticum aurantiorum drachmas duas. M.

que coriandri sativi, et *gummi resina guajaci officinalis* praescribuntur. *Victus* simul, praesertim in hominibus laute vivere adsuetis ratio haberi debet. *Juscula* vicissim ex pedibus *vitulinis*, *gallinis*, *piscibus*, *ranis*, *testudinibus*, *avibus sylvaticis*, inprimis *tetraone bonasia* cum herba *scandicis chaerefolii*, *rumicis acetosae*, *butyro cancrorum fluviatilium*, *succo boleti esculenti*, *vitello ovorum*, *oryza*, ceterum sine *aromatibus*, nisi in aegro minime plethorico, ac viribus digestionis fracto, quo in casu *amomum zingiber* exhiberi potest, maxime commendanda sunt. Hoc ultimo in casu aliquando tenue *coffeae arabicae* leniter tostae *infusum* concedendum. *Liquoribus fermentatis*, nisi forte vino cuidam tenui, albo, diuretico, nunquam locus est. Quae singula artis adminicula effectu destituerentur, nisi superficiei externae passim varia *irritamenta* admoverentur, *frictio* extremitatum inferiorum cum pannis laneis, epispastica ad suras, plantasve pedum, vesicatorium inter scapulas, illinitio tincturae cantharidum ad loca impetigine quondam detenta etc. Stupendos interea effectus nonnisi ex *fonticulis amplis* basi cranii admotis obtinuimus. Setacea, a LANCISIO (66), et DE LA MOTTE

(66) L. c. p. 116.

(67), commendata iis anteponuntur a SWIETENIO (68).

10. Sub paroxysmo *febris intermittentis apoplecticae* venam tundimus, aut saltem hirudines capiti admovemus. Opium alias in febribus perniciosis lethargicis indicatum (69), hic exhibere non audemus. Quo primum autem apyrexia incipit, praemisso *emetico*, ad *corticem cinchonae officinalis* (70) pervenimus.

Apoplexia scorbutica.

11. In *apoplexia scorbutica* curanda magis effectus morbi, quam morbus ipse aggrediendus. Agitur nempe ante omnia de auferendo, si dicere liceat, *ecchymomate encephali.* Ad hunc scopum consequendum hirudines capiti, ac, si morbus ex epistaxi praepostere cohibita originem duxerit, internae narium superficiei applicandae, frons, cervix in morbo recenti cum solutione *muriatis ammoniae*, *nitratis potassae*, *muriate sodae*, et *aceto*, in antiquiore cum herbis aromaticis in vino decoctis fovendae, alvus pulpa *amlycae indicae*, et *supertartrate potassae* leniter movenda, dein infusum *florum*

(67) L. c. obs. 9.
(68) L. c. §. 1025.
(69) Cap. VI. §. XXXI. 3.
(70) P. I. Vol. I. §. XXX. 7. 18.

arnicae montanae, aut, quod hic anteponimus, *decoctum seminum sinapis nigrae* (71) porrigendum, non neglectis sub virium decremento vino albo cum succo citri medicae, et saccharo, ac reliquo regimine antiscorbutico. Quodsi ulcus incaute sanatum morbo plus minus ansam porrexerit, id sive vesicatorio, sive alio modo aperiendum foret.

Apoplexia spasmodica.

12. Nisi *apoplexia spasmodica* evidenter ex inanitione ortum ducat, curatur primum *evacuationibus sanguinis*, saltem localibus (*). Quo facto, ventriculo ope *tartratis stibii, et potassae* in aqua aromatica soluti irritatio, citra tamen vomitum infertur, eo casu excepto, ubi morbus ex spasmodica tubi alimentaris affectione pullularet; tunc enim *demulcentia* potius, et *oleosa* indicata essent. In genere abdomini fo-

(71) Uncia semis ad colaturam librae unius.

(*) Omni jure venae sectionem apud senes, pallidos, et graciles in apoplexiis, non nisi cautissime locum habere monet Vieusseux (*De la saignée, et de son usage dans la plus part des maladies. Paris* 1815). Similia docet Jac. Schaeffer (*Die Zeit u. Volkskrankheiten des Jahrs* 1815. in Hufeland's *Journ. d. pr. Heilkunde.* 1816. maii p. 7), monetque pulsum magnum, et intermittentem, utpote summae debilitatis indicium, sanguinis evacuationem non indicare.

mentum tepidum, aromaticum imponitur; irritatis simul extremitatibus, praesertim inferioribus, per frictiones cum pannis laneis calidis, aceto aut vino imbutis. Praemisso clystere ordinario, sine temporis jactura *gummi resina ferulae assae foetidae* non solum ano repetitis vicibus injicitur, sed et ore sub forma emulsionis (72) exhibetur (73). Complent illius virtutem *subcarbonas am-*

(72) R. Assae foetidae drachmam unam, mucilaginis gummi arabici, syrupi simplicis ââ unciam unam. Fiat cum libra aquae l. a. *emulsio*.

(73) Mense julio 1815 ad matronam 48 annorum vocatus sum, quae post quatuor lustrorum, et ultra sterilitatem nunc iterum sub partus opere constituta erat. Obstetricantis vicibus fungebatur egregius quondam Niszkowski. Omnibus ad partum naturalem feliciter dispositis dirae convulsiones, subsequente statu plane apoplectico, prodibant. Laudatus vir illico amplam venae sectionem instituit, at sine levamine. Me interea adventante, cum novae convulsiones in conspectum venirent, infans, illico forcipibus extrahitur asphycticus, at summo labore vitae activae feliciter restitutus. Puerpera excluso foetu ex sopore in delirium incidit, quod post dimidium horae iterum lethargus cum facie hippocratica, respiratione lenta, sonora, extremitatibus superioribus gelidis, elevatis proprio pondere concidentibus, pulsu frequenti, myuro, irregulari sequebatur. Injiciuntur clysteres ex assa foetida, exhibetur ipsa gummi-resina sub forma emulsionis, epispastica acriora suris applicantur, extremitates spiritibus acrioribus perfricantur, atque sic aegra cum stupore adstantium spatio nychthemeri ex orci faucibus trahitur.

moniae empyreumaticus (74), *balsamus vitae* HOFFMANNI (*), nec non *castoreum*. Pallida facie *odoramenta* (75), *apophlegmatismos* (76), *balsama temporibus admota* (77), *clysteres acres* (78), et *vesicatorium* ad nucham non timemus: contra vero sternutatoria (79). Fortiora irritantia, ut *adustionem* (80), hic minus idonea censemus. Quodsi vitae imminens periculum fugatum sit, in *causam spasmi* apoplexiam producentis inquirendum, eaque secundum regulas alibi exponendas abigenda est.

(74) R. Salis cornu cervi grana decem: aquae chamomillae unciam semis: syrupi ejusdem drachmas duas. M. cap. talem dosin omni secunda, vel tertia hora.

(*) SCHAEFFER l. c.

(75) Cap. I. §. VI. 42. Acetum acerrimum cum castoreo praecipue in usu est.

(76) Cap. I. §. VI. 41. (78).

(77) A veteribus balsama sic dicta apoplectica saepius praescribebantur. En simplicissimam formulam. R. Olei expressi nucis moschatae unciam semis. Oleorum essentialium rorismarini, majoranae, succini ââ grana duodecim. M. D. balsamum pro suffitu sub naribus, et circa tempora affricandus.

(78) R. pulver. colocynthidis drachmam semis: salis amari uncias duas. In unciis decem aquae decoque D. S. pro clysmate.

(79) BUCHNER de cauto usu sternutator. in apoplexia. 1761.

(80) LANCISI l. c. Cap. V. §. 12.

Apoplexia complicata.

13. Regulas *apoplexiae complicatae* medendi meditatio circa dicta sponte suggerit. Solum animo retinendum est, apoplexiam pluries recrudescentem non semper eundem retinere characterem. Filum curae apoplexiae in genere, quod hic consulto rumpimus, in tractatu de *paralysi* speciatim *cerebrali* iterum recipiemus.

Caput VI.

CATAPHORA.

§. XXX.

DEFINITIO. LITERATURA. VARII GRADUS. ORDO NOSTER.

Definitio.

1. Somnus vi, aut diuturnitate normam excedens *cataphoram* (81), constituit.

Literatura.

2. Affectus soporosi, et in genere somnus po-

(81) Καταφορὰ a καταφέρω, deorsum fero. Propensitas ad som-

tissimum illustrati fuere ab HIPPOCRATE (82), ARISTOTELE (83), GALENO (84), CELSO (85), CAELIO AURELIANO (86), PAULO AEGINETA (87), ALEXANDRO TRALLIANO (88), ORIBASIO (89), AVICENNA (90), ZACUTO LUSITANO (91), ARGENTERIO (92), BONETO (93), BALLONIO (94), RIVERIO (95), PLATERO (96), FORESTO (97), ROLFINKIO (98), WEDELIO (99), EBERSBACHIO

num morbosa. *Germ.* Schlafsucht. *Gall.* Assoupissement. Lèthargie. *Angl.* Lethargy. *Polon.* Spiaczka.

(82) Περὶ νούσων III. op. p. 488.

(83) Lib. de somno, et vigiliis.

(84) Liber de comate. Cap. II. Charter. Tom. VII. p. 195.

(85) Lib. III. c. 20.

(86) L. c. p. 72.

(87) Lib. III. c. 9. 10.

(88) Lib. I. c. 20.

(89) Synops. Lib. VIII. c. 1.

(90) Canon. L. III. Fen. I. Tract. 3. cap. 7. Tract. 4. cap. 1.

(91) Prax. med. admirand. Lib. I.

(92) De somno, et vigil. Lib. I. cap. 19. p. 178. Florent. 1556.

(93) Op. c. Lib. I.

(94) Consult. Lib. I. cons. 45. Lib. III. cons. 32.

(95) Prax. med. Lib. I. cap. 2.

(96) Prax. med. T. I. cap. 2.

(97) Lib. X. obs. 8. 9. 10. 11. 33. 34. 37. 38. 40.

(98) Diss. de apoplexia, sopore, ejusque cognato lethargo. Jen. 1630. Diss. de Lethargo. J. 1629. 1652.

(99) Diss. de affect. soporos., et catalepsi ex epitom. Prax. clin. Diss. de somno praeternaturali. Jen. 1656.

(100), ETTMULLERO (1), MOORIO (2), FR. HOFFMANNO (3), STIEFFIO (4), VATERO (5), BRENDELIO (6), et RICHTERO (7).

Varii gradus.

3. Cataphora pro vario ejus *gradu* varia obtinuit nomina vix communi auctorum consensu stabilita. Ne confusionem nova nomenclatura augeamus, maxime SWEDIAURUM ut recentissimum nosologiae auctorem (8), ducem elegimus. Est illi *coma* (9) sopor altus, in quem aeger, etsi quovis modo excitetur, et evigilet, tamen mox iterum illabitur: *coma vigil* (10),

(100) Diss. de somno excedente. Erford. 1707.

(1) Diss. de vit. circa somnum, vigiliasque. Lips. 1720.

(2) Pathologia cerebri. Cap. VII. de affect. soporos.

(3) Op. Pars quarta. Cap. II. de affect. soporosis.

(4) De morbis ex somno. Lips. 1743.

(5) Diss. de affectibus soporosis.

(6) Diss. de affectibus soporosis. Goett. 1747. Op. Vol. II. p. 103. Idem: de letharg. ibid. Vol. III. p. 23.

(7) Prolusio de salutari somni mensura, et tempore in opusc. med. p. 233.

(8) Op. c. Vol. II. p. 307.

(9) Coma simpliciter *somnum* apud poëtas, aliosque nonnullos auctores significare constat ex GALENO l. c. *Cataphora* HIPPOCRATIS, et GALENI tantumdem fere, quam coma nostrum, valet.

(10) Κῶμα ἀγρυπνῶδες HIPPOCRATIS. Typhomania, seu sopor apparens cum agrypnia.

morbus, in quo aeger oculis clausis cum summa ad somnum propensitate instar dormientis jacet, etsi dormire non possit: *carus* (11) sopor profundus ne fortiori quidem clamore discutiendus cum privatione sensus, et motus completa: et *lethargus* (12) somnolentia constans cum febre, et delirio oblivioso, ac torpore ad motum.

Ordo noster.

4. Ut in cataphorae doctrinam debitum servemus ordinem, eam in *symptomaticam*, et *primariam* dividimus.

§. XXXI.

DE CATAPHORA SYMPTOMATICA.

Definitio.

1. *Cataphora* aliorum morborum symptoma, *symptomatica* dicitur.

Monitum.

2. Observationes de affectibus soporosis perlegentibus nosse juvabit, maximam partem

(11) Κάρος Carus, GALENO idem morbus est, ac aphonia HIPPOCRATI.

(12) Λήθαργος a *Lethe* tanquam flumen apud inferos omnium rerum oblivionem inducens. Latinis *Veternus*.

morborum sub nominibus *comatis*, *cari*, et *lethargi* obvenientium nil aliud, quam *febres* tum *intermittentes*, tum *continuas*, *exanthemata*, *encephalitides*, *hydrocephalos*, *apoplexias*, et *urinae difficultates*, quorum potissimum symptoma *cataphora* sistebat, fuisse. Tale autem symptoma adeo essentiale, et memorabile est, ut examinis specialis, et accurati haud sit indignum. Ante omnia autem scias, somnum, quatenus morbi symptoma, a *somno in morbis* distinguendum esse (13).

Cataphora febrium intermittentium symptoma.

3. *Febres intermittentes comatosae*, *caroticae*, *lethargicae* (14) a Fr. Hoffmanno (15), Fr. Tortio (16), Hallero (17), Sigwarto (18), Werlhofio (19), Buchnero (20), Strackio

(13) Neumann *physiolog. Darstell. d. Erscheinungen im Schlafe.* v. *Abhandl. d. phys. med. Soc. zu Erlangen.* 2. B. *Erlang.* 1812.

(14) Cfr. P. I. Vol. I. §. IX. 9. (20).

(15) L. c. enarrationes morborum. Obs. 1.

(16) Op. c. passim.

(17) Diss. observat. med. pract. Goett. 1750.

(18) Diss. de febre tertiana soporosa utplurimum funesta. Tub. 1759.

(19) Op. c. in capite nostro de febribus intermittentibus.

(20) Diss. de febre tert. interm. epidem. soporosa apoplexiam mentiente, utplur. funesta, justa tamen methodo feliciter curanda. Hal. 1763.

(21), C. Medico (22), Lafondio (23), Burserio (24), et Sebastiano (25) rite descriptae typum plerumque tertianae sequuntur, et in locis uliginosis epidemice regnant. Sopor incidit tam in initio, quam in augmento accessionis, atque cum eadem increscit, donec remittente ea, paullatim ipse discutitur. Non evanescit tamen ex toto, cum etiam intermissionis tempore aliqua in somnum propensio remaneat. Febres, de quibus agitur, obveniunt praesertim in infantibus (26), et senibus. De earum cum encephalitide affinitate jam actum est (27). A febre intermittente apoplectica (28), in quam facile transeunt, ob defectum symptomatum paralyticorum distinguuntur. Febris intermittens cum cataphora saepe complicationem inflammatoriam, gastricam, tum biliosam, tum verminosam prae se fert. Magno ea stipatur periculo. Sanati licet facile relabuntur, et a praeci-

(21) Op. c. in capite nostro de febr. interm.

(22) Op. ibid. cit.

(23) De febribus interm. soporosis. Nancei 1783.

(24) Op. c. Vol. I. §. 169. 190.

(25) *Ueber die Sumpfwechselfieber. Karlsruhe.* 1815.

(26) *Germ.* Das Todenfieber. v. Hopfengaertner Op. c. in Cap. nostro IV. §. XXII. 2. (21).

(27) Cap. III. §. XV. 3.

(28) Cap. V. §. XXVII. 10.

piti apoplexia pereunt, nisi lenta febre consumantur. Sub paroxysmo, si aeger fuerit plethoricus, *hirudines* ad caput, *cucurbitulae scarificantes* ad dorsum, *clysteres* cum *aceto*, et *epipastica* ad *suras* adhibenda sunt: alias *vesicatorium* nuchae (29) applicatur. In summo vitae periculo aliquoties ad *opium*, consilio Wirtensohni (30), et Vogelii (31) utiliter confugimus. Accedente apyrexia, praemisso *emetico* hic fere semper indicato (32), quo citius id fieri potest, ad *corticem cinchonae* (33) pervenitur.

Cataphora febrium continuarum symptoma.

4. Cataphora in *febris continuis typhodibus* (34), gastricis tum primariis (35), tum secun-

(29) Wolf *Abhandl. v. d. Nutzen d. spanischen Fliegen-Pflaster in soporos. Weckselfiebern. Altona* 1785.

(30) Diss. demonstrans opium vires fibrarum cordis debilitare Monast. 1775.

(31) *Handbuch. I. Th.* p. 159.

(32) Fr. Hoffmann l. c. Sebastiani l. c. ex drachma radicis ipecacuanhae pro adulto.

(33) P. I. Vol. I. §. XXX. 16. Kek de egregio cort. peruv. effectu in febribus soporosis, Argentor. 1782. Rahn in *Abhandl d. naturforsch Gesellsch. in Zurich*. I. B. p. 180

(34) P. I. Vol I. § LXIX. 1. 10.

(35) Ibid. §. LIX. 2.

dariis, praecipue verminosis (36), in inflammatoriis (37), et demum quacumque alia in febre apud infantes obvenire solet. Mali ea ominis est: in principio morbi post urinam ante debitum tempus criseos notas exhibentem cum sensu horroris, vel caloris interni, respiratione brevi, vocis jactura, pulsuque parvo (38). Cataphora bona est ad finem morborum, post evacuationes criticas, post vigilias, post sitim nocturnam vehementem, et sedatam, itemque si delirium sopiat, si noctu vel mane (39), non autem post meridiem incidat, sique pulsu elevato, frequentia decrescente, respiratione profunda, decubitu sano, et leni transpiratione stipetur. Morbi post cataphoram recedentis signum, observante jam SYDENHAMO (40), esse solet dum aeger incongruum aliquod, atque absurdum sive cibi, sive potus genus importune flagitat. Methodus medendi morbo primario, in

(36) *Carus verminosus.* SAUVAGESII. Op. c. Vol. III. Class. VI, XXIX. 7.

(37) §. LXIX. 2.

(38) HIPP. Coac. §. 2. Epid. III. §. 3. GALEN. l. c. KLEIN interpretes clin. PEZOLD progn. c. 4. §. 94. GRUNER Semiot. P. I. §. 399. SPRENGEL *Handb. d. Semiot.* §. 661, 690.

(39) HIPP. Progn. §. 9. Coac. §. 3.

(40) Sect. V. cap. 2. p. 278. Cfr. cap. nostr. V. §. XXVIII. 3. (67.).

typho cum nonnullis regulis specialibus (41) accommodanda est. Cavendum sedulo, ne comatosi aegri a decubitu diuturno *gangraenam* habeant illis in partibus, quae a corporis pondere maxime premuntur (42), neque latens *urinae retentio* medentis attentionem effugiat.

Cataphora in morbis exanthematibus symptoma.

5. De cataphora comite *exanthematum*, ut erysipelatis capitis (43), scarlatinae (44), morbillorum (45), variolarum (46), et plicae (47), idem valet, quod de sopore febrium continuarum diximus. Propterea pessimum, si cataphora fugam praeposteram efflorescentiae cutaneae subsequatur.

Cataphora encephalitidis symptoma.

6. Antequam *encephalitidis* forma, quam *lethargicam* vocavimus (48), satis innotuisset,

(41) P. I. Vol. I. §. LV, 37.

(42) Swieten Op. c. §. 705.

(43) P. I. Vol. II. §. XXVIII. Cfr. Fr. Hoffmann l. c. obs. 3. 7.

(44) Ibid. §. XLIX 3.

(45) Ibid. §. LV. 2. 4.

(46) Ibid. §. LXV. 2. 4.

(47) Ibid. cap. XXXVI. §. CXLIV. 3.

(48) Cap. III. §. XIV. 5.

morbus iste procul dubio (49) pluries nomine gradus cujusdam cataphorae salutabatur. Hinc aegritudinis invasio, praeviis scilicet febre, cephalaea, aut delirio, eam satis a cataphora primaria distinguit.

Cataphora hydrocephalitidis symptoma.

7. Sectiones cadaverum hominum, ut ajebant, ex comate, aut lethargo defunctorum, quorumque in cranio *collectio serosa* detecta est (50), de confusione hujusmodi malorum cum *hydrocephalo* abunde testantur. Ad eam evitandam initii, et decursus morbi ratio haberi debet.

Cataphora apoplexiae symptoma.

8. Cadaverum sectiones post morbos pro cataphora declaratos (51) docent quoque, *apo-*

(49) Bang act. S. R. Hafn. Vol. III. p. 127. Swieten l. c. 702. Ait nempe: « adeoque patet, diversam omnino esse indolem lethargi ab inflammatoria phrenitide. »

(50) Bonet Lib. I. Sect. II. Op. obs. 3. La Motte Op. c Lib. I. cap. IV. obs. 10. Schneider de affect. soporos. p. 24. Duverney in *hist. de l' ac. des Sciences. A.* 1683. Sebillot in *Recueil périod. Vol. 1.* Ziegler *Beobachtungen p.* 43. Faxe in *Lakaren och naturforkaten.* 12. *B.* v. Rudolphi *Schwed. Annal. I.* B. *p.* 61.

(51) Bohnt l. c. obs. 18. 23. Bang l. c. Vol. I. Le Dran *observations de chirurgie.*

plexiam saepe cum illa confusam fuisse. Nec sufficit ad paralysin, et respirationem stertorosam huic morbo consuetam respicere, cum apoplexiae nil nisi mentis imbecillitatem relinquentes extent. (52). Est autem ipsa haec mentis imbecillitas, rite monente Rochoux (53), certissimum praegressae apoplexiae indicium, cujus ope cataphora apoplectica a qualicunque alia distinguitur.

Cataphora difficultatis urinae symptoma.

9. De cataphora *difficultatum urinae* symptomate (54) alio agemus loco (55). Interea videantur Bonet (56), Velsch (57), Tulpius (58).

(52) Cap. V. §. XXV. 2. (*).

(53) Op. c. in cap. praecedente.

(54) *Carus ischuriosus*, *coma ex ischuria* Auctorum.

(55) P. IV. Vol. I.

(56) Op. c. obs. 15.

(57) Obs. 1. et 64.

(58) Lib. II. obs. 45.

§. XXXII.

DE CATAPHORA PRIMARIA.

Definitio.

1. *Cataphora* morbum per se constituens, aut saltem ut unicus reconditae aegritudinis effectus comparens, *primaria* dicitur.

Exempla.

2. Fasti medici, ne dicamus de aliis (59), exempla somni dierum viginti quatuor (60), triginta (61), quadraginta (62), quadraginta septem (63) quadraginta novem (64), men-

(59) Sic historia ecclesiastica Nicephori (Lib. XIV. c. 45), de somno non minus quam per 337 annos durante narrat.

(60) G. Schuster *med. Journ. Chemnitz* 1767. 2. Th p. 182. *Med. Bedenken ub. zwo miserable Schwestern, deren eine sich etlichemal im Walde verirrt, u. zu sechs u. vierundzwanzig Tage darinnen ohne Essen u. Trinken geschlafen.*

(61) James Arrot in *Edinburgh medical and surgical Journal.* 1818. *Octob.* Aegra, Margaret Lyal vulgo, *the shleeping girl from Montrose* nuncupatur.

(62) Plot *natural history of Staffortshire.*

(63) Wendelstadt *Wahrnehmungen.* I. B. p. 167. et Hufeland's *Journ. d. pr. Heilk.* 4. B. 3. St. p. 52.

(64) Bang l. c. Vol. II. N. 17. De cataphora inconsuetae durationis cfr. Riedlin millenarius. N. 871.

sium duorum (65), quatuor (66), sex (67), aliquando periodici (68), alias continui (69), continent.

(65) Michel in *Journal de médecine.* T. II. p. 109.

(66) *Mémoires de l'acad. des sciences à Paris* 1713. p. 419.

(67) Stoll praelect. in morb. chron. Vol. I. p. 351. Exemplum refert literis ab Hombergio a. 1707. Academiae Parisiensi communicatum. In *Journ. de méd. chir. et pharm.* 1754. *Octobre.* Epistola Dr. Burette invenitur, quae de viro 60 annorum, sub nomine *le dormeur de la charité* noto, cujus somnus per dimidium anni durans, neque per immersionem in aquam frigidam fugari potuerat, testatur. Vix minoris durationis erat somnus, de quo legitur in *Philos. Transact.* N. 304. p. 2177. Abrid. T. V. p. 355. Cfr. Swieten Op. c. T. III. §. 1049. « Nec persuaderi sib passus est (aeger), quod longam adeo noctem dormivisset, nisi postquam vidit messem adesse maturae segetis, probe memor, se sementis tempore obdormivisse. »

(68) Riedlin Cent. I. obs. 40. 46. *Samml. med. Wahrnehm* 2. B. 104. J. P. Frank interpret. clin. obs. 69. in *Med observat. and inquiries by a Soc. of phys. in Lond.* Vol. I. casus invenitur feminae, quae per octodecim annorum curriculum quotidie septemdecim, vel octodecim horas in nychthemero dormiebat. Somnus adeo profundus erat, ut aegram excitare plane impossibile esset. Ingruebat iste somnus circa horam 2 aut 3 matutinam unde misera vix unquam diurna fruebatur luce. Quo tempore febre intermittente ea laborabat, cataphora in agrypniam mutata est. Casus sat similis in *Journal de méd. chir., et pharm.* 1755. *Janvier* continetur, feminae scilicet annorum 50, sub nomine *la Marmotte de la Flandre* notae, quae mane

Caussae.

3. Ad caussas tanti phaenomeni vel minori in gradu obvenientis spectant frigus, et suppressa transpiratio (70), balnea calida (71), insolatio (72), vigiliae, et defatigatio (73), vi-

in somnum incidebat usque ad vesperas durantem. Nullo pacto ipsa excitari potuerat. In *Journ. de méd. chir., et pharm. de* Mr. Roux T. XXII. *Paris* 1766. mens. febr. et in Comment. de reb. in sc. nat. et med. gestis. Vol. XVI. P. I. p. 73. De la Plaigne sequentem narrat historiam. Virgo vicenaria in somnum incidere solebat, e quo constanter septimo die sponte evigilabat, vestes induebat, edebat, atque a domicilio suo ibat in templum, indeque reversa, rursus somno per septem dies continuante capiebatur. Semel tantum somnus quindecim dies duraverat, a quo nec ustione pedum excitari potuerat. Sudore tantum viscido inter somnum perfundebatur. Reliquae autem excretiones solum, dum expergefacta erat, succedebant. Menstrua omni tempore et sub ipso somno redibant. Scena haec per triennium perseveravit.

(69) F. Plater Lib. I. obs. de viro admodum obeso loquitur continuo ad somnum adeo propenso, ut inter loquendum, vel etiam comedendum cibos, vel poculum ori admovens statim obdormiret, in eoque situ, quo tum erat, permaneret. *De somno obesorum* vide etiam Richter l. c. p. 245.

(70) Marechal de Rougeres Epist. I. p. 116. Wendelstadt l. c. p. 56.

(71) Sic praecipue apud Turcas, Persasque, nec non Ceylonenses. v. Ebersbach l. c. p. 9.

(72) Morgagni Op. c. Ep. V. 13. ex Albertino. Hic ence-

num, et alcohol (74), nimius lactis, lacticiniorum, ut et fructuum horraeorum usus (75), odores fortes (76), fumus carbonum (77), ira (78), terror (79), moeror (80), papaver

phalitidem non semper latere docet observatio SAUVAGESII (l. c. 12.) dicentis: « secto capite nil laesi inveni. »

(73) Juvenem novi, qui cum bacchanalium italicarum tempore plurimas noctes inter choreas transegisset, adventante quadragesima, a die mercurii cinerum ad proximam usque dominicam continuo fere dormivit. Similia post itinera, celeriter et indefesse absoluta, contingere solent. Cfr. FONTANUS obs. rar. analect. SALMUTH Cent. III. obs. 66. PLATER obs.

(74) Cataphoram ex ebrietate a cremato ad quatuor dies protractam vidi. Lectu dignus hic est casus HEERSI (Obs. med. Lib. I. obs. 19. p. 178.), quem et SWIETEN (l. c. §. 1045.) refert. Ebriâ nutrice infans saepe a sopore corripitur.

(75) TIMAEUS a GULDENKLEE cas. med. N. IX.

(76) PELARGUS *med. Jahrgange. I. B. p.* 174 (a liliis), FABR. HILDANUS Cent. V. obs. 85. (a decubitu in foeno recenti).

(77) Hac a causa cataphora, apoplexia, et asphyxia sese excipientes succedere solent.

(78) PELARGUS l. c. 2. *B. p.* 429. GALLOT in *Journal de méd. T. XLIV. p.* 230. SWIETEN l. c. §. 1049.

(79) FR. HOFFMANN l. c. obs. 4. *Berliner Sammlungen. I. B. p.* 473.

(80) BURETTE l. c. Pluries somnum adeo profundum apud relictos a defunctis vidi, ut obdormientes neque cantu funerali excitarentur.

somniferum (81), nicotiana tabacum (82), atropa belladonna (83), crocus (84), plumbago europaea (85), nux moschata (86), nuces juglandes (87), umbra nucis arboris (88), inanitio (89), cruciatus torturae (90), vermes (91), vulnera (92), suppressio menstruorum (93),

(81) Bonet Op. c. Lib. I. Sect. III. app. 2. Sennert de caro cap. 31. Et quidem non solum ab opio ore ingesto, sed et per clysteres injecto (Salmuth obs. 97.), vel pectori illinito (Bouillet apud Sauvages l. c. 14.).

(82) Ephem. nat. cur. Dec. II. an. X. obs. 131.

(83) Joseph Frank *Handbuch der Toxicologie 2. Aufl.*

(84) Borellus C. IV. obs. 35.

(85) Sauvages l. c. 10. Carus a plumbagine morbus est infectorum colorem *paleaceum* flavum parantium.

(86) Ex Lobelio narrat Lance (Op. med. P. I. p. 403.) de gravida a duodecim nucibus moschatis in soporem conjecta.

(87) Sim. Paul. Quadripart. Botan. p. 97.

(88) Plutarch. III. Sympos. Problem. I.

(89) Bonet l. c. Lib. I. Sect. III. obs. 30. Post haemorrhagias, choleram etc.

(90) Hartmann diss. de somno praeternat. Hal. 1686 P. 5.

(91) Paullini lanc. satur. Obs. select. Dec. I. Obs. I. Johnston idea universal. prax. med. Lib. VIII. T. I. cap. VII. art. 3. J. P. Frank l. c.

(92) Ex vulnere forfice supra orbitam in puella facto, quod leve ab initio videbatur, aegra tandem in soporem delapsa est (Gooch *med. and chir. observ. an Appendix to a former publicat. Lond.* 1773. *p.* 266.).

(93) Michel l. c.

graviditas (94), podagra retropulsa (95), et angustatio carotidum (96). Interdum caussa cataphorae explorari non potest (97).

Diagnosis.

4. Cataphora primaria distingui debet a *somno simulato* (98), a *somniatione*, a *lipothymia*, et ab *asphyxia* (99). Primo in casu *ammonia pura* naribus supposita, ac *ferrum candens* cuti admotum, secura sistunt criteria. Indoles cataphorae per caussarum considerationem conjectura saltem attingitur.

Prognosis.

5. Cataphora primaria, excepto recidivae periculo (100), feliciter terminari solet, apparen-

(94) Hinze in Stark s *Archiv.* 6. *B. p.* 178. Gravidas spatio nychthemeri octodecim horas dormientes conspexi.

(95) Fr. Hoffmann l. c. obs. 6.

(96) Portal *cours. d'anatomie médicale I. Vol. p.* 21.

(97) *Philosoph. transact.* l. c.

(98) Plurima exempla refert Swieten l. c. §. 1049.

(99) Carus *a frigore*, quem Sauvages (l. c. 15.) auctoritate Montalti (Synopsis), et Borellii (Lethargus ingens. Cent. I. obs. 52), nec non exemplum exercitus Gallici saevo hyeme, dum Moscua excederet, Imperialibus retro insequentibus, confirmat, confusioni asphyxiae cum cataphora innititur.

(100) *Philos. transact.* l. c.

tibus epistaxi (1) surditate (2), morbis cutaneis (3), parotide (4), metastasi praesertim ad pedes (5). Evanescit aliquando et sponte (6), vel relinquit amnesiam (*), aut praesagit maniam (**).

Cura.

6. In cataphora ut auxilia (nobis secundum indicationes in tractatu de apoplexia stabilitas usurpanda) commendata fuere: *venae sectio* (7), *cucurbitulae scarificantes* (8), *sinapismi*

(1) Lancisius Op. c. p. 100.

(2) Zacut. Lusitanus op. c. obs, 15.

(3) Act. nat. cur. Vol. V. obs. 87. Pelargus Op. c. 5. B. p, 77.

(4) Le Comte an parotis unice lethargi vindex? Paris 1696.

(5) Commerc. literar. Norimb. 1732. p. 46.

(6) Schenck Lib. I. obs. 3. ex Valeriola.

(*) Cfr. Cap. XVIII. §. LXXIII. ubi stupendam plane morbi historiam huc spectantem invenies.

(**) Cfr. Cap. XXV.

(7) Alex. Trallianus l. c. Hardouin ergo lethargicis phlebotomia. Paris 1599. Fesquet ergo cataphora venaesectionem expostulat. Monspell. 1659. Vogel epist. de comate sanguineo arter. temporal. sectione sanato. Goett. 1775. Cfr. Behrends in Hufelan's *Journal d. pr. Heilk.* II. B. 2. St. p. 7.

(8) Aretaeus curat. acut. L. I. c. 2. Paul. Aegineta l. c.

(9), *vesicatoria* (10), *ustio* (11), *urticatio* (12), *frictiones* (13), *odoramenta* (14), *errhina* (15), *crinium evulsio* (16), *concussio* (17), *perfusio corporis aqua frigida* (18),

(9) Celsus, Aretaeus, Paulus Aegineta.

(10) Si facies rubra sit, ad femora (Paul. Aegineta l. c.), alias ad nucham (Sydenham opusc. p. 281.), aut caput derasum (Bonet l. c. app. 8.).

(11) Ad cervicem (Rhodius Lib. I. obs. 36.), retro aures (Zacutus Lusitanus prax. histor. L. VII. obs. 4.).

(12) Aretaeus l. c. Selti in Brugnatelli bibliotheca physica. T. II.

(13) Cael. Aurelian. l. c., praesertim secundum longitudinem spinae vertebralis, cui utiliter et emplastrum irritans applicui.

(14) Asclepiades apud Cael. Aurelian. l. c.

(15) Alex. Trallian. Paul. Aegineta.

(16) Paul. Aegineta l. c.

(17) Lepidam curationem ex Avicenna Dietericus *Iatr. Hippocrat.* p. 709. refert maniaci cum lethargico uno in lecto decumbentis, quorum ille a verberibus huic inflictis defatigatus obdormivit, hic autem vigil evasit. Accedit historia avari lethargici a somno nummorum aureorum, quos haeredes jam inter se dividebant, excitati, ex Horatio in sermon. lib. I. satyra 3.

(18) Celsus l. c.

hujus in cavum oris instillatio (19), *embrocatio* (20), *clysteres* (21), *purgantia* (22), *emetica* (23), *acida vegetabilia* (24), *coffea* (25), *ammonia* (26), *castoreum* (27), *opium* (28),

(19) Fr. Hoffmann l. c. obs. 6.

(20) Themison apud Cael. Aurelianum p. 93. Bourbon Lamy in *Journ. de méd. T. XVIII. p.* 64. v. *Samml. auserl. Abh. f. pr. Aerzte* 21. *B.* 4. *St. p.* 358.

(21) Sydenham l. c. Fr. Hoffmann l. c. Riverius obs. Cent. IV. N. 28.

(22) Themison apud Cael. Aurelianum l. c. Egregios inde obtinui effectus.

(23) Casu veneni ingesti excepto, ubi scilicet solutio sulphatis zinci optimum vomitorium sistit; *tartarus emeticus* vel in refracta dosi efficax in affectibus soporosis remedium est.

(24) Indicantur potissimum in sopore ex veneno narcotico deglutito, sub stadio excitationis, *acetum*, et *succus citri* reliqua acida antecellunt.

(25) Eo ipso in casu, ast subintrante jam stadio debilitatis.

(26) In summa virium prostratione, et quidem sub forma salis cornu cervi.

(27) Praecipue in cataphora apud hystericas, et hypochondriaeos. Sub forma *clysterum* adhibuit Aretaeus l. c.

(28) Meza in act. R. Soc. Hafn. Vol. 3. p. 202.

galvanismus (29), *magnes* (30), *debitaque corporis positio* (31), aliaque absurda (*).

(29) Hufeland's *Journ. d. pr. Heilk.* 20. *B.* 4. *St. p.* 5.

(30) *Mémoires de la Soc. R. de médecine.* 1779. p. 653.

(31) De corporis debita positione non in cataphora solum, sed etiam in somno sano multum quondam disceptatum est. Legatur hoc de argumento: Galenus Lib. de instrumento odorat. cap. 6. Paulus Aegineta Lib. V. de arte medendi. Prosp. Alpinus Op. c. Lib. III. c. 3. p. 244. Avicenna l. c. Zacut. Lusitanus in prax. histor. Lib. I. c. 7. Loverus de corde. cap. II. p. 158. Loverus manuductio ad vitam long. P. I. cap. 10. p. 107. Vidius de tuenda valetudine general. Lib. V. c. 10. p. 89. Plater de laes. funct. p. 439. Wuttgeus diss. de cubitu dormient. sanor. salubri. Hal. 1745. etc. Omnes communi consensu decubitum supinum vituperant, suadentque juxta versum:

Dormiture latus dextrum preme, deinde sinistrum.

(*) Jubetur e. c. ut suspendatur pedibus posticis ad postes lecti prope caput aegrotantis Sus, et stimulis posthac irritetur; horrenda enim animalis hujus vociferatione omnem torporem subito excuti testatur Villanova (in Breviario. L. IV. c. 11).

Caput VII.

AGRYPNIA.

§. XXXIII.

DEFINITIO. LITERATURA. DIVISIO.

Definitio.

1. Defectus somni morbosus, sive vigilia involuntaria *agrypniae* (32), nomine appellatur.

Literatura.

2. De agrypnia legantur Hippocrates (33), Plinius (34), Oribasius (35), Avicenna (36), Argenterius (37), Capivaccius (38), Bar-

(32) Ab α negativo et ὕπνος, somnus. *Arab.* Sahara. *Lat.* Pervigilium, vigilia abnormis, vigilium morbosum, vigiliae immodicae. *Germ.* Schlaflosigkeit. *Gall.* Insomnie. *Angl.* Intense watsching, want of sleep. *Polon.* Bezsennosc.

(33) Locis infra citandis.

(34) Lib. VII. cap. 51.

(35) Synops. Lib. VII. cap. 31. 32. L. VIII. c. 1.

(36) Canon. Lib. III. Fen. 1. Tract. 4. cap. 4.

(37) Op. c.

(38) De capitis affectibus. c. 19.

THOLINUS (39), FORESTUS (40), SENNERTUS (41), RIVINUS (42), WEDELIUS (43), HEURNIUS (44), FAVENTINUS (45), ETTMULLER (46), ZUBERBUHLER (47), DE LA PRADE (48), HEBENSTREIT (49), JOERDENS (50), aliique.

Divisio.

3. Morem receptum sequimur, *agripniam* dividendo in *symptomaticam*, et in *primariam*.

(39) Hist. anat. Cent. 1. hist. 64.

(40) Lib. X. obs. 35. 36.

(41) Diss. de vigiliis nimiis. Wittenb. 1626.

(42) Diss. de agrypnia. Lips. 1644.

(43) Diss. de pervigilio. Jen. 1680. De morte M. ATTILII REGULI ex perpetuis vigiliis. Jen. 1686.

(44) De capitis morbis.

(45) De vigilia modum excedente.

(46) De vigiliis involuntariis. Lips. 1705.

(47) Diss. de noctibus agrypnis. Hal. 1745.

(48) *Samml. auserl. Abh. f. pr. Aerzte.* I. B. 4. St. p. 45.

(49) Diss. de morbis ex pervigilio. Lips. 1740.

(50) *Ueber die Schlaflosigkeit* in HUFELAND's *Journ. der pr. Heilk.* 18. B. 1. St. p. 112.

§. XXXIV.

DE AGRYPNIA SYMPTOMATICA.

Definitio.

1. *Agrypnia*, aliorum morborum symptoma, *symptomatica* dicitur.

Ubi obvenire solet?

2. Pauci exstant morbi, quorum inter symtomata vigiliae non computentur. Maxime iis stipari solent febres (51), exanthemata (52), psora (53), cephalaea (54), aliique dolores, praesertim panaritium (55), otalgia, odontalgia, encephalitis cephalalgica (56), hysteria, hypochondriasis, melancholia (57), mania, asthma, hydrothorax, podagra etc.

Semiotica.

3. Semiotica agrypniae, ab auctoribus jam

(51) *Agrypnia febrilis* Sennerti. Spec. 1. *Pervigilium febrile* Boerhaavii aph. 708. Cfr. P. I. Vol. I. §. LX. 3.

(52) P. I. Vol. II. §. XIII. 1. § XXXII. 1. §. LXV. 1.

(53) Ibid. §. CII. 3. 2.

(54) Cap. II. §. VIII.

(55) Hildanus Cent. I. obs. chirurg. 97.

(56) Cap. III. §. XIV. 3.

(57) Schenk Lib. I. obs. 256. (vigiliae per 14 menses).

allatis (58) traditur. Excelluerunt inter eos HIPPOCRATES (59), et PROSPER ALPINUS (60).

Cura.

4. Pervigilium symptomaticum morbi primarii agnoscit therapiam. Licet tamen hinc inde, sub tutela indicationum generalium, inter *hypnotica* adversus agrypniam primariam commendanda, unum alterumve remedium et ad illud temperandum prudenter eligere.

§. XXXV.

DE AGRYPNIA PRIMARIA.

Definitio.

1. *Agrypnia* morbum per se constituens, aut saltem ut unicus reconditi cujusdam mali effectus comparens, *primaria* dicitur.

Exempla.

2. Exempla agrypniae primariae in praxi no-

(58) §. XXI. (55).

(59) Qui ait (aph 3. Sect. II.) « somnus, et vigilia, utraque modum excedentia, malum, aph. 181. Sect. III.): a vigilia convulsio, aut delirium malum. (Coac. N. 20): pervigiles cum aliis signis in convulsionem tendunt. »

(60) Op. c. cap. XIV.

stra numeramus (61). Occurrunt illorum plurima apud citatos auctores. Alia etiam a Panarolio (62), Saillant (63), Gooch (64) describuntur.

Caussae.

3. *Agrynia infantum* saepe a latente moeconio, ab intertrigine, dentitione, a porrectis rebus dulcibus, a lacte nimio, aut malae indolis, a pulmento spisso largius pusionibus exhibito (65), a fasciis stricte nimis alligatis, ab impuritate, calore, frigore cubiculorum infantilium (66) oritur. Faeminae potissimum reten-

(61) Pusionem vidi a prima nativitate usque ad sextum aetatis mensem, quo hydrocephalo acuto periit, plane insomnem. Sine nota caussa uxor Jurisconsulti Vilnensis in agrypniam trium hebdomadum incidit. Chirurgus Vilnensis uxorem duxit prius infantum valetudinariorum curae addictam, quae vigiliis adeo adsueverat, ut deinde nunquam ultra horulam somni nychthemeri spatio capere potuisset.

(62) *Histoire de la Soc. R. de Médecine.* 1776. p. 318.

(63) Op. c. p. 218. Hispani meminit, qui septuagesimo aetatis anno mortuus erat, quin per omnem vitam, paucis horae momentis exceptis, somno gavisus sit.

(64) L. c. p. 218.

(65) Riedlinus Lin. med. An. IV. Sept. obs. 30. p. 801.

(66) *De infantum vigiliis*; cfr. Sennert de regimine recens nator. Primerosius de morb. puer. Lib. I. c. 2. Leonell,

tionis menstruorum, et graviditatis (67) caussa agrypnia laborant. Senibus vigiliae frequentiores etiam sunt (68). Subjiciuntur illis potissimum vigente temperie nebulosa, ventosa, humido-frigida, post cibis durioris esum, nec non flatuum, herniae, vitiorum diureseos, et haemorrhoidum reconditarum culpa. Ad *caussas generales* agrypniae revocamus tempora aequinoctialia, et solstitialia, malam consuetudinem, (69), morbos imminentes (70), convalescen-

FAVENTINI Tract. de aegritud. infant. HARVAEUS de gener. anim. exerc. de partu, ETTMULLERUS in valetud. infant. c. II. §. 1, ne dicam de recentioribus circa morbos infantiles scriptoribus.

(67) BARTHOLIN. Cent. IV. hist. 70. HINZ in STARK's *Archiv.* 6. B. p. 178. Agrypniam gravidarum plerumque *nocturnam* tantum observo.

(68) Jam HIPPOCRATES agrypniam morb. senilibus adnumeravit (Sect. III. aph. 31.). Cfr. HEURNIUS in Comment. Sect. III. aph. 91. HENRICI AB HEERS diss. LANGII Lib. I. ep. 26. de vigil. sen.

(69) Infantes somno diurno nimis adsueti noctes insomnes transigunt. Sic urbium majorum incolae, qui ex nocte diem, et ex die noctem facere solent, dum rus petunt, atque ibi vivendi rationem naturae accommodatam resumunt, primis temporibus agrypniam experiuntur. Quam pulchre iterum HIPPOCRATES ait: « sanus homo interdiu vigilet, dormiat noctu».

(70) AUGENIUS Lib. V. Epist. 7.

tiam (71), usum narcoticorum (72), nicotiana non excepta (73), sensibilitatem morbosam, morbos cerebri (74), coecitatem (75), palpebrarum resectionem (76), insolationem (77), intensionem mentis praecipue horis vespertinis, animi pathemata, inprimis moerorem (78), amorem,

(71) Morbi vigiliis stipati agrypniam relinquunt. Occurrit ea fere constanter in convalescentia ebriosorum post morbos imperfecte judicatos.

(72) Exhibitis per aliquod tempus narcoticis, iisque dein sepositis, pervigilium inevitabile. Cfr. Ephem. nat. cur. Dec. I. Ann. II. obs. 69.

(73) Casp. Hoffmannus Lib. II. Cap 3. §. 30, et Miscel. nat. cur. Dec. I. Ann. III. obs. 185.

(74) Bonet l. c. Sect. V. obs. I. (serum). Sect. VI. obs. I. (serum). Obs. 4. (vasa distenta, ulcus, et serum in ventriculis). Obs. 5. (ichor in cranio). Obs. 6. (abscessus).

(75) Plures coecos aetatis provectae insomniis detentos inveni.

(76) Poena, quam Romani, et Carthaginenses infligere solebant, de qua lege Wedelium l. c. et Bauhinum Lib. III. anat. cap. 35. Et recentiori aevo reos vigiliarum tormentis excruciatos fuisse ex Pauli Zacchiae quaest. legal. (Lib. VI. T. II. Qu. I. §. 24) apparet.

(77) De la Prade l. c. p. 46.

(78) Willis de anima brutor. p. 2. Sauvages clas. VIII. XXII. 2. *Agrypnia a pathemate.* Sic demortua prole, matri dormiendi desiderio devictae, mox imago objecti amissi coram oculis versatur, omnemque somnum fugat. Juvenem judaeum coram me habeo, qui, amissis ante duos annos parentibus suis, ab eo tempore vix horula somni spatio nychthemeri

imaginationem (79), malam digestionem (80), carnes ferinas (81), alvum obstructam (82), bilis copiosam secretionem (83), vitia hepatis, (84), cystidis felleae (85), pancreatis (86), vermes (87), vitam sedentariam, abusum veneris, retentionem spermatis, haemorrhoidum (88), potumque liquorum fermentatorum, theae, et coffeae.

fruitur. Observavit ipse aeger a duobus quoque annis *crines illi non amplius crescere.*

(79) Timor futurae noctis insomnis ad agrypniam excitandam sufficit. Narrat Wepferus (obs. 93. p. 355.) de femina, quae ob *ipsam somni capiendi mentionem* in cordis palpitationem, et animi deliquium incidebat.

(80) Coena lautior, vel et in adultis omissa, cibi flatulenti, flatus, acida primarum viarum saepe vigiliis ansam praebent.

(81) Rhodius obs. med. Cent. I. obs. 35. Cfr. Galenus de alimentor. facultat. Lib. III. cap. 7.

(82) Communis caussa, animadvertente jam Rulandio in lib. curat. empir. IV. p. 234.

(83) Forestus Lib. X. obs. 35. in Schol.

(84) Rahn Op. c. p. 71. Stieglitz in Hufeland's *Journ. d. pr. Heilk. I. B. p.* 543.

(85) Stuart in *Philosophical. transact. No.* 414.

(86) Bonet l. c. Lib. I. Sect. 6. obs. 8. Aubertus progymn. Exercitat. 44. ad librum de abditis caussis Fernelii.

(87) Welsch in Miscell. nat. cur. ann. X. obs. 36.

(88) Creberrime hac ex caussa insomnia vidi.

Diagnosis.

4. Sunt qui ad vitam sanam ducendam pauciore somno indigeant (89). Neque vero horum vigilias, neque eas, quae fortuito a caussis accidentalibus, e. g. a defatigatione, rumore, solitudine (90) inconsuetis, a luce, fame, temperie calida, aut frigida nimis, ab insectis (91), somno pomeridiano (92) etc. contingunt, ad agrypniam revocamus; agrypnia enim *morbus* est, cui potissimum diathesis *inflammatoria*, *gastrica*, *arthritica*, et *nervea* ansam praebent.

Agrypnia inflammatoria.

5. *Agrynia inflammatoria* haemorrhagiis suppressis, spermatis retentioni, insolationi, liquoribus fermentatis, animi intentioni originem debere solet. Comitantur eam saepe sensus calo-

(89) Italum jurisconsultum sanissimum Viennae cognovi, qui annum 65 aetatis attigerat, quin unquam spatio nychtemeri ultra duas horas dormiverit.

(90) WEPFER (Obs. 93. p. 355.) de femina narrat, quae nunquam sola obdormiscere potuit. Cfr. FORTIS consult., et respons. T. I. cent. I. cons. 27. p. 33.

(91) Culices a PLINIO aptissime cauponarum aestiva animalia appellantur.

(92) Quaestio: an somno pomeridiano indulgend. sit nec ne? in docta dissertatione: *de recte capiendo somno pro tuenda valetudine*, auct. SCHLUNG. Jenae 1728 discutitur.

ris universalis, pruritus cutis, urina ignea, cordis, arteriarumque vibratio insolita.

Agrypnia gastrica.

6. *Agrypnia gastrica* infantibus, et gravidis familiaris effectum sistit acidorum primarum viarum, vermium intestinalium, flatuum, voracitatis, nec non vitae sedentariae, et moeroris. Comites agnoscit linguae siccitatem, sitim, halitum foetentem, et pondus epigastrii.

Agrypnia arthritica.

7. *Agrypnia arthritica* aliquando podagrae insultum sive praecedit, sive sequitur. Variis anni temporibus, praesertim aequinoctiis alligatur. Aggreditur tunc plerumque homines alias somno potius profundo gaudere solitos.

Agrypnia nervosa.

8. *Agrypnia nervosa* a mala consuetudine, a metastasi ad cerebrum, a studiis nimis protractis, ex usu narcoticorum, a venere nimia, ab animis pathematibus oritur, ac symptomata hypochondriaca, et hysterica, praesertim necessitatem iteratis vicibus mingendi, pavores, anxietates, calores fugaces, partiales socia habet.

Prognosis.

9. Agrypnia vix unquam salutaris (93), sem-

(93) Schenken diss. de salutaribus aegrotantium agrypniis. Erford. 1739.

perque intolerabilis (94), viam plurimis cerebri, et nervorum morbis munit; periculum enim minatur: in aetate infantili, encephalitidis, hydrocephali, convulsionum: in media, vertiginis, melancholiae, hypochondriasis, phthiseos, et maniae: et in senectute, praesertim si derepente ingruat, apoplexiae.

Cura.

10. Pro varia agrypniae indole ea ex sequentibus eliguntur auxilia, quae diathesi insomnio ansam porrigenti maxime accommodata videntur. Inter *externa* nempe *venaesectio* praesertim e saphaena, *cucurbitulae scarificantes* ad dorsum, *hirudines* circa caput, aut loca quondam cum emolumento sanguinem fundere solita, *clysteres emollientes*, *anodyni* (95), *pediluvia*, *maniluvia*, *lotiones*, *balnea tepida* (96), *titillatio plantarum pedum* (97), *reme-*

(94) Agrypnia laboranti non quadrat Chrysostomi effatum: advenit nox portus malorum nostrorum, solatium calamitatum nostrarum, vulnerum medicamentum (Homil. II. ad Philipp.). Nec agrypnia primaria laborans spe fruitur, debellato quodam morbo somnum rediturum esse.

(95) In vigiliis hystericarum clysteres ex infuso chamomillae, et drachmis duabus olei cocti hyoscyami perbelle conducere solent.

(96) Marcard l. c. legi meretur.

(97) Eph. nat. cur. Dec. III. an. VII. et VIII, obs. 43.

dia narcotica naribus intrusa (98), *unctio capitis cum oleo croci* (99); inter *pharmaca interna: pulvis temperans*, *acidum sulphuricum alcoholisatum* (100), *supertartras stibii, et potassae* (1), *alvum evacuantia*, potissimum *aloë* (2), *emulsio amygdalina* (3), *seminum papaveris albi* (4), *opium* (5), *hyo-*

(98) TIMAEUS cas. 9. Lib. II. p. 94. Vix tale consilium dare auderem.

(99) AVICENNA l. c.

(100) Excellit *elixirium acidum* HALLERI in vigiliis inflammatorio-nervosis.

(1) Parvae, et repetitae *tartari emetici* doses non solum in agrypnia gastrica, sed etiam in nervosa praesertim melancholiae periculum minitante multum mihi praestiterunt.

(2) FISCHER (l. c. §. 83.) in agrypnia senili praesertim *aloën hepaticam* commendat. *Succotrinam* adhibere soleo, inprimis rheo junctam.

(3) FORESTUS. HEURNIUS. Amygdalis dulcibus nonnullas amaras addere soleo, praesertim apud infantes, tamen non teneros nimis.

(4) DIOSCORIDES. ORIBASIUS. Simplici hoc remedio Lithuanis usitatissimo hypnotico agrypinam hystericarum pluries fugavi.

(5) Opium vigiliis ex caussa inflammatoria, et gastrica minime quadrare, nemo ignorat. Quocunque in casu haud tuto apud infantes, et senes adhibetur. Conducit in agrypniis nervosis convalescentium, et maxime sub forma *extracti aquosi* in pillulis. Commendatur et *illinitio opii* super palpebras (DE LA PRADE l. c.). *Subfumigia opiata* peri-

scyamus (6), *atropa belladonna* (*), *massa pilularum de cynoglosso* (7), *theriaca* (8), *electuarium sive requies* Nicolai (9), *crocus* (10), *camphora* (11), *moschus* (12), *ambra grisea* (13), *aether sulphuricus alcoholicus* (14), *pulvis hypnoticus* Krielii (15),

culosa sunt (Charpentier. de Cassigny *Reise nach China u. Bengalen. Berlin.* 1801. *p.* 288.).

(6) Rarius effectum desideratum praestat.

(*) Jahn *Klinik d. chron. Krankh. Erf.* 1815. 4. *Abschnitt.*

(7) Nullum nosco *hypnoticum*, quod huic divinae compositioni anteponi possit. Adulto bolum ex granis quinque exhibere soleo.

(8) Et haec compositio pluries simplici opio palmam praeripit, praesertim si theriaca genuina *veneta* sit.

(9) Aemulatur theriacam. Dosis a drachma una ad duas (Uncia una continet quinque grana opii).

(10) Stork libellus, quo continentur experimenta etc.

(11) Fischer l. c. §. 86. in melancholico juvene camphoram cum aloë hepatica porrexit.

(12) Thillenius *med. chir. Bemerk.* p. 46. In agrypnia infantum, et hystericarum. Hic libenter moschi, et cinnabaris grana tria cum grano uno extracti hyoscyami exhibeo.

(13) Ephem. nat. cur. Dec. III. an. IX. et X. obs. 254.

(14) Borsieri Op. c. Vol. III. Cap. III. §. 68.

(15) *Samml. auserl. Abh. f. pr. Aerzte.* I. B. 2. St. p. 169. Cfr. cum J. C. Jacobi *tract. de viribus hypnot. a minerali regno haud alienis.* in act. nov. acad. nat. curios. T. I. p. 165. Remedium de quo agitur, constat ex mercurio ex acido nitrico per hepar sulphuris praecipitato. Matrona

gummi resina ferulae assae foetidae (16): inter *auxilia diaetetica* debitus, regulisque generalibus non praescribendus *ordo in cibis sumendis* (17), *lac* (18), *caro leporina*, *pisces*, *oryza cum lacte* (19), *lactuca* (20), *brassica acescens cruda* (21), fuga liquorum fermentatorum, theae, et coffeae, ast non sine exceptionibus (22), temperatura cubiculi mo-

Vilnensis perpessis gravissimis uteri haemorrhagiis in agrypniam rebellem incidit restaurationi virium adversam. A scrupulo *pulveris hypnotici* Krielii vespere porrecto somnus beneficus decem horarum secutus est, ac nil amplius convalescentiae obstitit.

(16) Borsieri l. c. (ad noctem in pilulis).

(17) Coena nunc nocet, nunc juvat. Immo agrypniam nonnulli eo percipiunt, quod vacuus ventriculus alimentum exposcit, quod consilio Joerdens (l. c.) et sub noctis curriculo paratum esse curo.

(18) Augenius (Epist. med. 7. Lib. V.) *lac caprinum* omnibus ut hypnoticum praetulit.

(19) Hercules Saxonia praelect. pract. P. I. c. 10. p. 52.

(20) Galen. Lib. II. de alimentor. facult. c. 40.

(21) Lithuani hunc cibum (*Germ.* sauerkraut) non coctum cum jusculo acidulo, quod ex illo fermentatione evolvitur addito oleo olivarum, pro coena sumunt. Vigiliae haemorrhoidales perbelle inde compesci solent. Nec debili etiam ventriculo molestia inde infertur. Vilnae scribo.

(22) Vigiliae ex caussa arthritica saepe potu coffeae debellantur. Cfr. Blegny de potu cof. p. 64. Ita et potus *punch* in nonnullis rebellem agrypniam in salutarem somnum commutat.

derata, pulvinaria dura (23), lectus suspensus, et agitatus (24), *usus lecticarum* (*), *odoramenta* (25), *musica* (26), exercitium corporis in aëre libero, aquae leniter cadentis, transfluentis murmur (**), dulcis loquentium

(23) SCHENCK obs. 70.

(24) OCTAVIUS HORATIANUS.

(*) Specifica virtus, quae portatili motui inest, somnifera habetur, quod JUVENALIS testatur, cum satyr. III. v. 242. canit:

Namque facit somnum clausa lectica fenestra.

(25) Nodulum commendat HEURNIUS, cui insint flores violarum, nymphaeae ââ pugillus, corticum mandragorae drachmae binae, seminis anethi drachma, et croci scrupulus: fiat pulvis, qui sindone excipiatur.

(26) Pythagorici cum vellent diurnas curas molire, quibusdam cantationibus musica ratione ad id concinnatis utebantur. Leg. PETR. FORESTUM (L. X. de cerebri morb. obs. 36), et HEURNIUM (l. c.). Idem nutrices cantilenis suis efficiunt. Narrante SENECA (Lib. de providentia), MAECENAS per symphoniarnm cantum ex longinquo lene sonantium, postquam per triennium fere noctes insomnes habuerat, sopitus fuit.

(**) « Adhibenda *aquae distillatio* crebra, cujus sonitu saepe aegrotantes inducti somnum capiunt. » CAEL. AURELIAN. « Prodest etiam aliquid ad somnum SILANUS juxta cadens, vel gestatio post cibum, et noctu, maximeque lecti suspensi motus. » CELSUS L. II. c. 18. « Cuique vero usitata somnum accersunt: nautis in cymba decubitus, et in mari navigatio, et littorum sonus, et undarum murmur, et ven-

tium (27), aut legentium susurrus, molendinarum rumor, avium cantus, vel contra summa circumquaque procurata quies, silentium praevio strepitu (28), et *magnetismus animalis* (29).

Caput VIII.

DE RHONCHO, JACTATIONE, CRAMPO, ARDORE, ET PAVORIBUS IN SOMNO.

§. XXXVI.

DE ARGUMENTO GENERATIM.

Momentum.

1. Cum somnus non tantum excessu, et defectu, sed etiam *modo* peccare possit, prae-

torum bombus, et maris, navisque odor. Aretaeus de cur. morb. acut. Lib. I. c. 1.

(27) Senem Principem Polonum cognovi vix aliter somnum capientem, nisi advocatis circa lectum suum plurimis venatoribus invicem facta enarrantibus venatoria.

(28) Galenus l. c.

(29) Uxorem jurisconsulti Vilnensis (v. supra N. 2. (70)) magnetismi animalis ope ab agrypnia liberavi.

(*) Cfr. Cap. XXV.

ter cataphoram, et agrypniam, phaenomena quoque morbosa sub actu obdormiendi, et evigilandi, nec non sub ipso somni curriculo contingere solita examinanda sunt. Spectant huc, ne dicamus de peculiari specie *maniae nocturnae* (*), *rhonchus, jactatio, crampus, ardor, pavoresque in somno*, nec non, uti ex sequentibus capitibus palam fiet, *somnia terrifica*, *incubus*, *somnambulismus*, et quodammodo *somniatio*.

Limites.

2. Quibus morbis doctrinam generalem *morborum nocturnorum* (30), ut *pollutionum, enuresis*, *asthmatis*, *sudorum*, quatenus noctu contingunt, libenter adderemus, nisi stabilitus rerum tractandarum ordo aliter juberet. De *epinyctide* jam diximus (31).

(*) Cfr. Cap. XXV.

(30) Grass diss. de morb. noctur. Jenae 1709. et Basmann in Hufeland's *Journ. d. pr. Heilk X. B.* 2. *St. p.* 120. Cfr. Darwin Op. c. Vol. I. Sect. 18. et Vol. II. art. Somnus interruptus.

(31) P. I. Vol. II. §. XXXVIII. 5.

§. XXXVII.

DE RHONCHO DORMIENTIUM.

Definitio.

1. *Rhonchus* est stertor in inspiratione, et exspiratione operosa cum rauco sonitu in larynge, nariumque regione contingens.

Literatura.

2. Sat docta de praesente argumento extat dissertatio, auctore Lust (32).

Symptomata.

3. Rhonchus non solum adstantibus, sed et ipsi dormienti molestus evadit, si ipse se stertentem obscure audit, aut evigilatus temulentiam, faucium ariditatem, vocem raucam, nares obstructas, saporem ingratum percipit.

Caussae.

4. Rhonchus sistit effectum malae consuetudinis, colli brevioris, vertebrarum cervicalium intus prominentium (33), decubitus capite an-

(32) Diss. de rhoncho dormientium. Halae 1745.

(33) Judaeus viginti circiter annorum e longinquo Vilnam a. 1812 petiit unice, ut a rhonchis somnum impedientibus liberaretur. Examinatis faucibus, vertebras cervicales intus

trorsum super pectus declinato, defatigationis, sermocinationis, et clamoris ante somnum, atmosphaerae calidae, a respiratione plurimorum, vel a fumo carbonum inquinatae, diaetae crassae, coryzae, salivae copiosius secretae, affectionum morbosarum uvulae, tonsillarum, glandularum colli, plethorae, bilis, muci, et polypi narium.

Prognosis.

5. Rhonchus aliquando futuram cephalaeam (34), et apoplexiam (35) indicat.

Cura.

6. Pro varia caussa varia adhibenda methodus. Generatim commendantur *gargarismata emollientia*, *mel*, *conserva tussilaginis* (36), *carminativa*, *temperantia*.

prominentes conspeximus. Locus respondens ad nucham excavationem exhibebat certe vitio rhachitico tribuendam.

(34) Cfr. Cap. II. §. VIII No. 3.

(35) Cfr. Cap. V. §. XXV. 1.

(36) Zorn botanol. med. p. 689.

§. XXXVIII.

DE JACTATIONE, CRAMPO, ET ARDORE IN SOMNO.

Jactatio.

1. Inquietudo actum obdormiendi comitans aliquando ad ipsum protrahitur somnum sese sub forma *jactationis* continuae, scalptu universae cutis perceptionem pruritus indicante, suspiriis crebris manifestans. Huic malo calor nimius atmosphaerae, potus liquorum fermentatorum, animi pathemata, denegata venus, vermes (ne dicamus de insectis), haemorrhagiae consuetae suppressae, inprimis autem molimina haemorrhoidalia ansam praebent. Cura in fuga caussarum, in *clystere emolliente* ante cubitum adhibito, in *pediluviis*, in *electuario lenitivo*, in *venaesectione*, et maxime in *cucurbitulis scarificantibus* consistit. Nonnunquam inquietudo solum *crura* (37) detinet, quae inde continuo jactantur. Intolerabile hoc incommodum, plerumque ex vitio abdominali flatulento, et ex arthritica labe oritur. Praeter vix indicata auxilia, *decubitus super ventrem* (38) leva-

(37) *Inquiétude des jambes.*

(38) Observatio Patris mei in se ipso.

men affert. Alias *surae* tantum *spasmo* afficiuntur. Refrigeratio cutis, abdominis, flatus, copiosa alvi evacuatio, defatigatio in ascensu, vel descensu montium, vel scalarum incommodum istud frictione aegroti ipsius manu peracta leniendum, excitant. Tandem silentio non praeteribimus *jactationes*, si dicere liceat, *internas*, potissimum transitum somni ad vigiliam comitantes. Nempe aeger cum anxietate, oppressione (39), et palpitatione cordis, pulsu creberrimo, ructibus, concussionibus excitatur, ac per totum sequentis diei curriculum vix prospera fruitur valetudine. Hystericae, et hypochondriaci praecipue sic pati solent, maxime si tumultuarie expergefiant. Erecta corporis positio, urinae evacuatio, balneum aëris, mutatio indusii, cyathus aquae frigidae, ac inde coffea epota, en auxilia hic commendanda. Inprimis curandum, ut dormiens aut sponte evigilet, aut gradatim, et quasi per ambages excitetur.

Ardor.

2. Sunt, quos *ardor universi corporis*, aut *plantarum pedum* a somno recreante arceat. Malum istud nobis praesertim in faeminis aetate

(39) Zecchi Consultat. 61. p. 627. De cordis molesta oppressione in somno.

provectioribus obvenit. Adeo id nonnunquam urget, ut affinitatem quandam cum *combustione spontanea* (40) habere videatur. Caussam utplurimum in victu, potu, haemorrhoidibus, amenorrhoea, maxime autem in recondita phthisi pulmonali invenimus. Prodesse solent lectus durus ex crinibus confectus, pelle alcis obductus, *pulveres temperantes*, *emulsiones refrigerantes*, *aqua selterana*, *elixirium acidum* HALLERI, *affusio*, vel *irroratio* ope aquae frigidae, *clysteres*, *hirudines* ad vasa ani, aut vulvae, et aliquando *cucurbitulae scarificantes* ad dorsum.

§. XXXIX.

DE PAVORIBUS IN SOMNO.

Definitio.

1. Expergefactio subitanea cum terroris sensu *pavor* dicitur *in somno* (41).

(40) Part. I. Vol. II. Cap. XLIII. §. CLXXVII.

(41) Thoribos, et phobos HIPPOCRATIS (Aph. 24. Lib. III). Υπνοφοβια, terror in somno. Conturbatio, consternatio, panicophobos HERODOTI (Lib. VII). Panophobia SAUVAGESII (Class. VIII. 12). *Germ.* Auffahren. Zusammenfahren) Erschrecken im Schlafe. *Gall.* Terreur panique. Frayeur nocturne. *Polon.* Zrywanie sie ze snu.

Scriptores.

2. De pavore in somno recens natorum, et puerorum pulcherrime Sennertus (42) scripsit.

Symptomata.

3. *Recens nati* pavoribus in somno obnoxii, dum obdormiscunt, faciem risum, vel fletum exprimentem exhibent, ac brevi post concussi oculis trucibus evigilant. Haud raro somno oppressi febricitant, sudant, aut evigilando clamant trementes, perterriti, et fere convulsi. Symptomata ista nec *pueris*, et *juvenibus* aliquando lectum deserentibus, et cum desperatione auxilium quaerentibus parcunt. Immo et *adulti* haud raro, clausis vix oculis, veluti imaginibus terrificis e somno cum concussione quadam excitati stratis prosiliunt, ac tremore, palpitatione cordis, et lipothymia mulctantur.

Caussae.

4. Quorum malorum *caussae* quaerendae sunt apud *recens natos* in prava lactis conditione, acidis, et flatibus, dentitione, calore aëris circa cunas undique clausi, et non renovati: apud *pueros*, et *juvenes* in vermibus (43), et reminiscentia fabellarum nutricum de larvis, et le-

(42) De morbis infantum. Cap. VIII.

(43) *Panophobia verminosa* Benivenii. Vid. Sauvages l. c.

muribus noctu vagantibus: apud *adultos* denique in mente sibi conscia, metu malorum imminentium, curis, sollicitudinibus, stragulis insolitis, coena largiore, potu calefaciente, venere nimia, arthritide, et calculo.

Diagnosis.

5. *Pavores in somno* differunt a *terrore*, quatenus terror plerumque caussam agnoscit externam: ab *epilepsia*, quatenus repetitis vicibus in ea concutitur aeger, et ab *ephialte*, quoniam aeger non a ponderis sensu affligitur; de quibus rebus plurima infra.

Prognosis.

6. Pavores infantum saepe encephalitidem praesagire monuimus (44). Haud raro de prima actione contagii morbillorum, et variolarum testantur (45).

Cura.

7. Therapia pro varia caussa differt. In *recens natis* primum est nutricis curam habere, quam leniter purgare juvat. Acidis, et flatibus *absorbentia*, et *carminativa* (46), *clysteres*,

(44) Cap. III. §. XIV. N. 1.

(45) P. I. Vol. II. cap. indicatis.

(46) R. Oculorum cancrorum (vel magnesiae purae) grana sex, mucilaginis gummi arabici drachmam semis, aquae foeniculi unciam unam, syrupi rhei unciam semis. M. D. S. omni hora cochleare coffeanum.

et *unctio abdominis* (47) opponuntur. Dentitionis effectus perniciosi in robustis, praesertim genis rubentibus, capiteque fervente hirudinum ope retro aures positarum, et si alvus clausa foret, lenibus evacuantibus, et sinapismis ad suras tolluntur, aut moderantur. Apud infantes graciles, et systemate nervoso praeter modum sensili instructos, consilio SENNERTI, semina nigra *paeoniae officinalis* linteolo involuta potu immitti curamus. Neque irridemus mulierculis *radicem* ejusdem *paeoniae*, dummodo recentem, collo infantum fili ope appendentibus. Mirum est, FORESTUM adhuc *lapides agathi* (48), aut *corallia* commendasse, dum ait: « a collo pyritem gestantes lemures, et larvas non timent. » Ubique vero agitur de pueris talibus praeconceptis opinionibus imbutis caute, et sensim sensimque effectus pravae educationis corrigendis (49). Vermibus vermifuga opponuntur. *Adultis* regimen adversus jactationes supra commendatum juvat. Saepius *pulvis antispasmodicus ruber* STAHLII ante somnum ad scrupulum unum captus nobis profuit. DARWINUS (50) in vitiis somni

(47) Oleum macis expressum maxime hic in usu est.

(48) *Schreck Steine.*

(49) Cfr. Cap. de epilepsia, et convulsionibus. Leg. et terribile exemplum infantis a solitudine terrefacti in *Oesterreichischen Beobachter*. 1816.

(50) l. c.

hucusque recensitis *opium* ut sacram anchoram commendat, cui consilio indiscriminatim non subscribimus. *Magnetismus animalis* hic magis magisque experimento subjiciendus.

CAPUT IX.

DE SOMNIIS TERRIFICIS.

§. XL.

DEFINITIO. LITERATURA.

Definitio.

1. Imagines molestae in somno cum angore obversantes, subsequente plerumque sanitatis detrimento, *somnia terrifica* vocantur.

Literatura.

2. Mirabile hoc argumentum tractarunt HIPPOCRATES (51), ejusdemque interpretes (52),

(51) Liber de insomniis.

(52) BRENTIUS Comment. in Hippocr. de insomn. Vene. 1497. SCALIGER Comment. in Hippocr. de insomn. Amstelod. 1659. ZWINGER Tabulae in Hippocr. de insomn. v. Comment. XXII. Hippocr. Basil. 1579.

Galenus (53), Plinius (54), Ferrenius (55). Quercetanus (56), Arnoldus de Villanova (57), Horstius (58), Wedel (59), Scharff (60), Lischwitz (61), Janitsch (62), Schulze (63), Hegner (64), Uden (65), Darwin (66), Schmidt (67), Davidson (68), Carus (69), Winkelmann (70), Sprengel (71), Nasse (72),

(53) De dignotione ex insomniis. Op. T. IV.

(54) Lib. I. Epist. 18.

(55) De insomniis liber. Lugd. 1549.

(56) Diaeteticon polyhistor. p. 299.

(57) Expositiones visionum, quae fiunt in somniis v. Op.

(58) Diss. de somno, et somniis. Witeb. 1608.

(59) Diss. de somniis. Jen. 1690. Sub nom. Rommelii.

(60) Diss. de somno, et somniis. Witeb. 1625.

(61) De vitiis circa somnum, et vigilias. Lips. 1720. Praesid. Ettmuller.

(62) Diss. de somniis medicis. Argent. 1720.

(63) Diss. de somniis. Hal. 1759.

(64) De divinatione ex insomniis. Basil. 1733.

(65) De insomniis. Helmstadt. 1742.

(66) Op. c.

(67) *Physiologische Fragmente* in Hufeland's *Journ. d. pr. Heilk.* XIV. B. 4. St. p. 53.

(68) *Ueber den Schlaf.* Berlin 1796.

(69) *Physiologie.* 2. B p. 212. *Ueb. d. Zustand des Traumens.*

(70) *Archiv f. Gemuths. und Nervenkrankheiten.* p. 43.

(71) Institut. med. T. II. p. 284. Sect. 2 de somniis.

(72) *Untersuch. ub. d. Kunst auf Traume andrer Einfluss*

SCHUBERT (73), aliique multi praeter medicos (74).

§. XL.

SYMPTOMATA. CAUSSAE. DIAGNOSIS.

Symptomata.

1. Imagines molestas quot quot in somniis terrificis obvenire possunt, recensere velle nimis longum foret. Frequentissime somnia ista versantur circa incendia, lapsum ex alto, necem (75), apparitionem defunctorum, aut vivorum ac si mortui essent, et similia. Gestus

zu haben. v. REILS *u.* HOFFBAUERS *Beytrage z. Beforderung einer Kurmethode auf psychischem Wege.* Halle 1812. 2. B. p. 519.

(73) *Die Symbolik des Traumes.* Bamb. 1814.

(74) De somniis legere cupidus res non injucundas inveniet apud TERTULLIAN. de an. C. 46. AUREL. VICT. de viris illustr. c. 26. AEL. SPARTIAN. in Hadrian. c. 25. PLUTATCH. in vitis passim. DIONYS. HALICARNASS. L. VII. c. 43. TACIT. an. c. 43. TACIT. an. c. 4. Flor. L. IV. c. 7. CASP. A REIES in camp. Elysio quaest. jucund. v. 456. SYNES. de insomn. p. 136. NICEPH. in Schol. ad SYNES. ARISTID. orat. serm. sacr. T. I. BARLET Lib. I. de gestis Scanderberg. c. 82.

(75) Memorabilem historiam somnii terrifici HENRICUS AB HEER refert (Lib. I. obs. 2. p. 41. edit. secund. Lips. 1645).

aegri (76), pulsuum concitatorum exploratio, suspiria crebra, ejulatus etc., nec non ipsa somni reminiscentia de gravitate mali abunde testantur. Testantur itidem sensus defatigationis, inertiae, tristitiae in vigili adhuc homine inde relictus.

Caussae.

2. Somniis terrificis caussae pavorum in somno (77) occasionem praebent. Ebrietatis, ast modicum tantum gradum jam PLINIUS (78) huc revocavit. Addi debent cibi flatulenti, ut fabae (79), et maxime res libero circuitui sanguinis obstacula ponentes, e. c. obstructiones viscerum, prava decumbendi ratio etc. Feminae prae viris ad somnia dispositae sunt.

Diagnosis.

3. Cum somnia terrifica tam necessarium ad functionum integritatem somnum perturbent, secundaeque valetudini insidias struant, sane ad morbos revocanda sunt. Non idem somnia

(76) HENRICI AB HEER aeger funibus vel linteis multiplici plexu irretitis sciens, volens, imo praesentes hoc obsecrans vespere vinciebatur, quae nihilominus aliquando diffringebat.

(77) §. praeced. 4.

(78) Lib. XIV. c. 22.

(79) LAERTIUS in vita PYTHAGORAE. Lib. IX. p. 222. et HIPP. L. II. de diaeta. c. 13.

blanda, amoena, corpus potius recreantia, ac cum emolumento contingentia (80). Quocumque in casu somniis omnis attentio tribuenda. Eorum interpretationem semiotices negotium sistere jam HIPPOCRATES (81) docuit; e natura enim somnii saepe indolem caussae illud excitantis conjectare licet, de quo argumento inter alios docte disseruit SPRENGEL (82). Praeterea, quamvis phantasia maxime in somno tyrannidem suam exerceat, si somnia pro vanis visionibus declaranda sint (83); attamen inter ea aliquando talia obveniunt, quae saltem verisimile reddunt, clausis in somno plus minusve sensibus externis, contra *sensum universalem internum* (84) simul cum attributo suo *instinctu* magis vigere, ideoque animam de mutationibus in corpore contingentibus, vel proxime imminentibus (*), nec non appetitibus

(80) NASSE l. c. p. 527.

(81) « Quisquis (inquit) de his, quae in somnis obveniunt recte conjectat, is magnam habere vim ad omnia ipse reperiet » (l. c.). Cfr. SPRENGEL *Handb. d. Semiotik.* §. 689.

(82) Institut. l. c. §. 389.

(83) CICERO Lib. academ. quaestion.

(84) Cap. I. §. III. 22. (28).

(*) Amicus aeternum venerandus FR. NISZKOWSKI, chirurgiae quondam in universitate nostra literarum professor, nocte interitum ex ruptura cordis praecedente, somniavit cor sibi cultro transfigi. Antea nunquam de incommodis circa cor conquerebatur.

medicis certiorem quandoque reddere, ad quod somniantium vaticinia (85), et suggestiones (86) restringi videntur. Absit enim a nobis, ut rebus absurdis hoc sub respectu quondam jactatis (87) fidem habeamus.

(85) Legatur de *somnio futuri nephritici* apud POTERIUM Op. Frf. 1666. Lib. V. obs. 87. p. 600. BAUTZMANN *hystericae passionis admirandum exemplum in virgine omnem morbi vicissitudinem, ipsamque medendi rationem variis somniorum praedictionibus edocens*, in Eph. phys. med. Dec. II. An. I. append. p. 37. Cfr. Eph. nat. cur. Dec. I. An. IV. et V. obs. 104. Dec. III. An. I. obs. 24. An. II. obs. 36. ALBERTI Semiologia. Sect. X. ubi varia HIPPOCRATIS testimonia (Lib. de insomnio §. 3. Text. 1. 9.) et GALENI suffragia (Com. 3. in Lib. I. Epid. HIPPOCRATIS) collegit. ANDREAS RIDIGENUS physica divina. Lib. I. c. VI. Sect. 5. §. 89.

(86) JANITSCH l. c. BUCHNER miscellanea 1730. RUMBAUM in *Breslauisch. Samml. vom Jahr* 1718. BERGK et BAUMGAERTNER in *Museum d. Wundervollen*. 2. B. 5. St. p. 428.

(87) Praeconceptas de insomniis opiniones collegit MEIRICHIUS in disp. de insomniis. Lips. 1667. Cfr. HEGNER et UDEN l. c. Spectat huc quaestio: *an femina in somnio imaginationis beneficio concipere possit?* quam affirmavit ALPHONSUS CARANZA (De part. nativ. et lig. c. XX. quaest. 70), ac risui merito se exposuit, P. M. GARN (Disp. an ea, quae hominib. in somno, et somnio accidant, iisdem possint imputari? Vitemb. 1727.).

§. XLII.

PROGNOSIS. CURA.

Prognosis.

1. Insomnia diurnas actiones offerentia eo modo, quo actae sunt, bona sunt, et sanitatem significant (88). Contra vero somnia insolita morbos imminentes praesagiunt. Instante crisi per haemorrhagiam objecta rubra, flammea somniari (89) fertur. Posse autem somnia terrifica gravibus malis tum per se, tum phantasiam feriendo ansam porrigere, et fasti medici (90), et nostra (91), aliorumque (92) testatur experientia.

(88) Hippocrat. l. c. §. 3.

(89) Lischwitz l. c. §. 35.

(90) Eph. nat. cur. Dec. I. Ann. III. obs. 95.

(91) Judaei Lithuani more gentis antiquae (exemplo Abimelechi Joseph. in Genes. 37, 40.), somniorum interpretationi multum tribuunt, qua infausta praesagiente in graves aliquando ex terrore praecipitantur morbos. Luculentum autem exemplum perniciosi effectus somnii terrifici centurio Rossicus L. mihi a. 1815 die 18 maii exhibuit. Pater hujus viri, dum 50 aetatis suae annum egerat, adspersionis aquae frigidae improvise eoque inscio peractae culpa, illico in epilepsiam incidit. Paroxysmi inde tertia quavis hebdomade redire solebant, donec post 17 annos in uno eorum

Cura.

2. Qui somniis terrificis excruciari solent, lectum ingressuri omnes cum vestibus deponant

animam exhalavit. Filius, de quo sermo est, tunc decem numerabat annos. Sanus vixit usque ad annum decimum octavum. Eo versus finem vergente, sub somno nocturno, videbatur sibi per somnium, ac si pater adhuc viveret, ac paroxysmo epileptico correptus pectori ejus incumberet. Illico expergefactus sat diu eandem coram oculis servabat imaginem. Paucis inde elapsis diebus ipse in epilepsiam omni mense *tempore diurno* redeuntem incidit, quae ad hanc usque diem, qua miser jam vigesimum quartum annum attigit, perseverat. Aeger morbum suum a terrore ex somnio derivat. Ast, fuitne somnium istud fortasse jam effectus *epilepsiae nocturnae?* Aut fuitne species *incubi* futuram epilepsiam annunciantis? Attamen nunquam inde amplius epilepsia nocturna vexatus est..... nec subitanea expergefactio incubi propria esse solet.

(92) Historiam somnii imaginationem ferientis, ac eventus praesagio respondentis, ut exemplum, quid merus aliquando valeat casus, mihi narravit laudatus Nisekowski. Nobilis Lithuana vigesimum annum numerans, habitum scroj hulosum exhibens primis matrimonii noctibus derepente cum clamore expergefacta, toto corpore contremiscens, excitato inde marito, terribile vix habitum somnium retulit. Videbar mihi, ajebat, ecclesiam adivisse, dein in hypogea descendisse, ac ibi e longinquo feminam in aperto sepulcro sedentem, duosque infan es foventem conspexisse, a cujus adspectu cum terrefacta f uissem, eam dicentem audivisse: « ne timeas, nam imag nem sisto tuam.» Maritus ad gra-

graves curas, tristesque cogitationes. Praeterea praesenti forte plethorae, vel vitio abdominali, vel nervorum sensibilitati nimiae, uti in capite *de agrypnia* docuimus, et in sequenti *de incubo* docebimus, occurrendum. Utrum in homines a molestiá somniis excruciatos ope musicae, rerum suaveolentium, frictionum etc. tale exercere possimus imperium, ut imagines tetrae amoenis locum cedant, aut aliis verbis, utrum potestas concessa sit somnia ad libitum excitandi, ducendique quaestio est (93), quam resolvere non audemus.

vem a tam crudeli somnio relictam impressionem delendam omnia fecit, at incassum. Uxor enim, praecipue accedentibus paulo post graviditatis indiciis, melancholica evasit, ac sensim sensimque in leucophlegmatiam incidit. Accessit interea partus. Excluso infante, obstetrix matri parturientis retulit, alteram etiam in utero delitescere prolem. Ne id sciat filia mea! exclamavit prudens matrona. Ast illi partum geminum celare minime licuit, unde addidit hoc: « somnium ad complementum progreditur. » Revera febris puerperalis paullo post miseram e medio tulit.

(93) De imperio, quod res externae in dormientes exerceant, legatur: Weinhold *Kraft d. thierisch. Magnetismus*. 3. B. I. *Abth*. p. 233. Nasse l. c. p. 450. Battie *dissertations crit. and moral*. p. 27. (Hic narrat, amicum vigilem alteri dormienti totam certaminis singularis historiam auri insusurrasse, huncque eam ad literam somniasse).

Caput X.

DE INCUBO.

§. XLIII.

DEFINITIO. LITERATURA.

Definitio.

1. Perceptio suffocationis, seu ponderis, et oppressionis in pectore sub somno cum desiderio vehementi locum mutandi, quin aeger id efficere queat, *incubum* (94) constituit.

Literatura.

2. De morbo isto nec poëtis (95) ignoto, multarumque dissertationum inauguralium argumento (96) scripsere: Caelius Aurelianus

(94) *Synon.* Ephialtes (ab ἐφάλλομαι, insilio). Pnigalion Swediauri; (a πνίγειν, suffocare) Ἐπιβολὴ, oppressio, compressio. Πνιγμὸς ἐνύπνιος Dioscoridis. *Oneirodynia gravans* Cullenii. Succubus. Asthma nocturnum (falso). *Germ.* Nacht-Maare, Alp, Alpdruchen, die Trute, das Nachtmannchen. *Gall.* Chauchemar, Cochemar. *Angl.* Nightmare. *Polon.* Mara.

(95) Virgilius Aeneidos. Lib. XII.

(96) Earum 56 numerat Ploucquet (Lit. med. digesta. T.

(97), PAULUS AEGINETA (98), ORIBASIUS (99), WILLIS (100), BONET (1), HENRICUS REGIUS (2), PARACELSUS (3), DOLAEUS (4), FORESTUS (5), SCHENKIUS (6), HORSTIUS (7), STOLL (8), DARWIN (9), REIL (10) etc.

II. p. 13), inter quas sequentes in Bibliotheca C. Universitatis Vilnensis contentas incassum quaesivi: J. MULLER diss. de ephialte. Lips. 1688. MEINECKE diss. de incubo. Jen. 1683. HASSELT diss. de incubo. Jen. 1646. C. WENZLOVIUS diss. de incubo. Francf. 1691. P. GEORGI de ephialte. Jen. 1658. RUTTORFER diss. de incubo. Jen. 1665. SCHIBOWSKI diss. de incubo.

(97) Morb. chron. Lib. I. c. 3.

(98) Lib. III. c. 17.

(99) Synopsis. Lib. VIII. c. 2.

(100) De anima brutorum.

(1) Sepulchr. T. I. Sect. 5.

(2) Praxeos Lib. I.

(3) De morbis amentium. Cap. IV. p. 571.

(4) Encyclopedia medica. Cap. XIII.

(5) Lib. X. obs. 50. 51. 52.

(6) Lib. I. obs. 253. p. 205. 206.

(7) Apud SCHENCK obs. med. p. 139.

(8) Praelect. in morbos chronic. p. 332.

(9) Op. e. Vol. II. p. 400.

(10) *Fieberlehre.* 4. B. p. 524.

§. XLIV.

SYMPTOMATA. AUTOPSIA CADAVERUM.

Symptomata.

1. Incubus insomniis, pavoribus, concussionibus, crampis, somniisque terrificis annunciari solet. Succedit sensatio ingrata e cruribus, columna vertebrali, praecordiis, capite, aut e plurimis locis simul emanans. Sensatio ista in perceptione ponderis, suffocationis, oppressionis consistit nunc super universum corpus extensa, nunc ad praecordia circumscripta, plerumque sine visibili respirationis difficultate cum pulsu saepissime regulari (11), cui perceptioni phantasia plurimas caussas assignat. Enimvero imaginantur aegri nunc ac si canis, ursus, leo, gigas, vir niger (12), faunus, satyrus, spectrum, saga, diabolus cubiculum intraret, prope lectum sederet, stragula attraheret, pectori insiliret, illudque comprimeret, mammas exsugeret (13), quandoque ad usum turpissimae

(11) Darwin l. c.

(12) Muller l. c. Thes. 14.

(13) Dolaeus (l. c.) de viro narrat, qui singulis noctibus, dum somno indulgebat, sensilem mammarum suctionem experiebatur. Papillae mammarum revera intumuere.

libidinis excitaret (14): et nunc ac si domum incensam inhabitarent, aut venti prius sussurro, dein procella agitarentur. Aeger se somniare utplurimum conscius (15) sensibus externis plane

(14) Tale symptoma non exclusive apud feminas, sed contra communem opinionem et apud viros obvenire, docet observatio ab HENRICO REGIO relata (l. c.).

(15) Contraria refert exempla SCHENK (l. c.). «Nuperrime, ait, sacrificus quidam me convenit: domine, inquit, nisi succurras misero, et afflicto, actum est, et prorsus perii, tabes me habet. Vides, quam sim emaciatus, quam exsanguis? vix tenui pelle contegor, succulentus esse soleo: speciosulus, et bene habitus, nunc foedum spectrum videor, hominisque inanis imago. Quid, inquam, te cruciat, et quam affectus tui caussam opinaris? Dicam, ait, intrepide, et valde admiraberis: sub quamlibet fere noctem ad me commeat muliercula mihi non ignota, et pectori meo illabitur, illapsa violenter comprimit, atque coarctat animae meae vias, ut aegre respirare queam. Quin clamitare cupienti vocis iter praecludit, ut quantum prae pavore nitor attollere, minime queam. Nec manus ad propulsandam injuriam, nec pedes ad capessendam fugam expedire valeo. Vinctum me, et affixum tenet. Heus, inquam subridens, nihil admirandum praedicas (ex narratione incubonem intelligebam), merum est phantasma, merum ludibrium. Nec plura moratus, phantasma, inquit: ludibrium, inquit: profecto non est, ita me Deus amet, quae hisce oculis conspicatus sum, et quae hisce manibus exercui, denarro. Equidem vigilans, mentisque compos eam video coram, et invadentem accipio, conorque obluctari, sed prae languore,

feriantibus, hostem debellare, vel ipse fuga sibi consulere tentat; at incassum ob impotentiam motus voluntarios excitandi, aut clamorem, excepto interdum gemitu, edendi; donec paroxysmus sensim sensimque increscens, et ad acmen tandem perductus, per subitaneam expergefactionem, non sine relictis sensu defatigationis, et aliquando sudore capitis, pectorisque, tremoribus artuum, palpitatione cordis, sussurro aurium, cephalalgia, maculis lividis (16) etc.

metu, angustia, et impacta vi nihil efficio. Hominem hunc vix quivi ulla ratione ab insania revocare, sed a secundo tertiove congressu hilarior factus morbum agnoscere coepit, et sanationis spem fiduciamque concipere ». Idem pergit: « non injucundum est, quod medicus quidam scribit contigisse Avernos in coenobio quodam. Cum enim pharmacopola, quem secum habebat, inter dormiendum incubo laborasset, eos, qui in eodem cubiculo erant, accusavit. Se enim ab illis noctu prope jugulatum fuisse, constricto collo. Quod cum socii audacter negarent, totamque in eum culpam rejicerent, qui noctem insomnem furore quodam percitus duxisset, jussus deinde est solus, lauta coena sumpta, exhibitis etiam flatuosis alimentis, dormire, cubiculo undique optime clauso. Rediit paroxysmus: daemonem esse juravit, cujus etiam faciem, et gestus mirifice depingebat. Neque unquam illi aliter persuaderi potuit, nisi ubi curationem inito consilio adeptus est ».

(16) *Germ.* Alpenflecken. Cfr. Schmalz *Versuch einer med. chir. Diagnostik.* XXXVII. 6.

terminatur. Paroxysmi plerumque sub primo somno, raro mane ingruunt. In recenti adhuc malo solitarii obveniunt, alias ita compositi, ut quivis eorum ex plurimis, aliquando decem (17) accessibus conjunctus sit, quin tamen inter unum, alterumve accessum expergefactio completa, nisi rarissime, concedatur. Paroxysmus per nonnulla horae momenta durare solet. Eum ad tres horas protractum fuisse legimus (18). Reditus nunc semel in anno, nunc omni mense, aut hebdomade, nuncque quavis nocte (19) locum habet.

Autopsia cadaverum.

2. Serum in cavitatibus cerebri inventum, ac ventriculum quartum attingens (20) Arabum opinionem adhuc a SENNERTO (21) receptam, incubum ex istius ventriculi vitio originem trahere confirmare videtur. Praeterea incusabantur pancreas (22), pulmones, et diaphragma (23), nervus intercostalis, phrenicus, et recurrens (24).

(17) REIL. l. c. p. 532.

(18) Eph. nat. cur. Dec. II. ann. V. obs. 220.

(19) Ibid. ann. VIII. obs. 105.

(20) BONET l. c. p. 180.

(21) Lib. I. med. pract. part. II. cap. 29.

(22) Exulcerationem detexit HIGMORUS teste BONETO l. c.

(23) ETTMÜLLER.

(24) DOLAEUS l. c.

§. XLV.

CAUSSAE. DIAGNOSIS.

Caussae.

1. Hystericae, hypochondriaci, homines timidi (25), juvenes decimum tertium aetatis annum excedentes (26) praesertim incubo subjiciuntur. Pro caussis occasionalibus habentur imaginatio (27), moeror, curae, vigiliae, intentio animi, vita sedentaria, flatus (28), vermes (29), crapula (30), ebrietas (31), plethora (32), retentio menstruorum (33), et sper-

(25) Teste FORESTO (l. c. obs. 61.) cordati, et animo alacres nunquam vexantur ephialte.

(26) PUMINE vid. RICHTERS *chir. Bilb. XI. B. p.* 347.

(27) ROPER (Diss. de imaginatione morbor. caussa. Hal. 1694 p. 14.), de studioso narrat, qui cum praecedente die de ephialte loqui audivisset, ab eo altera nocte prehensus est.

(28) HILDESHEIM (De affect. capit. p. 434.) ait: qui scire cupit, quid sit incubus, is ante somnum comedat castaneas, et desuper bibat vinum faeculentum.

(29) PAULLINI Cent. IV. obs. 3.

(30) CAEL. AURELIAN. p. 289.

(31) TIMAEUS A GÜLDENKLEE Lib. I. cap. 17.

(32) JUNKER conspect. med. theor. pract. Tab. L. de incubo. p. 425.

(33) SCHIBOWSKI l. c. p. 11.

matis, aër occlusus, et decubitus supinus (34), non tamen exclusive (35).

Diagnosis.

2. *Incubus a somniis* consuetis *terrificis* in eo differt, quod somnians phantasias suas pro realibus habet, aeger autem ephialte laborans se somniare utplurimum conscius est. Ab *asthmate* nocturno distinguitur *ephialtes*, quod illud in homine vigili cum summa respirandi difficultate contingat; hoc vero in dormiente plerumque sine evidenti pectoris agitatione. Non ignorandum, veteres ephialten feminarum *incubum*, marium autem *succubum* denominasse (36), morbumque, de quo agitur, alias aegritudines, epidemicis (37), et febribus intermittentibus (38) non exceptis, comitatum fuisse.

(34) Abensina Lib. I. Fen 3. Tr. 2. c. 5. Bonet l. c.

(35) Reil l. c. p. 531.

(36) Ruttorfer l. c. cap. I.

(37) Lysimachus apud Cael. Aurelianum.

(38) Sylvius Praxis.

§. XLVI.

PROGNOSIS. CURA.

Prognosis.

1. Progrediente aetate incubus saepe sponte evanescit. Aliquando haemorrhagiis, inprimis epistaxi, menstruis, haemorrhoidibus, nec non febribus (39) solvitur. Alias, praesertim si accessus crebro redeant, debilitatem, sudorem capitis, et pectoris, maculas lividas, tremores artuum, et palpitationum cordis relinquat (40); transitus ephialtes in epilepsiam, melancholiam, maniam, catalepsin, et praesertim in apoplexiam timendus est. Quid quod incubi lethalis habetur exemplum (41).

Cura.

2. Cura incubi in fuga caussarum excitantium, praesertim vitiorum diaetae (42), ac pro

(39) Richter l. c.

(40) Bonet anat. pract. Lib. I. Sect. 5. p. 153.

(41) Eph. nat. cur. Dec. II. An. V. obs. 220. p. 446.

(42) Quare cibus commendandus, qui facile concoquitur,

illarum natura, aegrorumque constitutione, in evacuatione sanguinis, praesertim locali, temperantibus, alvum subducentibus (43), clysteribus, frictionibus abdominis, emeticis (44), amaris, anthelminticis, antispasmodicis, ut croco (45), paeonia (46), et tonicis, e. c. ferro (47), et cinchona (48), non neglectis consortio amoeno, peregrinationibus, equitatione, decubitu in lecto duro etc. consistit. Redeuntibus crebro insultibus custos prope aegrum cum jussu, apparente inquietudine, mox illi aliam corporis positionem conciliandi, constituendus est (49). Aegrum per odoramenta, errhina,

plurimum nutrit, bonum alimentum suppeditat, non facile corrumpitur, ac pauca excrementa relinquit.

(43) *Aloë* commendatur a ZACUTO LUSITANO in prax. histor. Lib. VIII. obs. 10.

(44) C. AURELIANUS p. 291.

(45) HERTOD crocologia cap. 8.

(46) PAULUS AEGINETA l. c. GORRAEUS refert, paeoniam ab antiquis *εφιάλτιον* eo quod adversus ephialten valeat, vocatam fuisse.

(47) CHIRAC, an incubo ferrum rusinosum? Monbigpel. 1612.

(48) DARWIN l. c. p. 401.

(49) BONET l. c.

aut sonum campanulae (50) excitare periculosum videtur. Quodsi jam sponte evigilaverit, membra perfricanda (51).

(50) Darwin l. c.

(51) Sennert l. c.

V. Tosi Revisor Archiepisc.

V. Testa Pr. ac R.

Imprimatur.

V. Bessone pro M. Cancellaria.

INDEX RERUM

QUAE

IN HOC VOLUMINE CONTINENTUR.